

מ ב ר א

שיטת הטקסט האקלקטי פסולה לענ"ד מטעמים מדעיים, דרך זו קלקלה, לפע"ד, את עבודתו של מלמד במהדורת מס' חעניה שלו. די לקרא את מברוא כדי להכין סבך הבעיות שנסחבך בו כבחרו בדרך הזאת. הנה פרט קטן - כחייב מלא או חסר? מלמד בחר בחסר שבחסר - מה שאיננו מחאים לשום כח"י. הוא אף תיקן את הפסוקים לפי "הטקסט המקובל" שלנו. דבר שאין לו שום יסוד בריצלות פילולוגית.

מצד שני שיטת העורכים של "דקדוקי סופרים השלם" (יצא לאור לע"ע על חצי כחובות) אף היא איננה משביעה רצון. לפי עדותם של עצמם (ראה טבואס) לא ניסו כל עיקר לברר בין הנוסחאות את הישורה והמקורית שכיניהן. דומני שמי שנוגע כבר בעבודתו הזאת איננו בן חורין ליכסל משפחה בין הגירסאות - אם לא לקרוע מסמרות, לפחות להניח יסוד שאחרים יבואו ויבנו עליו.

לכן זמרחי שהדרך הטובה יותר היא זו שבחר בה הרב ההכס הגדול ר' רנ"ג ראבינאוויטץ ז"ל - שביל הזהב. בבסיס לטקסט הניח את הנוסח המקובל בדפוסים. שהוא תוצאה של עבוד, אמנם בלתי שיטתי, של נוסח החלמוד שהושקעו בו יגיעה ועיון של גדולי החורה במשך חמש מאות השנים האחרונות מאז בדפס החלמוד. הוא לא הגיה כספרים, אבל בהערות באר וברר את הנוסחאות השונות. ובמקום שידר השיגה כתב ונימק דעתו איזהו העיקר: הוא כתב בעצמו "ואני מכיר את עצמי ואת בינתי וירוע אני כי בכמה מקומות טעיתי בדמיוני והמעיינים בדברי ישיבו עלי ויקראו אחרי מלא אך מה-בכך וכך היא דרכה של חורה זה בונה וזה סותר ומני ומנייתו תחודא שמעחחא" (עמ' 24). הוא קיים את דרישת ר"ט במלואה.

פשיטא שאינני מגיע לקרסולי הגאון הנ"ל ובכ"ז בתרחי לי דרכו. יבואו

אחרי ויסתרו מה שבניתי ובל אני חקורה שהסתירה חיה ע"מ לבנות.
 הטקסט שמוסרני הוא הטקסט המקובל (של הדפ' הראשון כלו' אב הטקסט המקובל). מסרתי את השינויים מכה"י כמות שהם וניסיתי עד כמה שידי משגת לברור קמח מן הפסולה ואת הפסולה מן הקמח ולהציע את הגירסא המקורית. אך רק בהערות - רק בדרך השערה יותר קרובה או פחות. זאת אני מניח לאחרים להחליט.

ובכל זאת התקדם הדע הטקסטואלי מאז ימי בעל דקדוקי סופרים ז"ל. לכן בכמה פרטים של שיטה סתיתי מדרכו של החכם ועכשיר בס"ד אציין כמה דרכי שונה מדרכו.

גישת בעל ד"ס היחה שתפקידו הוא לחקן את השיבושים שנפלו בדפוס החלמוד. "אין אני בא לחקן טעותי הכחב יד רק לחקן ע"י הכ"י טעותי הש"ס הנדפס." (עמ' 16). גישה זאת התבטאה בעובדה שראבינאורימץ ז"ל לא הביא ראיות לגירסת הדפוס מן הראשונים. סבור היה שלגירסת הדפוס (≠) יש חזקה וצריך הוא ראיות להוציא את הנוסחאות מחזקתן (עמ' 20). גישתי היא ההפך הגמור. אין כל סיבה לראות את נוסח הדפוס כמוסמכת יותר או מחזקת יותר. הוא נדפס מכחבי היד שהגיעו למדפיסים פחות או יותר ב-מקרה. ועוד החכלית המלאה איננה לחקן את טעויות הדפוס בלבד אלא להציע את כל הגירסאות הידועות ולנסות להראות איזו מהן נראית כמקורית. לזה צריך לצייר את כל החמונה - מי גרס איזה גירסא, מתי ואיפה. ועוד, יש לציין שאין להניח שגירסת ראשון היחה כגירסת הדפוס רק מפני שאינה סותרת לה. יתכן שאף גירסא אחרת אינה סותרת. לכן, אני כחבתי מי גרס כגירסת הדפוס במקום שנראה לי שיש ראייה פנימית. ובמקום שלא היה נימוק

(≠) הנוסח שהיה לפני כל גדולי האחרונים

לא לזה ולא לזה כחבתי "מר" פלוני אין ראיה". למען האמת לא עשיתי כן בכל מקום כי אם במקום שנראה לי הדבר כחשוב. בספקות נהגתי כדין ספק דאורייתא.

באותו הכירון כתב בעל ד"ס "ובהכאי ראיות לדבר הבאתי שלשה או ארבעה מקומות אף שמצאתים הרבה מזה רבחלח וארבעה זימני הרי חזקה ולא רציתי להגדיל את כמות ספרי בדברים שאין להם תועלת..." (עמ' 21). שוכ כאן דעתי היא שבעבודה טקסטואלית אין דין חזקה נרהג. כדי לראות התפתחות נוסח סוגיא מסוימת חייבים לראות מי, מתי ואיפה גרסו כך או אחרת. לכן, בכל מקום שראיתי שאחד מרבתינו הראשונים גרסו כך או אחרת ציינתי ואפילו חמשה, ששה או יותר. בטרנתי ייחסתי דברים אבל שגיאות מי יבין. בד"ס לא עיין בספרי האחרונים (עמ' 21), אבל אני הקטן אני רואה בלי לעמוד על כתפיהם של גדולי האחרונים, ולכן עיינתי בדברי האחרונים על כל צעד ושעל. למס' נזיר פירושים נפלאים מן האחרונים המבררים את בעיות הטקסט המקובל בחכמיה הביאור ואף מציעים דרכים לפתור ע"י הגהות מסברא ומספרים. נר לרגלי היר ספר אורח מישור, קרן אורה, ברכת ראש, מרומי שדה, רחידושי רמ"ש על נזיר. אלמלא דבריהם הנפלאים לא הייתי מעז להיכנס אפילו לפרוזדור של ההלכה.

ובסוף, בעל ד"ס העיד בעצמו ש"מדברים הנוגעים למשפטי הלשון ודקדוקי והמלות אשר בלשון עם זר מקודם משכתי את ידי..." זאת אולי המגרעת המורגשת ביותר שבעבודתו. במיוחד במסכת כמו נזיר שבה הלשון משונה חייב עורך מהדורה מדעית לשים לב לדקדוקי הלשון כשלעצמם וגם כבוחן בבחירת הנוסחאות. וכן עשיתי כמיטב יכולתי.

וקראתי, איפוא, את ספרי בשם "דקדוקי נזירות" כי רואה אני כזה. המשך כלשהו של הדרך שר' רנ"נ ראבינאוויטץ ז"ל סלל לנו.

פ"ב גירסת הספרים

כמעט היה למנהג אצל כותבי הקדמות להתחיל "הכל תלוי במזל ואפילו

ספר חורה שכהיכל" ואין זו מליצה בעלמא. עקב חילדוּתִינִי הקשות -
נדודים, רדיפות ושריפת ספרים עבריים הרבה יצירות ספרותיות אבדו לגמרי.
מס' נזיר נשרדה לנו בשלמות סה"כ בשלושה מקורות - הדפוס, כ"י מ' וכ"י
רוססקן. 110 הכולל גם נדרים וסוטה.

תיאור והערכה מלאים של כ"י מ' 95 ימצא הקורא בהקדמת דקדוקי סופרים
למס' ברכות עמ' 27-35. לכן פטורני מלחזור על דבריו.

כ"י רוססקן 110 (+)

והנה כבר בשלב מוקדם מאד של עבודתי הרגשתי שרובם ככולם של השינוי-
ים בין שלוש המסירות הנ"ל אינם אלא שינויי ~~של~~ כחיב וסגנון גרידא;
לעומת זה בראשונים נמצאים כמעט בכל סוגיא איזה שינויים יסודיים
המשנים את כל פני הסוגיא. וע"כ תמיד חשבתי את שלושת המקורות לחולדות
אב אחד. בהמשך עבודתי נדמה לי שמצאתי אף הוכחה ברורה לדעה הזאת. בדף
ל"א, א... ובמביאה הגמרא את המשנה הנמצאת בל"ב, ב ושם (ואף כאן בכל
הראשונים עיין בפנים) הגירסא היא, "היר מהלכין בדרך ואחד בא כנגדן
אמר אחד מהן הריני נזיר שזה פלוני... הריני נזיר שאחד מכם נזיר שאין
אחד מכם נזיר ששניכם נזירים שכולכם נזירים." והנה בהכאה בדף ל"א
חסרות המילים "ששניכם נזירים שכולכם נזירים" בכל הספרים. ברור שכאן
השמטה ע"י דומות ואם לא נניח שבמקרה אוחה הטעות נפלה ג' פעמים אצל
ג' סופרים ע"כ שהיחה כבר ב VORLAGE של כחבי היד שלנו ואף כה"י
שממנו נדפס הוונציה. כמובן, שבדפוסים חדשים תיקנו את הנוסח על פי
המשנה.

(+) ראה בהוספות ותיקונים

כחוצאה מכך הרי שאין להחייחם לשלוש מקורות אלה כלשלה ספרים אלא כאל מסורת אחת (פחות או יותר, חמיד יחכן שיהיו נוסחאות מקוריות ככ"י מסויים או בדפוס שהוכנסו לחוך המסורת ממקור אחר - וזה חשוב מאד עיין להלן). אם אינם מכוונים יש כדרך כלל למצוא אח אב הטקסט שממנו צמחו שינוייהם.

ברם, אף המקורות הנ"ל שאבו ממסורות טקסטואליות אחרות כפי שיש להוכיח מן העובדה שבכמה מקומות הן בדפוס הן בכה"י יש גירסאות מעורבות כמין ל"א שאינו מסומן. מאחר שההוספת האלו וכן כמה גלוסות פרשניות אינן שורח מספר לספר נראה שהן נוספו לאחר מכן ע"י מגיהים או סופרים שונים. והרי כמה דוגמאות של התופעה הזאת:

בדף י"א, א גרסינן בדפוס, "יודע אני שהנזיר אסור ביין אכל סבוב הייתי שחכמי' מחירין לי מפני שאי' אני יכול להחיר' אלא ביין... הרי זה מותר ור' שמעון אומר) והאמת ריש' אסור ור' שמע' מחיר אימ' נמי הרי זה אסור ור"ש מחיר ואיבא/אימא לעולם לא תיפוך התם אריש' כגון דנזר מחדא לרבנן דאמרי דאפילו לא נזר אלא מאחת מהן הרי נזיר ואסור ורבי שמעון דאמר שנזיר מכולם מותר סיפ' דנזר מכולהו ואיתשיל מחדא לרבנן דאמרי אפילו לא נזיר אלא מאחת מהן הרי נזיר כי מחשיל מחדא (ואסור ר' שמעון' דאמר עד שיזיר מכולם מותר סיפ' דנזר' מכולהו ואיתשיל מחדא לרבנן דאמרי אפילו לא נזר אלא מאחת מהן הרי נזיר כי מחשיל מחדא) מיניהו אשחרי לר' שמעון' דאמר עד שיזיר מכולם כי מיחשיל נמי מההוא עד דמחשיל מכולהו משום הכי קחני ור' שמעון' אומר. "החיכות המוסגרות אינן בכחכי היו, וכן הוגהו בדפוסים החדשים מפני שהכפילות ברורה. לכאורה הפתרון פשוט המדפיסים טעו והדפיסו אח המילים "כי מחשיל

וכו' "פעמיים ופעם אחת שיכשר ארחן. ברס, כפי שהוכחתי בפנים, דורקא גירסא זאת אפשר לבארה יפה והיא היחה גירסת הרדב"ז כגמרא והוא גרס, "דישא דנזר מכולהו ואיחשיל מחדא לרבנן דאמרי אפילו לא נזר אלא מאתח מהן הוי נזיר כי מחשיל מחדא ואסור ר' שמעון דאמר עד שיזור מכולם מוח' סיפ' דגד' מכולהו ואיחשיל מחדא לרבנן דאמרי אפילו לא נזר אלא מאתח מהן הוי נזיר כי מחשיל מחדא מיניהו אשחרי לר' שמע' דאמר עד שיזור מכולם כי מחשיל נמי מההוא עד דמחשיל מכולהו".

לפי גירסא זאת ברישא איחשיל פירוש החרט (השווה ט, א לאיחשול' קא אחי ששם ברור שפירושו להתחרט ולא יוחר). וכשמחרט מאחד אין עוזרת לו החרטה לרבנן כי אפילו אם לא נזר אלא מאתח הוי נזיר. ברס, בסיפא פירוש מחשיל הוא לשאול ממש ולכן רבנן אומרים שסופו כהתחלתו וכן ר' שמעון לשיטתיה.

הקושי שבגירסא הזאת בולט והוא כדיוק הפירוש היחיד לאותה התיבה בשתי הכבוח. אבל הסברה הרגנה ולכן נראה לי שהיא המקורית. כבר בחקופה קדומה קמה גירסא אחרת, "התם ארישא כגון דנזר מחדא". וכן גרסו כל הראשונים. פירוש גירסא זאת מסובך מאד (עיין בפנים), ולפ"ד הפירוש האמיחי הוא של ר"ע והמפרש שרצונו להגיה את המשנה ולהעביר את המילים "אסור ור' שמעון מחיר" מן הבבא האמצעית ל'ארישא'.

מאחר שגירסת הרדב"ז מובאת ג"כ ע"י המגדל ערו ומאחר שהוא מכיר גירסתו רק מן התוספות נ"ל שכאן מסורת ספרדית מחד ומסורת אשכנזית מאידך. חשוב פה לעימילן הוא שהדפוס הכיר והביא את שתי הנוסחאות (כלי, אמנם, להעיר על כך).

עוד דוגמא שונה במקצת לחרפה זאת נמצאת בדף י"ח, א 30-42 וי"ח, ב

9-20 כאן יש שתי לשונות של אותה הסוגיא, השניה מובאת תחת כותרת "לישנא אחרינא" שלא במקומה והיא זהה לגירסת כחבי היד והראשונים כאחד. הגירסא הראשונה משובשת כפי שהיא מודפסת אבל אינה יכולה להיות ט"ד. ואולי על רקע הדוגמא הקודמת יש לראות בה נוסח ספרדי שהכניסו לטקסט בצורה משובשת. עיין מה שהערתי בפנים.

דוגמא אחרונה מן הדפוס. כ"ח, ב 2 יש "דנטמא דחזיא". "חזיא" צ"ל "דחזא". אחת מן התיבות מיוחדת שאם ראה טומאה טמא. המפרש וכ"י ו' עכ"פ גורסים רק "חזא". מגיהים שלא הבינו מה ענין ראה בכאן (הרי מדובר בטומאה מת) הגיהו. "דנטמא" כמקום "דחזא". בדפוס וכמ' נשחמרו הגירסא וגם ההגהה. המפרש בחרשו הביקורתי כבדתי רץ ש"חזא" נמצא כאן מפני שהמימרא מובאת בכרייתוח ששם מדובר בזב. ע"ש

עוד דוגמא יפה של תהליך זה, הפעם לגבי כחבי יד ו', נמצאת אף היא בדף י"ח, ב שורות 20-29. שם הראינו ששתי ברייתות הנדאות מחולקות לא היר מחולקות בצורתן המקורית, אלא שמפני שזעו מגיהים ולא הבינו ש"חכמים" של ברייתא אחת לא היר "חכמים" של השניה טעו והגיהו שלא לצורך. לא הרגישו שכזה הסם מערבבים את הכל. בכ"י ו' של הבבלי הגיהו את הגירסא המקורית של הברייתא מן החוספחא אלא שהשאירו שרידים של הגירסא האחרת שהיתה שם ויצרו כפילות. אחר הדבר - להיפך - קרה בכמה כחבי יד של החוספחא. עיין בפנים.

וכן דוגמא פשוטה ביותר בדף י"ט, ב 1-19 בדפוס, גרסינו "עד דנפקין חד חרין" ועיילי' חרין חלחא". לפי החוס', רי"ף, רא"ש, הגירסא "דנפק חד ועיילין חרין". לפי הרמב"ם, "דנפקין חרין ועיילין חלחא". מסדרי הדפוס פשרו בין שתי הנוסחאות ע"י הרכבתן. כאן אין אנו צריכים

לחפש אחר מקור הדברים שהרי המפרש כבר הכיר את שתי הגירסאות.
 עוד דוגמא מן הדפוס. בדף י"ט, כ 19 ושם בריש כ, א. כ"ש מקילים וכ"ה
 מחמירים בענין סומאת ארץ העמים. הגמרא מסבירה "לימא...כ"ש...משום גוש
 ...רב"ה...משום אויר... לא דכו' עלמ' משום אויר... וב"ה סברי." מאחר
 שב"ה מחמירים החשובה צריכה להיות שכ"ע סברי כדעה המשווערת לב"ש בחחילה
 וב"ה מוסיפים על זה מטעם חיצוני. לכן, גירסת הדפוס לא חיתכן. בכחבי
 היד גרסינן "כ"ש משום אויר וב"ה משום גוש לא דכ"ע משום אויר" (מ')
 או "גוש...אויר...גוש" (ור'). גירסת ור' היא העתיקה (עיין בפנים)
 והוגה ע"י הראשונים בגלל קושיא אחרת. א"כ גירסת הדפוס קונפליציה היא
 של שתי הגירסאות.

שוב בדף כ, א שורות 7-12 יש חופעה קצת אחרת. שם יש הוספה בטקסט של
 הדפוס שאינה נמצאת לא בכחבי היד ולא בראשונים. ברם, לפי השערת (עיין
 בפנים) הרמב"ם גרס אותה. ונראה ששוב או שהדפוס הוגה ע"י טקסט ספרדי
 או שכחבי היד הוגהו מפני קושיות הראשונים.

בדף כ"ג, א יש שתי גירסאות במדרש הלכה. לפי נוסחחנו איסי בן יהודה
 דורש פסוק "לא ידע ואשם ונשא עונו". ברם, כמה ראשונים הגיהו "והוא
 לא ידע ונסלח לו". בכ"י ור' גרסינן "והוא לא ידע ואשם ונשא עונו"
 שהיא בהחלט קונפליציה של שני הפסוקים.

ועוד בדף כ"ד, א גרסינן בכ"י מ' "זכה" וקדמת' ארבע דורות' למלכות"
 וכן בע"י. בכ"י ור' "זכחה וקדמחה אחד עשר דורות בישראל" וכן ברוב
 ראשונים (עיין בפנים). גירסת הדפוס "זכחה וקדמחה ארבע דורות לישראל
 למלכו" נראית קונפליציה ברורה אע"פ שיש לפרשה בדוחק.

שתי הדוגמאות האחרונות נמצאות בסוגיא אחת. בדף ל. א יש בראשונים
 שתי גירסאות במשנה, בדפוס כל החלק הזה של המשנה מובא פעמיים - כל

(עיון אור"ג לכמעז כל מסכת) נעשתה במס' נזיר רק בחקופת הראשונים.
 רוב הפעילות של הגהה מחחילה כנראה מרכינר חס (ראיות יוכאו להלן).
 והנה כבר אמר המגיד למרן זצ"ל ש"לפעמים גירסת הרמב"ם המקובלת
 מרכינר חננאל והגאונים היא יותר נכונה, כגיהחוספות בפלפולס הגיהו
 לפעמים נגד הגירסא הישנה". (מובא בהקדמת הרב גרינוראלד לצל"ח נזיקין).
 מאחר שאין לנו גרסה ספרדי למס' נזיר עאכר"כ שלגלות גרסאות הרמב"ם
 הוא מעיקר מגמחינר ומלאכתו.

כמעט בכל המקומות גירסת הרמב"ם ידועה ג"כ ע"י אחד או יותר של
 הראשונים האחרים. ואמנם בהערותינו לא סמכנו על החזקה, אבל לאחר עיון
 אינדוקטיבי יצא לנו שברובשל הסוגיות ככולן, שבהן גירסת הרמב"ם שונה
 מגירסאות אחרות זיהינו בגירסת הר"מ את הגירסא המקורית מטעמים פנימיים
 בלבד. א"פ עכשיו יש לפ"ד לקבוע חזקה שבמקום שנוכל לקבוע בוודאות
 (פחות או יותר) את גירסת הרמב"ם יש לסמוך עליה אם אין ראיות לסתור.
 והרי כמה דוגמאות:

בדף ד, א שנינו: "הריני כשמשון כבן מנוח כבעל דלילה כמי שעקר
 דלוח עזה כמי שנקרו פלשחים את עיניו הרי זה נזיר שמשון". והוינן בה
 "למה לי למיחנא כל הלין צריכי דאי אמ' הריני כשמשון הוה אמינא
 שמשון אחרינא קמ"ל כבן מנוח ואי חנא כבן מנוח הוה אמינא דמיחקרי הכא
 קמ"ל כבעל דלילה וכמי שנקרו פלשחים את עיניו".

כל הראשונים מלבד המאירי בארו שכוונת הגמרא היא שצריך הנודר לומר
 "הריני כשמשון כבן מנוח" ועוד אחד מן תארייו. א"כ היה להם קשה שהרי במשנה
 אין זכר לדבר ששני החארים שונים מן השאר - הרי כולם מובאים כיחידים
 כ... ,... , וכו'. לכן ר"ת הגיה את המשנה (ראה חוס' ג, כ סד"ה מן).

ובדפוסים חדשים הדפיסוהו במקום הנכון (כדף ד, א) והוסיף וריס כין האכרים האחרונים של הרשימה. המאירי נקט דרך אחרת. השאיר את המשנה כמות שהיא והבין א"כ שכל אחד מן הלשונות מועיל לקבל נזירות שמשון. והוא הגיה את הגמרא (וכרור מלשוננו שכאן הגהה מן הסכרא בלבד). ר"א פחר את הבעיה בלי להגיה לא את המשנה כדברי ר"ת ולא את הגמרא. הוא כחב שצריך הנודר "לחארו בכל תארו. כך הוא הפירוש לפי הגירסא הנמצאת בספרים...". מאיזו גירסא אחרת אחא לאפוקי. מו"ר הגרש"ל יצ"ו רצה לדייק מלשוננו זה שאולי ר"א הכיר גירסא מעין גירסת המאירי (חוס' כפש' עמ' 509 הע' 32). לפע"ד קשה לקבל השערה זו מפני שהמאירי אומר בפירוש שהוא מגיה את המשנה והוא היה אחרי ר"א בזמן אבל באחרו מקום. היחכן שר"א הכיר גירסא והמאירי לא הכירה וכיון לה בהגהה? לכן נ"ל שכוונת ר"א לאפוקי מהגהת ר"ת. וא"כ מאחר שאין הבדל בין אברי הרשימה במשנה ומאחר שבגמרא ברור שצריך לומר לפחות שלשתם אין כל סיכה לחלק ולומר רק שלשה. מבחינה טקסטואלית נראה קצח שצודק (עיין להלן) אבל מבחינה סברחית דעתו לא נראית. וכי מה הוסיף על "שמשון כן מנח בעל דלילה" בזה שאמר גם "שעקר ושנקרר". מה נפשך אם אין אחר שאפשר לחארו כך וודאי לשמשון של המקרא החכורין ואם יש אחר כזה מה הועיל בזה שחאר אותו ככל תארו?

נ"ל שפחרון בבעיה זו נמצא ברמב"ם. ואמנם דברי הרמב"ם היו שרויים במחלוקת. כחכ הרמב"ם פ"ג, הי"ג - ט"ז רז"ל, "מי שאמ' הריני נזיר כשמשון' הרי זה נזיר מן החגלחת ומן ביין לעולם ואינר מחגלח... ואם אמר לא נתכונחי אלא לאיש אחר ששמו שמשון אינו נזיר... האומר הריני נזיר כשמשון כן מנחכבעל דלילה כמי שעקר דלחות עזה כמי שנקרר פשחים את

עיניו הרי זה נזיר כנזירות שמשון ואע"פ שאפשר שנעשו מעשים אלו לאיש אחר. שמואל הרמתי נזיר עולם היה לפיכך האימר הריני כשמואל הרמתי כבן חנה כבן אלקנה כמי שססף אגב בגלגל וכירצא באלו הרי זה נזיר עולם ואין אומרים שמא לאיש אחר שמעשיר כאלה התכוון", כן היא נוסחת הרמב"ם בדפ' קושטא, דפ' רומי, כ"י גיו יורק (ועוד, עיין להלן).

החכמים מדור הב"י מאד האריכו בפירוש דברי הרמב"ם אלה. זה אומר שהרמב"ם פוסק שבאמר אחד מן התארים מספיק להיות נזיר שמשון וזה אומר שצריך לומר כולם, וכמה דעות בינחיים. האחרונים הסיקו שבאמח דעת הרמב"ם היא שבאמר אחד מהם סגי. זוהי דעת הב"מ, ק"א, א"מ, נצי"כ, ורמ"ש, וכא-חרונה מו"ר הגרש"ל יצ"ר (תוס' כפשו' שם). וכבר הסכימו שלרשת האחרונים שברשימה שא"כ גירסת המאירי היחה לפני הרמב"ם, ושהיא עיקר.

פחרון זה מאד מחקרב אל השכל ואעפ"כ אינו נהיר לפע"ד משני טעמים: אחד: ברור מלשון המאירי שלא מצא גירסתו בספרים אלא שהגיה מסכתו. א"כ קשה לומר שהרמב"ם גרס כן. ומצד שני כלל לא מסתכר שמגירסא חלקה ויפה כמו זו של המאירי יתפתח נוסח כ"כ לא רגיל כמו שלנו. ועוד כפי שראינו אין הרמב"ם כותב "כשמשון כבן מנחם" אלא "כשמשון בן מנחם" (כן מובא ג"כ בסמ"ג ובק"ס). וא"כ אין לפרש את הרמב"ם כדעת הב"מ וכן כתב כבר הב"מ עצמו.

א"כ נ"ל שאין מנוס אלא לבאר את הרמב"ם באחד הדרכים האחרים, מהם נראית ביותר שיטת הרי"ב כירב המובאת שם בב"מ והיא שבהלכה י"ד לא נחת הרמב"ם לדייק איך מקבלים נזירות שמשון אלא רצה לפרש דינו של נזיר שמשון בלבד. ובכן בהלכה ט"ו רצונו לומר כדעת הראשונים שצריך לומר "הריני כשמשון בן מנחם" ועוד אחד מן התארים; ואז נזיר הוא

אע"פ שאפשר שנעשו מעשים אלה לאיש אחר.

הרמב"ם בנדרים ג' כ"א במשנה "כשמשון בן מנחם" בגירסת משכ"ר, כ"י פארמא ועוד כמה נוסחאות. רנ"ל שלפ"ז מפרשת סוגית הבבלי כלי הנהח ר"ת. המקשה הקשה למה לי למחני כל הליון מפני שהיה סבור שכורנה המשנה היא שהאחד מהם סגי. קושייתו היא דוקא על "משון בן מנחם". אם נזיר הוא באחד התארים לא כ"ש בשם עצמו? לזה השיבו החרצן שאם אמר הנודר כשמשון הייתי אומר (כלו' אני יכול לומר) שלמשון אחר קאמר. לכן קמ"ל החנא שצ"ל ג"כ בן מנחם ואם אמר ג"כ בן מנחם עדיין אני יכול לומר שיש אנשים הנקראים משון בן מנחם לכן קמ"ל חנא שצריך להוסיף עוד כבעל דלילה או אחד האחרים ואז אין לטעות. סימן ההיכר שבמשנה גרפא שאין בין התארים לבין השם עצמו הוא דוקא ה"כ" שלפני כל אחד מהם. בנוסחת ר"ת היה כבר "כשמשון כבן מנחם" ולכן לא הבין למה הגמרא מחלקת בין דין "בן מנחם" ובין התארים ולכן הגיה.

רק צ"ע לפי זה (א) למה לא הבין כך הר"א שגרס אף הוא "כשמשון בן מנחם" והקשה באמת שצ"ל "כשמשון בן מנחם בעל דלילה" כלו' לגמרי בלא כ"פין. (ב) דין ט"ז שמשמע מטנא שבנזיר עולם מספיק לומר שמאל הרמתי, או בן חנה וכו' (כדכחו כבר הכ"מ והרדב"ז), אבל בכ"ז דעתי ששיטת ר"י כירב עיקר נראית לי נכונה.

א"כ הכרנו בגירסת הרמב"ם את הגירסא המקורית במשנה שהיתה לפני הסוגיא בבבלי. כמוכן שלשון "ה"א קמ"ל" כאן אינו כזאר "ה"א קמ"ל" שבש"ס אבל זה מחזק מקוריותו של נוסח זה. הדרגמא השניה נמצאת כדף י"ג, א. גרסינן "בעא מיניה ר' אבא מרב הונא הריני נזיר לכשיהא לי בן והפילה אשתו והפריש קרבן וחזרה וילדה

מהו... "והרמב"ם פ"ז הי"ג כחב, "האומר הריני נזיר כשיהיה לי בן והפריש קרבן והפילה אשתו וחזרה וילדה הרי הקרבנות ספק ואסורין בגיזה ובעבודה". א"כ הרמב"ם גרס סדר אחר בגמרא והיא גירסת כ"י ור' ותוס' הרי"ד. ורמ"ש כתב בחידושיו בגירסת הרמב"ם עיקר ע"ש ועיין מה שכתבתי בפנים. והרבה פעמים כשיש חילוקי גירסאות אצל החכמים היותר מאוחרים יש להראות שאחת הנוסחאות המובאות על ידם היא נוסחת הרמב"ם והיא הנוסחה העתיקה והמקורית.

הדוגמה הראשונה מסוג זה נמצאת בדף ז, א. "חניא הריני נזיר כל ימי חיי הריני נזיר עולם הרי זה נזיר עולם אפילו מאה שנה אפילו אלף שנים אין זה נזיר עולם אלא נזיר לעולם", והרמב"ם פ"ג, הי"א כחב, "מי שאמר הריני נזיר לעולם או הריני נזיר כל ימס חיי הרי זה נזיר לעולם ואם אמר הריני נזיר אלף שנה הרי זה נזיר לזמן קצוב...ומה בין נזיר עולם לנזיר לזמן קצוב שהנזיר לזמן אסור לגלח... ונזיר עולם אם הכביד שערו מקל בחער משנים עשר חדש עד שנים עשר חדש". הסתירה גלוייה (עיין בראב"ד וכ"מ). ונראה שבאמת פתרון הכעיה נמצא בגירסא אחרת בגמרא המובאת (כלי הערה!) ע"י הרדב"ז, רז"ל, פ"ק דנזיר ת"ר הריני נזיר כל ימי חיי הריני נזיר לעולם הרי זה נזיר לעולם אפי' מאה שנה אפי' אלף שנה אין זה נזיר עולם אלא נזיר לעולם". לפי גירסא זו יוצא ברור שכונת הגמרא היא שאין חילוק בין האומר "הריני נזיר עולם" ובין האומר "הריני נזיר לעולם". אבל האומר הריני נזיר מאה או אלף שנה אינו נזיר עולם כמו האומר "הריני נזיר לעולם" שלא נתן קצבה לנזירותו אלא "נזיר לעולם" פי' עד עולם. כזה חירצנו תוס' קשה כדף ז, ב ד"ה והחניא והראינו שמוכח שאף הם גרסו כגירסא הזו. (עיין בפנים.) וכן היחה ג"כ

גירסת ר"א המביא את הרמב"ם. ואף הר"ף כנראה גרס כן (עיין בפנים).

גירסא זאת כבר יתא היא גירסת החוספתא פ"א, ה"ד והירושלמי. נראה

שהמילים "אלא נזיר לעולם" בבבלי, שהן חוספתא ביאור ואינן מן הברייטא,

הטעו את החכמים שחשבו "נזיר עולם" לחוד ו"נזיר לעולם" לחוד ואינן כן

(עיין בפנים). א"כ ברור שגירסת הרמב"ם כאן היא המקורית ומצטרפים אליה

גם ר"א (כבודך כלל) והחוספותא שלנו.

והנה עוד דוגמא קרובה לקודמת: בדף י"ג, א גרסינן "בעא מיניה בן

רחמי מאביי הריני נזיר לכשיהא לי בן ושמע חבירו ואמר ועלי מהו

אדיבוריה משמע או אגופי' משמע אם תמצי לומר אגופיה משמע אמר הריני

נזיר לכשיהא לי בן ושמע חבירו ואמר ואני מה אנפשיה קאמר או דילמא

הכי קאמ' רחימנא לך כווחי אם תמצי לומר כל באנפיה כסיפא ליה מילחא

אמר הריני נזיר לכשיהא לפלו' בן ושם' חבירו וא' ואני מהו מי אמרינן

שלא בפניו אנפשיה קאמר או דיל' הכי קא"ל רחימנא ליה כווחיך חיבעי".

כן גרסו המפרש, התוס', הרא"ש הקונטרס בר"ף והרא"ש.

רמב"ם, ראב"ד, ור"ף (בשם גירסת הספרים) גורסים אחרת דהיינו,

"הריני נזיר לכשיהא לי בן ושמע חבירו ואמר ואני... לכשיהא לך בן ושמע

חבירו ואמר ואני". מפסקו של הרמב"ם (פ"ב, ה"ה) יוצא שכאן גירסתו

כדלהלן: הבעיה הראשונה היא כאמר הריני נזיר אם יהיה לי בן ושמע

חבירו ואמר ואני. והשאלה האם הוא החכוון לחנאי דהיינו שיהיה נזיר

אף הוא כשיהיה לו (למחפס) בן או האם החכוון להיות נזיר מיד בלי

חנאי. הבעיה השניה היא "אמר (ראובן) הריני נזיר כשיהיה לך (לשמעון)

בן ושמע חבירו (לרי) ואמר ואני". ועכשיו השאלה האם החכוון בכלל

להיות נזיר או האם החכוון שאוהבו כמו ראובן ואינו רוצה כלל

בנזירות והסיבה שאמר "ואני" מפני שמחביש לשחוק ולהראות שאינו אהב את שמעון ומזה נובעת הבעיה השלישית.

הסיבה שהעדפתי את הגירסא הזאת והפירוש הזה^ה (שחיס א) עכשיו ברור שינוי הלשון מבעיה הראשונה "אגופיה - אדיבוריה" לבעיה השניה "אנפשיה - רחמנא" שכן הם באמת עניינים שונים. (ב) עכשיו יש פירוש יפה לענין ה"כסיפא", שאינו מחפרש לגירסת המפרש וסיעתו (עיין בפנים).

בר"א כאן גירסא קצת מבוזבזת בין בגמרא בין ברמב"ם (עיין מ"ש בפנים). עד כאן הבאתי דוגמאות שבהן גירסת הרמב"ם שווה לגירסת הר"א הר"ד, הראב"ד. והחוספות, והר"ף. עכשיו אביא דוגמא הרא"ש מצטרף לרי"ד, ור"ף כגירסת הרמב"ם. הסרגיא. זרובה ומסוככה קצת ולכן אעיר כאן רק שגירסתנו בדף י"ד, א היא, "כיון דעשרה יומין הוא דיתירין ליה לא סליק ליה הלין עשרה", ברם, הרא"ש, ר"ף, ורי"ד גורסים "...לא סלקין ליה הלין עשרים" ונ"מ גדולה בין הגירסאות שהרי לפי גירסתנו צריך להירח נזיר ס' יום ואילו לגירסת הרי"ד וסיעתו פ' יום. ואף הרמב"ם פ"ד, ה"ז גרס כגירסת הרי"ד וסיעתו אלא שפירשה קצת אחרת (עיין מ"ש בפנים). אף כאן המפרש והחוס' גורסים דלא כרמב"ם.

מן העובדה שבכ"כ הרבה מקומות גירסא מקורית שמצאנו ברמב"ם מחודת ג"כ באחד מפירושי אשכנז מוכיחה לדעתי שגירסת הרמב"ם דומה מאד לגירסא העתיקה שהגיעה לאשכנז ג"כ ואח"כ שונתה ע"י הגהות ותיקונים. חיצה זאת מחזקת מן הסוגיות שבהן גירסא משוחפת לרמב"ם ולמסורת האשכנזית הקדומה ביותר שיש לנו - היינו המפרש האנונימי.

ועכשיו אני מביא שתי דוגמאות שבהן קירבה זאת כולטת. הראשונה בדף ג, א, "הריני כזה נהי נמי דחפוס בשערר הריני כזה לא אמ'". ברור שגירסא

זאת משוכשת וכל הראשונים ניסו להגיהה זה ככה וזה ככה, כפי שאנו יכולים לבאר: היום הגירסא המקורית היא "הריני כזה נהי נמי דחפוס בשער הריני בזה (בשערי לגדלו) לא אמר". גירסא זאת מובאת בפירוש ע"י ר"א והיא גירסת הרמב"ם כפי שיש להוכיח מבדיקת נוסחאות (עלין בפנים) ואף יוצאת מפירוש המפרש שגרס כן. א"כ לאחר שכתב המפרש את פירושו נשחבשה הבי"ח לכ"ף ונוצרה כל הבעיה.

בדף כ"ו, ב, שנינו, "אילור לחזאתי והשאר לנזירותי דמי חזאת ילכו ליס המלח והשאר יביא חציו לעולה וחציו לשלמי" ומועלין בכולן ואין מועלין כמקצחן אילור לעולה והשאר לשאר נזירותי דמי עולה יביאו עולה...". רוב הראשונים גורסים "...והשאר לנזירותי [ומח]...". ראם אין גורסם כך מפרשים כך על פי חוספחא מעילה פ"א, ה"י.

כרם, כתב המפרש "דמי עולה יביא בהן עולה והשא' יפלו לנדבה דכל היכ' דמערב חטאת כיניהן כסחומי' דמו ומעלי' בכולן משום דמי חטאת שכיניהן ואי קשיא הא אמרינן דמי חטאת לא נהנין ולא מועלין לא קשיא דהא דחני מחניהן לא נהנין ולא מועלין כדמי חטאת משום דמת ואין ראוי- יין להקרבה אבל כי לא מת מועלין כדמים שהרי ראוייה להקרבה". לכאורה כוונתו להעמיד את הברייתא כשעדיין בחיים, וכמובן שזה קשה מאד (עיין ק"א, וא"מ). עכ"פ מוכח שהמפרש לא גרס "ומח".

ויש לחרץ דבריו כך, כוונתו נראית שמאחר שלא גרס "ומח", "ילכו ליס המלח" היינו אם מח, אבל, "ומועלין בכולן וכו'" כלומר מחיים, וכך פירש את הברייתא הנצי"ב כמ"ש ש בפירושו יפה מאד (עיין בפנים). וכחב בין השאר "וכן הרמב"ם ז"ל חלק ברייתא זו, הא דהשאר יפלו לנדבה הביא בנזירו' ופי' כשמת, והא דמועלין בכולן וכו' הביא בהל' מעילה...".

פי' והוא מחייב בחיים להביא חציו חטאת וכו' משא"כ כמח... וגם המפרש כחב כמוש"כ דאירי מחייב". א"כ גם כאן הגירסא (והפירוש) האמיתי משוחף בין המפרש והרמב"ם.

יש עוד כמה סוגיות שבהם מצאנו הגירסא המקורית במפרש בלי סעד מן הרמב"ם. אביא לכאן כמה דוגמאות. ק"כ אחד שהוא פשוט ביותר. בדף ד, ב בבריחא עתיקה ירמין של ר' שמעון הצדיק נאמר ע"י רועה, "והלכתי לשאוב מי' מן המעיין" ובמפרש "מן הגיע גרסינ'", וכפי שמהרי"ן אפשטיין ז"ל כתב לנכון צ"ל "מן הניע' גרסינ' שכן הוא לשון המשנה." (חרכיץ ע"כ עמ' 192 (עיין חרס' כפשר' עמ' 550). וכמוכן שלא כתב כאן "גרסינ'" מפני שקשה היה לו לשון "המעיין" אלא לקיים את הגירסא העתיקה, הנכונה נגד הגהה.

א"כ מסתבר שיש מקומות אחרים שכתב "ה"ג" ולא בא להגיה אלא לאפוקי מהגהה. כן למשל בדף ל, א שנינו: "האיש מגלח על נזירות אביו... כיצד מי שהיה אביו נזיר...". ועל זה כתבו החרס'. "האיש מגלח על נזירות אביו... כיצד מי שהיה הוא ואביו נזירים... הכי גרסינן בפירוש קדמונים; ובפירוש רבינו ברוך ובהר"ה ספרים היא דהוא ואביו נזיר מגלח על מעות אביו ואם בחיי אביו אינו מגלח". כמוכן שצריך להגיה במקום "הוא ואביו" - "היה אביו". וכגירסתינו כחב המפרש: "הכי גרסינן במחנתיך האיש מגלח על נזירות אביו... כיצד מי שהיה אביו נזיר...". וכבר הוכיחו בק"א ומו"ר הגרש"ל יצ"ו שגירסת המפרש עיקר (עיין חרס' כפשר' עמ' 537). א"כ שוב בא המפרש לקיים את הגירסא העתיקה נגד המהגהים. ויש להעיר שאף רבינו סודרוס הסכים ע"י המפרש והביא אותה הוכחה מן הירושלמי שהביאו מו"ר הגרש"ל יצ"ו ור' דוד הלכני יצ"ו (מסורות ומקורות עמ' שצ"ה) שלא ראו

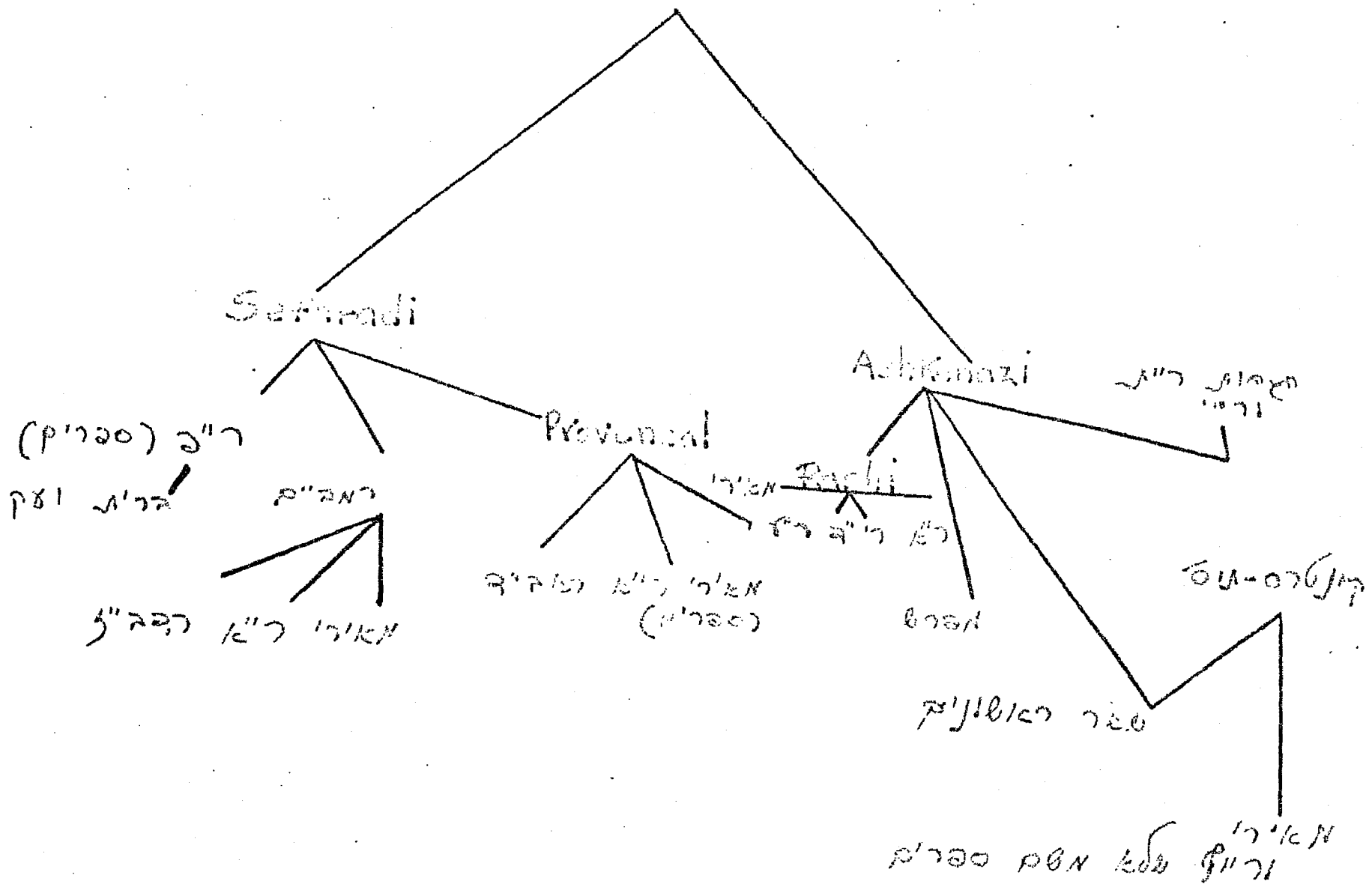
את פירוש ר"ט, וחכמים עדיפים מנביאים.

בגירסת רבינו עזריאל בהרכה מקומות נשחמרה גירסא אשכנזית עתיקה.
 כן למשל בדף י"ב, ב גרסינו "לא משוי איניש שליח אלא במילחא דמצי עביד
 השחא במילחא דחזיא ליה לא משוי". כן כתב ר"ע "וכרוכ ספרים גרסי' מלחא
 דחזיא ליה [לא] משוי שליח כלומר דבר הראוי לו לאחר זמן כגון אם תחאלמן
 או תחגרש הואיל ועכ"יו אינו ראוי לא מצי לשוייה שליח. והתלמידים
 הגיהו הספרים משום דלא הוו ידעי הפירוש והגיהו דלא מצי עביד השחא".
 פירוש ד"חזיא" א"כ כמו בד"מוחזק" ולא ב"ראוי". והכל ברור, אף בספר
 כרית יעקב מביא גירסא זאת בשם רש"י כ"י, א"כ ברודאי שמסורה אשכנזית
 עתיקה כאן, אבל אין הגירסא השניה הגהה מאוחרת מפני שהיא נמצאת כבר
 אצל הגאונים ומהם בראשונים וכנראה שהיא הגהה קדומה מאד. מכ"מ ראינו
 חשיבות ר"ע כסניף למסורת האשכנזית שהיא כאן עיקר. כמובן שר"ע ג"כ
 הושפע הרבה ע"י מסורת בעלי החוספות והגהותיהם (עיין להלן).

בחוס' רי"ד יש לפעמים גירסאות שונות מכל המקורות האחרים. בדרך
 כלל מוכח בהן שהן הגהות משלו אבל לפעמים אין לפסול אותן. למשל בסו-
 גיא המסובכת של ידיים שאינן מוכיחות הנמצאת בדף כ, ב יש כמה וכמה נוסח-
 אות. יש גירסא מקורית בספרים ובמפרש רוב ראשונים. היר שתי גירסאות
 מוגהות ג"כ מפני קשיים חיצוניים שבראשונה המקורית. (עיין בפנים)
 אבל בחוס' רי"ד לקידושין מובא גירסא אחרת מכולן "לימא קא סבר
 שמואל ידי' שאין מוכיחו' לא הויין ידי'. אמרי לא שאני גבי נזיר דכתיב
 כי יפלא". החירוץ הזה אינו מחרץ את הקושיות של הראשונים מן הסוגיא
 בקידושין. א"כ אין היא נראית כהגהה. ברם, מאחר שהמפרש כבר פירש כמו
 גירסת הרי"ד יחכן שגלוסה לפנינו וחו' לא. א"כ יש להשתמש ברי"ד בזהירות.

הוא, כמו ר"ע, ג"כ הושפע ע"י מסורת בעלי החוספות. לגבי המאירי קיים אותו המצב - היינו ערוביאל של מסורת מבעלי החוספות וג"כ גירסאות שאינן חלריות במסורחם. ברם, שונה הוא מר"ע כזה שגירסאותיו המקוריות של ר"ע היו זהות בד"כ עם גירסת המפרש ז"א הגירסא האשכנזית העתיקה ואילו גיר-סאות ה"ספרים" של המאירי הן כנראה מסורת עצמאית אשר חסרה בה הרבה הרחכות פרשניות והגהות שבמסורת האשכנזית. הרבה פעמים הוא מביא גירסא מן ה"ספרים" ודוחה אותה לטובת גירסת בעלי החוספות ואילו לע"ד נראה שהיא מקורית. אביא שתי דוגמאות של חופעה זו. למשל תיכף בפתיחה של המסכת מביא המאירי גירסא בשם "יש גורסים" ו"גאונים ראשונים" ודוחה אותה לטובת גירסת החוספות. והיסקנו שם שזאת היחה גירסת רבינו אברהם ושהוא עיקר. הסיבה שהגירסא הוגהה היחה מטעם חיצוני. עקב אשר גירסת ה"ספרים" או "יש גורסים" במקומות כאלה דומה לפעמים (כמו בדוגמא הזאת) לרבינו אברהם כניחי למסורת הזאת המסורת הפרובנצלית והיא כנראה סניף למסורת הספרדית.

עוד דוגמא יפה של חופעה זאת נמצאת בדף ז, א. גרסינו "חנן הריני נזיר מיכן עד מקום פלוני אומדי" כמה ימים מיכן ועד מקום פלוני... נזיר כמניין הימים... וליהוי כל פרסה ופרסה כאחרא דלא מני פרסי וליהוי כל ארונא וארונא מי לא חנן הריני נזיר כעפר הארץ וכשער ראשי... כל מילחא דאית ביה קיצוחא לא קתני...". גירסא זאת אינה חלקה מפני שלא ברור למה לא הביאר את המשנה של "כשער ראשי" כבר כשהקשה "וליהוי כל פרסה". (עיין באחרונים) ברם, המאירי כחב, "יש גורסין אף בזו כתירוצה כאחרא דליח בה ארונא, וגורסנא אחר כך חנן הריני נזיר כשער ראשי וכו', ותירץ כל מידי דאית ביה קיצוחא וכו' וגירסא משוכשת היא, שאין מקום

שלא ימנו בו מאונא לאונא אלא עיקר הגירסא וליהוי מאונא לאונא
 מי לא חנן... וכו'". דרוקא גירסא זאת יפה מאד, כל מהלך הסוגיא מחבאר
 על ידה ולפי פירוש הערוך ש"אונא" היינו "מקום ששם שומרי הדרכים
 ומוכרי חפצים" כוודאי שיש מקומות שאין בהם אונא, שוב נראה שמה שכחב
 המאירי כאן דחה גירסא יפה מן הספרים שלא לצורך כדי לקיים גירסת בעלי
 החוספות.

כפי שזכרתי לעיל יש כמה מקומות שלמאירי גירסא פשוטה שאפשר לבא-
 דה בכמה דרכים, ואילו אצל ראשונים אחרים שגירסאות מורחבות, מפורשות
 ירחק ושונות זו מזו. ברור א"כ שבמקומות כאלה גירסת המאירי עיקר
 והרחבה ע"י גלוסות שונות לפי הפירושים, כן למשל בדף י', א גרסינן.
 "מתני' אמר אמרה פרה והריני נזיר אם עומדת אני... ב"ש אומר נזיר...
 גמ' אמר רמב"ח הב"ע כגון שהיחה פרה רבוצה... הריני נזיר מבשרה אם
 עמדה מאיליה ועמדה מאיליה... אמר רבא מי קחני אם עמדה מאיליה..."
 בהם יש גירסאות "מי קחני אם לא עמדה מאיליה". היחה ג"כ גירסא "מי
 קחני ועמדה מאיליה". כמובן שלפי כל אחד מן הפירושים האלה משחנה לגמרי
 פירוש הקושיא. המאירי (וכן החוספות) גורסים רק "מי קחני מאיליה"
 ועל בסיס כזה כנראה הרספו ההרחבות לפי הפירושים השונים.

עוד דוגמא לחרפה זו נמצא בדף כ"ב, ב למטה ובראש העמוד הכא יש
 חירוץ בזה"ל, "כריחא כגון דקאמר לה הריני נזיר ואח דקא חלי נדרו
 כנדרה מתניחין כגון דאמר לה הריני נזיר ואח מאי משום הכי מיפר אח
 שלה ושלר קיים". לחיבה "מאי" יש גירסאות רבות וכבר כתב בב"ר "אך
 בחוספחא הביאו האו"מ משמע דלשון ואח שניהם בכלל אם אמר זה בניחותא
 חלה בה ואם אמר התיבה זו בדרך שאלה לא חלה בה וזה חלרי בנעימת הקול

והש"ס לא היה יכול לכוין התיבה דרך שאלה או ניחוחא והיה צריך להוסיף איזה תיבה לחלק הענין ונשחנה הגי' לרש"י ותוספות... "ברור שאם משחנית הגירסא של התיבה לא רק מרש"י לחוס' אלא בכמעט כל אחד מן הראשונים שהוספה מאוחרת כאן וכן הגירסא במאירי וז"ל, "ברייחא כגון דקאמר לה הריני נזיר ואח דקא חלי נדרו בנדרה מתניתין כגון דאמר לה הריני נזיר ואח"כ גראה שוב שגירסתנו היא העתיקה והמקורית.

בזה הגענו למסורת האחרונה. היינו מסורת כעלי החוספות. היא צומחת בעיקר משני חיבורים גדולים על מסכת נזיר ה"קונטרס" וה"חוספות". (כמובן שכאן אין הקונטרס פירש"י ואין החוספות שלנו.) שני החיבורים האלה הנוכעים בעיקר מחכמי אירוא וקינון (ראה הקדמת הרב בלוי לחידושי רבינו פרץ עמ' ח והלאה) מובאים כמעט כשלמותם בחידושי רבינו פרץ. א"כ אנו יכולים לראות בקלות כמה שאבו מהם בחוס', תוס' הרא"ש, שיטה, ר"ט וכו'. כמובן שפירושים אלה מקורם בעיקר בדברי ר"ח ר"י ותלמידיהם (עיין אורכך בעה"ת עמ' 495). בפירושים אלה רבות ההגהות.

כן למשל בדף ט"ו, א שנינו, "הריני נזיר לכשיהא לי בן ונזיר מאה יום נרלד לו בן עד שבעי' לא הפסיד כלום לאח' שבעים סותר שבעים שאין חגלחת פחות משלשים יום". גירסא זאת הייתה קשה להאשונה וכתב ר"פ בעמוד קל"ב מעה"ס, "ה"ג לאחר שבעים סותר שאין חגלחת פחותה משלשים. ול"ג סותר שבעים... לשון הקונטרס". הגהה זאת מובאת בר"ש כהגירסא. וכן בחוס' י"ג, ב ד"ה לאחר "...סותר ול"ג סותר ע' יום...". הגהות כאלו נמצאות בכמעט כל דף.

כדי לדגם את הפילוג בין הנוסחאות המובהקות והנוסחאות המקוריות אבאר בס"ד דוגמא אחת ברורה. אצלינו הגירסא היא, "מאי טע' דר' יוסי

לאר משום דקסבר מקצת היום ככולר מטאי ודילמ' משום דקסבר מיכך ולהבא
 הוא מטמא". החוספות, הרא"ש, ר"ף, והמאירי כולם מגיהים את המילים "ממאי
 ודילמא משום..." ומטירים אותן ב"וקסבר מכאן ולהבא מטמא". והסיבה שהגיהו
 כך ברורה דהיינו לכאורה אם אין אנחנו אומרים שמקצת היום ככולר מה
 מועילה העובדה שמכאן ולהבא מטמא. הרי עכ"פ טמאה היא ביום הקרבת הפסח.
 מסתבר שמקור ההגהה כאן ג"כ הוא הקונטרס. ברם, המפרש, ר"א, השיטה, ועוד
 פירוש (מובא בשטמ"ק ואינו ר"ע, עיין בפנים), וחס' רי"ד גורסים כולם
 כגירסת הדפוס. ואפשר לבאר גירסא זאת בלא הגהה. והפירוש היפה לזה
 נמצא בשיטה.

א"כ גירסאות הראשונים האלה כשהם מסכימים זה עם זה וחולקים על
 מסורח אחרת יש בד"כ לראות בהן הגהות הנובעות מן הקונטרס או החוספות.
 א"כ כך נראית ה stemma המסובכת של מס' נזיר.

בהשלמות וז"ל, "בדפוס הראשון הגי' מפורשת הרי זה נזיר, וכן הוא בצירון הגמרא ב', ב ובסוגית הירושלמי" שהרי בצירון הגמרא ובסוגית הירושלמי פוסקא זאת מוכחא כמו אצלנו ובד"ר יש למעשה גירסה שונה לגמרי כמו שמציין אלבק. עצמו למטה.

שם נזיק... פזיח : ר"א כמו הדפוס. בפירוש ובחוספוח מכואר דגס גוס כמו בדפוס. במאירי הגירסא "נזיק נזיף נזיח פזיח" ואין זה טעות שהרי מצטט ככה גם בבית הכחירה לנדרים עמוד יא במהדורת ליס.

8-6 מכדי וכו': המאירי אומר בשם יש גורסין, "מכדי חנא מעגלה ערוץ קא סליק, ר"ל ממסכת סוטה, מאי שני דקחני נזיר. וחירץ משום דר', ור' למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה, לומר לך כל הרואה סוטה

בקלקולה יזיר עצמו מן היין." ונראה מדבריו שלאחר מכן שכך היחה גירסא "גאונים ראשונים". לפ"ד גירסה זו נוחה ביותר, אלא, שכפי שמעלה

המאירי, הבעיה היא שנוזיר אינו נמצא כמשנחינו אחרי סוטה אלא להיפך. ברם, כל סדר המסכתות כאן אינו כטוח וחירוצם של הגאונים הראשונים ש"מאחר שבשני מסכתיו אין סדר למשנה איכא דמקדים סוטה לנזיר ואיכא דמקדים נזיר לסוטה וחרויהר לכדר" לא נראה לי כל-כן דחוק (מא

שם). ומכל מקום אפילו אם לא נגרס כשאלה "מכדי חנא מע"ע סליק" אלא "מכדי חנא כסדר נשים קאי" נוכל בכל זאת לגרוס בחשובה מעין גירסת

היש גורסים ולהבין שהגמרא רוצה לומר לנו למה שייך נזיר ביחד עם סוטה בין לפניו בין אחריו ועל הסדר המדויק נמצא חירוצ - או כמו הגאונים הראשונים או כמו שמחיצים בסוטה (ע"ש). ונראה שכך באמת היחה גם גירסת חוספוח סוטה ב, א ד"ה אידי וז"ל "כריש מסכת נזיר אמר דלא חנא ליה אלא אגב סוטה כדר'". ונראה מדבריהם שאפילו לא

גרסו אח המילים "חנא אקרא קאי" שהרי מקשים, "וחימא אמאי לא

ב, א 2-1. אהא... אהא... נזיר: המאירי (הוצ' לים עמ') האומ
 אהא נאווה וצריך אהא לקרות שחי מילות אלו ר"ל אהא ונאווה כלשון שני
 ענינים, ר"ל בהפסק קריאה ביניהם. ונזיר מוסב על שניהם, כלומר מי
 שאמר אהא או שאמר אהא נאווה נזיר הוא, והיה לו לומר האומר אהא או
 שאמר אהא נאווה, אלא שקיצר הלשון, עכ"ל. הנצי"ב כבר עמד על גירסת
 המאירי (מרומי שדה על אחר) אלא ששיחור ובעקבותיו לים במהדורו
 "הרי זה נזיר". אבל המאירי ברור שגרס רק "נזיר". אפשריין, מלנ"ה
 עמ' 17, משחזר: "האומר אהא נאווה נזיר" וכפי שהוא מעיר שם גירסת
 המאירי היחה קרובה ביותר לגירסת המקורית במשנה. ור' מ"ש ר"ח אלבק
 ב-Untersüchungen עמ' 144. שניהם באים למסקנה שגירסת המאירי
 היא המקורית. גירסת זו מסלקת את קושיית החוס' (ב, ב ד"ה אמר) והרא"ש
 נאה: ר"א "נוה" מאירי "נאווה".

נזיר: כפי שצויין בש"נ הגירסת בכי"ו היא: או אהא נאווה
 (הרי זה נזיר) נזיק וכו'. מכמה מן הראשונים יש להוכיח
 שגירסתם היחה כמו בדפוס וכת"י מ'. ר"א מפרש "נזיר". כלומר
 הרי זה נזיר, וכן הכי"א, כמל"ש, "או אהא נווה נזיר נ"ל לפרשו כמו
 הרי זה נזיר". וכן גם יוצר מדברי החוס' ד"ה או (אצלינו ד"ה נזיר),
 "נזיר נזיק נויה פויה הרי זה נזיר לפי שרצה לפרש כל הכנויין
 פוח ואומר נזיר וכו'". רק מדברי הרא"ש נראה שגרס ה"ז נזיר וז"ל
 האומר אהא נאה ה"ז נזיר ע"כ. כרס, אין זה מוכיח מפני שסידוע
 אין לסמוך על דיבורי המחיל בדברי הראשונים יותר מדאי. מכ"מ
 לפחות איזה סופר גרס כן אם לא נאמר שזה פירוש משולב בטקסט, ולא
 מסתבר. נראה שהגירסת האמינית היא כלי ה"ז שכן הוא מוכח ברוב
 הנוסחאות (כלתי חליות זו בזו). ואיני מבין הערתו של הר"ח אלבק ז"ל

בהשלמות וז"ל, "בדפוס הראשון הגי' מפורשת הרי זה נזיר, וכן הוא כצירון הגמרא ב', ב ובסוגית הירושלמי" שהרי כצירון הגמרא ובסוגית הירושלמי פיסקא זאת מוכחת כמו אצלנו ובד"ר יש למעשה גירסה שונה לגמרי כמו שמציין אלבק. עצמו למטה.

שם נזיק... פזיח : ר"א כמו הדפוס. בפירוש ובחוספות מבואר דגם גרס כמו בדפוס. כמאירי הגירסא "נזיק נזיק נזיח פזיח" כאין זה טעות שהרי מצטט ככה גם בכיח הבחירה לנדרים עמוד יא במהדורת ליס.

8-6 מכדי וכו' : המאירי אומר בשם יש גורסין, "מכדי חנא מעגלה ערופ

קא סליק, ר"ל ממסכת סוטה, מאי שני דקחני נזיר. וחירץ משום דר', דא

ר' למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה, לומר לך כל הרואה סוטה

בקלולה יזיר עצמו מן היין." ונראה מדבריו שלאחר מכן שכך היחה גירסת

"גאונים ראשונים". לפ"ד גירסה זו נוחה ביותר, אלא, שכפי שמעלה

המאירי, הבעיה היא שנוצר אינו נמצא במשנחינו אחרי סוטה אלא להיפך.

ברם, כל סדר המסכתות כאן אינו בטוח וחירוצם של הגאונים הראשונים

ש"מאחר שבשני מסכתיו אין סדר למשנה איכא דמקדים סוטה לנזיר ואיכא

דמקדים נזיר לסוטה וחרויהו לכדר' " לא נראה לי כל-כך דחוק (מאיו

שם). ומכל מקום אפילו אם לא נגרוס בשאלה "מכדי חנא מע"ע סליק" אלא

"מכדי חנא בסדר נשים קאי" נוכל בכל זאת לגרוס בחשובה מעין גירסת

היש גורסים ולהבין שהגמרא רוצה לומר לנו למה שייך נזיר ביחד

עם סוטה בין לפניו בין אחריו ועל הסדר המדויק נמצא חירוף - או

כמו הגאונים הראשונים או כמו שמחיצים כסוטה (ע"ש). ונראה שכך באמת

היתה גם גירסת חוספות סוטה ב, א ד"ה אידי וז"ל "כריש מסכת נזיר

אמר דלא חנא ליה אלא אגב סוטה כדר'". ונראה מדבריהם שאפילו לא

גרסו את המילים "חנא אקרא קאי" שהרי מקשים, "וחימא אמאי לא

קבעה אגב נדרים דהא כפ"ד חנא משנינח טובא דמיירי כנררי נשים ובהפרח בעל רי"ל דעדיפא ליה למימר משום טוס' דפרשיו' נמי נסמכו'. ומאחר שלא גרסו כנראה "מי גרם וכו'" אילר גרס "אקרא" היה לו בקלות לפרש שכונת הגמרא באמרו "אקרא קאי" היא לחרץ קושיהם. לכן נ"ל שלא גרסו אלא "מכדי ... מאי שני דקחני נזיר כדר' וכו'" או קרוב לזה.

יש ראשונים אחרים שמוכח מדבריהם שלא גרסו את הפסוק עצמו. אלא רק "חנא אקרא קאי" מדברי ר"א זה יוצא ברור מפני שהוא מפרש וז"ל, "אקרא דמייתי בסוטה פרק מי שקינא כי מצא בה ערות דבר. והכי קאמר וכו' לעבירה. לזנוח". נראה שכך היחה גרסחו "מכדי וכו' חנא אקרא קאי והכי קאמר מי גרם וכו'". ונראה אולי שבכלל לא גרס "כל הרואה וכו'". גם גירסא זאתנוחה מאד שהרי פסוק זה באמת מוכח בסוטה ג, א (לא ב, א כהערותיו של הרב כלוי שם).

בחוספות נזיר המצב יוחר מסובך. בד"ה מאי טעמא חנא נזיר יש סתירה פנימית שהרי בהתחלת הדיבור מצטטים ומפרשים הנוסח של הדפוס ובסוף אומרים "לכ"ל נל דמאי דאמר אקרא קאי אשנו ר"ל לקרא דכתיב בפרשה אלא ר"ל אקרא קאי דכח' בסוף המגרש במסכת גיטין דכתיב והיה אם כו'". נראה, איפוא, שבעל ברכת ראש צדק בחלקו "דיבור זה לשני דיבורים ושני מקורות וז"ל, "וזה הוא איזה גליון שבחוס' בענין אחר כמצוי במסכת זו. א"כ נראה שגירסת הגליון היחה "חנא אקרא קאי ה"ק מי גרם וכו' כל הרואה וכו'". והיה להם ה"א שהפסוק שמדובר עליו הוא סדר הפרשיות בנשא וא"כ הקשה בצדק "דלמה לו להאריך לשונו וכו'" וחירץ כמו שחירץ.

למסקנה נראה לי לשער שהגירסא העתיקה היחה דומה ליש גורסים במאירי וגירסת ר"א, רעכשיו יש שתי אפשרויות - אחת שהיחה גם גירסא "חנא אקרא

קאי והיה אם וכו' מי גרם לעבירה יין וחז' לא" רגירטא זאת בשחרבכה
לחוך הגירטא הנ"ל. האפשרות השניה היא שכל הלשון הזה נוספה לטקסט
מאיזה גלוסה בגליון. עיין עכשיו מ"ש א.ש. רוזנטאל בספר הזכרון ליעקב
פרידמן ז"ל ע' 244. וראה במכוא.

ב, ב 11-8 לימא ... קאמר: יש כאן ארבע גירסאות עיקריות. לפי שהים
מהן יש הרמוניה בין סוגיא של כאן ובין סוגיא של קידושין; לפי שהים
מהן הסוגיות מוחלפות, נניח כהנחת יסוד שהגירסאות שלפיהן יש חילוק בין
הסוגיות הן מקוריות ואחרות מלאכותיות לפי הכלל הידוע שגירטא קשה
עדיפה וננסה להראות שכן באמת המצב. פה.

לפי גירסת הספרים (שני כתבי היד והדפוס) יש באמת מחלוקת בין
הסוגיא של כאן לסוגיא של קידושין. כאן אנחנו שואלים "לימא קסבר שמו'
ידיים שאין מוכיחות לא הוויין ידיים", ומתרגמים שבאמת הוא סבור שכן הוויין
ידיים וכאן אם אין נזיר עובר לפניו אין ידיים בכלל ואפילו ידיים שאין
מוכיחות אין כאן. כך גרס הרא"ש רז"ל: "אמרי' בזמן שהנזיר עובר לפניו
ליכא לספוקי במלתא אחרינא. כלומר לעולם קסבר ידיים שאין מוכיחו' הוויין
ידיים ובזמן שהנזיר עובר לפניו אכתי הוי ידיים שאין מוכיחות ומ"מ
מוכח ספי לנזיר מלמענית כיון דנזיר עובר לפניו הלכך ליכא לספוקי
במלתא אחרינא כיון דמוכח ספי לנזיר. אבל אם היה הדבר שקיל לזה כמו
לזה הא אמרי' ספק נזיר להקל. אבל אם אין נזיר עובר לפניו דלמא אהא
בחענית קאמר זה דבר שקול ולא הוי נזיר." בחוספותיו לקידושין יש אוחו
הפיהוש והוא מכאן עוד יותר ועיין למטן. גירטא ופירוש זה נמצאים ג"כ
בחוספות שלנו לקידושין, ה, ב ד"ה הכא וז"ל "ואיח ספרים דגרסי לימ'
קסבר שמואל ידיים שאין מוכיחות לא הוויין ידיים ומשני עובר לפניו

הריון ידי' שאין מוכיחות לכל הפחות אבל אין עובר לפניו אפילו שאין מוכיחות לא הוי." כמובן שיש כאן פרפרזה ולא ציטט אבל יוצא מזה ברור שבירסתם דומה ביותר לבירסת הרא"ש. גם החוספות בנזיר ד"ה לימא מזכיו גירסא זאת וז"ל, "ויש ספרי' דגרס' אמרי לא בזמן ש(אין) הנזיר עובר לפניו והרי פירושו לעולם שמואל לא בעי ידים מוכיחות ובזמן שנזיר עובר לפניו ליכא לספוקי דיד מיהא הוי אין נזיר עובר לפניו דילמא א כחעניח קאמר פירוש ואפילו יד לא הוי," כמובן שמילח "אין" אין לה משום וגם בברכת ראש הגיה כן.

לפי הגירסא הזאת יש כאמח סתירה מקידושין מפני ששם מביאים משנתו בפירושו של שמואל ומגיעים למסקנה מזה ששמואל סבור שידים שאינן מוכיחות אינן ידים. הרא"ש מתרץ קושיא זאת שם בחוספתו ע"ש ד"ה הב"ע. אף רבינו שודרוס גרס בגירסא הזאת אלא שפירשה בענין אחר, וז"ל "רפרקינן לא נזיר עובר לפניו ליכא לספוקי וכו'". כלומר ואפילו ידים מוכיחות הן. אין נזיר עובר דילמא אהא כחעניח קאמר וליכא ידים כלל. ולפי זה אין הכרע אם סבר שמואל הריין או לא הריין ידים. ולכן לא נהיי מה שמקשה רבינו שודרוס אח"כ מקידושין ונדריים, שהרי לשיטתיה אין מכאן הוכחה ששמואל סבר דהריין ידים וא"כ מאי קושיא. ומעין זה כתב גם רמב"ן בקידושין ה' ע"ב ד"ה ואיכא וז"ל "ואיכא דרמי אשמעתין דמשמע דאם נזיר עובר לפניו הוי ידים מוכיחות והא בפ"ק דנזיר ד' ב' ע"ב נימא קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הריין ידים אמרי לא בזמן שהנזיר עובר לפניו ליכא לספוקי במלחא אחריחא אבל ודאי אין הנזיר עובר לפניו אמרינן דלמא אהא כחעניח קאמר ולא קושיא היא דהחם דחוי מדחי ליה דאין נזיר עובר לפניו אפי' אין מוכיחות לא הריין וצריך שמואל

לאוקמא בנוי' עובר לפניו בין דלא הוו מוכיחות בין דליהוו וכו' "א"כ
 כש"כ דאין קושיא לשיטת ר"ט דבבזיר אמרינן נזיר עובר לפניו ידים מו
 הוי. ונר' שר"ט אינו מקבל את חי' של הרמב"ן לומר שזה רק דיחוי,
 וא"כ ברור שלדעת הגמרא כאן אין הכרע בדעת שמואל ואילו בקידושין
 ברור ששמואל סבור לא הויין ידים. ומה שמביא ר"ט אח"כ את חי' של ר"ן
 ז"ל "דחרי גרוני ידים נינהו הנהו דקידושין איבן קרובות למוכיחות,
 והא דשמעתין ודגיטין קרובות למוכיחות, וההיא דנדרים כההיא דקידושין,
 נר' שהוא לפי' אחר ולא לשיטתו של ר"ט, שהרי אין אפשר לומר "הא דש
 קרובות למוכיחות" ממ"כ אם מדובר בנזיר עובר הא אמרת מוכיחות ממ
 הן ואם באין נזיר עובר הא אמרת אפילו אין מוכיחות אין כאן.
 ולפי שיטת הרא"ש והחוס' קידושין שהבאתי לעיל הוא עולה יפה
 שלפיהם מסיקין שנזיר עובר לפניו ידים שאין מוכיחות הן וא"כ יש
 הוכחה ששמואל סבר ידים שאין מוכיחות הוו ידים שלא טרח לפרש את
 המשנה באופן שיהיו ידים מוכיחות. א"כ הקריאה והחירוף. עולים יפה שכן
 כוונת החירוף היא שכאן אמנם נזיר עובר ידים שאין מוכיחות הן קרובות
 למוכיחות הן ולא דומה לקידושין. ולפי דרכינן למדנו שגם דבינו חס
 וגם הרמב"ן גורסים מעין גיהטת הרא"ש אלא שר"ת מפרש כהרא"ש והרמב"ן
 מפרש מעין פירוש רבינו טודרוס.

אף בשטמ"ק לנדרים גרס כגירסא הזאת ע"ש ה, כ ד"ה לימא. ובשם הרא"ש
 שם הביא את גירסת הפירוש החוספות דכאן, ואף השיטה שם מכניס את
 פירוש החוספות בלי גירסתו. ברם ברור שלא גבס "לא" אבל מילה זאת
 נמצאת ברוב הראשונים ע' למען.

ובחוספות לנדרים נראה שר"י גרס בנזיר דרוקא כגירסתו כאן שהרי הוא

מסביר את הסוגיא בנדריס באופן שיוצא שם ששמואל סבר הויין ידיס והוא מקשה ומחרץ מסוגיות דנזיר וקידושין. ואיני מבין כלל את הערתו של בלוי שמה שמחרצים כאן על דברי ר"ח הוא החירץ הנמצא בר"ס בשמן שהרי אין כל קשר ביניהם. ר"ח מדבר על נזיר עובר וקורא לזה ידיס שאין מוכיחות אבל קרובות למוכיחות ואילו ר"י שם מדבר שאין נזיר עובר וקורא לזה ידיס ברורות.

אף הריטב"א בקידושין מעיד על גירסא כזאת אמנן נראה שהוא פירש אחרת וז"ל, וכדין היא דמצינן לפרוקי דמההיא דהתם ליכא למשמע דס"ל לשמואל בידים שאין מוכיחות לא הויין ידיס דהא דאוקמה כשנזיר עובר לפניו משום דהא הוי דברי הכל... וכאלו אמר דבנזיר עובר לפניו אחי מוחייתו דברי הכל אבל אין נזיר עובר לפניו הוי כפלוגתא חדע דהתם במסכת נזיר דאחינן לאוכוחי מינה כי הכא דידיס שאין מוכיחות לא הויין ידיס ואמרי לימא קסבר שמואל דידיס שאין מוכיחות לא הויין ידיס ודחינן לה ואמרינן לא בזמן שהנזיר עובר לפניו ליכא לספוקא במילתא אחריחזי אבל אין הנזיר עובר לפניו ואמרינן דילמא אהא כחעביה קאמר כלומר והו' להו ידיס שאין מוכיחות ודיניה כפלוגתא דאביי ורבא, פירושו נ"ל קצת קשה: כרס יוצא ברור שגירסתו אף הוא בדיוק כמנ גירסת כי"מ. לכן לגירסא זאת יש לנו הרא"ש ר"ס, ר"ח, רמב"ן, והריטב"א והחוס' , מלבד שהוא גירסת כל הספרים שלנו.

מכ"מ גם הרמב"ן וגם הריטב"א חירצו על הסחירה בין נזיר וקידושין שסוגיא דקידושין כרב פפא שסובר שידים שאין מוכיחות לא הויין ידיס והסוגיות מוחלפות. בעלי החוספות נקטו דרך אחרת בכעיה זאת - הגהה - וכך הם מעידים בפירוש במסכת נזיר כאן ד"ה לימא וז"ל "ה"ג אמרינ'

אין בזמן שהנזיר וכו' כלום' אין ודאי שמואל סבירא ליה ידיים שאין מוכיחות לא הויין ידיים ובנזיר עובר לפניו ליכא לספוקי דהויין ידיים מוכיחות אבל אין נזיר עובר לפניו דילמא אהא כחעניח קאמר כלומר ולא הויין ידיים מוכיחות... אלמא מסיק החם (בקידושין) לשמואל מהכא דידים שאינן מוכיחות לא הויין ידיים להכי גרסי' אמרי אין וכו'". מכאן ברור שגירסא זאת הגהה היא ואין לה נסורת כנוסחאות. היא מלבאת ג"כ ע"י התוספות בקידושין ביחד עם הנ"א שלעיל וע"י ר"א בלשון הכי גרסינן אין דלא הויין ידיים סבירא ליה". מדברי ר"א להלן: "ורבינו שלמש גריס לא דהויין ידיים סבירא ליה וקשיא ליה ההיא דקידושין, כמו שכתנו בריש נדרים". נראה שאף הוא הרגיש שגירסא זאת כדי להרציא מן הקושיא היא דאיתי. ודבריו בנדרים אי אפשר להבינם כצורה המודפסת. והכאחי גירסא זאת תיכף אחרי הראשונה מפני שהיא נראית כהגהה שמבוססת על הגירסא ההיא. ברם, לתוספות הרי"ד בקידושין יש גירסא שונה מכל הגירסא דלעיל רז"ל "דאמרי' החם על מילחא דשמואל דאמר והוא שהיה נזיר עובר לפניו לימא קסבר שמואל ידי' שאין מוכיחות לא הויין ידי'". אמרי לא שאני גבי נזיר דכתיב כי יפליא". דבריו מבוארים ואין מה להאריך בהם אלא לציין שתירוצו לבעייה מקידושין מעניין מאד ע"ש. מדברי המפרש נראה שגור כגירסא דלעיל - גירסא הרא"ש וכו' - אלא מעניין שהוא מפרש כגירסא הרי"ד כאן בעי שמואל נזיר עובר משום כי יפליא, אבל עיין ברכת ראש, ואורח מישור.

למאירי גירסא שונה לגמרי מכל הגירסאות הנ"ל. הוא מזכיר אוחה כאן וכשם הגירסא המדוייקת, בקידושין ובנדרים. בנדרים הוא מביא אוחה בלשונה רז"ל, "וכן בראשון של נזיר אמר האומר אהא הרי זה נזיר והקשו

ודילמא אהא בחעניח קאמר, ופירשה שמואל כשכבר היה נזיר עובר לפניו,
 ר"ל שאין עובר עכשיו. ושאל לימא קסבר שמואל ידים שאינן מוכיחות הריין
 ידיים, שהרי זו מכל מקום הואיל ואיננו עובר עכשו יד שאינה מוכיח הוא,
 ופירשה בשנזיר עובר לפניו עכשו, שאין לספק בו בדבר אחר. "למזלינו אנחנו
 יודעים את מקור גירסא זאת מדברי חוס' רי"ד בנזיר דף"ל, "לימא קסבר
 שמואל ידים שאינן מוכיחות לא הריין ידים רבי' ברוך וצוק"ל משום דקשיין
 לי' מאי דגרסי' כריש קידושין גריס הריין ידים ואיננו מחיישב פחרוננו
 כלל...". "נ"ל שלא נטעה אם נוהה את גירסת המאירי ופירושו עם גירסת רבין
 ברוך ופחרוננו.

אף הרשב"א נדרים ה, ב ד"ה לימא אומר "ובפ"ק דנזיר נמי אמרינן לימא
 קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הריין ידים ופרקינן לא כיון שהיה נזיר
 עובר לפניו ליכא לספוקי במלתא אחריתי כלום ולעולם ס"ל לשמואל ידים
 שאין מוכיחות לא הריין ידים. ולפ"ד גירסא זאת חלקה ויפה אלא שכפי
 שציינתי לעיל. אנחנו יודעים את מקור הגירסא הזאת בהגהתו של רבינו ברוך
 לכן נ"ל קרוב לוודאי שהגירסא המקורית היא הגירסא הראשונה - גירסת
 הספרים רוב הראשונים. ואשר לסגנונה הנסדח המדויק של כ"י מ'
 מתועד כמעט בכל הראשונים אלא שכמובן צריך להוסיף את המילה /ליכא/
 לפני לספוקי. גם מילה "אחריתי" נכונה ולא "אחרינא" וכן גם ברוב
 ראשונים. אשר לפירוש נ"ל בירח פירוש הרמב"ן שכלא נזיר עובר אמרינן
 אין ידים כלל ולכן העמיד שמואל את המשנה בנזיר עובר ואין להסיק
 כלום מכאן לגבי דעתו על ידים שאינן מוכיחות.

גירסת החרספות וגירסת המאירי נראות כהגהות כדי לפשר בין נזיר
 וקידושין ובשני המקומות יש לנו עדות מפורשת שכך כוונתם. ברם, גירסת

הרי"ד אין לדחות אע"ג דיתידאה היא, מפני שאין סיבה שמישהו היה מגיה כן. רק יחכן שפירוש מעין פירוש המפרש היה בגליון ונשחרכו בטקסט אבל אין כל הוכחה לכך.

שם 13-14 מהר דחימא... בענן... קמ"ל: התוספות מעידים שהיה לפנייהם כמו בכחבי היד "קמ"ל דלא בענן" אלא שגירסא זאת היחה קשה להם ולכן הוציאו את המילים "דלא בענן" ופירשו "מהר דחימא בענן פיר ולכו שרין. קמ"ל... כהאי גורנא הוי שפיר פיר ולכו שורין." ד"ה מהר ע"ש. מלשון פירוש

ר"א פה אין לעמוד על גירסתו אבל בנדרים הוא מצטט "מהר דחימא בעינן (כך בדפוס) פיר ולכו שורין, קמ"ל דלא בעינן." מפירוש רבינו סודרוס כאן יש להוכיח שאף הוא גרס כמו בכחבי היד וז"ל, "מהר דחימא בעינן פיר ולכו שרין קא משמע לן. חימא אם כן אפילו אין נזיר עובר יהא נזיר כיון דכלל היה. וי"ל דכשאין נזיר עובר לא מוכחא מילתא באהא אומר כלל, וה"ו כאמר בלכו ולא הוציא בשפתיו כלום שאינו נזיר, דמיא להא דתנו בחרומות נחכון (כך בכ"י) לומר חרומה ואמר מעשר מעשר ואמר חרומה לא אמר כלום, אבל כשהנזיר עובר, קצח משמע לשון נזירות וה"ק קמ"ל דלא בעינן פיר ולכו שרין שיוציא ממש בפיר מה שלכו מהרהר. הערוך של בלוי: "כ"כ בתוד"ה מה" אינה נכונה שהרי הם הקשו ממשנה דחרומות והוא מכיא ראייה ממנה, והם הגיהו ורבינו לא הגיה.

רבינו עזריאל הכיר כנראה רק את גירסת התוספות ושיטתם וכך פירש ע"ש. המאירי גרס רק קמ"ל דלא, ומפרש "לאו למימרא דלא נזכעי שיהו פיר ולכו - שרין לענין נזירותו אלא שאין צריך שיהיה מוציא בשפתיו ממש מה שבלכו, אלא כיון שגמר בלכו והוציא בשפתיו דברים שענינם יד מוכיח על ענין נזירות דיו".

נ"ל שגירסת כחבי היד מקורית. על פי עדות החוס' יש לומר שהגיהר שוכ כגלל קושיות. והפירוש הפשוט הוא פירוש ר"ע.

לגבי מילח "בענן", כחבי זה מופיע בשני כחבי היד ובדפוסים ישנים ובחוספות פעם אחת בדפוסים ישנים. וכן ישר רזה מוכיח שמעתק הלחן קרה גם בניב של נזיר עיין מאמרי העתיד להופיע בלשוננו ולע"ע עיין ש' מורג בספר היובל לי' פולוטסקי עמ' רב לשוננו. 19 שחפוס: ר"ע בתרפס ; ר"א דתפרס. אינאה: ר"א הריכי נאה.

19-21: הדא מילחא דעבירה... אין דאפי' וכו': גירסת הדפוס קשה שהרי נזיר חרטא רק לדברי ר' אלעזר הקפר וא"כ אין אפשר לומר "הדא מילחא דעבירה" ואח"כ לומר דאפי' לר' אלעזר. הרי ה הקושיא לפי גירסא זאת היא רק לפי ר' אלעזר. למולנו אנחנו יודעים מקורה של גירסא זו, שהרי יש לנו שני עדים שרבינו חם הגיה כך. וז"ל ר"ע, "ור"ח גריס מילחא דעבירה וכו'". וכירצא בו בשטמ"ק, "ורבינו חם ז"ל גריס, נזירות מילחא דעבירה (כצ"ל) הוא וקאמרי' ליה נאה, כלומר היכי קרי ליה נאה והא מילחא דעביר' (כצ"ל) שציער עצמו מן היין". גירסא זאת מובאת גם ברא"ש ובחוספות כגירסא העיקרית וכנראה מפני שר"ח הגיה כן. אולם איני מבין מה הכריח את ר"ח לחקן שהרי לפ"ד, הקושי הלשוני בגירסא השניה קטן מן הקושי הענייני הנוכח בגירסתו (עיין להלן).

אם גירסא זאת אינה מקורית מה היו האחרות? קודם כל - מה היחה הגירסא האחרת שהיחה לפני הבא"ש והחוספות. לגבי הרא"ש הכעיה קלה שהרי הוא מצטט ארחה. וז"ל. "ואיח דגרסי הדא מילחא דעבירה דאמרי' ליה נאה, כלומר מיהוי דבר שרגילים לעשות וראוי לעשות דקרי ליה נאה". לגבי החוספות

קצת יותר קשה אבל הדיבור (כד"ו) מתחיל: ואמאי נאה היא מילחא דעבירה היא ואמרינן לה נאה ע"כ. כבר העיר הר"ש שצריך לחקן "ואמאי נאה" ל- ואמ' אי נאה" וכן מסתבר. יש רק להוסיף שא"כ יש לחקן מילת "היא" ל- "הדא". יוצא שד"ה "ואמ' אי נאה" הדא מילחא דעבירה היא ואמרינן לה נאה" כמו ברא"ש. לכן כאשר החוספות אומרים להלן "וי"ג מילחא עבידא וכי מעשה והגון וכשר לעשות כן וכו'" נראה שהם משנים רק את המילה האחת ושם יוצא בדיוק כגירסת הרא"ש.

גירסא נוספת היא הגירסא של כ"י ר' ואף של החוס' בסוטה דף ט"ז עמ' א' ד"ה סבר (לפי הדפוס הראשון. אח"כ שיבשו אותה המגיהים) גירסה זאת היא "וכי נזיר עביד מילחא דאמ' ל' נאה אין אפילו וכו'" ולפי החוספות הנ"ל, "וכי נזיר עביד מילחא דא"ל נאה אין אפי' ר' אליעזר וכו'".

בשני המקומות, אחרים ניסו לשנות את סדר המילים. עיין בש"נ ובחוספות דפרס ווילנע אבל החאיום המדויק של שני עדים אלה מראה שדברים כגור. ופירוש גירסא זאת הוא ברור - "וכי נזיר עושה דבר שקורים לו נאה"?! והחירוף - "אין! אפילו לר' וכו'". לענ"ד נראה שנוסח זה נוח. ואמנם יש לנו מקור

אחרים לסייע להיש גורסים של חוס' והאית הגרסי של הרא"ש אלא שהם מפרשים אותה בניחותא. קודם-כל גירסת כ"י מינכען חשובה והיא, "ואי' אי' (כלר' ואיבעת אימא) נאה. נזירו' מילת' עביד' ואמרי' ליה נאה ואפי' לר' וכו'". לפי גירסת זאת משפץ זה חירוף הוא ולא קושיא כלר' מאחר שנזירות דבר רגיל ועשוי הוא קוראים לו נאה ולכן אם אמר אינאה הרי זה נזיר. אפשר לפרש גירסא זאת ככה אפילו בלי המלים "ואי' א'" וכך באמת ר"ע וז"ל, "ה"ג ונזיר מילחא דעבידא הוא. ולכן קרינן ליה נוי. ה"ג ואפי' לר' אלעזר הקפר כו'". וכל זה מסקנה דמילחא, דרוצה ליישב

המשנה לכולי עלמ', דכנויין וידות דמחני' דברי הכל. וכן נראה שגם גירסת ופירוש השוכות הרי"ד בסימן ח' וז"ל: "ומה שהקשיחם ממאי דגרסי' בפ"א דנזיר: ואפי' ר' אלעזר וכו'". וברור מן הלשון שכך גרס ופירש. וכדברי ר"ע שם, "ור"ח גריס מילתא דעכירה, קושיא היא, כלומר דבר עכירה ואמרי' ליה נאה, בתמיה, פיר' היאך קורא במחני' נזירות, שהיא עכירה - נאה, דקים לו שאסור לידור כנזיר בפ"ק דנדרים, ומשני אפי' לר' אלעזר הקפר, ול"ג כו"ו." ואמנם אפשר היה לפרש גם את נוסח הי"ג, והאית' דגרסי' של החוס' והרא"ש בדרך זו אלא שהחוס' והרא"ש לא פירשו כך וההמשך ברא"ש אמנם מונע פירוש זה (ועיין למטה).

לכן ינ"ל שיש שתי נוסחאות מקוריות (כלו' שאי אפשר לפסול אחת מהן ואין להכריע ביניהן). האחת היא קושיא "וכי נזיר עביד מילתא וכו'". והתשובה היא "אין" ועכשיו שיך לומר "ואפילו לר' אלעזר וכו'". שהרי הקושיא היתה אפילו לחולקים על ר' אלעזר. הנוסחא השניה היתה המשך החירוף (ואני חושב דווקא בנוסחא הרא"ש) דהיינו. "הדא מילתא עבידא ואמרי' לה נאה ואפי' לר' אלעזר וכו'", וכאן העיקר הוא לחרץ את המשנה כדברי הכל (כדעת ר' עזריאל), וגם היא עולה יפה.

הבעיה נוצרה מפני שערכבר את שתי הנוסחאות והתייחסו לנוסחא השניה קושיא. למשל המשך דברי הרא"ש: "אין ואפילו לר' אלעזר הקפר וכו'". גם נוסחא המאירי: "וכי נזירות מילתא דעבידא הוא, כלומר דבר מחקן שיקרא ענינו נאה והלא חוטא הוא, וחירץ שאף לדעת האומר כן לא אמרה אלא כנזיר טמא...". הקושי מבואר. ונראה שאף המאירי הרגיש בו באמרו "וחירץ שאף לדעת האומר כן". הלא לפי זה הקושיא היא רק לדעת האומר כן ומאי "אפילו"?! גירסת ר"ח כמש"כ רק מסבכת את הבעיה יותר. ועיין

ר"ט על אחר.

יש עוד להוסיף הערה סבבנית. לפי מה שאמרתי לעיל נ"ל שהגירסא המקורית בנוסחא השניה היא "חדא" ולא "נזירא" שהרי "נזיר" אינו דבר, ושהמילה "נזירא" הנמצאת במאירי ובדפוסים אחרים אף היא נשחרכה מן הנוסחא הראשונה "וכי נזירא עכיד מילתא" דשם אחי שפיר. ועיין אורח מישור.

כדאי גם לציין ששתי הנוסחאות שזוהר כמקוריות, הן הנוסחאות של שני כתבי היד. אלא כפי שמעירני מו"ר הר' ח.ז. דימיטרוכסקי יצ"ו נוסחח מ' כפי שהיא "ואי" אי". פירושה שחולקים על דברי שמואל. ויותר בראה לגרוס כראשונים ולפרש שמסקנא דמילתא היא. ג,א 5-7 נהי נמי - הריני כזה...: לפסקא זו יש שפע של גירסאות. ונראה שכאן אפשר לקבוע איוז היא הגירסא המקורית ואין החפחחר האחרות ממנה. בדפוס רונציה ב' וג' (יוסטינין) הגירסה גם בגמרא וגם במפרש הריהו "בזה". - כלומר, "נהי נמי דחפוס בשערר הריני בזה לא אמר" רפירוש. "הריני בזה שיער לגדלו" (כדברי המפרש). גירסא זאת נוחה מאד ורוב האחרונים חפסו אותה כעיקר (עיין אורח מישור כרכח ראש, והגהות הרב רנשבורג). בעל מל"מ הל' נזירות א', ו אפילו הסיק מסקנה הלכתית מגירסא זאת וז"ל "ומ"ש רבינו רכן אם אחז בשערר כו' ה"ה אם אחז בשערר ואמר הריני בזה ה"ז נזיר במשמעו הריני בשער זה לגדלו כן נלמד מדאמרינן בפ"ק דנזיר (דף ג') הריני בזה נהי נמי דחפוס בשערר הריני בזה לא אמר כו'". (דרך אגב - מכאן נר' שבעל מל"מ למד באחד מן הדפוסים הנ"ל) בעל קרן אורה מסתייג מפסקו של המל"מ וז"ל עיין מ"ש התוספות ז"ל בזה וכן בש"מ. ולא הביאו הנוסחא אחרינא הריני בזה לא אמר. ועיין מל"מ ז"ל

שחפס לגירסא זו עיקר ובפשיטתו לדינא דאם אמר הריני כזה וחפס בשערורי
הרי נזיר ואין הדבר פשוט כ"כ כיון דלא הובא גירסא זו בדברי הראשונים
ז"ל.

אולם עכשיו יש לנו ראשון שמביא גי' זו, ר"א אומר בפירושו: "הריני
כזה לא קאמר. דהריני כזה וחפס בשערורי משמע הריני כזה השער שאגדלנו.
מאי כזה. שהיה נזיר. ולא אשיער קאי, דלא חפס ליה, אלא כזה האיש
שעובר קאמר. והיכא דאמר כזה וחפס בשערורי הרי נזיר." לכן נראה שכך
הגירסא המקורית וכוודאי גם ^{האמר} ~~הפירוש~~ גרס כן ואחי שפיר.

אולם מה המקור לחיקון "כזה" בדפוס ורנציה השני והשלישי? אין
מסתבר לומר שיש כאן הגהה מן הסברא שהרי הגהה זו אפנה כולטח לעין
(והראיה שאף אחד מן הראשונים לא מצא אותה) ורדאי גם שאין לומר שהיא
סעות דפוס שהריה "כזה" חוזר ד' פעמים בטקסט (אחת כגמרא ושלוש במפרש).
בעל כרחינו נאמר שהיה לפני מדפיסי ורנציה כ' איזה טקסט מקורי (עכ"פ
של סוגיא זו), או כ"י או פירוש שכלל גירסא זאת המקורית. ועיין לעיל
ד"ה הדא. דבר זה כמובן סותר את המקובל לגבי דפוסים אלה.

ואף נראה שהרמב"ם עצמו גרס כר"א. אצלינו (ה"נ פ"א, ה"ו) כחורב,
"וכן אם אחז בשערורי ואמר אהיה נאה... הרי זה נזיר". אולם היה נוסח אחר
לפני הרדב"ז וז"ל, "וכן אם אחז בשערורי ואמר אהיה כזה. משמע מדברי
רבינו דאפי' לא היה נזיר עובר לפניו הרי נזיר ובגמ' לא משמע הכי דאקשי'
הריני כזה נהי נמי דחפוס בשערורי הריני כזה לא אמר...". כרם, הרמב"ם פסק
דין "הריני כזה" בפ"כ, ה"ד ובנזירה עובר לפניו כדהקשה כבר בגליון ד'
ורילנע וע"כ לא חיחקן גירסת הרדב"ז. כרם, אם נגיה "כזה" הכל עולה יפה.
וכן מצאחי בכ"י מצויין של המ"ח הנמצא בספריית כיה"ט שלנו (צילום הדף

מלוח). א"כ נראה שאין ספק שכך גרס הרמב"ם כגמרא שלו. רק צ"ע, א"כ, מה ראה הרמב"ם להשמיט בבח "נאה" (עיון ברזב"ז מה שחירץ בזה).

אחרי שה"בית" במילה "בזה" נעשה "כף" הטקסט היה קשה מאד כמו שמצינו החוספוח ב, ב ד"ה הריני, "יש ספרי" דכתב בהן הריני כזה לא אמר אכן טעות הוא שהרי במחניתין חני בהדיא אמר הריני כזה וכו' (על גירסא עיון למטה).

הגירסאות של הראשונים האחרים, כחבי היד והדפוס שלפנינו משקפים נסיונות לסלק קושיא זו. נחחיל מן הקל ונחקדם לחמור. בשטמ"ק מובא נסיון לפרש את הגירסה שהחוספות דוחים, וז"ל: "ואמר" נהי נמי דחפוס כשער הריני כזה לא קאמר דהוי משמע כזה שיער לבדל, מאי כזה. פי' וזהו פי' הגיר' שדוחין החוס'. אמנם, פירוש זה דרמה קצת כלשונו לפירוש המודפס, השינויים מוכיחים שהוא פירוש אחר ונ"ל שחמציחו היא שמאחר שהוא תרפס בשערו מה מועיל אמרו הריני כזה אי אפשר לפרש שכונתו. היא לומר הריני כמו השיער שלי. ז"א שכשהגמרא אומרת "הריני כזה לא קאמר" אין הכוונה שהוא לא אמר מילים אלו באופן פונטי, אלא שאין להן משמעות שהרי הוא תרפס כשער והרי כזה (כשיער) לא קאמר. פירוש דרמה לגירסה זו מציע בעל אורח מישור אלא שהוא נדחק באיזה ענין של נקודות שמבדילות בין כזה שפירשו כמו איש וכזה שפירשו כמו שיער ואין צורך לזה לפ"ד. נראה שזו אף הכוונה בכחבי היד. שהרי בשניהם הגירסא היא, "הריני כזה" נהי נמי דחפוס בשער הרי כזה לא אמ". שינוי זה מוכרח להיות מכורר נא"כ פירוש הרי "כזה (כלו' כשערי)" לא אמר, כלומר מפני שלשרן זה הוא חסר משמעות.

בשני ראשונים נשמעו המלים "הריני כזה" (כפעם השניה) ויש הוספה של

מילם אחת שהופכת את הפירוש הנ"ל לוודאות. הרא"ש גורס ומפרש: הריני כזה נהי נמי דחפיש בשערך לא אמר כלום כלומר אפי' אי מוקמח לה בחפוש בשערך כהיא דאהא נאה לא מהני מידי שמשמע שיהיה כמו שערך ואין זה כלום. ע"כ, ומעין זה ברבינו עזריאל רז"ל: "פסקא הריני כזה לא אמר כלום. דלא אמר שם דבר במשמע נזירות, וכל הני ליסני דמחני' מיירו שמתכוין למשמעות הלשון שאמר בפירו'."

בחוספות עצמם יש בעיה חמורה כי הגירסא בדבריהם אינה בטוחה. בדפוס הראשון הגירסא היא ככה: "הריני כזה נהי נמי דחפיש בשערך הרי נזיר לא יש ספרי' דכתב בהן הריני כזה לא אמר אכן טעות הוא שהרי במחניהין חני כהדיא אמר הריני כזה ושמא הסופר טעה במאי דכתב בחר הכי אמר שמואל בשנזיר כו'". התחלת דבריהם קשה וסופם אינה ברור, אבל אם נכין את הסוף נוכל להעמיד את גירסת ההתחלה. נראה שהפירוש הנכון לדבריהם ~~משמא~~ הוא פירוש האחרונים (אורח מישור וברכת רא"ש) שיש דיסוגרפיה וכחכ הסופר הסופר מילח "אמר" פעמיים וצ"ל הגירסא כמו לפנינו בגמרא דפוס הראשון דהיינו "נהי נמי דחפוש בשערך הריני כזה לא. אמר שמואל וכו'".

ועכשיו נוכל לדון בהתחלת דבריהם. נוסחת דיבור המתחיל קשה שהמילים "הריני כזה נהי נמי דחפוש בשערך הרי נזיר לא" אין להם מובן. היר כמה נסיונות להגיה מילים אלו (עיין ספר יגל יעקב, הגה' חפ' למוש', הגהות הרש"ש ופירוש אורח מישור שהוא דחוק לפ"ד). היחחר מסתבר נ"ל לשנות חיבת "נזיר" ל"כזה" וא"כ נוסחת ד"ה יוצאת מכוון למה שאמרו אח"כ בענין טעות הסופר וגירסתם היא "נהי וכו' הרי (או הריני) כזה לא", וחו' לא. ופירושו כמו שאמר ברכת ראש בסוף דבריהם וז"ל, "להי"ס דגרסי הריני כזה לא אמר כחכ דס"ס הוא שהי' כחוב הריני כזה לא () אמר שמואל ופירושו הריני כזה

לא משמע מידי נזירות וכו'". לכן לפי פירושי עולים דברי התוספות יפה מאד שגירסתם בריש דבריהם. הולמך לגמרי את שיחזורם בסוף דבריהם.

נמצינו למדים שהיו בחקופת הראשונים ארבע (לפחות) גירסאות לפיסקא

הזאת ונראה שהגירסא המקורית הייתה כמו בר"א דהיינו "נהי נמי דחפוס

בשער הריני כזה לא אמר" וכל האחרים נבעו מגירסא זאת.

באשר חולדות גירסת הדפוס - מלבד התיקון הנכון הנמצא בדפוס וונציה

ב' וג' השאלה היא איך חזרו הדפוסים המאוחרים לסעות ולא בדיוק בדפוס

הראשון אלא שהוסיפו מילת אמר. (ואם צריך ראיה להראות מידת הקלות שבה

"ב" נעשית "כ" צריך רק לעיין בשירי קרבן לנויר ב" ע"א שגרס

"כזה" בדברי מל"מ ונדחק מאד לפרש את דבריו.)

על ידי קיום הגירסא הנכונה פה בבלי ניתן לנו פתח להכין יותר טוב

גם את הירושלמי לפסקא הזאת ואח המחלוקת בין שני החלמודים. בירושלמי

נ"א ע"ב גרסינו "הריני כזה אמר רבי ירמי בר חנינא בחפוס בשער והוא

אמר הריני כזה." עד כמה שידוע לי מפרש הירושלמי היחידי ששאל את השאלה

הבולטת הוא השירי קרבן (שם) וז"ל "בחפוס בשער בבלי גרסינו נהי נמי

דחפוס בשער הריני כזה לא אמר כלום. (בודאי פרפרזה של גירסת הדפוס

ופירושו שלהרא"ש) נראה דלשיחתו אזיל דאמר ברישא אפי' חפוס בשער

דוקא בשאומר אהא נאה ש"מ הריני כזה לא מהני אכל הירושלמי - דמוקי

לעיל לרישא בשאינו חפוס בשער אלא באומר אין נאה כזה הלכך סובר

באומר הריני כזה וחפוס בשער מהני. הדוחק בחירוצו גלוי אכל הקושיא

היא קושיא דהיינו שאלתו של הבבלי איך שלא נבררס היא שאם חרפס בשער

ואומר הריני כזה לא אמר כלום לא מפני טעמים הלכתיים אלא פשוט כי אין

לדבר מובן. לכן"ל שהגירסא הנכונה במשנה שכירושלמי היא "כזה" ואחי שפיר

"הריני כזה אמר רבי יוסי בר חנינה בחפוס בשער וזה אמר הריני כזה".

סימוכין חזקים לגירסא הזאת יש בשני כתבי יד למשנה. בכ"י לו שנינו

"הרי אני כזה" ובכ"י קריפמן "הריני כזה". נראה קצת שכן גם בכ"י פאראמא

אבל לא ברור כמו באחרים.

וכאמור אם נגרוס "כזה" כירושלמי הכל עולה יפה אבל הרווחנו כזה לגבי

הכבלי גם כן, שאנחנו מבינים את קושיחו יותר טוב. מניין ההוא אמינא

שהמלה צריכה להחפרש דווקא בחפוס בשער. הראשונים נדחקו קצת ואמרו שזו

מפני ששמואל העמיד את הבבא שלפני זה באופן כזה, אבל עכשיו הכל מובן.

בבבלי קיבלו את המסורת הירושלמית שפירשה את המשנה כחפוס בשער ומאחר

שגרסו כמשנה "כזה" ולא "כזה" לא הכינוה ולכן הקושיא והחירוף.

יש עוד בעיה שנפתרה על ידי חיקון גירסא. בשני מקורות, ר"א ושסמ"ק,

לפני החירוף נמצאות המילים "מאי כזה". גירסא זאת טובה מפני שלפי הסגנון

בנוסחתינו אין נראה שחזרו מן הס"ד שחופס בשער ואילו ההיגיון תרבע

כן. עיין שיטה בשסמ"ק, חוס', רא"ש, ומאירי. לפי הסגנון "מאי כזה"

ברור שחוזרים מן ההוא אמינא הראשונה וכן מסתבר. עוד נר' שר"א לא גרס

כאן "אמ' שמואל",

9-10 לההוא גברא עד מחי וכו': בר"א איתא למילים "מהפך במזיה" ומפרשו

"מחעס בשער" וכן הגירסא במגילה י"ח, א בכל הנוסחאות וכו"ה כ"ו, כ

בכל כתבי היד. ברם, מלשון הערוך ערך סלסל נראה שלא גרס כן אלא כמו בדפוס

רו"ל, "סלסל ברא" נזיר הריני מסלסל הריני נזיר גמר' ממאי דהאי סילסול

שערה הוא כדאמרה ליה אמחא דבי ר' לההוא גברא עד מחי אתה מסלסל בשערך

מפור' בערך חללוגר פ' סלסלה הפוך והפוך בה כל' החעס בחורה חמיד

מסלסל בשער מהפך במזיה". למרות שיש עירוב לשון בנוסח הערוך (עיין

זה"ש הערות קוהוט) מכ"מ נראה שבסוף דבריו כותב הערוך פירוש למילים מסלסל בשערר "מהפך במזייה", רא"כ זה לא היה לפניו בגמרא. וכן נראה גם מן הציטוט עצמו ומן העובדה שבדרך זו מצטט הוא "דהוה קא מהפך במזייה" רק ממגילה ולא מכאן. נראה ע"כ שמילים אלה פירוש הם מן הגאונים ונכנסו לטקסט אח"כ והנוסח שבש"ס מינכען כאן ובדפוס בר"ה פירוש לפירוש הוא, או פירוש אחר מאוחר שכבר לא הבינו לשון "מזייה".

שם: מלשון ר"ע וז"ל, "הריני מכלכל הריני מסלסל. בגמ' מפרש דכי איכוון למאי דמשמע הוי לשון נזירות", נראה שגרס אחרת בגמרא שהרי אצלינו אין שום זכר שכאן צריך להחכוון אלא שחופס בשערר בלבד. ואולי גם לפני המאירי קיחה גירסא כזאת וז"ל, "ומחוך כך פירשו בגמ' שהיה חפוש בשערר. אומר הריני מכלכל הריני מסלסל ושהוא אומר שלנזירות נחכוון הרי זה נזיר ואולי גם לפני הרמב"ם היחה גירסא זאת ולכן אמר על כולם "והוא שיגמר בלבו להזיר". מן הרמב"ם והמאירי אין כ"כ ראייה שהרי רק פסקו ואולי כך הבינו את המשנה אבל שגרס כן נראה מדברי ר"ע בגמרא בפירוש. ולפי זה מסולקת גם קושיא הנצי"ב על הרמב"ם שהקשה פה כמרומי שדה.

ג, א 18 - אימ' מידי דעבר: כך בכל הנוסחאות וגם במפרש ובר"א, ובחוספות "שעבר" ובדפוסים מאוחרים שינו ל"דעבורי" גם בחוס' ע"י הכרח הנוסח המקורי נוכל לחרץ קושיא הראשונים. שהחירוף "ואיבא" אימא האי שולח מים נמי ריבוי הוא" אינו חירוף. משום שעדיין נוכל למצוא פסוקים הרבה שבהם מילת שלח מובנה להעכיר. ובחרס' ד"ה משקין אומר, "לכנ"ל דמתחילה לא הוי חושש רק שימצ' לו פסוק אחד דמשמע לשון רביה וקמייחי ליה מקרא דשלחיין ודחי לי' חלמודא דילמא ההוא גופיה לשון העברה כמ' ושולח מים וליכ' אפילו חד קרא דלשחמ' לשון ריבויא ואקא משני איבעיח אימא הא'

שולח מיס' לשון רבוי הוא ואיכ' למילף מיני' או מקרא דשלחין פרדס ואף על גב דקראי טובא לשון העברה שפיר ילפינן מחד קרא דהוי לשון רבויא דמסברא דעתו אנזירות הוא. "נ"ל שחירוץ זה עיקר ופשוטו של גמרא רזה הרלס יפה לשון הגמ' "ואימא מידי דעבר" היינו "ואמור דבר שעובר" כלו' "שלחין" כפסוק כוונתו לדבר העובר ולא לדבר הגדל. מי שהגיה ד"עבורי" כמובן חשב שהפשט על לשון המשנה "הרי עלי" ושהכוונה לומר שזה "דבר של העברה" וכפירוש ר"א ע"ש. וע"ע ברכת ראש ואורח: מישור וכיוונו לדברי השטה בשנ"מ"ק.

ההבדל בין שתי הגירסאות הוא שבירסת "עבורי" - צורח המקור - צריכה להתפרש כמוסכת על דיבורו "הרי עלי לשלח" כלו' - ואמור שהנודר התכוון להעברה (עבורי). לפי הגירסא "עבר" צורח בינוני כאן והכוונה למילח "שלחין" שבפסוק. כלו' "ואמור ששלחין דבר העובר הוא. וא"כ אין סמך שחיבת "שלח" יכול להתפרש לגדל. ולזה חירצו והביאו ראיה אחרת (אינו חרגום הפסוק - עיין רש"י ועוד) שחיבת "שלח" יכול להתפרש "גידול". לפ"ז כמובן אין הקבלה גמורה בין סוגיא זו וסוגיא דלטעלה ממנה על כלכול וסלסול, אבל בל"ה גם אין הקבלה גמורה ביניהן - לא בקושיא ולא בחירוץ.

ג, ב 20 ומן הזגים: ר"א "ומן הזגין". וכן בפירוש וחוס' ד"ה מן. מן החרצנים;;; הטמאה: מאירי: "הריני נזיר מן החרצנים או מן הזגים או מן החגלחת או מן הטמאה". וקרוב לומר שפירוש הוא. ומלשון המפרש - "אמ' הריני נזיר מן החרצנים או שאמר הריני נזיר" וכו' נראה קצת שגרס דלפנינו, שהרי טרח לפרש "אמר... או שאמר". מכ"מ מן החוספות מוכח בוודאי שגרסו כמו שהוא לפנינו, שהרי הם מפרשים כהדיא "או או

קחני" וא"כ ד"ה בד"ר: מן החרצני' או מן הזגין ע"כ מוכרח להיות טעות ויפה הגיהו בדפוסים חדשים כדלפנינו. ואיני מבין הערתו של רי"ן אפשטין ז"ל במלנה"מ עמ' 506 האומר: "הוא /הכבלי ד.ב.ל/ מניח איפוא שפי' המשנה הוא "או-או": נראה על כן שבירסחר היא בלי וויס או לכל הפחות כנר' לו: מן החגלחת וכו', "שהרי המחבר עצמו בארתו הספר עמ' 1063 מונה את משנתינו במקום שבו ו" מופיע במשמעות "או".

הריני נזיר מן החרצנים: חוס' רי"ד "פיסקא הריני מן החרצנים כו'" עיין מלנה"מ עמ' 506. ושם הע' 2.

22: כר' שמערן דחניא ר' שמערן אומר: מאירי: "מחניתין דלא כרבי דאמר וכו' " ועיין מלנה"מ עמ' 507.

23: שידור: ר"א "יזיר". וכן כרא"ש ורא"ש בשטמ"ק ומאירי וכמו בכ"י וכן ישר וביגל יעקב... רש"א אינו חייב עד שיזיר מכולם כצ"ל. וכן גם כיל' שמעי' במדבר סי' חש"י דף רכ"א, א.

ד, א ... והרי... סיני: הסוגיא כפי שהיא מסורה בספרים היא קשה מאד וכפי שראו רובם של הראשונים, עכ"פ אלה שבאו אחרי רבינו חס. הקושיא העיקרית היא שלפי הנוסח הזה יש להניח שיין קידוש והכדלה דאורייתא הוא ואילו מכמה מקומות בש"ס ברור לנו שאיננו אלא דרבנן. ואילו אפילו אם נניח שכאן סובר שהוא דאורייתא עדיין קשה שהרי לזה הצטרף ריבוי (עיין בחוס' כנראה שרבינו חס היה המקור לרוב הקושיות האלו. והוא גם תירצן. תירוצו של רבינו חס ברור. הוא פירש את המשפט בתמיהה וכן מחרצות כל הקושיות חמצית פירוש הסוגיא לפי דבריו: "וכי מושבע מהר סיני א קידוש ואמכלת דרבנן וכו' (ספר הישר סי' ס"ב).

אכל הפרטים של פירוש רבינו חס אינם בטוחים כידי הראשונים. לפי

שני מקורות, רבינו חם הגיה בסוגיא במקום תיבת "הרי" - "וכי" החוספון כנזיר ד"ה מאי (בדפ' ווילנא) מסיקים "לכ"נ לר"ת דגרסי' בחמיה וכי מושבע ועומד מהר סיני וכו'". וכן כותב המאירי "ומכל מקום אחרוני הרבנים (כלומר, רבינו חם) מצאו בה גירסא מיושרת שבה מחקיים כל מה שכחבו ודרך נסחתם כך הוא, מאי היא כלומר היאך אחה מוצא יין מצוה שאחה בא לאסור מצד הנזירות מכח מקרא זה. אילימא קידושא ואבדלחא וכי מושבע ועומד מהר סיני הוא וכו'". (עמ' ט' מעו' הספר)

דומה שלגרסא זה אין כל יסוד, והוא מובא אך ורק בשני המקורות המאוחרים האלה ואפשר להסבירו כאי דיוק במסירת דברי רבינו חם. רבננו חם פירש "וכי מושבע" והם קיבלו שהוא נסח "וכי מושבע".

רוב הראשונים אומרים שרבינו חם אמנם הגיה אבל הגהה אחרת דהיינו שהוא פשוט מחק את המילה "הרי". כך למשל אומר הרשב"א בחשובה: "ודע שאוחה גירסא שכחבה משובשת היא, ולא גרסי' הרי מושבע מהר סיני הוא.

וכך הוא הצעה של גירסא: יין מצוה מאי ניהו? אלימא קדושא והכדלחא מושבע ועומד מהר סיני הוא, בחמיה, כלומר אינו מושבע ועומד מה"ס לקדש או להכדיל על היין שהוצרך הכתוב לרבותו לכלל איסור של נזיר, והלא אין קידושה והבדלה על היין מה"ח אלא מדרכנו, וכן פירש ר"ת: ובן עיקר. " (ח"ד סי' ק"ח). וכן כותב החוט' רי"ד "... ואומר רבינו יעקב דה"ד

מושבע מהר סיני הוא בחמיה דאיצטריך קרא למישרי' והלא אסמכתא בעלמא היא ובן עיקר... ולא גרסי' הרי, המילים "ולא וכו'" הן מדברי הרי"ד.

דברי ר"ע צריכים קצח ביאור וז"ל, "ה"ג מאי היא אילימא דקידושא ואבדלחא מושבע ועומד מהר סיני הוא דכתיב זכרהו על היין, ולא נהירא, ... וגר' ר"ח רתר לא, המהדיר שם בהערה 36 אומר "בעל שטמ"ק לא העתיק

סיום דברי רבינו מאחר שכבר הזכיר שם את גירסת ר"ח בפירושו, ועיין בחס
וברא"ש שם תמצא דעת רבינו חס בזה."

ודבריו חמוהין קצח, שהרי בשטמ"ק לא הוזכרה שיטת ר"ח לא לפני דברי
ר"ע ולא לאחריהם. ברם, בפירוש הרא"ש המודפס מצינו, "ור"ח גריס קדושא
ואבדלחא מושבע ועומד מהר סיני הוא בתמיה וכו'" וזה סיום שיטת הרא"ש
הנמצא בשטמ"ק ואולי לזה החכוון המהדיר. מכ"מ אין לומר בוודאות מה היה
גירסת ר"ח לפי ר"ע, אלא שנראה קצח שאף הוא גרס כרשב"א, והרא"ש. סניף
לשיטה זאת בשם ר"ח יש ב"לשון פרישת אבא מר' ורבי זלה"ה" שבתרספות
רבינו פרץ (עמ' י"ז מעמודי הספר), בתרספות ר"ט עמ' חקט"ו מעמודי הספר
וחוס' שברעות כ, ב נשים. נוסף להם מביאים שיטה זאת שלא בשם ר"ח; ר"א
כאן (עמ' קצ"ט מעמודי הספר), ספר ההשלמה לשברעות דף כ, ב, וחוס'
פסחים דף ק"ו, א. כל במקורות הנ"ל (כנגד המאירי, רשב"א, ורי"ד) אינם
מכירים כבר בוסחא עם "הרי" כלל. נראה לי שגם מסורת זו אינה מדויקת
אלא שלא יכלר לתאם שיטת ר"ח עם גירסת "הרי" והיניחור שהוא מחקה שהרי
כך מסור בסה"י הנ"ל: "פירש רבינו יעקב זצק"ל טעור הקדמונים בפירוש
של שמועה. אלא ה"פ יין מצוה מאי היא קידוש והבדלה ורב"ה קרא לאסור.
ופריך מאי איצטריך קרא לאסור הרי מושבע מהר סיני הוא. וכי מושבע מהר
סיני אקידוש ואהבדלה דרבנן מי איצטריך למיסר דרבנן אלא כי הא דאמ'
רבא שבועה שאשחה וחזר ואמר הריני נזיר אחיא נזירות וחיללא אשבועה.
ולשון הרי השעה אוחס אבל לשון נזיר חלוק...". מזה יוצא בפירוש שר"ח
לא הגיה ולא מחק אלא פירש הרי כלשון חמיה. סמך למסורת הזאת בשיטת
ר"ח נמצא באור זרוע הלכות ערב שבת סוף ד"ה ת"ר "ההיא דרפ"ק דנזיר
אומר ר"ח זצ"ל דה"ק הרי מושבע ועומד מהר סיני הוא בתמי' פי' וכי

מושב וועמד הוא מהר סיני לקדש ולהבדיל על היין... כדברים האלה
(שלא בשם ר"ח) בחוס' ר' יהודה החסיד לברכות כ, ב ד"ה נשים וכתוס'
הרא"ש בשטמ"ק כאן. לכן נראה ברור שר"ח גרס "הרי" כמו אצלינו ופירשה
בחמיה.

ועוד, סוגיא זו מחועדת יפה בדברי הראשונים הקדמונים (לפני ר"ח)
ולפי כל החיעוד לא היחה גירסא שלא היחה בה "הרי" או חילופיה (עיין
להלן).

הציטט העתיק ביותר לסוגיא הזאת נמצא אצל הנגיד רז"ל, "דאפי' נזיר
חייב כקדושה והבדלה אלא אנשבע קאי דחנן הריני נזיר... ואמרי'
מאי היא אילימ' קידושא והבדלה והלא מושבע מהר סיני הוא וכו';"
והלא" חילוף ל"הרי".

וגם בר"ח לפס' ק"ז, א "גרסינן במסכת נזיר... יין מצוה [מאי היא]
קידושא ואבדלחא הרי הוא מושבע עליהן מהר סיני. " יחר על כן נראה,
שרבינו קלונימוס איש רומי גרס מעין הגירסא הזאת שהרי פסק בפירוש
שהנזיר שוחה יין קידוש והבדלה (עיין סה"י הנ"ל, וחס' הרא"ש בר' כ, ב
(כספר ברכה משולשת). וחס' הרי"ד הנ"ל שלא בשמו.

ברם, כפי שראינו, יש הרכה קשיים אמיתיים בשיטה הזאת. ואם נפרש
בר"ח בכל זאת הסגנון אינו עולה יפה, כדברי רבינו פרץ, "ודוחק הוא לפוש
לשון הרי מושבע וועמד בחמיה" (עמ' י"ז מעמודי הספר ע"ש). ועוד הרמב"ם
בהלכות נזיר פ"ז ה' י"א פוסק: "הנזיר מותר בסומא מח מצוה ובחגלחת
מצוה ואסור כיון המצוה כיון הרשות כיצד מי שנשבע שישחה היום יין שהרי
מצוה עליה לשחות ואחר כך נדר בנזיר חלה נזירות על השבועה ואסור כיון
ואין צריך לומר שהוא אסור כיון קדוש והבדלה שאינו אלא מדברי סופרים."

"אלא" מצוטט ג"כ במאירי ובחוס' רי"ד הנ"ל.

ובר"ט "אלא כדובהוכר".

7/ לאלופי: מאירי "לאקושי" (עמ' י מעמודי הספר)

8 גבי: בחידושי ר"פ ליחא ודברים בגו שכן גם בכי"ן וכן בי"ש במדבר חש"י

רכ"א, א ופיתרון שהנזיר נאסר על היין והרב בלוי הגיה שלא לצורך.

3-16 איבע'... פטר: בגירסת הספרים גרסו ג"כ ע"י המפרש "איב' חימא"

והחוס', ובר"א בשם רבינו שלמה, "איב' בעית אימא" וכן בחידושי ר"פ, ר"ע,

והרא"ש בשטמ"ק. וכנראה אף ר"ס ועל זה כתב הרי"ד, "איבעית אימא ר"ש לית

ליה איסור חל על איסור כלל כו' איני יכול ליישבו והנכון בעיני דל"ג

ליה ולשון משובש היא שנכתב בספרים שסבך לדמות דבר זה לאין איסור חל

על איסור ואין זה לשון החלמוד. ועיין בראשונים הנ"ל שיטות שונות

בפירוש נוסחה זו. ומלשון "כלל" אצל רי"ד ק"נ כפירוש ר"ת, ע"ר"פ,

ר"א.

גם המאירי מביא גירסא דומה דהיינו, "עיקר הגירסא איבעית אימא ר'

שמעון לית ליה איסור כלל" ופירשו כשאר הפירושים.

יש גירסה אחרת שגם המאירי וגם הרשב"א מביאים ודוחים אותה כשתי

ידים. אצל הרשב"א היא מובאת כזה הלשון: "ולענין מה שאמרת שעדיין

לא נחבר מה שאמרו וכו': לעולם כדאמרינן מעיקרא בקדושה ואבדלחא וכו',

גירסא זו לא ראיחיה מעולם ואינה בספרים שלפנינו."

אף המאירי דוחה סוגיא מעין זאת, "ויש גירסא בקצת ספרים איבעית

אימא אקידושא ואבדלחא... ואף זו גירסא משובשת."

28 מה בין: מאירי "ומה בין".

30 מביא שלש בהמות: מאירי "שלש קרבנות": ובר"א ור"פ כדלפנינו.

31 אינו מיקיל: ר"פ "מיקל בחער": מאירי "אינו מגלח לעולם" ומוכח דכן גרס שהרי מפרש "ולא אפי' מיקל".

33-34 חסורי מיחס'...הרי זה נזיר: במאירי "חסורי מיחסא והכי קתני האמר הריני כשמשון וכו' הרי הוא נזיר שמשון, ואם אמר הריני נזיר עולם הרי הוא נזיר עולם, ומה בין נזיר עולם לנזיר שמשון וכו'": ונראה שכך גרס רבינו עזריאל וז"ל "הכי קאמר ואם נזיר עולם כו'". והעיר שם המהדיר, "יש להגיה: "ה"ק (=הכי קתני) ואם". וכן היא גירסת המאירי. לי נראה יותר לגרוס בר"ע "ה"ק ואם אמ' וכו'" ונשמע אמ' בגלל הדמיון haplography גירסא זו של המאירי ור"ע נוחה מאד. ד, ב 7 האמר אפי' לכתחילה: במפרש "הא אמר לכתחילה".

11: דהני: גירסת כ"מ "דהליון" ישר, דכן לשון נזיר ובחי' ר"פ כ"ג מעמוד הספר הני.

14-15: בענן: וכאן בכל הראשונים "בעינן" ונוסחת הדפוס וכו' עדיפה עיין לעיל כ, ב.

שם: הנידר: וכן ר"ט אבל כשאר הראשונים "נדור" ונ"ל דהיינו הך. יחכו "ויו" פה מסמן קמץ קטן כפי שמעירני מו"ה יצ"ו.

16-17: ושאני ~~לה~~ לה: כתב הרש"ש: "המפרש וחוס' ומריב"ל שהביא הכ"מ כפ"ג מהל' נזירות ה"ג כולם פי' דהכרונה על לה' דכתיב גבי נדר בר"פ מסוח כי ידור נדר לה', ול"י מה ה"ל להחיות שפי' הכרונה על לה' דכתיב גבי בכור חקדיש לה'. ולשון דכתיב ביה אולי אטעיחיה אכל אין זה הכרע, וגם מהמפרש משמע דל"ג מלח בי'. ובחוס' משמע דגרסי ושאני הכא דכתיב לה'". ונ"ל דצודק הרש"ש ואילו לפי גירסת הספר ופירוש ח"ט קשה עיין ברש"ש. והנה גם בכי"מ הגירסא מדויקת דהיינו בלי "ביה". ו"ביה" של הדפוס

אולי נשחרכ מלמטה. כרס, בר"פ עמ' כ"ב מעמודי הספר איתא "כיה", אבל
ברא"ש ור"ע "שאני גבי בכור דכתיב לה'". אבל כחוס' ד"ה ולא הגי' שאני
הכא דכתיב וכו'. ולפי זה וודאי אי אפשר לפרש כפי החזיו"ט.

28-29 מימי לא אכלתי... טמא: במפרש: "לא אכלתי חטאח נזירות מעולם".
המפרש לא גרס "טמא" אלא גם ככ"י (ר' ש"נ). ואמנם אם גורסים "אשם" אין
צורך לומר טמא, שהרי בטהור אין אשם. אמנם הגי' "חטאח" ברש"י יכולה
להחפרש גם בנזיר טהור שנטמא קודם לכן (ר' רשב"א לנדרים ט' ע"ב.
ולכן לא פרש בברייתא "טמא". וע' ערו' חוד"ה עליך. ועיין מאירי נדרים
ט, א ורשב"א שם דפירושו אשם נזיר טמא וה"ה לחטאח העוף שלו. כאשר לגי'
"מעולם" השוה גירסת כי"מ. ונר' שהמפרש לא גרס מימי, וכשיטה, "מימי
... בעולם."

33 ומעיין: מפרש "מן הגיע גרסינ' "צ"ל הניע' (= הניעס) ועיין בזה משכח
מור"ר הגר"ש ליברמן בתוס' כפשו' נשים עמ' 550 ורי"ן אפשטין ז"ל חרביץ
ש"ד עמ' 102 וע"ע באורח מישור ורש"ש שפירשו כע"א.
34 לטורדיני: בר"ע לטורדני (ר' לעיל שו' 15).

40 נדר: וכן במפרש אבל כחוס' "לא נזיר הוה" (בד"ח "לא נדר הוה")
ומוכח דכן גרסו דפירשו "לא נדר נזיר הוה" וכן במאירי ור"ע.
ול"נ שגירסת הדפ' וכ"י רו' ישרה היא כי לא סלקא דעתין דמשוון לא
היה נזיר, אבל עיין מש"כ בסמך.

40-41 ושמשוון... דקאמר: בשטמ"ק כתב "הגהה על פי ספרים הישנים)
ושמשוון לאו נזיר הוה והכתיב כי נזיר אלקים הוא אלמא היה נזיר גמור
שהרי קבל עליו הנזירות ומשגי מלאך הוא דקאמר ליה. פי' הכי קאמר
שמשוון השם בחר כי וצוה עלי בערדי בבטן ע"י מלאך שאהא נזיר אבל

מעולם לא קבל נזירות עליו וחדע שהרי נטמא למחים ואין נזירי
 לחצאין לדברי ר"ש והכי מירשב שפיר ע"כ. כבר העיר מהדיר ר"ע עמוד י'
 מעמודי הספר ש"צריך להגיה, אני' במקום, הוא' והכוונה לפסוק י"ז
 שכשופטים ט"ז. וע"ש מה שנדחק לפ"ד. ול"נ שלפי גירסא זאת אולי נוכל
 לפרש הקושיא אחרת וכן לפי נוסחת החוס' "לא נזיר הוה" (ר' לעיל).
 וכך נראה לפרש "ושמשון לא נזיר הוה" כלר' קושיא כאנפי נפשה היא
 איך נאמר במשנה שנזיר שמשון מיטמא למחים והרי ראינו שמשון בעצמו
 אמר שהוא נזיר. ועל זה תירץ "מעולם לא קבל נזירות עליו וכו'".
 וכך נראה לי פשט פירוש השטמ"ק אלא שלא נמצא בגירסא הזאת בשום מקום
 זולתי כאן. ולפי זה יתכן שהיר' כאמ' שחי נוסחאות "נדור" וכפירוש
 המפרשים ו"נזיר" וכפירוש השטמ"ק והם נשחרבבו אצל החוספות. אבל
 עיין בקרן אורה שפירש בענין אחר. ויתכן שר"א גרס כמו השטמ"ק שהרי
 הוא מפרש "מלאך הוא דאמר. ולעולם לא יצחה נזירות מפיו." ואילו גרס
 פמו הספרים שלנו נראה לי שהיה צריך לפרש שלא יצחה נזירות מפי אביו
 ולהזכיר שהאיש מדיר אח בנו ועיין בראשונים האחרים.

42 - גררני גר': כמו הדפוס ומ' גרסו אף החוס' ד"ה גררני גרני ופירושו
 לשון "חיצים" וכן פירוש הרא"ש המודפס. גירסא אחרת היחה לפני כה"ע
 והמפרש. במפרש נמצא "דילמא גרדויי גרד להם והוא לא נגע כהו מחתך
 חתך כהן אבל הוא גופיה לא נגע כהן". כעררך סוף ערך גרד | גרסינו,
 "בפר' קמ' דפר' (כך!) הריני כשמשון ודילמא גרדויי גרדי כהון והוא
 לא נגע כהון פי' שהיה בוקע ראשם בראש הלחי ומושך ידו ואינו נוגע".
 על זה כתב קוהוט "ולגי' רבינו יש' לפתור המלה מלשון ערכ ^{פי'} _{פי'}
 מחץ ופצע ראש ועיקר פחרונו קלף ופצל ומעכיר שער." ברם מורי פרנפ'

מ' צוקר יצ"ן מודיעני שאין פרוש כזה לשורש בערבית. ועוד אי אפשר כאן לגזור את הצורה מ"גרד" שהיה צריך להירת "גרודי" אלא אם הגירסא נכונה שרשה "גרדי". באמת יש שורש כזה בארמית נשאל כיוונית ובליתנית *ardius* וכו' אבל כידוע פירושו "אורג" שכלובן אינו מחאים כאן. בסורית יש פועל "גרדי" שפירושו העיקרי "להירת חסר" ואיני יודע גיזורנו ואף הוא מחאים כאן רק בדוחק גדול אם בכלל. גירסה זאת איפוא נשארת קשה. יסטרוב כבר כתב ערך "גרי", גרדויי גרד וכ'.

גרדויי גרד. כמדומני שיש בידינו להוכיח שיסטרוב צדק.

קודם כל כחידושי ר"פ בלשון הקונטרס ד"ה הריהו "גררו גרונה" (ומפרשה לשון חצים). גירסא זאת וודאי משובשת היא שהרי איננה מתאימה מבחינה דקדוקית כלל. וחזק מזה להלן באותו הספר מצטטים "גררינהו". לכן נ"ל שכאן אנחנו צריכים לקרוא "גררו" גררינהו". ועוד כך לשון השטמ"ק, "גרדויי גרדינהו" שהיה עושה ממנו כמעשה חץ שהיה זורק להם וחזרו ונתנו וזורק לאחרים והורגם. חצים, חרגם יונחן גרדויי, חוספ' הרא"ש ז"ל. ודילמא גרדויי גרדינהו, פי' שחכם ולא נגע בהם, ויש גורסים ודילמא גרדויי גרדינהו פי' לשון גירי כלומר חץ היה זורק בהם למרחוק והורגם והוא לא נגע בהם. שטה: "יש כאן שני קשיים בולטים, קודם כל איך אפשר לפרש "גרדויי" לשון חץ וכבר כתב קוהרט, "ובמח"כ זה הפי' כמו ארכביה אחרי רכשי הוא שאם גרס גרדויי לא יוכלו לפרשו ע"י חץ וחרג' יונחן לא מצאתי...". ועוד השטה מצטט כ"יש גורסים" אותה הגירסא שהביא קודם, ועכשיו הגיע אלי השיטה שהדירו הרב כלוי מכ"י ושם מעתיק בפ"י ראשון "גרדויי" ובפי' שני "גרדויי". ומלבד שאין כאן

מקום לשורש "גדרי" אינו מחרץ קושין הראשון. ואף זה א"כ תיקון מעוות.
אלא ברור שצריך לחקן בדברי הרא"ש "גררו" גררינהו" וכן ביש גורסים של
השטה. ונראה שלפחות החוס' הרא"ש שאב ישר מן הקונטרס שהרי פירשו
באחר הלשון בדיוק. נוסף לכך ר"א (לפי הדפ') כתב, "גרדויי. זקק בהם
לחי החמור והמיחן, והוא לא נגע." ושוב אם לא נאמר שר"א טעה טעות
גסה נצטרך לאמר שאף כאן צריך להיות, גררוי'."

ברור שזה כתיב מוזר וזה כנראה שהטעה את המעתיקים "אבל לשון נזיר
חלוק" ואפשר לפרש כתיב זה. כל המילה נגזרת מ"גירא" - תן המבטא כ"ר
כפולה אף במנדאית כמו שכתב מצוך ב Mandaic Hdbk.

עמ' 55: "The liquid r preserved in Mandaic its original
capacity for reduplication: gira gera 'arrow' C¹ Targ. pl. giria
gei

(העקבות המבטא כידוע מבוססות על כיסוי המנדאים של היום).
כפי שצויין אף בהרגוט חה' ק"כ, ד וכן חהלים מ"ו, ו' וירמיהו נ'ט'
המילה כתובה בריש כפולה. כאן כשעשו מזה פועל בפעל המשיכו כנראה לציון
את הריש הכפולה המוזרה ע"י כתיבת שני רישין. ואולי אף כאן רמז למקור
מס' נזיר. ר' במבוא.

שם בהר: בערוך הנ"ל "בהון" וכן ישר שכך לשון נזיר.

43 אשלחין' ... קטלינין ... שרינין: וכולם צריכים להיות... "ינן"
כמו בכתיב היר שהרי "ינין" לשון נקבה היא. בר"א "אשליחנן". בר"פ
ורא"ש שטמ"ק, רא"ש דפ', מפרש וחס' יש "שרינהו" ושיגרא היא מלשון
שאר הש"ס. וכתוס' איחא "שלוחי שלחנין".

44 דחניא רבי אמר: המפרש מעיר "ה'ג דחני' ר' או'..." ודכיננו פרץ
"ה'ג ר' יהודה הנשיא אומר אבשלום נזיר עולם היה". וכן רא"י שטמ"ק.

ר"ט מגלה לנו את הגירסא אחרת וסיכת ההגהה, "ה"גברבי אומר אבשלום נזיר
 עולם היה וכו'. מאן דחני ר' מאיר אומר משתכש, דהא בחמורה פרכינן למ"ד
 ... ואמאי לא פריך: מברייחא דקאמר ר' מאיר בהדיא שאבשלום מגלח לי"נ
 חדש דש"מ דקרבנותיו הקריב בכמה. אלא ודאי לא גרסינן ר' מאיר. (ע"ש).
 ברם יש לומר שסוגיא דחמורה לא הכירה את הברייחא. ועוד לפי נוסחת הסוגיא
 בשטמ"ק חמורה י"ד, ב אות י"ד אין כל קושיא. (אף על גב דאף שם מובא כשם
 רבי' ע"ש). - המאירי כנראה רק הכיר גירסת "ר' אומר". עיין עוד מכלנה
 עמ' 173 הערך ו. ועיין המו"מ עמ' שס"ג. ר' יהודה הנשיא הוא סימן לברייחא
 בכליח (ר' מכלנה"ס).

ה, א - 4-5 שכן... לע"ש: כי"מ משובש ע"י

וכן כחב בכר במו"מ עמ' שס"ג הע' 3.

שם, 6 והא. ר' דאמר: כך גם המפרש ומאירי ושמו"ק. בחוס' הגירסא "והא

א"ר". לפי גירסת החוס' וכש"כ לפי גירסת וו' אפשר גם שרישא לברייחא
 ר' מאיר היא. לכן נראה שהגירסא ו"הא ר' דאמר" הוגה לאחר הגהת הרישא,
 עיין לעיל שורה 44.

18 איב חי': גירסת הדפ' וו' "איבעיח חימא" מפרש"א"ד.

19-21 דילמא... זימנא: הסקסט בדפ' מגומגם א) שאין הכדל בין שחי האפשרות
 (וב) פירוש המילים "ארבעה ירחין חד זימנא לכל חרין ירחין בחד זימנא"
 אינו ברור די צרכו. בעל כחר חורה הגיה, "מנא ידעינן דכל חלחא ירחין חד
 זימנא דילמא ארבעה זימנא בשחא ארבעה ירחין חד זימנא חרין וכו' כצ"ל"
 בדפי וונציה ב' מחקו "וכל". "אי נמי" נשאר עד לדפ' ווילנא וכו' הוקפו
 בסוגריים כנראה על פי דברי החפארת למשה, "ארבעה דיני' (צ"ל זימני'?)
 בשחא ארבעה ירחין כו' וחיבות אי נמי נמחק". אף נוסחאות שני כחבי היו

אינן חלקות. כ"מ" גורס, "דילמ" ארבע ירחין זמנין חרין ירחין בחד זימנא". נ"ל שצ"ל "ארבע זמנין בשחא ארבעה ירחין חד זימנא חרין

ירחין בחד זימנא" כמו בדפוס אחרי ההגהה. או שמא צריך רק לה' "זימנין" לפני "ארבע". גרסחת ור' "רדיל" ארבעה ירחין בשחא וארבע ירחין חד זימנא או דיל' חרין חד זימנא" ג"כ משוכשת כנראה. המפרש, הרא"ש הנד' וחידושי ר"פ כולם גורסים מעין גירסת הרא"ש, "דילמא ד' ירחי חד זימנא ורחי ירחא חד זימנא". בר"פ: "דילמא לארבעה ירחין חדא זימנא ולחרין ירחין חד זימנא" ועיין במפר' ד"ה דילמא והמאירי על אחר. אף מן החוס' נראה שגרסו קרוב לגירסת הזאת אלא שכנראה שגרסו, "דילמא חרין ירחין בחד זימנא וארבע ירחין בחד זימנא וב' ירחין בחד זימנא". אבל עיין ברש"ש מה שהגיה שלא לצורך לפע"ד. גירסת הראשונים כמובן חלקה מאד ובכל זאת נ"ל שאין לפסול לגמרי את גירסת הדפ' שהרי היא הד לגירסת ר"ע וז"ל. "ה"ג דילמא לד' ירחי חדא זימנא כדפר' וכספרי' ישנים כחב אי נמי ד' ימים בסוף שנה. "נ"ל שמשחו דומה לזה עומד אף מאחורי גירסת הדפ'. אולי צ"ל "דילמא ארבעה זימנא ב(סוף) שחא אי נמי "ארבעה ירחין חד זימנא ו(כל) חרין ירחין בחד זימנא".

22-23 כרבד: כגירסת מ' לא נמצא בשום מקור אחר ובר"פ, ר"ס, ור"ע

כגירסתנו ונראה שמ' ט"ס אלא שהמילה שנויה פעמיים וצ"ע.

26-27 אחרה... אחרה: יש למילה הזאת שלוש גירסאות כאן בור' פ"א "אחרה" וברור שזה תיקון ללשון הרגיל בשאר הש"ס שבו אין הכדל בצורות כאלו בין רבים ליחד. עיין ח.א. גינזבורג ב JAOS 62 (1948) עמ' 233 הע' 19. לכן ברור שלפי רוב הנסחאות (רובן ככולן שאפילו האחת בור' יכולה להיות סעות סופר קלה) יש לנו צורה מיוחדת למס' נזיר או "אחרה" או

"אחזה". חוץ מאשר כאן פ"א בדפוס "אחזה" נמצא כן ג' פעמים במ', בחוס' ד"ה מאי, בר"ט. במאירי, ובר"ע. "אחזה" נמצא מן הראשונים רק אצל ר"פ. הסקסט של הרא"ש בנד' משוכש שם ואין לעמוד על המקור. א"כ נראה ברור שהסקסט המקורי "אחזה" ואלה שהוסיפו "י" הוסיפוה על דרך התרגום מפני שלא הבינו צורת "אחזה". ואין זה דבר של מה בכך, שהרי הצורה "אחיה" נמצאת מלבד כא"כ הרגילה אף במנדאית, בקיצור בכל בכל הדרומי והיא הצורה הכבליה העתיקה (עיין אצל גינזברג). ואילו הצורה היחה "אחזה" יכול היה הסוען לשערן שכאן צורה עתיקה יותר או מערכית אכל השמטת החנועה הארוכה בסוף החיבה מראה דווקא על איחור והמזרח (במערב הצורה נעשיה "ahoi" בהשמטת ה"ה"). רק בסורית לצד צפון מערב של כל נמצאת צורה דומה לשלנו דהיינו "malka^u" his kings (עמ' 36). לכן נראה שכאן ברוח חשוב לקביעת מקורה של מס' נזיר בצפון מערב בכל. ברור שמצורה אחת אין לקבוע דבר אבל אם יצטרפו אחרים הדבר יהיה ברור.

28 מאי: בשטמ"ק איחא "חניא" ומשאר ראשונים אין ראיה.
 29-31: תנא... הרמתי: נראה קצת שר"פ לא גרס את זה שכך הוא אומר,
 "והכי איחא בסדר עולם היא שנת עשר לשמואל הרמתי" אבל יחכן שהוא רק רצה לזהות מקור הברייתא.
 33-34 כנגד::: בתורה: מפרש, "כנגד נזר נזיר ונדר נדרר האמו' בפר' נזיר". נזיר הוא הנכון וכן צ"ל גם בשורה 35. "נזיר" אינו בלשון הכתוב. וכן צ"ל גם במפרש. חו', "כנגד נדר נזירות האמורין בתורה".
 ר"א, "נדר ונזיר ונזיר האמורין". ר"פ כנגד נזיר נזירות האמורים בתורה". ר"א ש"כנגד נזיר נדרר נזיר וכו'". ונראה קצת שגרס כולו. אבל קשה להסביר את הסדר. הנוסח המובחר הוא של החוס'.

35: ההוא: ר"פ הנהו ככ"י מ' וכן ישר. וברא"ש "הנהו נזיר נזר לדרשא אחא".

ה, ב, ליכא... לדרש: "אטו מי ליכא" חד מנייהו דלאר אחא לדרשא. ר"פ "לא איכא חד מנייהו דלאר לדרשא" ויחכין ש"לא איכא" הצורה המקורית כאן עיין מש"כ ר"ן אפשטין ז"ל בחיבורו על השאילתות עמ' . ר"ע "ליכא חד מנהון דלאר לדרשא" וכלשון הספרים.

2 מדה הוא... למנינא: רא"ש מודפס "מדהנהו למניינו כולהו למנינא", ר"ס, "ומדה הוא למנינא כולהו נמי למנינא".

4. אמר... הדא: ליח ב' ובר"פ וכלורי הגיה שלא לצורך. במ' השמטה ע"י דומות.

5. ירמין... צ"ל "דמגלח" כמו בור' וכן בחוס'. ובר"פ "אידי דכירוס תלחין מגלח ומייתי קרבנותיו". וברא"ש "דמגלח ומביא קרבנותיו".

ומביא קרבנותיו: בור' [והויא ליה כפרה] וכן היה לפני החוס' ד"ה הויא (וראה מה שנדחק ביישוב דברי החוס' באורח מישור מפני שלא הכיר הגירסא הזאת) ועוד מה שהגיהו בסוף הדיבור "דהוה ליה לגלח כיום [ל] נכון שהרי כך גם בשמ"ק ד"ה אלא. וכן גרס גם הרא"ש. וכן הקונטרס בר"פ, וע"ש מה שפירש בזה ר"פ. וכן היה לפני השיטה (לפי הרב בלוי).

10 רישא נעשה... שלימ': המפרש "ה"ג אלא ריש" נעשה כאומר שלימים" מן החוס' ד"ה אמר נראה קצת שגרסו "גזירה אטו היכ' דאמ' שלימי" וז"ל "וא"ח אמאי איצטריך למימר גזירה אטו היכי דאמ' שלימי' לימי גזיר' אטו היכ' דאמ' ל' יום בלא שלמ'". אלא שיחכן שלא גרסו כן ורק עושים פרפרזה של לשון "נעשה". ויש נפקא מינה בזה ואם הגירסא אצלם "גזירה וכו'" מוכח שלא זה ולא "נעשה" הגירסה המקורית הן אלא משהו שונה משניהם והרבה בענין אחד ושני לשונות. כרא"ש המודפס מצוטט גירסת "נעשה" אלא שמן הפירוש עצמו מוכח שלא גרס כן עיין להלן, וכן כרא"ש בשטמ"ק, וכן המאירי כחב' "אלא שעיקר הגירסא נעשה כאומר שלמים". לשון "אדוני אבי ומורי ז"ל" כר"פ ג"כ גרס "נעשה כאומר שלימים". ע"ש, וכן גרס ר"א וכן ו"ט ו, א ד"ה הא.

מן הרא"ש, ולשון ר"פ עצמו וגם מן המאירי ברור שהיחה ג"כ גירסא כאן "כאומר שלמים". זה מוכח מן הרא"ש שהרי טורח הוא להסכיר "והא דקאמר כאומר שלמים... אלא ה"ק נעשה כאומר דבר שמשמע שלמים והיינו שלשין יום". וכתב ר"פ "וא"ח א"כ היה לי לומר נעשה כאומר, וי"ל דאגב דנקט בחר הכי אליבא דרב מחנה באומר שלימים... נקטיה נמי לכר פדא". המאירי מפרש גירסא זו כפשוטה ודוחה ארחה בזה"ל, "אלא כולה כבר פדא ורישא כאומר שלמים כך היא בגירסא בקצת ספרים, ופירושה כאומר הריני נזיר שלשים שלימים ואין צורך בכך וכו'" ע"ש.

ולבסוף יש להזכיר שכתב ר"פ הגהה אחרת בזה"ל, "ונראה לי דגרסינן לעיל, כאומר שלימים" בכ"ף, ור"ל דנעשה כאומר שלימים, ואין צריך לספר לומר נעשה כאומר שלימים משום דשנאמר ^{כאומר} שלמים משמע כן" (כצ"ל לפ"ד ואיני מבין הגהת בלרי). כוונתו ברורה ש"כ"מ"ר" ב"כף" כבר

פירושו שלא אמר כן בפירוש ואצל "נעשה".

12-13 הריני... שלימים: אף כאן רבו הגירסאות. במפרש מעין גירסת הספרים, "והא חניא גיל יום שלשים לא יצא כארמ' ממש". לכאורה היה מקום לומר שגירסת אחרת כאן שהביאה ברייתא החולקת על המשנה בסיפא דהיינו שאף בסתם אם גילח לאחר ל' לא יצא וקשה לבר פדא. ואולי הכוונה לחוספתא נזיר פ"ב ה"י לדעת ד"ה עיין. ונ"ל שדוחק לפרש כך מפני שעיקר חסר מן הספר, אלא שכונתו לגירסת שלנו וכידוע שבזמן הראשונים אמרו לפעמים "חניא" על משנה. ובתוס' מפורש שכן גירסתם "חנן הריני נזיר שלשים אם גילח שלשים לא יצא בשלמא דדוקא יום שלשים לבר פדא דלית ליה מקצת היום ככולו ניחא אף על גב דלעיל קאמר... אלא לרב מחנה קשה... ומשני באומר שלימים. "ונ"ל שכל האריכות מ"בשלמא" ל"ומשני" לשון החוס' ולא מגירסתם. אבל עיין ברכת ראש כאן. וכן מוכח בהדיא בר"פ שלא גרס שום פרוט הקשיא שהרי נושא ונרותן הוא על פירוש הקשיא אם הוא לרב מחנה גרידא או לשניהם ואפילו אומר, "רעוד אמאי לא אמר בהאי פירכא הא ניחא לבר פדא אלא לרב מחנה קשיא כדעבד בכל הני חנן דפריך לקמן". ומסיק הוא מכמה טעמים שהקושיא כאן לשניהם וביחוד מפני שגורס "הכא נמי באומר שלימים" ולפי דעתי אין "הכא נמי" מוכן אם הקושיא כאן אינה נגד האיש כמו מקודם.

לפי הרא"ש הגמרא פירטה אח הקושיא (ההיפך הגמור ממה שכתב ר"פ שכאן אין בשלמא). לפי עדותו היו ספרים שגרסו "בשלמא לרב מחנה וכו'" וספרים שגרסו "בשלמא לבר פדא". ברם, המאירי מזכיר את שתי האלטרנטיבות האלו כ"פירושים" ולכן נראה שלא היו בספרים וכעדות ר"פ והספרים שלנו. לכן מה שכתב הרא"ש (ואלי החוס') היא גלרסה.

מכל הטעמים האלה נ"ל שהגירסא המקורית היא "באומר... (והא תנן -
 חניא)... הכי נמי באומר". נראה לי שהפירוש הפשוט הוא הפירוש השני
 שבמפרש רז"ל, "איכא דגרסי לה בלישנא אחרינא רישא באומר שלימים
 ומפרש לה רישא לבר פדא לא קשיא כגון דאמר הריני נזיר שלישים יום דצריך
 למנוח החילה לשלשי' ואחד לגלח ביום שלישים ואחד הא סתמא אם גילח שלישים
 יצא: וסיפא דחני יצא באומר שלימים ופרושי מפר' לה לרישא, מי שאומר
 הריני נזיר מגלח לשלשים ואחד ואימתי אמרו שצריך לגלח ביום שלישים ואחד
 בזמן שאכר הריני נזיר שלישים יום ואם אמ' שלישים יום שלימים אם גילח
 ביום שלישים לא יצא, "נ"ל שכך דרך הגמרא בהרכה מקומות בפירוש המשנה
 ושכך הניסח המקורי והפשט ודווקא הגהת הב"ח נראית לי מפני שאומר המפר'
 וסיפא מפרש לרישא ולברכת ראש לא עולה יפה ע"ש. רישא באומר שלימים
 היינו שלישים שבלח כל"א ואז אם גילח ל' לא יצא ואם אמר סתם יצא אם
 גילח ל'. ומה שהקשה בקרן אורה שאי אפשר לומר שלבר פדא בסתם מגלח לכחתי
 ל' ומביא תוספתא מגילה צ"ע שהרי כאן נאמר בפירוש שלבר פדא מגלח כל'
 "אידי דמגלח ומייתי קרבנותיו בשלשים וכו'" ולא נדחה (אבל עיין ברא"ש
 ריש ע"ב). לכן ברור דסוגיא דהכא לא ירדה להקשות מן התוספתא כמגילה
 ואתי שפיר.

ו.א. 4-1 קשיא... מתנה: כמ' השמטה ע"י דומות.

4 באומר: מפרש רחוק' לשיטתם "גרסינן" נעשה כאומר" וכן משמע מלשון
 ר"פ ריש עמ"מ כ"ב מעמודי הספר, וכן נראה קצח מדברי הרא"ש אלא שכבר ראינו
 שהמעתיקים שיבשו את זה ברא"ש בסוגיא קמא ששם מוכח שגורס "באומר". וגירסת
 הספרים כאן "באומר". וסוגיא זו קשה לפירוש המפרש שיעדפתי לעיל בסמוך
 ממה נפשך אם איתא לבר פדא שיום תגלחת עולה לנזירות שניה בסתם צריך

לגלח השניה ביום נ"ט ואם יש חגלחת אינו עולה, הרי בשלימים צריך לגלח השניה ביום ט"ב אבל לגירסת "נעשה כאומר שלימים" אחי שפיר שעולה לו ולכתחילה מגלח בט"א מזעם גזירה וכדיעבד אם גילח ראשונה כל' מגלח שניה בט' ועוד כדיעבד. אם גילח שניה בנ"ט יצא, וצ"ע, ואולי יש לחרץ ש"כאומר שלימים" כאן הכוונה רק על הראשונה דהיינו שאמר "הרי עלי נזירות ל' ונזירות" ולעולם לא עולה לו יום חגלחת לנזירות שניה לכתחילה ומגלח את השניה ביום ט"א מידי דהוה אכל נזירות סחם, ואם אמר ב' נזירות סחם מגלח ראשונה כל' ושניה בט' אבל כדיעבד יום החגלחת עולה לו ואם גילח ביום נ"ט יצא, ודחוק. עוד יש לומר שאמר "שתי נזירות שלימים" משמע סך הכל ט' יום ולכן עולה לו יום חגלחת אבל בסחם, לכתחילה לא - כדיעבד כן.

שם למא לי: כן גם בחוס' וכן ברא"ש, אבל לפי לשון הקונטרס כר"פ (עמ' מ"ה מעמודי הספר) הגירסא "אלא לבר פדא קשיא" דפירשו שלשון "עולה לו מן המיניין" משמע שצריך יום ל' למיניין ראשונה וקשיא לבר פדא. וכן פירש ר"י וז"ל, "אלא לבר פדא קשיא דמניין נזירות אינו אלא מן התורה כ"ט מהר עולה לו מן המניין דמשמע שמשלים נזירות ראשונה (ה"ג אלא לבר פדא ^{מה} לי הא אמר שלשים חסר אחת) אהא אנא סמכי דעל כרחך שמעינו בנזירות כ"ט ופי' דיום שלשים הוא עולה לו מן המניין עולה לו לחגלחת נזיר ראשונה ולהחלל מניין נזירות שניה אבל לא למניין נזירות ראשונה דמניין נזירות אינו אלא עשרים וחשעה". ול"נ שהמילים המסגרות אינן מר"ע שהרי תירוצו הולם דווקא פירושו ל"לבר פדא קשיא" ואילו לשיטת הגורסים "למה לי" הקושיא היא, "רפשיטא דיצא כדיעבד כיון דלא בעינו מדאורייתא אלא כ"ט יום והתירוץ: "אמר לך בר פדא אהא סמכי כלומר

מכאן אני מדקדק דמשך בזירות כ"ט יום וכו' (חוס' ד"ה חנו). וכן גרס "קשיא" בלשון אבא מורי בר"פ שם אלא דפירשו בדרך אחרת.

חד"ה נטמא: (כו' ד"ה חנו בסוף) "והכי משמע לקמן דקאמר ניטמא

לשלשים ואחד סותר הכל" עיין הגהות מהר"ב רנשבורג אות ד' שמחקה

בטילים אלה בזה"ל "דכריהם חמיהם לכאורה בלא נמצא לקמן הכי. ועוד

דמאי משמע אם נמצא כך להדיא ול"ל להחוס' לפ"ז כולי הך מילתא" ומסיק

שבעל אורה מישור המצטט "המ"ל" רצונו לאמר שהמילים "והכי משמע לקמן"

טעות הן וצ"ל "והוא מצי למימר". (ד"א כמה שמגיה בא"מ וגם בכרכת הרא"ש

הגיה כן. הס"ד רק מחזיר סדר דפ"י ראשון). וליהא לכל קושית הר"ב רנשבורג

ז"ל ולהגהות האלו שהרי אצל ר"פ דף נ"ב ד"ה ותירצו איחא "וכן משמע

לקמן דנטמא יום ל"א סותר הכל ר"ל ל' וכו'". בלטי שם ציין מראה מקום

לדכרי הרב הנ"ל ולא פירש מידי. ובאמת לא היה צריך להביא ממרחק לחמג

שהרי בשטמ"ק שם מובא בשם חוס' הרא"ש ז"ל, "ונראה דיום ל"א נמי אם

נטמא סותר שלשים מדרבנן גזרה אהו יום שלשים והכי משמע בפרק בחרא

דקאמר א' לרבנן כלהו סותר משמע דמיירי ביום ל"א והכי איחא בהדיא

בחוספחא נטמא ביום ל"א סותר הכל". וכוונת הרא"ש לדף ס"ג, ב אצלינו

"אילימא לרבנן פשיטא דכולו סותר" וכוזה מתורצים שתי הקושיות של הרב

רנשבורג שהרי מצאנו מקור דברי החוס' ובאמת "משמע" ולא נאמר בפירוש.

ו, כ 2-3 א' - כרלהו: ר"ט "ואי ס"ד שלשים בע' נקחור כרלהו".

3-4 קסבר... כולו: מן המפרש ד"ה "לא לעולם" רצה הברכת ראש לדייק

שכן גרס המפרש בגמרא וכבר הוכיח באורה מישור שזה חלק מן הדיבור

הקודם "ל"א" וכולו איננו בדפוס ראשון ולכן אין כל כפל שזה פשוט

ל"א ואין לדייק כלום לגבי גירסת המפרש. והל"א כבר נוסף בדפוס

ו' ב'. ומה שהביאו כאן ב"נוסחת הריב"ן" הריהי פשוט נוסחת הדפוס הראשון כמר בהרבה מקומות (אם לא רובם).

15 שער: ברא"ש, מאירי, ושטמ"ק "פרע" וכן גם ר"פ ע"ש.

רבי: כן ברא"ש, מאירי, ר"פ, וילקוט דף רכ"ב ע"ב למעלה, וכל הדפוסים

הישנים עד דפ' ודברי הב"ח אינם הגהה אלא השבת אבידה לבעלים.

עין קרן אורה.

ז, א ו: דקיסרי: ברא"ש "כדאמרי רבנן החם דקסברי" ובר"פ "הא רבנן

דקסברי" והגיה בלוי "דקיסרי" וברא"ש בשטמ"ק "דקיסרי". ונראה שצריך

להגיה ג"כ ברא"ש הנדפס שהרי הלשון "דקסברי" הוא פגום.

סחם... יום: פיסקא זו כבר מובאת בדפ' כדף ה, ב.

5-4 אמר... קטנה: בר"פ הגירסא "אמר הריני נזיר אחת גדולה ואחת קטנה

..." לא מצאתי חכר לגירסא הזאת ועיין מה שרצה לפרש בכרכת ראש ולפי

גירסת רבינו שפיר איתא לפרש כן, ובאמת נראה קצת כמש"כ בכרכת ראש

שהחוס' פירשו כפירושו וא"כ אולי גרסו כגירסת ר"פ.

מלשון ר"א נראה שאף הוא גרס כן ופירש בכרכת הראש וז"ל, "אחת

גדולה. בין שאמר הריני נזיר נזירות גדולה או נזירות קטנה אינו אלא

שלשים יום, שהרי לא פירש ומן". בדרך השערה נוכל לומר שאילו היו קיימות

שתי הגירסאות כבר בימי האמוראים מובנח לנו המחלוקת בין רבא לרבה

(ע"ל להלן) אחד גרס כגירסא הזאת ולכן היה לו קשה למה אומרים אנחנו

שהוא נזיר רק ל' יום. השני גרס "הריני נזיר אחת קטנה הריני נזיר

אחת גדולה ואפילו" (כצ"ל לפ"ד עיין בסמוך) לא היה לו קשה כי "אחת"

קאי על "ואפילו מכאן" וכו'. עיין בחוס' ד"ה שאני החם.

ומה שכתב המל"מ "מתוך דברי רש"י נראה שגירסתן היחה אחת קטנה

אחת גדולה אפילו כו' אך גירסת החוס' ושאר מפרשים הוא כגירסתנו.
 מסתבר שאין כוונתו אלא על הסדר וקצר בדבריו דאדרבה מוכח מדברי
 המפרש שגרס "הריני" פעמיים. ועיין בסמוך. המפרש והמאירי גרסו ככאן
 סדר אחר דהיינו: "האומר הריני נזיר אחת קטנה הריני נזיר אחת גדולה
 ואפילו מכאן ועד סוף העולם נזיר שלשים יום". וכן כחכ ברש"ש.
 ועיין מש"כ הנצי"ב כמרומי שדה. ולפי דעתי אין תמיהה על פירוש המפרש
 ועוד שלמעשה פירוש המאירי הוא כפירושו ודלא כמו שכתב הנצי"ב. וכך כוונת
 המשנה לפירוש המפרש: האומר הריני נזיר אחת קטנה נזיר ל' יום מפני
 שאין נזירות פחות מל' יום. והיה אפשר לומר: כדברי החוס' שמפרשינו
 לדיבוריה "דלא טריחא עלי כלל" אלא שאין צורך וקושטא דמילתא דאפילו
 אמר "הריני נזיר עשרה ימים נזיר שלשים", וכן פירש המאירי. ברם,
 מוכח שכאן "ואפילו מכאן ועד סוף העולם" קאי אגדולה וא"כ מאחר שהגמרא
 פירשה ב"מכאן" משום "אריכא ל' וכו'" בהכרח לפרש ב"הגדולה" כן. והמאירי
 ג"כ פירש כך כדמוכח מדבריו "ואפי' אמר הריני נזיר מכאן ועד סוף העולם
 שאין הכוונה אלא כאומר הריני נזיר נזירות" סתם שהיא גדולה אצלי
 כמכאן ועד סוף העולם". הרי שאותו הטעם ל"גדולה" ו"מכאן" ושלם כדברי
 הנצי"ב שכתב שלמאירי "הוא דין בפני עצמו" (כלו' מכאן). אך המאירי
 הרסו על המפרש טעמו של הרמב"ם שזה מפני שלא פירט את הזמן והכל
 עולה יפה ובקנה אחד. ברם, החוס' שגרסו הסדר "גדולה... קטנה... מכאן"
 בהכרח להם לפרש אותו הטעם ל"גדולה" ו"קטנה" שהרי "מכאן" קאי על
 "גדולה" (עיין בסמוך), ולכן אין להפסיק בענין אחר. ואמנם חמה המל"ם
 שהרי זה לא כהלכה שהרי אפילו אם לא נפרש כן את דבריו נזיר ל' מידי
 דהוי אמ' שאומר "הריני נזיר שעה אחת" דנזיר ל' אבל הכרח סיגורני

הכריחם. כנ"ל. ועיין בברכת ראש על חוס' ד"ה הריני נזיר ולע"ד דכריו דחוקים.

6 אפילו מכאן... העולם: בר"פ "ואפילו עד סוף העולם" ומוכח שכן גרס דווקא, שהרי הוא אומר "ובגמרא דפריך והא מכאן ועד סוף העולם קאמר, אינו רוצה לומר להזכיר בלשוננו מכאן ועד סוף העולם כדפרישית אלא רוצה לומר כשאמר גדולה ועד סוף העולם אמאי נימא דלא הוי נזיר כי אם שלשים יום, הרי משמע דמכאן עד סוף העולם...". הרי מוכח דלא גרס במשנה "מכאן", אלא "ואפילו עד סוף העולם". וראה תוד"ה והחניא.

7-8 אמאי... קאמר: ברא"ש "והא עד סוף העולם קאמר" ומדכריו דאחר"כ נראה אולי שגרס כמו ר"פ אף במשנה "נזירות - אחת שקבלתי עלי ככד עלי ודומה לי כאילו הוא עד סוף העולם" ואם גירסא זאת של הרא"ש? ור"פ מקוריה נראה שחיבת "מכאן" נשתרבה לכאן ממשנה "מכאן ועד מקום פלוני". 16 אורבא... חנן: כתב המאירי (עמ' ל"ב), "יש גורסין אף בזו כחירוצה באחרא דליח בה אורבא, וגורסים אחר כן חנן הריני נזיר כשער ראשי וכו', וחירץ כל מידי דאית ביה קיצוחא וכו' וגירסא משובשת היא, שאין מקום שלא ימנו בו מאורבא לאורבא. אלא עיקר הגירסא וליהוי מאורבא לאורבא מי לא חנן... וכו'". ויש רק להעיר שלפי הגירסא הזאת ליחא לכל הכעיה למה לא הובאית שער וכו' בקושיא ראשונה (עיין ר"פ ושטמ"ק ד"ה מי ואחרונים). וראה לפי שעה מש"כ במבוא.

17 כעפר הארץ כשער ראשי: במפרש הסדר כמו בדפוס. אבל בכל הראשונים ובתוספות כמו כ"י מ' ולהלן במשנה ואפילו בדפוס. ואולי מכאן מפחח לייחוסם של המסורות השונות.

18 נזיר עולם: בחוס' ד"ה הריני נזיר כשיער ראשי איחא כגירסת מ'

במשנה "נזיר לעולם" וכן יוצא שגרסו כן מסוף ד"ה החניא ואזן למעמיהו
 ש"נזיר לעולם" מגלח או מיקל ונזיר שאינו מגלח לעולם נקרא "נזיר עד
 יום מותו" (ע"ן להלן בסמור) נכתב הנצי"ב בדף ח' במשנה רז"ל
 והחוס' גרסו נזיר לעולם, שהרי נזיר עולם קיי"ל דין דהכביד שערו שהוא
 יותר מל' יום, וקיי"ל שיעור של י"ב חודש וכו'" עכ"ל ועיין גם בעמק
 הנצי"ב לספרי דף קי"ז בהג"ה. ולפ"ד אין מחזור פירוש זה שהרי בכאן
 כחבר החוס' ד"ה אמר שגם "אמר כל ימי חייו נזיר לעולם הרי נזיר לעולם
 כאבשלום ולא לגלח לגמרי אלא להקל." וא"כ בהדיא שלא חילקו בין לשון
 "נזיר עולם" ו"נזיר לעולם" לענין נזיר אבשלום. ועוד דאפילו המפרש
 גרס "לעולם" לפי ד' וו' ז, א, ד"ה הריני נזיק כעפר. ועיין בסמור לקמן,
 ועיין בחוספתא פ"א רבחוס' כפש' עמ' 505.

19 קיצותא: בחוס' "קצבחה" ופעם רק "קיצבחה". וכן פ"א בר"ף.
 19-21 הריני... לעולם: כתב הרמב"ם פרק ג' מהלכות נזירות הי"א; "מי
 שאמר הריני נזיר לעולם או הריני נזיר כל ימי חייו הרי זה נזיר לעולם
 ואם אמר הריני נזיר אלף שנה הרי זה נזיר לזמן קצוב... ומה בין נזיר
 עולם לנזיר לזמן קצוב שהנזיר לזמן אסור לגלח עד סוף ימי נזירו...
 ונזיר עולם אם הכביד שערו מקל בתער משנים עשר חודש עד שנים עשר חודש."
 ולהלן באותו הפרק הי"ז הוא כותב "האומר הריני נזיר כשער ראשי או
 כעפר הארץ או כחול הים הרי זה כמי שאמר הרי נזירות עלי כמנין שער
 ראשי או כמנין עפר הארץ או כמנין חול הים לפיכך יגלח כל שלשים יום..."
 הרי לדינא שיטתו כשיטת החוספות ורוב ראשונים דהיינו שיש שלשה מיני
 נזירים - נזיר שמקל כל י"ב חודש, נזיר שמגלח כל ל' יום, ונזיר שאינו
 מגלח כל ימיו. (עיין חוס' ד"ה החניא)

השאלה היא לגבי המינוח בלבד שהרי יוצא מנוסחת הגמרא דילן שהסרג האחרון נקרא "נזיר לעולם" והרי לפי הרמב"ם "נזיר לעולם" היינו "נזיר עולם" כלר' הסוג הראשון.

הראב"ד כתב שנוסחת הרמב"ם. כאן בנוסחת התוספתא "והיא מבבלבלת מאד".

וכתב הכסף משנה "ברייחא בספ"ק כתבתיה בפרק זה אלא שנראה שלא היה רבינו גורס בה חילוק בין עולם ללעולם אלא חילוק בין נזיר לעולם לנוזל לזמן קצוב. וכתב הראב"ד על דברי רבינו "זו הגירסא מצאהי וכו'". וכבר כתבתי שם"ל שגירסת רבינו בגמרא הייתה כמו בירושלמי ובתוספתא. וראה מל"ם ומגדל עוז. ברם, כתב האורח מישור כאן שאין שום נפקא מינה בין לשון הרמב"ם ובין הגמרא ולא עוד אלא שאין מחלוקת בין הבבלי ובין התוספתא והירושלמי והוכיח דעתו בבירור. וכעין דבריו אף במעשה רוקח. וכבר הסכים על ידו מו"ר הגר"ש ליברמן חוס' כפש' עמ' 509. וא"כ אין כל ראייה שלומי הייתה גירסא אחרת בבבלי.

ברם, לגבי החוספות אין הדבר כל כך ברור שהרי הם כותבים, "והחניא בניחוח" שיש חילוק בין קצבחה ובין לא קצבחה כל ימי חייו או נזיר לעולם אין לו קצבחה שאינו יודע ימי חייו והרי זה נזיר לעולם כאבשלום ומיקל ומביא שלש כוזמות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה לעיל אפילו מאה שנה ואפילו אלף שנה ומסתמא לא יחיה כל כך וה"ל כל ימי חייו וא"ה חלוק בדינו דאין זה נזיר לעולם כאבשלום להקל אלא נזיר עולם נזיר ארוך עד יום מותו". הרי, לכאורה, שהיה לפנינו, "הריני נזיר כל ימי חיי הריני נזיר לעולם הרי זה נזיר לעולם אפילו מאה שנה אפילו אלף שנה אין זה נזיר לעולם אלא נזיר עולם". בברכת ראש הגיה כל לשונם להחיים שיטחם לגירסתינו ואין זה מחקבל לענ"ד שהרי גם אח"כ כותבים "דשלשה ענייני

נזיר אמר כשיער כעפר כחול (ו) נזיר לעולם נזירות אחר נזירות ומגלח כל שערו בין נזירות ומביא קרבנותיו.

אמר כל ימי חיי נזיר לעולם הרי נזיר לעולם כאבשלום ולא לגמרי אלא להקל... אמר מאה שנה או אלף הרי זה נזירות ארוך עד יום מותו ואינו לא מגלח ולא מיקל וכו'". בכלל לא מסתבר להגיה כולי האי. אילו לא כתבו למעלה "אלא נזיר עולם נזיר ארוך וכו'" הייתי אומר שגרסו כגירסת התוספתא ולא חילקו בין "נזיר עולם" ובין "נזיר לעולם" וכדעת הרמב"ם. ולא היחה כלל תוספת הבידור בגירסתם "אלא נזיר (ל) עולם". ברם, מה נעשה שכחור בהדיא "אלא נזיר עולם" ואולי גרסו אף בדף ד' "נזיר לעולם" ודוחק. ובאורח מישור כתב "ועיין בחוס' דף ז' ע"ב כד"ה החניא בניחוחא משמע ג"כ להדיא דאם אומר הריני נזיר עולם או הריני נזיר לעולם שוים הם דמגלח כאבשלום ומיקל שערו וכו' ע"ש" ולא מסתבר. כשלמא להרמב"ם שאינו מפרש אלא פוסק, שלא צריך להתחשב כלשון "אין זה נזיר עולם" אלא נזיר לעולם" שאין ממנה נ"מ כמו שכח האורח מישור אכל החוס' - אילו גרסו כדלפנינו אינם יכולים לכתוב בפשיטת "נזיר לעולם" ו"נזיר עולם" בהיפוך הגירסא בלי לפרש.

וכן מוכח מדברי השיטה בשטמ"ק לדף ז, ב ד"ה להלכתא וז"ל, "ואידך אם אמר הריני נזיר מאה שנים או הריני נזיר לעולם דאינו מגלח לעולם ולא מיקל כל ימיו משעריו אלא אם כן נטמא שמגלח. ועלאכרחין נזיר עולם ונזיר לעולם תרחי ניהור מדאמרי' בגמ' אין זה נזיר עולם אלא נזיר לעולם שמע מינה דחרי גוונא ניהור". אילו גרסו החוס' כגיהסחנו (כמו שגרס כן השיטה) נ"ל יהיו נאלצים לכתוב מעין דבריו או לפחות לבאר איך פוסקים ההיפך מפשט הגמרא.

ואולי יש לאל ידינו לגלות את נוסחת התוספות, הרדב"ז על הרמב"ם
אומר רז"ל, "פ"ק דנזיר ח"ד הריני נזיר כל ימי חיי הריני נזיר לעולם
הרי זה נזיר עולם אפי' מאה שנה אפי' אלף שנה אין זה נזיר עולם אלא
נזיר לעולם". לפי גירסא זו יוצא ברור כמו שכתב האורח מישור שכוונת
הגמרא היא שאין חילוק בין האומר "הריני נזיר עולם" ובין האומר
"הריני נזיר לעולם". והאומר הריני נזיר מאה או אלף שנים אינו נזיר
עולם כמו האומר "הריני נזיר לעולם" שלא נתן קצבה לנזירותו אלא "נזיר
לעולם" פי' עד עולם. וא"כ אפשר גם להבין את דברי התוספות אם נגיה
הגהה אחת קלה וכצ"ל. "והחניא בניחרת" שיש חילוק בין קצבתה ובין לא
קיצבתה כל ימי חייו או נזיר לעולם אין לו קיצבה שאינו יודע ימי חייו
והרי זה נזיר לעולם כאבשלום... אפילו מאה שנה ואפילו אלף שנה... דאין
זה נזיר לעולם כאבשלום להקל אלא נזיר לעולם נזיר ארוך עד יום מותו
וכוונתם כמו שפירשתי לעיל. וקל להבין למה מעתיק שיבש את דבריהם שלא
הבין לשון "אין זה נזיר לעולם... אלא נזיר לעולם" ולא שיבש ההיפך שהיה
לקמן "לעולם" כמה פעמים כמו שכתבתי לעיל.

אבל הפירוש האמיתי הוא שאינם מדגישים את ההבדל בין "עולם"
ל"לעולם" אלא בין "אבשלום" ל"עד מותו". כנ"ל עיקר בדבריהם. וא"כ
שם אף הרמב"ם גרס ופירש כן ומובן גם למה הרדב"ז לא טרח לפרש מידי
שהרי לפי גירסתו דברי הרמב"ם עולים יפה. מדברי ר"א גם יוצא שהוא גרס
כדברינו ופירש כן שכן הוא אומר: "ולדעת הר"ם נפרש דרכא סבר דשערו
נמי אית להו קיצותא, שהרי מספרם נוכל לידע. וטעמא דמילחא שהם
נזירות הרבה, מפני שהם מובדלות. אבל אומר הריני נזיר לעולם או כל
ימי חיי, הראיל ולא הזכיר זמן, לעולם קאמר, ואינו מגלח לעולם, אלא

כאבשלום. אבל כשהזכיר זמן ואפילו לאלף שנים שאי אפשר לחיות כל כך, לא הרי ליה דין נזיר עולם, אלא נזיר לעולם הוא כלומר..... לעולם עד..... כך פירש הר"ם פרק ג'. "ובדף ח' על המשנה "כשער ראשי" כתב "והר"ם [כתב] הרי זה נזיר עולם כל ימיו ומגלח בכל ל' ול' בסוף כל נזירות ונזירות, אבל אומר הרי אני נזיר עולם או לעולם אינו מגלח אלא לי"ב חודש כאבשלום אליבא דרבי". הרי כאן עדות מפורשת לגירסת הרדב"ז וכפירושינו. לכן נראה שהרמב"ם, החוספות שלנו, ורבינו אברהם כולם גרסו כגירסת הרדב"ז. נ"ל קרוב לוודאי שכן הגירסא המקורית (והיא כתוספתא). ואולי כך היה גם לפני בהסמ"ג לארין ר"נ ד"ה עוד שם אלא שאין ראיה כי נראה שמעתיק את הרמב"ם. מן המפרש אין הכרח לא לכאן ולא לכאן אלא קצת ראיה שאף הוא לא הבדיל בין "נזיר עולם" ו"נזיר לעולם" היא גירסתו בדף ז' במשנת "שער ראשי" - "לעולם" (עיין לעיל), אבל כפי שידוע אין לסמוך על דיבורי המחליל ומפירושו על המשנה גופה בדף ח' נראה שגרס כדלפנינו ולכן אין הכרח.

וכן מר"פ יש כמה ראיות לגירסא הזאת בעמוד ע"ב מעמודי הספר ד"ה וקשיא הוא אומר לגבי "שער ראשי" "הלכו הרי נזיר לעולם, דהיינו כל ימי חייו, להיחרו נזיר בכל שלשים". ושוב אין לדייק כדירק הנצי"ב שהרי אף לגבי הברייתא של "כל ימי חייו" (ד"ה והתניא) "פירש הקונטרס דהוי נזיר לעולם דמקל בתער ואינו מגלח כמו נזיר אבשלום". הרי שאף הוא ומקורו חיו אינם יורדעים הבדל בין "נזיר עולם" ו"נזיר לעולם" ומפרשים הסיפא "אין זה נזיר עולם אלא נזיר לעולם" כדברי אורח מישור וסיעתו. ושוב אני מדגיש במחילת כבוד החכם בנ"ל שנ"ל שלא היו מפרשים כן אילו גרסו כמו שלפנינו ממש שיש הבדל מפורש בין "נזיר עולם" ובין "לעולם"

על אף שאין נ"מ לדינא, אלא על כרחינן נאמר שגרס בגימטא הרוב"ז
 "לעולם" כרישא, המאירי בכר גרס כמן לפנינו (עמ' ל"ב מעמודי הספר)
 וכן הרא"ש דף ח, א וכן נראה שגרס הקונטרס (ר"פ עמ' ס"ה ד"ה הריני).
 24 רבא: בדפוס ווילנא לעיל "רבה" וכאן "רבא" וחמהו המפרשים על פירוש
 המפרש לפ"ז עיין שטמ"ק ד"ה ליהוי כשם השיטה, ר"פ (עמוד ע"ד) ד"ה
 ופירוש, ומל"מ ריש פ"ג ד"ה אך, קרן אורה ד"ה רבא, ברת-ראש ד"ה
 רבא, מרומי שדה ד"ה איכרא. אלא שלפי האמת בדפוס וונציה הגירסא "רבא"
 בשני המקומות ומכאן שאחד מהם טעות רצ"ל "רבה" ואיזה מגיה הגיה בטעות
 הראשון במקום האחרון. הגירסא "רבא" בראשון ו"רבה" בשני מתרעבת
 בשטמ"ק בשם ר"ע, בר"פ (ע"ג מעה"ס) ד"ה רבא ו(ע"ד) ד"ה רפירשו,
 וכמאירי (ל"ב). כמפרש (דפוס ור') מצינו "רבא" בשני המקומות אבל בכריח
 יעקב מביא בשני "רבה". ומסתבר שאינה הגהה. ולפי גירסא זאת שיטת המפרש
 מכאן יפה. עיין כמיוחס ר"פ שם ובמרומי שדה שכיון ממש לדבריו. וכן
 כל האחרונים הנ"ל כתבו שצ"ל רבה בשני ואין ספק שזו הגירסא המקורית.
 בכריח יעקב כתב. "ר"פ (=רב פפא) אמר למה לך אקשני" וכו' כצ"ל רב"א
 רבה". ומסתבר שזה הגהה למנוע הקושיא למה נסדרו דברי רבה אחרי רבא
 חלמידו. (עיין בשטמ"ק בשם ר"ע).

25 הריני... ושעה: בגירסת מ' דהיינו "הריני נזיר יום אחד וכו'"
 איחא במשניות ד"נ, ^{כ"י} ~~ב"ג~~ ^ל, כ"י ק, כ"י פ"א, כ"י פ' ג' ("ו" חלוריה
 בין השיטין) כ"י פאריז, וכן גם במשנה שבמאירי. כן היה אף לפני הרע"ב
 שהרי הוא אומר. "ה"ג הריני נזיר יום אחד". גם לפני הר"ר יוסף היה
 כן (עיין מלא"ש על אחר) וכן ג"כ אצל רב חפץ X (JQR. v p.401)
 ומשבי"ר. אכל בדפוס קושטא כלפנינו וכן בראשונים. וכתב הרי"ן אפשטין

ז"ל שה"כבלי זסע"א, היה לו נוסחת הדפוסים" מלנוה"מ עמ' 1107 ע"ש (באריכות) ולפי זה נוסחת מ' אינה ממסורת הכבלי אלא ממסורת המשניות והירושלמי ויעיין להלן בגמרא.

25-26 אחת ומחצה: בשסמ"ק ד"ה מחני' הריני נזיר ומחצה אבל מדברי החס"ד ד"ה הריני נזיר וירם אחד מוכח להדיא שגרסו כלפנינו. מדברי המפרש יוצא שגרס "נזירות אחת ומחצה" וכן מפורש בלשון רש"י כ"י. המוכא בספר כ"י וז"ל: "בד"ה אבל היכא דאמ' וכו' נחת לדוקא שהרי נזירין ימים אימא וכו' הריני כזיר מסחמא שלא פי' נזירות כלל חיילא עליה נזירות וכו' וחייב בב' נזירות אבל אמר הריני נזיר וירם אחד החס ודאי לא הרי כנחית לדוקא דהא קאמ' בלשון הפסקה ולא דמי למחצה דהחסי הכי משמע הריני נזיר אחת ומחצה דהיינו מ"ה יום דאי לאו דאשמועי' תנא דמתני' דהוי נזיר שתיים דהא לא קאמ' הריני נזיר ומחצה כי היכי דאמר הריני נזיר וירם א'. רש"י כ"י."

עכשיו מוכנת כוונתו באמרו "שלא פי' נזירות כלל" כלר' שלא נקט בלשונו ברישא "נזירות" - לא נחת לדוקא או לפי המפרש: "לא נחת לנזירות דוקא".

מודני למו"ר הר' ח.ז. דימיטרובסקי יצ"ו שהעירני שיש שינוי בלשון הרש"י כ"י...

26 הני: כאן בכל הנוסחאות "הני" ואולי בזה רמז שסוגיא זאת מאוחרת היא לשאר המסכת כי לשון נזיר "הלין". עיין סוגיא דדף ד', א ואמנם יש שם גם נוסחאות "הני" מכ"מ נשרד בהרכה מקורות שם גירסת "הלין" לרבות הדפוס ושני כחבי היד. ואולי סמך לדברינו אלה העובדה שרב חפץ מצטט את המשנה כנוסחת הירושלמי הסותרת את הסוגיא הזאת, אבל אולי אין זו

ראיה שהרי מס' נזיר לא נלמדה בשחי הישיבות ואולי רב חפץ לא ראה
גמרא כאן רק משנה ובגירסת הירושלמי ונראה דחוק.

ז, ב 1 נחית לדוקא: ר"פ פ' "לדוקא", מפרש "נחית לנזירות דווקא" ואח"כ
"נזירות נחת לדוק" ועיין לעיל ע"א שורה 25-26 פירוש גירסת המפרש.

4-8 הריני... שתיים: רוב הראשונים גורסים כמשנה כלפנינו. כן מצוטט
בחנ'ס ד"ה הריני, במאירי עמ' כ"ו, ול"ב, ור"פ עמ' ס"ד. וכן יש להוכיח
שגרס הרא"ש מפירוש בגמרא וז"ל, "לא שאנו אלא שלשים ואחד יום כלומר
הא דאמר במחני' אם אמר הריני נזיר שלשים (יום) ושעה אחת שהוא נזיר
אחד ושלשים יום לפי שאין נודרין שעות והוי כאילו אמר אחד ושלשים יום
דוקא קאמר שלשים ואחד יום דומיא דשלשים (יום) ושעה אבל אם אמר
שלשים יום ויום אחד מיתור לשונו דאמר יום יחירא קאמר רב הכי". נ"ל
שדבריו מוכיחים שלא גרס "יום" כי איזה דמיון יש בין "שלשים יום ושעה
אחת" ובין "שלשים ואחד יום" שנאמר "דומיא". אדרבה יש לומר ש"שלשים
יום ושעה אחת" דומה ל"שלשים יום ויום אחד". וכן מצוטט בהדיא שגרס
כן מן דבריו על המשנה בשטמ"ק "הריני נזיר שלשים ושעה אחת". ויש
ליישב הלשון שלפנינו בדוחק עיין להלן.

נ"ל שעל יסוד נוסחא כזאת הקשו הראשונים בגמרא: "אמר רב לא שנו אלא
דאמר שלשים ואחד יום אבל אמר שלשים יום [עיוס] אחד" (כן גירסתם)
לא הבינו למה רב אמר לא שנו על לשון שאיננה ככלל במשנה וחירצו מה
שחירצו (חוס' ד"ה לא שנו באמצע ד"ה ראי והדברים מכולכלים קצת. עיין
אורח מישור). (ר"פ עמ' ע"ח מעה"ס). והמאירי אף העדיף גירסא אחרת
כגלל קושיא זאת (עמ' ל"ג מעה"ס) וז"ל, "ומכל מקום יש גורסים לא שנא
אלא שלשים ושעה אחת אבל אמר ל' יום ושעה אחת הרי הוא נזיר שתיים וזה

הלשון נוח יותר לפי לשון המשנה" גירסא זו נראית לי מכוונת לחרץ הקושיא וא"כ איננה מקורית (עיין להלן).

כרס, יש גירסא שלפיה הסוגיא מחפרשת יפה ושאיןנה הגהה והיא גורסת כ"י מ'.

וכן פירושה: נאמר במשנה "הריני נזיר שלשים [יום] ושעה אחת נזיר שלשים ואחד יום". על זה מחדש רב ס"ד שהוא הדין אם אמר במקום "ושעה אחת" "יום אחד" ("שעה" היינו "יום" ש"אין ניזורין שעות") וא"כ אם אמר "הריני נזיר שלשים יום ויום אחד נזיר שלשים ואחד יום" דומיא ד"שלשים יום ושעה אחת" אבל אינו כן לא שנו אלא דאמר שלשים ואחד יום אבל אמר שלשים יום ויום אחד נזיר שחי" מפני שהיה יכול לקצר בלשונו. עכשיו מוכן היטב למה רב אמר "לא שנו אלא דאמר "שלשים ואחד יום" - זה עיקר חידושו וליחא לקושיות החרטפות והגהת המאירי. ולא מטחבר כלל שהוסיפו "יום" במשנת כ"י מ' כדי לסלק קושיא זו. "יום" נמצא ג"כ בכ"י ר' בפסקא, בשו"ב בשטמ"ק, ובלשון "אבא מרי" ובקונטרס בר"פ, (א) (עמ' ע"ח מעה"ס) כרס לא פירושו הפרש הנ"ל.

כרס, יתכן שהרא"ש גרס כן ופירש מעין פירושי (עיין לעיל) וא"כ פירושו לשון דומיא יהיה "בלי יתור" אבל זה נראה לי דוחק ועיקר כמו שכתבתי לעיל.

לפי סברא זו הרווחנו שהירושלמי מחפרש יפה ועל פי אותה הסברא (נ"א עמ' ג'): רב אמר הריני נזיר שלשים יום ויום אחד נזיר שתיים דהוה יכול מימר שלשים ואחד יום. מחני' פליג' על רב הריני נזיר יום אחד הריני נזיר אחת ומחצה פרי זה נזיר שתיים (מסיפא של המשנה הוא מקשה כלו' שם נאמר, הריני נזיר שלשים יום ושעה אחת נזיר ל"א יום' אף כאן אמר

שלושים יום ויום אחד המקביל ללשון המשנה למה אינו נזיר ל"א יום? ועל זה תירץ הירושלמי "מה הוה יכול מימר שלשים ואחת שעה?!". פירוש: שם אין דרך יוחר קצרה אלא צריך לומר "שלשים יום ושעה אחת". וא"כ סברת הירושלמי הולמת את סברת רב בבבלי! זהו פירוש הפ"ם ועיין מה שנדחקו מפרשים אחרים וע"ה מכלנ"מ עמ' 110/.

גירסת הדפוס וכ"י ור' במשנה הריהי כגירסת הרא"ש הנידונה לעיל. כרם גירסתם כגמרא שונה מגירסתו (השווה למ') ואף זו מזו. גירסת הדפ' קשה שאמנם יכולנו לפרש דברי רב שהסיבה שאם אמר "שלושים יום אחד נזיר שחידם" היא מפני שהדיבוא אינו נקשר כמו "שלושים ואחד יום" וע"כ לשניים החכוון (עיין ר"פ) מכ"מ אין זה הולם את דברי הגמרא שלאחרי זה שהרי אין ייחור בלשון השניה מאשר בלשון הראשונה. אף הקושיא קיימת גם לגירסת כ"י ור' רק שינוי את ראש דברי רב להחאימם למשנה כמו במאירי. נ"ל שגירסת זאת (של שני המקורות האלה) יסודה בט"ס שהחסיר "יום" פעם אחת וא"כ מכאן ראייה ששניהם שאבו ממקור משותף אלא שבכ"י ור' ניסו להביא הגירסא כעין דברי המאירי.

לפי המפרש בדפ' ור' ועיין "נוסח הריב"ן" נראה שהיחה גירסא אחרת במשנה וז"ל "האומר הריני נזיר שלשים יום ויום אחד ושעה אחת נעש' כמו שאמר ל"א ואינו חייב כנזירות אלא ל"א יום בלבד". אבל בדבריו בגמרא ד"ה אמר רב נראה שלא גרס כן שהרי הוא אומר וז"ל "אמר רב האי דדייקינן ממחני' דכי אמר שלשים ושעה וכו'". וכן כבר כתב בעל הגליון המובא ב"כריח יעקב" נצ"ע. אבל גם הרדב"ז הכיר גירסא כזאת במשנה (פ"ג ה"ח) וז"ל "הריני נזיר שלשים יום ויום וכו'". שם במשנה הריני נזיר שלשים יום ויום אחד או שלשים יום ושעה אחת נזיר שלשים ואחד יום

וטעמא כיון דהפסיק במילח שלשים לא קיימא דיבור דנזיר איום ולא שעה
והוי נזיר ל"א יום שאין נזירות לשענה. ולא ק"ל כרב דאמר ל"ש אלא.
דאמר שלשים ואחד יום אבל אמר שלשים יום ויום אחד נזיר שחים משום דסבר
לה כר"ע כדאיחא החס. ואפי' לספרים דלא גרסי במתני' ויום אחד אלא ושעה
אחת שפיר ילפינן מינה דמי דאמר שלשים יום ויום אחד דאינו נזיר אלא
שלשים ואחד יום דהא שעה אחת כיום אחד דמיא כיון שאין נזורים שעות.
א"כ לפי גירסא זו רב חולק על המשנה ואם הרמב"ם גרס כן אין אנחנו
צריכים לחפש יסוד בירושלמי למה לא פסק הרמב"ם כרב נגד סחמא דמתניחין
עיין באחרונים. כרם, נ"ל קרוב שגירסא זאת איננה מקורית (ומה שכח
אח"כ "ואפי' וכו'") זו בדיוק הסברא שרב דוחה אותה לפי פירושי דלעיל
ולפי הירושלמי. לכן נ"ל שגירסת כ"י מ' עיקר הן במשנה הן בגמרא
וכפי שפירשתי.

יש אולי פתרון נועז יותר ואני כותבו בהיסוסים רבים והוא שגירסת
המשנה של הרדב"ז והמפרש היא המקורית והגיהוה כבר בכל הנוסחאות בגלל
דברי רב. ברם זה לא נראה שהרי הירושלמי גרס במשנה "הריני נזיר שלשים
יום ויום אחד" כמש"כ. וההוכחה היא שאילו גרסו כן לא היו צריכים להשיב
לרב מדיוקא ולא היו יכולים לחרץ מה שתירצו. לכן ראשון נ"ל עיקר, רק
קשה לי מאין גירסת הרדב"ז רצ"ע.

ה, א 5 נזירות - כמ' "נזירות" וכן במאירי (עמ' כ"ז) ובר"א "נזירות"
וכן ישר ואולי נוסחת הדפ' ורוב המקורות נשתבשה מן הקיצור "נזירו"
הרגיל.

6 הבית: במאירי ור"פ "חכית". והמאירי מביא אף גירסתיו ודוחה אותה
ע"ש עמ' כ"ז. אצלינו ברמב"ם הן בדפ' רומי הן בדפ' קושטא איחא "הבית"

(פ"ג הל' י"ז). ולכן איני מכין מש"כ כחפארח ישראל ש"כרמכ"ס הגירסא מלא חביח" ואולי כוונתו באמת למאירי. ועיין מה שאמר המעיין שם להוכיח שגירסת "הביח" מקורית. אבל המאירי באמת גורס "מלא חביח מלא קופה" ראחי שפיר.

7 אחת גדולה: להרספה של ר"ה השה לעיל ז' ע"א במשנה והנוסח יפה מאד ופירושו או אחת קטנה ו"גדולה" מוסב על "הביח"; "קטנה" על קופה.

9 נזיר כל ימיו: ההוספה כו' הריהי גלוסה שהוכנסה בטעות לסקסט. היא נסחרת למעשה מדברי הגמרא עצמה "הא סלקא דעתא נזירות הוא דקביל עילויה" שהרי איך יעלה על דעתנו ש"נזירות" הרבה קבל עליו אם כמשנה באמר בפירוש ש"אינו מגלה לעולם" דהיינו נזירות אחת קבל עליו, אלא זה פירוש לפי המסקנה של הגמרא ואין לו מקום במשנה בדפרישית.

13-14 ימות החמה... ימות החמה: בשני כחפי היד הגירסא "שנה". וכן בק', פארמא א', לו, פריז, פארמא ג', משב"י, דפוס בלתי נודע, ד"נ, ופירוש המשניות דפ' קאפח. וכן איחא בחוס', ברא"ש, וברא"ש שבשטמ"ק. וברמכ"ס פ"ג הל' ז' כחכ "האומ' הריני נזיר כמנין ימות השנה מונה נזירותו כמנין ימות השנה אם פירש שנת החמה מונה ג' מאות וט' ה' נזירות כל אחד מהן ל' יום ואפ' פירש שנת לבנה מונה ג' מאות נ"ד' נזירות ואם סחט מונה שלש מאות וארבע וחמשים נזירות וכו'". אין הכרח שגרס במשנה "שנה" אבל נראה כן ומוכח שהמאירי גרס "שנה" שהרי פירש מעין פירוש הר"מ הזה (עמ' כ"ח). מכ"מ מפורש מדברי הר"מ גפקא מינה בין הגירסאות. שהרי "שנה" מחפש גם כשנת הלבנה ואילו "חמה" כשנת החמה. ר"פ (עמ' ס"ו מעה"ס) ור"ע גורסים כדלפנינו. ועיין מש"כ מו"ר הגרש"ל יצ"ו חוס' כפשר' עמ' 505.

26 לסלוקיה: כנוסחת מ'. "לסלקיה" נמצאת בר"פ (עמ' פ"א). רכנוסחת ור' "ליסלקיה" נמצאת במפרש, ר"ע. ואין אף מקור קדום המצטט "לסלוקיה". וא"כ מה הפירוש? נ"ל ביותר לפרש שהכוונה יסלקר (ר' יהודה) בדומה ל"לחזייה לקופה". פירוש זה מתחזק מנוסחת המאירי דהיינו "נסלקיה" וכן גם "נחזייה" וכן בר"פ (אע"ג שהרא עצמו מפרש כלשון מדכריס). ברם, יתכן שהמגיה שהגיה "לסלוקיה" הבין נכון (או שבאמת יש ווריאנט אמיתי כזה) וא"כ הפירוש יהיה "במה לסלקר" והצורה תהיה מעין "חוארי" שבה"פ (עיין מש"כ ש' מורג ב (והחוס' ד"ה הכא גרסי "במאי לסלקי מיניה" ומתרגמים "אינו יכול להסתלק". א"כ הבינו שהצורה מקור כנין אחפעיל הוא וכדברינו הנ"ל ואם הכתיב נכון (בלי ה') אין זה יכול להיות אלא מקור.

28 דהא סלקא דעתך נזירות הוא דקביל עליה: הנוסח שלפנינו אין לו מובן. ודאי נזירות הוא שקבל עליו אלא שיש נוסח אחר דהיינו "נזירות" והכל עולה יפה. ס"ד שהרבה נזירות קיבל עליו ולא כן ר' יהודה סבר לה כר' וכו'. נוסחא זאת נמצאת בר"א, במפרש לפי "נוסחת הריב"ן, במאירי (עמ' ל"ו סוף ע, א ברמז), בר"פ (עמ' פ"ב ד"ה וזה) ונראה שאף ר"ט גרס כן. ויסוד הגירסא שלנו או בשעות סופר או בפחרון לא נכון של הקיצור "נזיר" וכמש"כ לעיל. ברם נ"ק שהרא"ש כבר גרס "נזירות" שהרי פירש "דס"ד נזירות של חרדל קבל עילוייה ואחר שגילח לנזירות של קישואים נסתלק מספק קישואים ואין עליו ענה אלא ספק חרדל ולא נחת אכתי לנזיר ומספיקא לא מתחנין ליה דספק נזירות להקל". ופירוש דבריו הוא שעכשיו שיצא מנזירות קישואים ס"ד שרק ספק נזירות חרדל ישנו עליו ומספק וכו'. ונ"ל מדברי ר"ע שגרס "נזירות" אע"פ שנדפס אצלו "נזירות"

אבל החוס' גרסו "נזירות" ופירושה "נזירות" כמו שמוכח מדבריהם "דקס"ד
אי אמר חרדל נזירות קביל עליה כלו' הרבה נזירות ולא נזירות אחת
ולכן אין גם הכרח מדברי ר"ע.

שם: אצל כל הראשונים הגירסא היא מעין הנדפס ור' "דס"ד" או "קס"ד"
או "הא ס"ד" (ר"א), ולא כמ'. ואיני יודע לאיזה ספרים אחרים מחכוין
הגליון בש"ס ווילנא הגורסים "לא" אם לא כ"י מ'. ברם, המפרש גרס "לא"
כפי שנראה מדבריו "הא לא מציח אמר דנזירות (כצ"ל עיין לעיל) קיבל
עליו. "וא"כ דברים אלה הם התחלת התירוץ ולא סוף הקושיא והכל עולה בקנה
אחד אלא שנוסח זה נראה יותר חלק' כי למה יאמר המקשן "ס"ד". זה נראה יותר
לשון חרצן וא"ל. בגלל זה הוגה כדלפנינו במ' ומפרש. ועיין בכרכת דא"ש
שקדמני בזה. ואיני יודע מניין מצטט ר' מאיר שמחה הכרח "ובשטה מקובצת
נזכר שני הטעמים והפירושים ע"ש. אך הקשה דא"כ מאי קאמר לא ס"ד נזירות
הוא דקביל עליה דרבי יהודה סבר לה כרבי וכו'". שעכשיל לשון זה לא
נמצא בשטמ"ק.

מו"ר ח.ז. דימיטרובסקי יצ"ו מעירפי שלפי מה שחידשתי לעיל דף ד, א,
יש לפרש ג"כ הלשון פה. היינו ש"הא" גם כאן מפרשת כ"ה"א השאלה" וא"כ
"הא ס"ד" בחמיה! א"כ הסוגיא מפרשת יפה בלא הגהה.

5 והחמיה: עיין לעיל במשנה.

5 והתניא... חמיה: בחוס' ד"ה ורבי "והתנן הריני בזיר מן החרצן במניין
וכו' אמר ר' יהודה מעשה וכו' ". ואין למילים האלו מוכן כלל וכבר
הגיהו בדפ' ווילנא.

7-9 א'... כלל: ראה זאת קשה לפרשה וכל הראשונים והאחרונים התלבטו בה
בחוס' רי"ד כתוב טבה: "אלא אי אמרת חדא נזירות קא מקבל עליה מאי

כיון ש(החחיל) /השלים/ מח"ג וה"פ אי אמרת חדא נזירות קבל עלוי' כמנין ימות החמה דהיינו שיהא נזיר שס"ה ימים מה רבוחא היא זר שהיה נזיר שנה אחת שהוצרך לומר כיון ש(הוצרך) /השלי/ מח. ומשמע שהיתה גירסא אחרת ואיני יודע מה היתה. ואם אין אנחנו מגיהים בדבריו כמו שהגהתי איני מבין אותם כלל. וחמיהני קצת על הרב באה"ג שהביאום בלי להעיר כלל. וצ"ע.

11. הילקטי... שבילי: מ' גורס "מלקטי... שיבלי". לגבי הראשונה כן נמצא גם בחוס' בקצת שינוי דהיינו "מלקוטי" ואח"כ מביאין "הלקטי" כגירסתינו. בר"א הגירסא "הלקטי" וכן במאירי "הילקטי" (עמ' לד). וכן בר"ע "הלקטי" זכך בר"פ וברא"ש "הלקטי".

ויש להעיר שגירסת מ' היא כגירסת הירושלמי. עיין מש"כ מו"ר הגר"ש ליברמן יצ"ו בחוס' כפשר' כאן עמ' 506 ובמעשרות עמ' 709. ויש להעיר עוד שנוסחת הגאון שם "הילקוט" דומה ל"מלקוט" שבתוספות כאן. לגבי המילה שנייה המפרש כבר מביא אחשאי הגירסאות וכמובן שלפירוש הראשון צריך להיות שגרס "שיבלי" כי אחרת אין להבין מש"כ אח"כ "ואיך דגרסי". ר"א גורס "שבילי" וכן נמצא ברא"ש. ומש"כ הרב בלוי בחידושי ר"פ ע" 54 שכן גירסת החוס' לא דק שהרי בד"ר הגירסא "שכלי" ואין הכרח. ושוב גירסת הירושלמי כגירסת מ' ועיין מש"כ הגר"ש יצ"ו שם שביעית עמ' 581 והערות 34, 35 שם.

15-26 כמיניין עליה: נוסחת ור' כאן לקחה בחסר ויתר.

21-24 חנר רבנן... חנר רבנן: במ' השמטה ע"י דומות והוסף אח"כ.

21-33 הן... ארבע: נראה שהמפרש לא גרס "הן" רז"ל "סומכוס או' הריני

נזיר הא חייב כנזירות אחת ואם אמר הריני נזיר דיגורן...".

בחוס' הרשימה: "הן דיגון סטריגון פונטיגון". בר"פ "הן דיגון
טריגון סטריגון פונטיגון".

בר"א "הן דיגון..."

בר"ש "דיחון ב'..." ו"טריחון ג'..." "פרטיחון ד'..."

במאירי "הין...דוגון...טריגון...כטריגון...פנטיגון." ויש לשארל אס

רשימת המאירי לא הושפעה מלשון צרפת *un deus tres gaires*

ועיין בר"פ עמ' פ"ה.

ועיין על כל זה מש"כ מר"ר הגרש"ל יצ"ו חוס' כפשר' נזיר

עמ' 504.

ס, וַגִּדְּוֹגְרוֹת: בַּמ' בְּכָל הַסּוּגִיָּא "גְּרוֹגְרוֹת" בַּלְשׁוֹן יַחַד, כְּמוֹ דְּבִילָה וְכֵן פ"א
 בְּחוּס' ד"ה הַרְיָנִי וְכֵן פ"א כְּמַפְרֵשׁ ד"ה רַבִּיחַ הִילֵּל וּבְכָל שְׁאֵר רֵאשׁוֹנִים
 כְּלַפְנֵינוּ, וּבַעֲרוֹךְ עֵרֶךְ דְּבַל אִיחָא "הַגְּרוֹגְרוֹת וְהַדְּבִילוֹת". וְכֵן כְּפִיִּסְקָא בַּדפ',
 שִׁם: הַהוֹסַפָּה בִּירו' ט"ס וְהִיא אֲשֶׁר לְשׁוֹן (כְּמוֹ "גְּרוֹגְרוֹת וְצִמּוּקִים", שֶׁכַּח מ"ה, א),
 4 בִּירו': גִּירְסַת כ"י רו' נִרְאִית כ"כ אֲדוּמָר" אֵלֶּא שְׁלַפְעָמִים אֲצִלוּ ה"ב" דוֹמָה ל"כ"
 מִכ"מ כֵּן גִּירְסַת כ"י ק'. וְנִרְאֶה שֶׁכֵּן גִּרְסַת הַחוֹסְפוֹת שֶׁלֵּנוּ שֶׁהִרִי מַפְרֵשִׁים "אֵלֶּא
 נְדוּר הוּא מִן הַגְּרוֹגְרוֹת וּמִן הַדְּבִילָה כִּאִילוּ אָמַר הִרִי הֵן עָלֵי קֶרְבֵּן". רִאִיָּה
 נִוְסַפַּח שֶׁכֵּן גִּרְסַת הִיא אָמַרְס לְהֵלֶךְ ע"ב ד"ה בִּאֲדוּמָר כִּאִילוּ "בְּכִיחַ גִּר' בִּאֲדוּמָר
 כְּלוּמ' בִּאֲדוּמ' בִּפִּיר' וְנִרְאֶה שֶׁכּוּוֹנְחָם לְהַבְדִּיל מִן הַגִּירְסָא שֶׁל כֹּאֵן. הַחוּס'
 רִי"ד כּוֹחַב כְּהִדִּיא "וּכְאֲדוּמָר בִּפִּי' כִּכ"ף וְלֹא כְּכִי"ח". בְּרִס, צַע"ק שֶׁהִרִי ר"ס
 כּוֹחַב בִּשְׁם הַחוֹסְפוֹת "וִישׁ מַפְרֵשִׁים דְּמֵאֵי דְקֶאֱמַר בִּאֲדוּמָר הִרִי הֵן עָלֵי קֶרְבֵּן
 רִצָּה לֹאמַר דְּמַסְתַּמָּא יֵשׁ לָנוּ לְחֶשֶׁב כִּאִילוּ אָמַר לָנוּ בִּפִּירוּשׁ הִרִי זֶו עָלֵי
 קֶרְבֵּן וְאִין צְרִיךְ לְשֹׂאֵל אֵת פִּירו". וּמַעֲצָם הָעוֹבְדָה שֶׁלֹּא הָעִיר כְּלוֹם עַל הַגִּירְסָא
 נִרְאֶה שֶׁגִּרְסַת כְּלַפְנֵינוּ אִפִּילוּ בְּדִבְרֵי הַחוֹסְפוֹת אֵלֶּא שֶׁכַּכְּתִּב הָיִד מֵאֵד קֶשֶׁה לְהַבְדִּיל
 בֵּין הַכ"ף וּבֵין הַכִּי"ח וְאִילוּי כַּחַב כֹּאֵן "כְּאֲדוּמָר", בְּכָל שְׁאֵר הָרֵאשׁוֹנִים מוֹכַח
 שֶׁגִּרְסַת כְּכִי"ח שֶׁהִרִי מַפְרֵשִׁים שֶׁאָמַר בִּפִּירוּשׁ אֵר שֶׁשָּׂאֵלֵנוּ עַל כּוּוֹנְחוֹ.
 וְג"ל שֶׁהַגִּירְסָא כִּכ"ף חֲלָקָה מֵאֵד שֶׁאִילוּ אָמַר בִּפִּירוּשׁ "הִרִי הֵן עָלֵי קֶרְבֵּן"
 פְּשִׁיטָא שֶׁאֲסוּרָתָה עָלֵינוּ וְאִם אֵינֵנוּ גַּם נֹזֵיר מֵה רַכּוּתָא דְּכ"ש, וְאִם כְּשֶׁחֲקִירָנוּהָ
 "בִּאֲדוּמָר הִרִי הֵן עָלֵינוּ" לֹא מִיכַעִיא לֹאמַר אֵלֶּא "בִּאֲדוּמָר לֹא נַחְכוּוֹנְחִי אֵלֶּא
 לֹאֲסוּרָן עָלֵינוּ כְּקֶרְבֵּן". עֵינֵן חוּס' מִנַּח' ק"ג, א. ד"ה הֵא שֶׁהִרְגִּישׁוּ בִּזְה.
 בְּרִס קֶשֶׁה לְהַכְרִיעַ נֶגֶד כָּל הָעֵדִים לְטוֹכַח הַג' כְּכִי"ח, וְעֵינֵן מִש"ס ר"ח אֵלֶּכָּן
 ע"ה בְּהַסְלָמוֹת שֶׁלוּ. וּמו"מ ע"מ שִׁס"ד רַבִּימִיּוּחַד ע"מ שִׁס"ט.
 כִּר"ס הַגִּירְסָא הִיא "בִּאֲדוּמָר הוּא עָלֵינוּ קֶרְבֵּן" לְפִי הָרַב כְּלוּי אֲבָל מִן הַמִּיקְרוֹפִיל
 ג"ל שִׁיחְכוּ לְקִירוֹא "הִרִי עָלֵינוּ קֶרְבֵּן" וּכְגִירְסַת הַחוּס'.

8-6 הריני...רחמנ': גירסת ר"פ "אמרי ב"ש הרי נזיר מכל אשר יעשה

אמר רחמנא" הריהי כמעט בדיוק גירסת כ"י וו' ולכן אין בשום פנים

להוסיף בה את ההוספות שהוסיף בה בלוי, וכן גרס השיטה, והפירוש לפי

גירסת זו הוא "ואמרי ב"ש כך?!" בתמיה. נ"ל שאף המפרש גרס כן אלא שנפל

כדבריו שיכוש. לפנינו איחא "ולדברי ב"ש אמאי הרי נזיר כחמי' [כך!]

מכל וכו'. וקשים דברים אלה שהרי לפ"ז תיבת "כחמי'ה] אינה במקומה שהרי

כאן פרפרזה של דברי הגמרא ולא ציטוט ולא שייך לשון "בתמיה". וכבר

הרגיש בקושיא זה הברכת ראש והגיה "ד"ה גמרא [ואמאי הרי נזיר]

לדברי ב"ש () מתמיה כל וכו' כצ"ל". ברם, נ"ל שעדיין הדברים קשים

ועדיפא יש להקשות שתיבת "בתמיה" כלל אין לה צורך שהרי אין דרך אחרת

לפרש "אמאי". ואין גם לפרש שתיבת "כחמי'" מוסבת על "מכל וכו'" שא"כ

היתה צריכה להיות אחרי הפסוק. לכן נ"ל שהגירסת הנכונה בדברי המפרש

היא "ב"ש אמרי הרי נזיר כחמי' מכל" כלומר מעין גירסת ר"פ וכו' וו'.

לאחר שנשחבשה תיבת "אמרי" ל"אמאי" כבר לא היר הדברים מובנים בכלל

ולכן הוסיף המוסיף תיבת "ולדברי". והכל עולה יפה. אף בכ"י מ' ליחא

לתיבת "אמאי" אלא הגירסת "ב"ש או' נזיר מכל אשר וכו'". והמאירי

גרס "מאי טעמא דביח שמאי והא מכל אשר יעשה מגפן היין כתיב". ואין

זה סגנון נזיר אלא סגנון שאר הש"ס. משאר הראשונים אין ראיה.

נ"ל שגירסת כתבי היד והראשונים הנ"ל עיקר ו"אמאי" נשחבשה מ"אמרי"

ט, ב 4-1 מחני'...כר' יוסי: כל הראשונים (מלבד הרמב"ם וסיעתו)

מפרשים את הסוגיא בדרך אחת. מכיון שנאמר כאן "מתניחין דלא כי האי

תנא דתניא...וכי' הילל אומר נדור ואי' נזיר" כולם מכינים שלפי סתם

משנחנו כ"ה סובר שאיננו לא נזיר ולא נדור. עיין ר"פ עמ' צ"ג ד"ה ב"ש.

ברם, לפי גירסת הדפוס יש קושיא מכרעת על שיטה זאת, והיא - שבהחלפת הסוגיא אמרנו "ב"ה כר' יוסי" ופירוש "מפני שבסוף דבריו אדם נחפס" ("ומתפיש" לגירסת ר"ט) וסוף דבריו סותרים את ראשם "אינו נזיר ואינו נדון". ברם, כאן אמרנו שב"ה כר' יוסי ופירושו שמפני שהוא נחפס בסוף דבריו כשאמר "מן הגרוגרות" וכו' נעשה נדון גם והסתירה גלויה. ברם, לפי כחבי היד וגירסת רוב הראשונים לא גרסינן כאן, "ב"ה כר' יוסי" אלא כר' יהודה" וא"כ ליחא לקושיא הזאת (חוס', ששה, לשון הקונטרס ר"פ עמ' צ"ג, וכן יש לדייק אף מדברי ר"א האומר "ואי אמר והרי הן קרוב עלי, הוי אסור בהם ללישנא קמא"). רעיון קרן אורה ונעלם ממנו שאף התוספות גרסו כן. רעיון ברכת רא"ש עמ' י"ג ג"ה כ"ש.

הרמב"ם פ"א ה"י כחב, "אבל האימר הריני נזיר מן הגרוגרות או מן הדכילה וכיוצא בהן הרי זה אסור בהן ואינו נזיר". וכבר חמא עליו הראב"ד למה פסק דלא כסחם משנה (לפי גירסת הכ"מ כראב"ד ע"ה להלן). הכ"מ שיער שלרבינו הייתה גירסא אחרת בגמרא דהיינו "מחני' כי האי תנא וכו'" ע"ש וכחב הלחם משנה שזה דוחק, ור' מגדל ערוז. ופירושו שאין קושיא אלא שהרמב"ם פסק כר' נתן ללישנא קמא וכן כחב הרדב"ז. ברם, גם בפיה"מ כחב "רביח הילל אומרים כיון שלא נדר כדרך הנודרים לא נחחיב בנזירות אבל אסור הוא בגרוגרות ובדכלה". הרי משמע שכן פירש גם את סחם משנחנו ודלא כמפרשים הנ"ל. עיון קרן אורה עמ' ז' ד"ה אבל, אכן יש לחרץ הגמרא אליבא דפסקו ופירושו של הרמב"ם. בלי לשבש את הנוסח. עיון במאירי שגרס להדיא "דלא כי האי תנא" ופסק כר"ם! באורח מישור, ומר"ש כאן. וכן בחידושי רמ"ש כאן ובברכת רא"ש הנ"ל.

ברם, נשאלת השאלה מה הכריח את הרמב"ם לפרש כמו שפירש? וביחוד

שבמהד"ק של פיה"מ. לא פירש כן אלא שלב"ה. "אינו נזיר ואינו נדנר" עיין קאפח. ואם כן מה הביאך לשנות את דעתו? ב"ל שהקושיא דלעיל דהיינו הסתירה בין פירוש המילים "ב"ה כרבי יוסי" לפי התחלת הסוגיא וסופה הכריחו, ומאחר שבסוף הסוגיא פירושם מוכרח להיות "והיינו דאמרי ב"ה דאסור" כצ"ל פירושם בהתחלת הסוגיא. ומזה הרווחנו גם קושיא החוספות ד"ה אין וא"ח אמאי קאמר ב"ה כר' יוסי לימא דסברי ב"ה כרבנן דרבי מאיר וכו' שהרי עכשיו מובנים דברי הגמרא היטב ב"ה כר' יוסי לאסור ולא להתיר! אלא שקשה דלפי זה המילים "ב"ה כר' שמעון" מתפרש בשני אופנים בשני החצאים של הסוגיא כדברי הטאירי. ברם, נוכל לחרץ את זה ע"י דברי חרס' הרא"ש בשם"ק ד"ה רב"ה וז"ל, "ונראה לפרש רב"ה סברי לה כר' שמעון - שהיא נחינת טעם לב"ה אליבא דר' יהודה" וא"כ כל הסוגיא עולה יפה. ללישנא קמא ב"ה אליבא דח"ק כר' יוסי והיינו דאומר "אינו נזיר אבל נדנר" וללישנא בתרא ב"ה אליבא דר' יהודה כר' שמעון. ודוחק קצת.

לפי זה גרס הרמב"ם "ב"ה כר' יוסי" כמו בדפוס וכן כחב אף בברכת הרא"ש בסוף דיבור הנ"ל. מזעם אחר ונראה כדבריו ע"ש. ויש עוד ראייה שכן גרס הרמב"ם. ר"א כתב, "אשחכח השתא לב"ה אי אמר הריני נזיר מן הגרוגרות אינו לא נזיר ולא אסור בגרוגרות. ואי אמר והרי הן קרבן עלי, הרי אסור בהן ללישנא קמא. וללישנא בתרא לא. והואיל רב"ה כר' שמעון ללישנא בתרא, ולית הלכתא כר' שמעון, מסתברא דהלכה כלישנא קמא. וחימה למה כתב הר"ם בנזיר פרק א' הריני נזיר מן הגרוגרות אסור בהם ואינו נזיר. רצ"ע". לכאורה אין לקושיא מרבן. אדרבה אם פסקינון כלישנא קמא עולה פסק הרמב"ם יפה אלא שכוונתו שאם פוסקים כל"ק רב"ה כר' יהודה הריהו רק אסור "באומר הרי הן עלי קרבן" ולמה סתם הרמב"ם בכל ענין דאסור. ואם

גרס הרמב"ם "ר' ירסי" אחי שפיר. ברם, לשיטת החוס' לא קשיא מידי. עיין לעיל במש'. ובמו"מ שם.

לכן נ"ל קרוב שהגירסא המקורית היא "וב"ה כר' ירסי" ושפירוש הסוגיא הוא מעין פירוש המאירי והאחרונים הנ"ל והגירסא האחרת דהיינו "ר' יהודה" היא הגהה לסלק את הסחירה בין דברי הגמרא הראשונים ובין דברי הגמרא האחרונים וכלל אין לזה צורך לפמש"כ.

עיין גם חוס' רי"ד בשם רבינו ברוך מה שרצה להגיה כאן.

4-5 אמרי לה ר' נתן: "אמרי לה כר' וחנ" ב"י בשם קס"י (בקצת ספרים ישנים).

26-27 אלא... כר' יהודה: החוס' ד"ה מכדי אומרים, "ולא גר' הזכא כס' קסבר חזקיה ב"ש כר' יהודה ובמנחות פרק מנחה והנסכים לא גרסינ' לי' והחם גריס אלא ש"מ משום הוא בשעורים טעו בעדשים לא טעי". ומוכח מלשונם שמגיהים הם ואין להם כאן גירסא כזאת שהרי מביאים אותה רק ממנחות אלא אם כן נפרש כוונתם שאין צריך לגרוס כאן כלום ושהמילים "אלא... כר' יהודה" גלוטה הן וטעות הן ולא נראה. (לפי הנדפס אצלינו המילים "החם משום טעותא וכו'" ד"ה הן וא"כ ליחא למש"כ הוכחה שלא היחה להם גירסא אבל כלל אינו מוכח שדברים אלה אינם פשוט פירפוז של מסקנחם). ואף מן הרא"ש (בנדפס) משמע שלא גרס גירסא אחרת בספריט אלא אדרבה הוא קורא לגירסתו "גירסת הספריט" (ולא גירסת קצת ספרים וכיוב"ז). ולפי דבריו באמת יוצא שהוא מוחק ואינו מוסיף. אף בשיטה הביא את גירסתו כעיקר והיקשה עליו וחידך "ונראה דלא גרסי' ליה אלא ה"ב אמר וכו' מחני' קשיחיה מאי איזיא דחני מן השעורים ליחני מן העדשים אלא לאר ש"מ משום דטעי ובשעורים הוא דטעי בעדשים לא טעי". ושוב יוצא ברור

שהגהה כאן. מר"ט נראה שלא גרס כגירסתיו מפני שפירש "הדר ביה חזקיה, פירוש, ומוקי מחניחין באומר אילו הייתי יורע וכו'" ואינו מקשה ולא כלום.

בר"פ עמ' צ"ד הביא מן הקונטרס כמעט מילה במילה את דברי הקוט' ול"ג וכו' וכנראה שהקונטרס הוא המקור להגהה זו.

מפירוש המפוש יוצא ברור שגרס כגירסתיו וכן יוצא ברור מדברי

המאיוי שכתב, "ובחר הכי קאטר דהדר ביה חזקיה, ולא ממה שהיה מעמידה כביח שמאי אלא ממה שהיה מפורש דבוי בית שמאי שהוא נזיר לגמרי, ועכשיו חרור ומפורש שלדעת נדור הוא ולא נזיר כדבי יהודה, וגרוגרות ודבילה בנות נדר - נינהו, והכי נמי דוקא שעורים שהט בחורח מנחה כקצת דכריס כגון מנחת טולא ומנחת העומו אבל עדשים ולא כלום". (עמ' ל"ט)

לכן נ"ל שכגירטא המקורית קיימת הפיט' "כי קאמרי וכו'". ועיין היסוד מש"כ מורי הפרופ' דוד הלכני במו"מ עמ' שס"ט.

54. רמב"ם לשון ראשון וכו': "ואדוני אבי הגיה בספור, ואין שאלה בהקדש" (ר"פ עמ' צ"ד).

י, א 4-אומר...נפתח: כתב הרא"ש (בנדפס) וו"ל, "ה"ג אמר אמרה פרה

זו הריני נזירה אם עומדת אני אמה הדלת הזו הריני נזיר אם נפתח

אני הדלת לשון נקבה כדכתיב הדלת חסוב על צירה". וכלשון הזו כתב "אבא

מרי ו"ל" בר"פ עמ' צ"ה, ומעידים הם שלפניהם הייתה כגירסתיו כלשון ובר.

המאיוי גרס ג"כ לשון זכר "וכן כדלח אם לא נפתח ו"ל מאליו". ועיין בתי"ס

ומלא"ש ועיין בהערות מסדר שינויי הנוסחאות במשניות דפוס ווילנא.

17. אס...ועמדה: המאירי גרס אף כאן כדלהלן בלשון שלילי שכן כחב וז"ל,
"והוא אומר הריני נזיר מבשרה אם אינה עומדת ר"ל מאליה, וכן
בדלת אם אינו נפתח ר"ל מאליו, ולא עמדה מאליה". ולפי זה
לא קשה מה שמקשים החוס' ורזשונים אחרים שרבא שמשיב על רמי
בר חמא "מי קחני אם עמדה מאליה" אף הוא מוסיף מילת לא, שהרי
כך פשוטם של המשנה לדברי הכל שהפרה אומרת שלא תעמוד והוא
אומר שיהיה נזיר אם ימצא כמחשבת הפרה וכל מחלוקתם היא על
"מאליה". עיין חד"ה ואמר ודיבורים המקבילים בראשונים. עיין
להלן שורות 27-28.

12 והלכו: בר"ט איחא "ודוקא ב"ש לשיטתן וכו'" וכלוי מחק חיבת
"דוקא" שאין לה מקום כאן.

ואיני מבין מה הגיה בלוי במקום "דוקא" ו"ב"ש"...
 מו"ר רח"ד מעירני שצ"ל "ודיקא" כלומר, ומדויק ב"ש לשיטתם וכו'.
 24-27 אבל...דלא: נ"ל שמה שנאמר אצל ר"פ עמ' צ"ז "דלת להודיעך כחן
 וב"ה, ובגרוגרות או פרה להודיעך כחן וב"ש" צ"ל ההיפך "דלת להודיעך
 כחן דב"ש וכו'" וק"ל.

27-28 מי...מאליה: בחידושי ו"פ יש ערות ברוה לשינויי נוסחאות אלא
 שהעזות מברלבבל כנראה מפני שנפלד סעורית סופו בעצם הקטט של ו"פ. וזה
 לשון הראשון הנמצא שם, "אמר רבא מי קחני את עמדה מאליה. כלומר את
 בפירוש נאמר במשנתינו ועמדה מאליה, על כרחי הייתי מודה לדברך. אך עתה
 שלא נאמר כן, יש לנו לומר שאיננו בדברך. דאט כן ליחני כהדיא הריני נזיר
 מבשר הפוה. ולא היה [לר] לחפוט אמוה פוה הריני נזיר אס עומדה לחנמ.
 שהרי פשוט שעמדה מאליה הרי עמידה שפיר". לפי זה הקושיא היא הייתי יכול
 לחשוב שאין עמידה מאליה עמידה וא"כ אילו היתה המשנה מלמדת שהיא עמידה
 היה בזה חידוש. אבל מאחר שלא נאמר במשנה "ועמדה מאליה" החנא סבור
 שזה פשוט ולמה האריך בלשון הפרה. א"כ ברור שהקושיא היא על חיסור
 בלשון "ועמדה מאליה" כמו שמובא בפנים וכן צריך להגיה בד"ה.

אחרי הצעת שני פירושים נוספים (עיין להלן) ר"פ מביא אג לשון אביו
 וז"ל, "(הכי) [נמי] קחני עומדת מאליה. הכי גרסינו. ולא פריך כי אם מאליה
 דלא חנו מאליה במחניתינו כי אם עומדת לבד אבל לא גרסינו מי קחני
 ועמדה מאליה משום דלא מיירי מחניתינו כלל כמה שעשתה הפרה לאחר שנדר
 וכו'". וכמובן דבריו באים להוציא מן הגירסא הקודמת.
 לפי זה אנחנו יכולים לפרש דברי חרספות שטרחו בר המגיהים והמפרשים
 ד"ה מי. בדפוס הראשון לשונם מברלבבל מאד והגיהו בדפוסים שלנו. אבל

הא"מ ובה"ר כבר כחבר שההגהה היא שיבוש ולקייט את הנוסח של ט"י ע"ש. הרי המשפט הראשון בחוטפות כמעט מילה כמילה זהו עם הלשון הראשון בו"פ רו"ל. "מי קחני מאליה אט עומדת קחני דודאי אי הוה מאליה במחני מפורש וזייתי (כצ"ל) מודה להבדיל (כצ"ל) אך מדלא קאמ' מאיליה ש"מ דליכא לפרושי בדידך דאי בדיוך ליוחני' הריכני בוי' אכשוה ולא ליחלי נזידה כהעמדה. "א"כ בורר שדבוייהט מוטביט על גירטא, "מי קחני ועמדה מאליה" או ירחר נראה, פשוט "מאליה" ולא צריך להגיה כלרט. לאחר זה בא לשון שכנס מן הגיליון והוא פירוש אחר לפי שכבר ראו המפרשים הנ"ל רבאמת המילה "ליכא" מרפיעה פעמיט מפני שנחברה בסערת לפני ולאחר ההרטה וראשון צריך למחוק (א"מ). ברם, הראש חיבור "ה"ג" אינט קיצור של הג"ה כפי שכתב בבב"ו אלא "הכי גוטינן" כפי שכתב הא"מ אלא שלא פיוש על מה מוטב וה"ג. רגנל לומי שרונחור של בעל הגיליון הזה היה להוציא מביט ופירוש החוטפות היינו הפירוש הראשון בו"פ ולכן אמר "הכי גוטינן מי קחני אט עומד" מאיליה" כמו שכתב אביו של ר"פ ואיזה סופר או מגיה שלא הרגיש בשינוי, החסיר את המילים לאחר ה"ג וחשב שהוא מוסכת על הקודם לה והכל עולה יפה.

מן לשון הרא"ש קשה לקבוע גיוסחו אלא שנראה שגרס כמו הפירוש הראשון בר"פ (היפך מש"כ הרב כלוי עמ' צ"ח הע' 49).

למאירי היחה גירטא אחרת לגמרי רו"ל, "ונראה לי שאין גורטיט מי קחני לא עמדה מאיליה כלל אלא מי קחני מאיליה". כמובן שגירטא זאת דחוייה ע"י המאירי עקבית היא עם גיוסח טפוז למעלה עיין לעיל שורה 11). ככל זאת היא עדות נוספת *mutatis mutandis* לקיוט גירטא שבה הקדמי היה על הנספה רמב"ח של מעשה הפוה לאחר הנדר.

נ"ל שרק ע"י גירסת המאירי נוכל לקיים פירוש מוזר הנמצא אצל ר"פ, דו"ל, "עוד פיר דנראה דלא (ראתה) [רצה] להגיה, והעמידה הוא לשון תוספות. ר"ל דאם היה מגיה כן הרי שהיה חידוש בדבר דאשמעין דעמידה ע"י מעמידה מקריא עמידה ודלא נימא דלא מקריא עמידה ודלא הרי נזיר כשאנו הריני נזיר אם היא עומדת אם לא עמדה מאליה. ואחא לאשמעין דאף כשהעמידה הרי נזיר. וא"כ אם היה מגיה במחניחין והעמידה הוה ניחא לן דלא ליהוי [קשיא] לן מידי. אלא משום דאין להגיה המשנה לא מחרץ לה הכי, שהרי במחניחין דעמדה קחני דמשמע עמדה מאליה ולא שהעמידה. והרי זה יוצא היפך מה שיש לנו בגירסאות. הנה אצלינו הקושיא היא למה לא נאמר "מאליה" ואצלן הקושיא למה לא נאמר ש"העמידה אחי (או הוא)". לכן נראה שגורס בדברי רמב"ח "ולא עמדה מאליה" וכאן "מי קחני ולא עמדה מאליה" כגירסא שהמאירי דוחה אותה.

מכל הנ"ל נראה לי שהגירסא העתיקה היא פשוט "מי קחני מאליה" כד"ה בתנ"ך. ודברי המאירי וכשנחרבו הפירושים הוסיפו עליה לפי הפירושים השונים.

יב 2 מאליה: אמר המאירי "ואין גורסין מאליה, ואף מי שגורס כן מפרשים שלא מאליה דוקא אלא למעט שלא עמדה על ידו." המפרש ד"ה ב"ש ותוס' ד"ה ואמר, והוא שר"פ עמ' צ"ט ד"ה הריני ודיבור אחי זה כולן גורסים "מאליה".

שם: תרפיה: אצל ר"פ שם כלשון הקונטרס איחא, "ב"ש סברי דטרפה לההוא גברא משום אוקמה הוא. פירוש דטרפה גלוי כמו מקום שנטרפה." כלרי הגיה את כולם להשוות אותם לגירסתינו. כרם, משמע מדברי הגליון המודפס "בנוסחת הריב"ן שהיו כאן שתי גירסאות וז"ל, "תרפיה כגון מקום הזמן

ומקום החורף כלומר שהוא עקרן של שטר ואית דגרסי תורפיה דהאי גברא גילוי ועתר של זה ומשמע כגון אם "היתה מונחת במקום המוצנע יניחנה במקום התורפה". לפי זה אין הבנה כלל לדבריו שהרי הגירסא הראשונה זה "אית דגרסי" היינו הך. לכן נראה שאף שם צריך להגיה "תורפיה" בלשון הראשון. המילה "תורף" שפירושה עיקרו של שטר יש לה קשר אף עם שורש ב"ט" קודם כל יש חיבת "טירפא" שפירושה חלק שטר ועוד בירו' גיטין מ"ד, ב' גרסינן "כחב טרפו בטופס פסול". יסטרוב אפילו מניח שכל עיקרה של חיבת "תורף" כחוס לשטרות נגזר משורש בט'. א"כ נראה שכאן יכולה היתה להיות גירסא בט'. ופירושה תיהיה עיקר - תמצית דבריו. ברס, הנאמר אצל ר"פ שב"ט" יש להבינה מלשון "גלוי" נראה מכולכל וכנראה עירב פירוט גירסא אחת עם הגירסא השניה. והסוף "כמו מקום שנטרפה" רדאי שיבוש הוא מן "מקום התורפה".

4 קמח: בחוס' בכל הסוגיא "קמחה" ובכל שאר ראשונים בדלפנינו ואיני יכול לפרנס את גירסת החוס' שהרי "קמחה" יכולה להיות רק לשון נוכח בארמית ואיננה מחאימה כאן.

8 הריני... מבשרה: חוס' ד"ה ועמדה. "אלא ה"ג כגון דאמ' הריני נזיר" אם לא עמדה ועמדה מאליה". לפי זה הוסיפו תיבת "מבשרה" ואין לה פירוש מפני שהוא הוא הריני נזיר מיין; ובאמת א"מ וב"ר כבר הגיהו והוסיפו בדבריהם חיבת "מבשרה" וא"כ מה היתה הגירסא האחרת שהם דוחים אותה וצ"ע בר"פ עמ' ק"ב יש בגירסתינו וכן במאירי עמ' מ"א וכן גרס הרמב"ם לפי פיהמ"ש.

יא, א 3 שיכורה: עיין מש"כ מהרי"ן אפשטין ז"ל מכלנה"מ עמ' 602, 718 ולפ"ז אין בשרם פנים ואופן להסיק שהרמב"ם גרס "שכולח" בכבלי כמש"כ

הרב קאפח על אחר ע"ש.

5 זו: בר"פ עמ' ק"ג "בו" ומש"כ הרב כלוי גירסת מ' אינני מבין.

8 חסורי מיחסרה: נראה שהמאירי לא גרס כן אלא "בד"א" וז"ל "כמה דברים אמורים בבריא ודאי לשם נסירות נחכוון וכו'".

10 שיכור: במאירי שם "שכיר" כמו כ"י רז' וא"כ אינה נראית כט"ס ועכשיו ל צורה זו חדשה היא למילון לשון חז"ל.

13 מייחין... ומצערן: גירסת הדפוס עירוביאה היא בין לשון זכר ונקבה. בכ"י מ' הכל לשון זכר ובכ"י ור' הכל לשון נקבה. (ד"א "מחין". נכונה עיין מש"כ לשוננו (בר"א הגירסא היא "מצערן לי למשתי דמייחו לי כסא אחרינא" הכל לשון נקבה ("מייחו" יכול להיות שניהם). בשטמ"ק הגירסא "מייחין אחרינא ומצערן לי".

13-14 איננו... פסיקא להו: כמפרש, "וקא מצערין לי אימא להו כהאי לישנא דפסיקנא להו מילחא דהוינא אסורה נמי וכו'".

14 ומעשה... אחת: נראה שהמאירי גרס זה לפני הקושיא "לימא הכי" שכן חסר אצלו וגם פירש כל הקושיא בלשון נקבה. אף המפרש הבין את הקושיא כמוסכת על האשה; וא"כ גר' שגם הוא גר' "ומעשה...". לפני "וכ"ת". והמליץ "מעשה נמי כאשה כו'" הן חוספת של מעחיק.

יש להעיר שלפי זה "לימא" אינו יפה וצ"ל "תימא" ומאירי כתב "היה לה לומר".

19 הייתי: ר"ע ושיטה "סבור אני" ולפ"ז אמר רק בשעת נדרו. עיין ר"ע. המו"ה ואם גרס "הייתי" (- "כשהייתי") וכן גרסו התוס' ד"ה יודע, הרא"ש ור"פ עמ' ק"ד ד"ה ולפי זה שהרי הוא מקשה על התירוץ הראשון בגמרא שלפיו הרפכים את המחלוקת שבסיפא וז"ל, "ובגמרא בעי למימר דאף כזו

פלוגתא דר' שמעון ורבנן אי הוי נזיר עד שיזיר מכולן או לא. ומסיק לה הרי זה אסור ור' שמעון מחיר. (כוונתו כפי שאמרתי לתירוצ הראשון - לכן "בעי למימר") ולפי זה צ"ל דאמר יודע אני שהנזיר אסור כיון בשעה נדרו דא' בחר (הכי) דאמר הריני נזיר לאחר זמן, מה יועיל דבורו הרי זה כבר נזיר הוא בכולן. אלא כשאמר הריני נזיר אמר יודע אני. ועתה הלשון קשה מאי קאמר וכל סביר הייחתי שחכמים מחירין לי. רצוני לומר שהלשון... הזה משמע שלאחר שקבל הנזירות אמר כן דכשקבלו חשב שחכמים יתירו לו. ויש ליישב וכו'". א"כ מוכח שגרס הייתי. וכן כנר' גרס הרמב"ם, הל' נזירות פ"א הט"ו.

שם: מה שנזמר בר"פ רבחוספות גרס' אינו מכין וצע"ג.

33 - יא, ב 12 האמרת... אומר: לפי הגירסא "האמרת רישא אסור ור' שמע" שלנו הקושיא היא מן הבבא האמצעית במשנה וא"כ יוצא שהתירוץ השני "החם ארישא וכו'" מוטב אין הוא על הבבא האמצעית. אולם קצת קשה לפי שבעל כרחנו עלינו לפרש שהוא אומר לשון זו יודע אני וכו' אחרי קבלת הנדר סחם. וכוונתי שבשעת הנדר לא שייך שיאמר "איני יודע שהנזיר אסור כיון". ועוד אין אפשר לפרש אחרת, שהרי "יודע אני וכו'" אינו לשון קבלת נדר, אלא ודאי שכבר קבל. ואל יקשה שהרי מדובר בלשון הווה שהרי ברור שכאן הוא הווה סיפורי. וכן הבין הרמב"ם פ"א ה' י"ד, "נדר בנזיר ואמר לא הייתי יודע... ואילו הייתי יודע וכו'". א"כ אין באמר שנזיר שתחילה רק מאחז הרי נזיר סחם.

כרם, היו כאן שתי גירסאות שלפיהן התירץ עולה יפה (גירסת הדפוס

היא עירבוביא של שתי הלשונות ולכן הכפל הבולט והמגיהים הוציאו דוקא אח העיקר לפע"ד). הרדב"ז שם אינו גורס כלל "החם ארישא כגון דנזיר

מחדא לרכנן וכו'". והראיה:

הראב"ד כתב על הבבא הזאת ברמב"ם דהיינו "יודע אני שיש נזירים ואיני יודע וכו' וז"ל, "א"א אומר אני שאם בא לפני חכם ואמר לו כך דרך שאלה שהחכם מחנך לו וכו' "ע"ש. ועליו כתב הרדב"ז, "ולפי זה הא דאמרינן על בכא זו דנזר מכולהו ואיתשיל מחדא לרכנן דאמרי אפי' לא נזר אלא מאחת מהן הרי נזיר כי מתשיל מחדא ואסור הא איתשיל לא הרי פירושו שבא לפני חכם להשאל על נדרו אלא שאומר לא הייתי יודע שהנזיר אסור כיון ומתוך כך רוצה להחיר עצמו על זה חכמים אסור". א"כ גרס בגמרא של דווקא אח המילים שאינן נמצאות בכתבי היד ושהוציאון בדפוסים המאוחרים, והבינון כמוסבות על הרישא ולא על הסיפא. ע"כ גרס בגמרא של "רישא דנזר מכולהו ואיתשיל מחדא לרכנן דאמרי אפילו לא נזר אלא מאחת מהן הרי נזיר כי מתשיל מחדא ואסור ר' שמעון דאמר עד שיזור מכולם מוח' סיפ' דנד' מכולהו ואיתשיל מחדא לרכנן דאמרי אפילו לא נזר אלא מאחת מהן הרי נזיר כי מתשיל מחדא מיניהו אישתרי לרבי שמעון דאמר עד שיזור מכולם כי מתשיל נמי מההוא עד דמתשיל מכולהו". לפי זה שברישא "איתשיל" פירושו מתחרט (השווה ט, א לאיתשולי קא אתי שם ברו שפיושו להתחוט ולא יחרט). וכמתחרט מאחד אין חרטה ערוות לו לרכנן שהרי אפילו אם לא נזר אלא מאחת הרי נזיר. ברם, מסיפא פירוש "מתשיל" הוא לשאול ממש - "חכמים מחירין לו". ולכן רבנן אומרים שסופו כחלחו וכן ר' שמעון לשיטתיה. ועיין פירוש ר"א הנאה ביותר לפ"ד. הקושי הכולט בגירסא הזאת כפילת המובן של המילנ "איתשיל" בשתי הבבות. אכל הסברה הרגנת ולכן נראה לי שהיא המקורית וכבר בחקופה קדומה מאד החליפו תירוץ זה ב"החם ארישא כגון דנזר מחדא". שהרי לפני כל הראשונים

ובשני כתבי היד רק זה ידוע ופלאי הוא. שדוקא אצל הרדב"ז נשחמרה הגירסא העתיקה. אף המגדל עוז גרס כרדב"ז עיין ד"ם ואני ובמיוחד מ"אך רבותינו בעלי החוספוח". ואין כוונתו לחוספוח שלנו ולפי דבריו אף הם גרסו גירסת הרדב"ז.

ועכשיו צריך לבאר הגירסא האחרת (גירסת הכתב יד וכו'), מלבד הקושי עליו דיברתי בהתחלת דיבור זה קיימים עוד שני קשיים. ראשון, מה הלשון "החם ארישא" (כן בכל הספרים) צ"ל "החם רישא" או אפילו רק "רישא" וכבר הגיהו אותה בדפוסים המאוחרים. שנית, המפרש, ר"ע ור"פ גורסים אך "והאמוח רישא ר' שמעון מחיר".

ורגינו פרץ אפילו כותב שהכי גרסין. מב כוונת הגירסא הזאת הרי הסתירה היא בין לר"ש בין לרבנן (השווה דברי המהדיר של ר"ע ואיני יורד לסוף דעתו). ברם, מר"ע רואים אנו בעליל שהבין את הקושיא אחרת. "דפריך והא אמר ר' שמעון מחיר ריש' דנדר מחדא שלא קבל נזירות אלא מחגלח' וכזומא לרבנן (ההיא דגורגרות ודבלה דאמר לאיחשולי הוא דאחי שבשעת נזירות פתח נזרו לרבנן) דאמרי אפי' לא נדר אלא מחדא הרי נזיר מכולן ה"מ גבי החרצניט ומן הוגין, דלא מחשיל מידי ולא חור בו מנזירות, אלא שפי' אלו מנזירות, ועל מנח שאהיה אינו דרך שאלה, אבל הכי דקאמר פבור אני בכך ופתח נדר הוי, ואע"ג דלא מחשיל מכולהו, מותר בכולן, כמו בחתל' נזירו' שאטר' בכולן על ידי נדר מא' מהן".

החירון הוא שדברי ר' שמעון "ורכי שמעון מחיר" מוסכים דוקא על הרישא כדברי ריב"ל ואילו באמצעי שהוא דרך שאלה ר' שמעון יאסור כמו בסיפא. (אלא ק"מ מה לגבי דעת רבנן באמצעי וצ"ע). לכן הלשון "החם ארישא" מכוונת לגמרי. ואם נניח שהמפרש פירש כן נ"ל בדרך השערה שנוכל להבין דיבור שלו

שהיה קשה.

ד"ה "רישא כגון דנדר מחדא וכו' ראילר לרבינ' ברישא דרישא מודה ר' שמעון אע"ג דלא נדר בכולהו משום דהיה ליה מחנה וכו'." מה שיין כאן דעת רבינא. נכו שמענו אותה אלא כוונתו שתיווץ זה מכורן וק לדעת ויג"ל ולכן האינעית אימא. ולפי זה מספיק "ברישא" ומי שלא הבין הוסיף "ורישא". בזה מתווצות כל הקושיות.

גיוסת הזפוט כמובן קונפליציה של שתי המסורות האלו ודרוקא נשחמרה בר נוסח חשוב מאד ולא היינו יודעים זאת כלי הרדב"ז.

14 רב אסי: במ' "רבסי" כמו במקורות א"י ועיין ד"ס ברכות י"ד, א וערוך ערך רבע ועה"ש שם.

21 וריני... וכו': הכל חלוי במזל ואפילו ס"ח שבהיכל והמשנה מקוטעת בדפוס ובמ'. במ' זו ס"ס וכנראה שבדפוס הדפיטור מכ"י עם כל המשנה בראש הפרק וזה היה פיסקא וכשהדפיטורו עם המשניות בפנים לפעמים טעו ושכחו להדפיט את כל המשנה והיתה דוגמא כזו בדף ה, א אלא ששם הדפיטור את המשנה ברישא של המשנה הבאה בדף ז, א.

ש: לפי הרא"ש שבשט"ק הגיוסא "אם היר פקחין כל אחד פוטרי חבירו מקרבנורחיו". וכל שאר הראשונים גורסין כמו שלפנינו. היחד נראה שברא"ש פרפוזיה ולא ציטוט. דרך אגב, חטרון ברא"ש שבגמרא שאינו מפרש כל המשנה הזו והיה לה פירוש לזה כדמוכח בשט"ק וצ"ע.

21-40 ואני עלי... צריכא: לפי הגיוסא שלנו דהיינו "ואני ועלי" ברישא אבל "ואני עלי" בסיפא קשים מאד דברי רב הונא בריה דרב יהושע דמה לר' לדייק מן הסיפא ששם באמת מוכח "ועלי בהאי" (כצ"ל עיין להלן) מילחא מפני שאמר "ואני עלי" כלו' "ואני פי' עלי" לרישא שיש בו שני דיבורים

"ואני ועלי". וחו', בכלל איך אפשר לפרש על הרישא "ועלי כהאי מילתא" כיוון דמוכח ששני דיבורים אמר. וכבר הרגיש בקושיא האחרונה ר"פ, (עמ' קי"ג ד"ה תוספת) וז"ל, "ועוד קשיא לי על זה הפירוש, שאלמלא הוה חני ואני עלי חובה כל מה שאמר חכירי /הוה ניהא/. אבל במחניחין לא חני, עלי' אלא, ועלי' דמשמע מילתא אחריחית באנפי נפשה". ופירש שם מה שפירש לצאת מקושיא זו ופירשו קצת דחוק לפע"ד, ע"ש.

ומהרי"ן אפשטיין ז"ל כבר כחב במבלנה"מ עמ' 1103-1041 ועיין גם שם עמ' 69-70 שעיקר הגירסא אף בסיפא "ואני ועלי" ומזה דייק רב הונא, זאת אומרת כמו שבסיפא "ואני ועלי" מוסב על הכל "החם מי איכא תרחין" כן ברישא "ואני ועלי" מוסב על הכל. א"כ הו"ו בשני המקומות ו"ו הפירוש הוא ולא ו"ו החיבור. (ואיני יורד לסוף דעתו בסוף דבריו שהוא אומר, "ומ"ה, לפי צורחה זו, מוכיחה בוודאי ש, ואני' אינן תופס את הכל אלא אח הנזירות". דלמה לנו לפרש את אחרו הו"ו אחרת ברישא ובסיפא. ואף נ"ל שדבריו דכאן סותרין מש"כ בעמ' 70 ד"ה אבל הירוש' ואין כל ראייה מן יוסה בירושלמי. שהרי דבריו מוטבין על "דבי רבי" כמש"כ שם וצ"ע). והשווה גם מו"מ עמ' ש"ע וצ"ע ג, כן יוצא בהדיא מנוסחת כ"י מ' בשוה 34 שגרס בסיפא "ועלי" כמש"כ כבר מהרי"ן ז"ל. וכן בהרבה נוסחאות המובאות שם. והמאירי וכן בתוס' ד"ה ושמע לא הזכירו מהרי"ן ז"ל. וגם בכל נוסחאות הרמב"ם פ"ח ה"כ דלא כלחם משנה שם.

בזה מתורצות שתי הקושיות הנ"ל ויתכן שהראשונים גרסו ופירשו כן מלבד ר"פ שהקשה מה שהקשה. ברם, יותר נראה לי שהראשונים לא הרגישו בו"ו הפירוש ולכן איזה חכם הגיה בשתי המשניות והחסיד את הו"ו ואף כותב יטולקו שתי הקושיות. ונוטחא כזאת נמצאת באמת בכ"י ר' שיש בו בשח

המשניות "ואני עלי". וכן גרס אף ר"א "מדקאמר עלי". ואצלינו קיבלו את ההגהה בסיפא מפני שלא הבינו "ואני עלי" אחרת (כלו' לא הרגישו בו"ה הפירוש ואילו ברישא לא קיבלו את ההגהה כי קשים לפי זה דברי הגמרא בשוה 25 ח"ש) ובזה קלקלו את הכל.

ולפמש"כ מהרי"ן ז"ל שכשתי המשניות עיקר הגירסא היא בו"ה מוכנת יותר כל הסוגיא, מפני שע"י כך מתפרשת כל ה"איבעיא להו" של הגמרא, כלומר שנסתפקו על הו"ה אם הוא ו"ה החיבור או ו"ה הפירוש רבזה מוכנת אף מחלוקת רבא ורב הונא. (כבר הקשה ושאל מהו הספק של הגמרא בר"פ קי"ב). ומהרי"ן ז"ל כבר חירץ אף את קושיה רבא על רב הונא דהיינו בסיפא צריך הוא לפרש "ועלי בהאי מילחא" מפני שלשון "ואני" לא משחמעת יפה על הכאת קרבנות (עיין במאירי למשנתינו) וחגי רישא אגב סיפא. 22 אכולה: במ' ברוב הסוגיא "על כולה, על רישיה" וכיב"ז וכן נכון לפי משפט לשון מס' נזיר עיין מהרי"ן אפשטין ז"ל JQR שם והראשונים גורסים כבר "אכולה" וכו' חוץ מר"פ שיש לו פעם אחת "על" כדף קי"א ד"ה גמרא.

32 בהא מילחא: בר"פ עמ' קי"א קי"ב כמה פעמים "בהאי מילחא" וכן ישר לפי משפט לשון נזיר ופירושו ההיא האי כמו בסוריה ולא כמו האי בשאר הש"ס שנחקצר מ"הדין" ולשון זכר הוא. וכן כפי' הרא"ש בשטמ"ק. שם: ברא"ש בשטמ"ק "ועלי כי האי מילחא".

36 והכא... מילחא: נראה שדברים אלה בדפוס הוספת פירוש הם שהרי אינם בשני כתבי היד אלא אם כן נאמר שיש בשני כתבי היד חסרון ע"י דומות. י"ב, א ו: סתם אסור: הא"ס והב"ח והב"ר כולם רוצים להגיה כאן אחר חיבת "סתם" "ומח השליח" כדאיחא בגיליון ס"ד, א. ובאמת כפי שאמר כבר

הא"מ כן נמצא ברי"ף קידושין בפרק האיש מקדש על משנת האומן לשלוחו בשם מט' נזיר וז"ל הרי"ף, "גרסי' בנזירות אמ' ר' יצחק בר יוסף אמ' ר' יוחנן האומ' לשלוחו צא וקדש לי אשה ומח שליח אסור בכל הנשים וכו' (מש"כ עוד הא"מ שאף הרא"ש שם בקיד' מביא נוסחא זאת אינה ראייה שהרי מוכח שהרא"ש מצטט דברי הרי"ף). קצת נראה מדברי המאירי דכן גרס וז"ל "האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה ולא פירש לו אשה פלונית, וכן לא פירש אשה שממקוט פלוני אלא אשה סחם, ומח שליח או שהלך אסור בכל הנשים שבעולם" וכח המהדיר "כך היתה גירסת רבינו אבל לא נראה שהרי אם גרס "ומח שליח" מה לו לפרש "או שהלך" אלא ברור שדברים אלה דברי פירוש הם, והא ראייה בגיטין עצמו מביא המאירי את הסוגיא כדלפנינו בנזיר. וכן מביא אותה הושב"א, הריטנ"א, הרא"ש והנ"י - כולם בגיטין, ואף לא ר"א גרס כן כאן ע"ש ואף חוס' עירובין ל"כ, א, אבל ר"ע לא גרס להן כאן ובגיטין כן גרס להן. לכן נ"ל ברור שחיכות "ומח השליח" אינן מדברי הגמרא אלא חוספת ביאור ונראה שמקורן בדברי השאילתות סי' י"ז וז"ל, "והיכן דאמר לשליח צא ומלך שליח ולא החזיר שליחותו... ומח ההוא שליח, או איחניט ואזל לעלמא אמרינן חזקה... ונאסר בכל הנשים... דאמר רבי יצחק בר יוסף"ר יוחנן צא וקדש לי אשה, והלך שליח ולא החזיר שליחותו, נאסר בכל הנשים שבעולם." הענין של מוח השליח היה מעיקרו פירוש וכלל אונסים אחרים וכשם נכנס לבמה נוסחאות הגמרא ולכן אין להגיה. רקצת חימה על האחרונים הנ"ל שלא הרגישו בקושי שבדברים אלה שהרי לפיהם הדין כן רק אם מח שליח ואילו ברור שכרונת הגמרא היא שאסור כל אימח שאין השליח בפנינו לשאול אותו.

אלא נשאל כאן עוד שאלה מה לגבי התיבות "והלך השליח ולא החזיר שליחותו"

הנמצאות בשאילתות וכן בכל נוסחאות הגאונים עיין ארצה"ג עמ' 164. ואינן נמצאות בשום נוסח הגמר' לא בכאן ולא בגיטין ולא ברי"ף ואינם מדברי בעל השאילתות עצמו. והסמ"ג דף קכ"ד מעיד שכן היו בגמרא שלו וז"ל "אמר רבי יצחק... בפרק החקבל ובפרק שני דנזיר... והלך שליח ולא החזיר שליחותו...." ואינו מביאן לא מן השאילתות ולא מבה"ג שהרי ברור מכל דברי התוס' והראשונים שבכאן לא ידעו דברי הגאונים (עיין העמק שאלה דף ק"ז ואילך). וצ"ע. ונ"ק שהיחה בגמ' שלו כמו בשאילת. כמו שנראה מהמשך דבריו.

7 ואילו... חקנה: כתב החי"ט קנים ב, א שמן התוספות ד"ס דאי נראה שלא גרסו בגמרא מחיבת ואילו עד חקנה. וכבר השיג עליו הא"מ שאין משם הוכחה עיין היטב דבריו. ברם, חכם עדיף מנביא והרי אינן לא בשני כתבי היד שלנו ולא בתוס' גיטין, רשב"א גיטין וכו"ן שם וכן נראה דלא גרס להן ר"פ. מדברי המפרש יוצא שכן גרס כך. וכאמת דברים אלה קשים שהרי כאמת כען מפורשת יש לו חקנה אם ידע איזה פרחאין חקנה רק אם אנו יודע (וע' במפרש). נראה לי שדברים אלה פירוש הם מגליון שהוכנס לפניו בטעות וכרונת הפירוש היה לתוך למה נקט החנא במשנת קנים עין סחומה מפני שבקן מפורשת איכא שחי פנים כירודע ובאינו יודע והחנא נקט מילחא פסיקא עיין תוס' קנים והמפרש שם. ומעידני מו"ר שאולי צריך לגרוס ואילו עין מפורשת איח לו חקנה. ונשחבש ל"אין".

9 האי ניהר: כמ' "היני הא" וכו' "היני היא" במפרש "היינו הא" כרמב"ן גיטין "היינו היא" וכן ברשב"א שם. ונ"ל ש"היני" עיקר והיא לשון נקבה כדאיחא הרבה בכ"י ה'. (ד"א מכאן ראייה לסתירת הפירוש ש"היינו" כגזר מ"הדין הוא", שהרי "הדין" לשון זכר בלבד הוא, ועוד בכ"י כמעט

חמיד "היננו" כיור אחת וג"ל שהוא "הינהו" כלו' הנה הוא או היא. ואכמ"ל
 בשיטה "היניי הד". לשון ה"הא" כאן אף היא חשונה שכאן היא מ"ההיא"
 כמו בסורית ולא מ"הדין" הרגיל בש"ס כלשון זכר.
 10-11 אשה...נ"ד: במפרש וחוס' הגירסא כמו בדפוס. ברא"ש: "אמינא לך
 איסור דניחא ואת אמרת לי איסורא דנ"ד" ברא"ש: "דלא נידא... איסורא
 דנייד" ונראה שגרס "אשה" מפני שניידא הוא לשון נקבה. ברא"ש הגירסא
 "אמינא לך איסורא דלא ניד וכו'". ברא"פ "אמר ליה קא אמינא איסורא
 דלא ניד ואת אמרת לי איסורא דנייד". ברא"ע הגירסא "אמינא לך אשה דלא
 נייחא ואת אמרת לי ואת אמרת לי איסור דנייד". עיין להלן. בשטה
 כלפנינו. בחוס' ברא"ש "אמינא אשה דלא נידא ואת אמרת לי איסורא דנייד".
 בחוס' כתוב ט"ו, א כדלפנינו כאן בדפוס.
 לכאורה גירסת מ' קשה שהרי איך יחכן שלשון "נייד" זכר יפול על אשה.
 ברט, כפי שכבר הראיתי במקום אחר זה אפשר. מכל מקום גירסת הראשונים
 "איסורא דנייד...איסורא דלא ניד" הרכה יותר חלקה כי אחרת היה צריך
 להיות "אשה דלא נידא עוף (או קן) דניידא". לכן נ"ל שעיקר הגירסא
 היא "איסורא" והוסיפו פירוש "אשה" ואת"כ נפלה העיקר ונשאר הפירוש
 כראיית הרבה.

לגבי גירסת "נ"ח" נ"ל שמקורו נמצא בדברי ר"ע ושם כתוב "דלא נייחא"
 וכתב המהדיר שט"ס הוא וצ"ל "דלא נידא". ונראה כדבריו ובמקום שמצינו
 הסבר "דניח" חקנו והוציאו חיבת "לא". יחכן אף הסבר אחר והא שבר"א טעם
 הסופר וערבב שתי נוסחאות.

ברא"ש בשם"ק "איסורא דניח" ולא "דניחא" כבדפוס בטעות.

14-15 שאן...אחרת: כותב ר"ע, "יש טפרים דל"ג בת הכן ואם האב ומכל

מקום בעיניו דליח לה כל הנני אלא לא נחית למיחני קרובה דאחי על יד איש". הרא"ש גרס כולם לרבות "אם אב", בר"פ הגירסא "אמר רבא מודה ר"י באשה שאין לה בת ולאם ולא אחות. במאירי יש כל הרשימה כמו ברא"ש. כו-ל' אף על פי... גברי: גירסת הדפוס קשה עד מאד. א) הרי פירוש הדברים "אין לה אחות וכו'" הוא שאין לה אחות פנוריה ואין נאמר אח"כ "ואע"פ שהיתה לה אחות ונתגרשה" לאחר מכן שיחפרש "אע"פ שהיתה לה אחות נשואה". ב) ועוד; אם כבר אמרנו שהיתה לה אחות ונתגרשה" למה חזרה הגמרא ואמרה בזהיא שעתא דקא"ל הוה נסיכון לגברי" הרי כבר ידעינן זאת. הכפילות ניכרת הרי כאן עוד שלוש גירסאות ולפי כולם הכל עולה יפה.

קודם כל יש גירסת הרי"ף (הנמצאית אף בשאילוחו, בה"ג בשינויים עיין ארצה"ג שם). וז"ל הרי"ף בקידושין פרק האיש מקדש על המשנה "האומר לשלוחו צא וקדש לי וכו'", "גרסי' בנזירות אמ' ר' יצחק בר יוסף אמ' ר' יוחנן האומ' לשלוחו צא וקדש לי אשה ומת שליח אסור בכל הנשים חזקה שליח עושה שליחותו. אמ' רבא ומודה ר' יוחנן באשה שאין לה בת ולא אם ולא אחות פשיט' לא צריכא אע"ג דאית לה והשת' משוי שליח איגרוש מאי טעמא כי משוי אני שליח היכא דאיהו מצי לקדושי אבל היכא דאיהו לא מצי לקדושי לא משוי שליח". גירסא זאת אינה צריכה בירור, אלא צריך להוסיף שנסת הרי"ף את המ"ט לפי מסקנת הגמ'.

שנית יש גירסת הב"י והתוס' והיא, "ומודה באשה שאין לה... ואע"פ שהיתה לה אחות לאחר מכן דהיא שריא מ"ט דבשעת' דקא"ל הויא נסיכון לגברי... ואף גירסא זאת מבוררת והכוונה שכולם דברי רבא והוא הוסיף שאחרי שעשה המשלח שליח האשה קבלה אחת ועל זה שואלת הגמרא "מאי טעמא" (= כלומר היכי דמי שלא היתה לה אחות ועתה יש לה ומן הדין הוה

ליה לומר היכי דמי אלא משום דלשון נזיר משונה ויש ליישב הלשון דמאי טעמא דלעולם הוי ידע שפיר דמירי כגון דנסיכו לגברי וכו' "חוס' ד"ה כלומר וברור שלא גרסו שנחגרשה כמש"כ.) וכן גרס המפרש ביוצא ברור מד"ה ומודה. כן נראית גירסת המאירי אבל אין הכרעה.

שלישית יש גירסת ר"פ הדומה ביותר לגירסת הדפוס והוא "אמר רבא מרדה ר"י באשה שאין לה בת ולא אם ולא אחות... (רצו) לומר שהקדושות היו נשואות...) ואע"פ שהיתה לה אחות ונחגרשה לאחר מכן אפילו הכי שריא משום דכי משוי איניש וכו'". ואין בגירסתנו "דכההיא שעת' וכו'" ולכן אין כפילות דומה שר"א ור"ש גרסו כך אבל אין זה בטוח.

מה הקשר בין שלוש הגירסאות ומה יחסן לדפוס. אילו נמצא איזה קנשי בגירסת הרי"ף הייתי אומר שכך הגירסא המקורית; גירסת הדפוס היא חיקון חלקי לא מוצלח ואילו גירסת החוס' וגירסת ר"פ חיקונים שלמים הם. ברם, גירסת הרי"ף איננה קשה ה"פשיטא" היא קושיא טובה, ואין סברא לומר שהסירות לכן נ"ל ששתי הגירסאות דהיינו גירסת הרי"ף מצד וגירסת החוס' וכ"י מאידך מקוריות הן ובחינת ליטא אחרינא ואצלינו שרבו את החיבה "ונחגרשה" מגירסת הרי"ף לחוך גירסת החוס'. וכן אף במסורת ר"פ אלא שהסירו אח"כ את כפילות הלשון שנוצרה על ידי כך.

י"ב, ב ו אגלחיה: בר"פ "אגלחניה" ונראה שכך לשון נזיר והיא כמשפט הארמית הקלסית.

3-5 אמרי... משוי: בפיסקא זו יש שני לשונות ושניהן נראים מקוריים. קודם כל גירסת הספרים מלבד מ' (בדפוסים שלאחר כך החל מוונציה ב' הגיהו שלא לצורך. והכי פירושא דגירסא זו: "בדבר שהשליח יכול לעשות עכשיו אדם עושה שליח אבל בדבר הראוי לו (לכוא אח"כ כמו "כמוחזק ולא כראוי")

אינו עושה". וכתב על גירסא זו ר"ע: "וברוב ספרים גרסי' מלחא דחזיא ליה [לא] משוי שליח כלומר דבר הראוי לו לאחר זמן כגון אם תחאלמן או תתגרש הראיל ועכשיו אינו ראוי לא מצי לשוייה שליח. והחלמידים הגיהו הספרים משום דלא הוי ידעי הפירוש והגיהו מלחא דלא מצי עביד השתא".

לפ"ד בעל ארצה"ג ואחריו המהדיר של ר"ע טעו בהשלמתם. לדעתי צריך להוסיף רק תיבת "לא" כמו שהשלמתי ואכתוב את דבריהם לשם השלימות: "וברוב... הראוי לו/עכשיו מצי משוי שליח, מלחא דלא חזיא ליה, דבר שאינו ראוי לו עכשיו אע"פ שראוי לו/ לאחר זמן... לא מצי עביד שליח (כדיבור המתחיל חדש! ד.ב.)" וברור לי שאין צורך בכל זה. מלבד שהספרים שלנו גורסים כמו שיוצא מדבריו בלי הגהה; יחר על כן אם נגיה כך לא מובן מדוע לא הבינו החלמידים עד שהרגישו צורך להגיה. אבל כמות שהוא ברור הדבר שלא הכינו ש"חזיא ליה" פירושו לאחר זמן. והרי זה כל חידושו של ר"ע. כגירסא הזאת נמצאת אף בב"י בשם רש"י ר"י רז"ל, "אי משכחתא וכו' דמצי אמרי שאני גבי שליח דודאי לא עביד איניש דמשוי שליח אלא במילחא דאיהו מצי עביד ליה השתא לאלתר אבל במילחא דחזיא ליה לאחר זמן כגון לאה לא משוי שליח הלכך רחל מותרת".

כרם בכל שאר הראשונים ובמ' יש גירסא אחרת ולמרות משכ"ר"ע אינה נראית כהגהת החלמידים מאחר שהרי"ף ואפילו השאילחות רבה"ג כבר מביאים אותה. (לגבי גירסת חוספ' הרא"ש שבשם"ק עיין להלן.) וכך הוא כלשונו של הרי"ף, "כי משוי אני [ש] שליח היכא דאיהו מצי לקדושי אבל היכא דאיהו לא מצי לקדושי לא משוי שליח". וכן במרדכי שם, המאירי, החוס' ד"ה הכי קאמר הרא"ש בפירושו, ר"א, החוס' רי"ד, ר"ח וכן משמע מן הרי"ן והרא"ש בנדרים ע"ב, כ וכן גם ברשב"א שם להדיא. בר"פ כן הגירסא בקצת

שינוי וז"ל, "אימא כי משוי איניש שליח במילחא דעכיד ליה איהו וכו'".
 לגבי כל הראשונים הנ"ל הפירוש הוא - מאחר ששלוחו של אדם כמותו אם
 המשלח אינו יכול לעשות את המעשה אף השליח אינו יכול. (כרי"ף באמת אין
 זה ברור כ"כ וניסה הנצי"ב לדייק אחרת עיין להלן אבל מכל הראשונים א'
 האחרים או שמשמע כן להדיא או מפני שמביאים את הקושיא מהפרשת חלה
 - עיין בחוס' שם, ר"פ, מרדכי, סה"ת וכו').

היתה דרך אחרת בפירוש הסוגיא לפי הגירסא הנ"ל והיא לא שאין השליח
 יכול לעולם לעשות מה שהמשלח אינו יכול לעשות. אלא שאין דעתו בכך
 ואם אומר בפירוש שרצה שהשליח יעשה את הדבר השליחות חופסת. זו דעת
 מהרימ"ט ור"י כפי שמובאים במל"מ הלכות אישות פ"ט ה"ו. המל"מ דחה
 את דבריהם בשתי ידי וכן נראה שאף המאירי הכיר פי' זה, ודחה אחרו.
 בהעמק שאלה שם ניסה הנצי"ב לחרץ שיטה זאת ולומר שהיא עיקר. עיין גם
 קרן אורה כאן. אולם מש"כ הנצי"ב שכך טבר כה"ג אינו נראה לי לענ"ד.
 שהרי מש"כ כה"ג "כי משוי איניש שליח במילחא דקיימא קמיה במילחא דלא
 שכיחא לא משוי איניש שליח" זה לפי החירוק הראשון של הגמרא ופירוש
 "שכיחא" כאן כמו "קיימא" ולא כמש"פ הנצי"ב. והא דאיה, שבסוף דבריו
 שם כותב כה"ג "והא קמ"ל דכי חפסין ליה קידושי לשליח היכא דבשעתא
 דשווייה בעל שליח לדידיה גופיה הרה חפסין ליה קידושין הכא כיון דבשעתא
 דשווייה שליח לדידיה גופיה לא חפסין ליה קידושי דהוה נסיכון אי נמי
 (פירוש אי נמי זה כמו אפילו ד.ב.) אזל שליח וקדיש לבחר דאיגרשן להו
 לא חפסין בהו קידושי. "א"כ יוצא ברור שלדעתו אין הענין חלוי בדעת
 המשלח וההיפך ממש"כ הנצי"ב. ברם, אין זה פוגע בעיקר פירוש הנצי"ב
 את שיטת השאילחות ואפילו י"ל שלשון כה"ג מדייקת כך גם ודוק.

(ד"א לפי גירסת הר"ש בשאלחות יוצא שהשאלחות לא גרסו כלל הקושיא מטשנת נזיר והחירוץ הזה וצ"ע. ותמוה מש"כ הרב מירסקי כבאורים והערות לשאלחות שמש"כ במד' שכל טוב היינו, "ועל קרובותיה אין לחוש שהרי הן נשי אחרים ולא היה יכול השליח לקדשן.... כרור שלשון השאלחות לפניו רהוא חרגם לפי דרכו. את המלים, שליח לא מצי משוי' חרגם, ולא היה יכול השליח לקדשן". אין לדברים האלה של הרב מירסקי ז"ל מובן כלל שאין דברים של שכל טוב כלל חרגום של דברי השאלחות האלה אלא ברור שהן חרגום של המשפט הקודם לזה דהיינו "כי משוי' שליח. מידעם שהוא מצי מקדש ליה בעידנא דקא משוי' ליה שליח." ובכוונה שהאדם עושה שליח רק על דבר שהשליח יכול לעשותו עכשיו ולא על דבר שאינו בידי שליח לעשותו עכשיו. ופירוש זה בסוגיא נאה מאד כפי שכח הנצי"ב שם בריש דבריו ואין פירוש זה נמנע מאף אחת מהגירסאות לפ"ד שהרי אף בגירסת הרי"ף "איהו" יכול להחפרט על השליח ולא על המשלח.) וכן פירש בה"ג עיין לעיל. לכן נ"ל שאין שום נ"מ בין שתי הגירסאות והכל עולה בקנה אחד. ולרלא עתיקות הגירסא השנייה הייתי מסכים עם הר"ע שהראשונה מקורית ושניה הוגהה כן מפפי שלא הבינו כוונת "מילתא דחזיא ליה". אבל מעתיקות במקורות הנ"ל ע"כ ששתי לשונות כאן.

בחוספ' הר"א ש בשטמ"ק הגירסא, "אמרי שפיר קאמר הא מודה ר' יוחנן דלא מצי איניש לשוי' שליח למלתא דחזינא לסענה דאיהו גופיה לא מצי למעבד לאלתר לא משוי' שליח." ונראה שגרס כמו גירסת הספרים אבל לא ברורה לי חזיב"ט "סענה" כאן.

ו' משחלינא... רחחנא: מפני שקשות לו קושיית התוספת ושאר מפרשים מגיה כאן בחוס' רי"ד; "דילמא משחלינא ומיטרדינא אי רחחנא" ומפרש וז"ל, "וכ"ל לפרש דהאי דקאמר דילמא משחלינא לאו על שעה יציאה קאמר אלא ה"ק

הייתי מפר לה אני עכשיו אלא אני ירא שמא אשכח ההפרה שאעשה עכשיו ובשעה שאשמע אחרי כן כי נדרה מטרידנא או רחנא ויהיו נדרים קיימין בעבור זה אני מרשה אותך שתפר אותם אחת כדי שאזכור ההפרה ולא יקיימו נדריה ולא גרטי' או אלא דילמא מישחלינא ומטרידנא פירושו דילמא משחלינא דהשתא ומטרידנא להבא." שאר ראשונים תירצו בלא הגהה.

והנראה ביותר לפ"ד הוא תירוץ הר"ן בנדרים ע"ג, א.

22 הרי עלי: במ"ה הריני נזיר ועלי" עיין מו"מ עמ' ש"ע שרצה לבנות יסוד על גירסא זו על אף דהיא יחידאה. וכפי שהוא מודה בעצמו גירסא זאת נגד שיטת הכבלי היא שהרי נאמר בפירוש בכבלי, י"א, כ"מ איכא חרתין מילי".

ולכאורה היינו יכולים למצוא סמך לגירסא זו בדברי החוס' ד"ה "כי פליגי" וז"ל, "כי פליגי בלישנא דמתניחין כי אמר הריני נזיר וכיון דאמר הרי עלי לגלח...". ברם, דברים אלה קשים הם עד מאד שהרי אם זה עיקר החידוש של רבא ר"ל שהמחלוקת במשנה היא מפני שיש שני ענינים ושני מדברים (עיין במפרש) היר צריכים החוס' לפרש את הענין. ולא עורר אלא שלהלן כדבריהם ברור שלא הבינו כך שא"כ מה מקום יש לקושיא מ"הרי עלי לגלח" ל"חצי קרבנות וכו'". זו נראית הסיבה שבאז"ס הגיה כאן כדבריהם "דהוי כאמר הריני נזיר" ונ"ל שכוונתו היא שלר' מאיר האומר "הרי עלי לגלח" הוא כאומר "הריני נזיר" בזה שכבר קיבל על עצמו את הנדר וע"כ מה שאומר אח"כ אין לו חוקף כדעת ב"ש בהתחלת פירקין שהעמדנו אותה כר"ס. א"כ לא הייתה להם גירסא אחרת. אף בה"ר הגיה "כאומר הרי עלי" והגהה זאת נראית ביותר מפני שהיא הולמת בדיוק את לשון ר"פ בשם הקונטרס ונראה שאף החוס' שואבים משם.

והרדב"ז פ"ח ה"כ העלה שאולי לרמב"ם היחה גירסא מעין זו מפני שהרמב"ם
 כחב, "האומר הרי עלי לגלח חצי נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ועלי לגלח
 חצי נזיר זה מביא חצי קרבנותיו של זה וזה מביא חצי קרבנותיו של זה
 אם היו פקחין ואם לאו זה מביא חצי קרבנותיו מאיזה נזיר שירצה וזה
 מביא קרבנות מאיזה נזיר שירצה". ואם אין אנחנו מגיהים במשנה מניין ששני
 האנשים נדרו כנזיר כלל. כרם, אין ספק שאם הרמב"ם היה גורס כן במשנה
 היה כוחב כן כאן וכל הסיבה שסתם היא מפני שהמשנה סתומה. וכבר כתב
 הרדב"ז עצמו בחשובה סי' פ"ד שהרמב"ם כוחב לפי סדר המשנה והבין שמשנה
 זאת סמוכה למשנה הקודמת ולכן פירש משפירש. כרם, עדין צ"ע ש"א
 למה פירש את המשנה בניגוד לדברי הגמרא ב) אם פירש שהמשנה השניה מדברת
 דווקא בשני נזירים מניין לו שאף אדם אחד שאמר "הרי עלי לגלח חצי נזיר"
 מגלח חצי נזיר כדבכתב הל' י"ח. לכאורה היינו יכולים לומר שרק במקום
 שנדריהם משלימים זא"ז כל אחד מביא חצי קרבן (עיין מפרש כל"א ורא"ש).
 ואם פירש שתנא "בכדי נקט" ל"ושמע חבירו" למה כחב את הדין פעמיים
 פעם באיש אחד ופעם בשני ב"א.

ונ"ל אולי שפשר הדברים הוא שהר"ם החקשה בבעית הראשונים דהיינו
 למה נטח התנא את הדין השני בשני ב"א הרי היה מספיק לומר באיש אחד,
 "הרי עלי לגלח חצי נזיר". והרמב"ם הבין שעיקר פירוש המשנה הוא באיש
 אחד ואינו נזיר ולכן כתב בהל' י"ח "אם אמר הרי עלי לגלח חצי נזיר
 וכו'". והבין שהתנא בשפת היחר שלו "ושמע חבירו" רמז לחידוש אחר והיינו
 דאם הראשון נדר כנזיר ולגלח חצי נזיר "ושמע חבירו" ואמר ואני ועלי
 וכו' שהם יכולים להשלים קרבנות זה את זה. וכן נראה שהבין הכ"מ. אבל
 עדיין ק"ק למה לא כתב להדיא כן בחיבורו ויש לתרץ שרמז בכך שאין זה

עיקר חידוש המשנה ושלם נפרש שפירש את המשנה בכזה אופן.

ועוד יש לחרץ שבדין כ' הסתמך הרמב"ם על החוטפתא שהיא המשכה של ההלכה המקבילה למשנתינו. בפ"ב "הרי עלי לגלח חצי נזיר וחזר ואמר הריני נזיר, אם גלח לעצמו לא יצא." ומזה דייק הרמב"ם והבין שאם שניהם נודרים כך שיכרלים לגלח זה את זה והבין שכך מרומז במשנתינו וכדלעיל ועדין צ"ע. ועיין היטב חוס' כפשר' עמ' 516 ומה שציין לירושלמי ושם משם דייק הרמב"ם וזה יסביר את שינוי לשון החוטפתא שהרי בירו' אומרים שאם אמר בתחילה "הרי עלי" ואח"כ "הריני" יוצא בקרבן עצמו.

מכ"מ מסקנה דמילתא שאין סמך לגירסת מ' ממקור אחר ומאחר שהיא סותרת בפירוש את הבבלי ואולי אף את הירושלמי נ"ל שהיא שיגרה הסופר. 26-27 אמ'... כוללי: בשני כתבי היד לא גרסינן לכל זה ואף לפני המפרש היו ספרים כאלה ובאר נוסחא זאת בתרי לישני. בגירסת הדפוס גרסו החוס' המאירי (עמ' מ"ט) ור"פ (עמ' קכ"ד) אלא שר"פ הביא את ה"אית דלא גרסי" ופירושה בשם החוס' כלישנא בתרא במפרש. הרא"ש גרס כמו בדפוס. מלשון הרמב"ם בפיה"ס ואף כהל' נזיר' פ"ח הל' י"ח-כ יוצא שגרס אף הוא כמו בדפוס וכן יוצא אף מהשגת הראב"ד שם. עיין בקרן אורה שדחה את גירסת כיה"י. וקשה לי טרובא מבין שתי הגירסאות שאף אחת מהן לא נראית כהגהת השניה ואם אין כאן טעות מכניח נ"ל שנצטרך לומר ששתי לשונות עתיקות.

34 בת... אנדרוגינוס: בר"ט "טומטום ואנדרוגינוס אינו נזיר".

35 כשארצא: כן הוא בחוס' ד"ה כח, ובר"פ וכן מביא המלא"ש בשם "קצח נוסחאות בגמרא". במאירי הגירסא היא "כשיהא" וכן היא "כשיהיה" בש"ס המודפס החל מדפ' יוסטיניאן. בש"ס שלנו נרחנים גירסת דה"ר וכה"י בחור

נ"א בגיליון. אף הרמב"ם כנראה גרס כשיהיה שכן מביאו כך כפ"א הי"ז.
 ברם, כנוסחת המשנה שכפיה"מ הוצ' קאפח הגירסא "כשאראה". במשניות שלנו
 "כשאראה כשיהיה" נראה ברור שזו קובץ פלציה של שתי הנוסחאות. וכן מביאו
 בשם "וי"ס"דגרסי במלא"ש, וע"ש רבתי"ס, ות"י, ובה"ר. וע"ע מש"כ בזה
 הנצי"ב במ"ש טעם יפה לשינוי הלשון בין רישא לסיפא.

36 אפילו... אנדרוגינוס: במפרש "נולד לו בח או טומטו" ואנדרוגינוס
 אף במאירי גרס מעין גירסא זאת וז"ל "אבל אם אמר הריני נזיר לכשיהא
 לי ולד הרי זה נזיר אף לכשילד לו בח או טומטו או אנדרוגינוס...".
 כר"פ "נולדה לו בת פירוש דכל אלה קרוין ולד". ברם היתה כנראה גירסא
 אחרת. החוס' ד"ה בח מביאים בראשונה "אפי' טומטו" ואנדרוג' הרי זה
 נזיר" ולאחר כך "ורבי שמעון לא פליג אהא דנולד לו בן טומטו וכד'".
 איחא ג"כ בפסקא שבכ"י רו'. ויש חשיבות גדולה לגירסא
 הזאת שהרי לפיה כאמח פשיטא למשנה שאם נולדה לו בת הרי נזיר ומה
 שהגמרא מקשה פשיטא ומתרחק "מהו דתימא וולד דמיחשב בני אינשי" קאי רק
 על טומטום ואנדרוגינוס. וכן פירש כנראה הרמב"ם בפיה"מ וז"ל "וכן
 היה עולה בדעתינו שאם אמר כשיהיה לי ולד ענינו ולד דנחשב בין בני אדם
 אבל לא טומטום ואנדרוגינוס, לפיכך השמיעני שאין הדבר כן." עיין בקרן
 אורה. וכן פירש אף בקונטרס (ר"פ עמ' קכ"ה) "ולד דמיחשב בני אינשי.
 וטומטום ואנדרוגינוס לא מחשבי אצלם." ברם, המפרש כחב, "ולד דמיחש'
 בני אינשי קאמינא דהיינו בן ותר לא". וכן פירשו בתוס' עצמם ותימה
 קצח למה פירשו כן אם גרסו "בן טומטום ואנדרוגינוס" דפירושו כמובן בן
 שהוא טו' וכד'. וצ"ע.

י"ג, א 8-7 ואחר... שלו: איני יכול לפרנס גירסת מ'.

י"ג, א 9 הא...למינר: "האי מאי למימר", רעיון מש"כ ש' מורג בחרביץ, שנה מ"ב חורבן א-ב, עמ' 71. במפרש "האי מאי למימרא".

שם משום...בת: בר"פ "משום סופא דטומזום" כצ"ל לפי צילום כה"י שיש בידי. לו דכרי: במ' ליחא רבן משמע קצח מן המפרש שלא גרס לה רז"ל, "ר' יהודה דאמר לעיל דספק נזירו' להקל כדאמרינ' בפרק קמא וכו'". אבל אינו מוכח כלל כמובן. אף החוס' אינם מצטטים חובה זו, רז"ל, "לרבי יהודה דכריחא דאיחניא לעיל וכו'". אבל מוכח מדבריהם שלאח"כ שכן גרסו ובהגהות הר"ב רנשבורג הוסיפה אף בד"ה ויש ראייה לדבריו שהרי בר"פ ישנו אותו הפירוש מילה במילה רז"ל "ר' יהודה דכרי. פירוש בריחא דאיחניא לעיל בפ"ק". ומסביר שיש כאן פשוט הפלוגרפיה. ואף לקמן דך ל"ד, א ליחא לחיבת "דכרי" במ' וכמפרש ואיתא בחוס'.

18 בן: במאירי: "ולד".

18-19 והפילה...קרבן: מן החוס', מפי הרא"ש, המאירי, ר"פ ושטמ"ק יוצא שכולם גרסו כסדר שלנו דהיינו שקודם הפילה ראח"כ הפריש. ברם, בכ"י וו' הסדר "והפריש קרבן והפילה אשתו". וכן אף בחוס' הרי"ד והרמב"ם בחיבורו פ"ט הל' י"ג כתב, "האומר הריני נזיר כשיהיה לי בן והפריש קרבן והפילה אשתו וחזרה וילדה הרי הקרבנות ספק ואסורין בגיזה ובעבודה". ואמנם דבריו קשים (עיון מל"מ בסוף דיבורו הק"א) מכ"מ מסביר שגרס כגירסת כ"י וו' והרי"ד. ומש"כ הרדב"ז "ואין גירסת הספרים מסכים לזה דגרסינן והפילה אשתו והפריש קרבן וכו' ונראה דאין חילוק בזה דבכל גוונא קא מבעיא ליה והפך רבינו לשון "ספרים דאפילו בכה"ג איכא ספיקא...". אין לה צורך לפ"ד שהרי עחה יש ספר שמסכים עם דברי הרמב"ם.

הרב ק"ס כתב, הפריש: קרבנות לנזירות שזור לכשיהא לו בן והפילה

אשתו הור ספק ואסורין בגיזה ובעבודה..." ועלה על דעתי שלא היו ברמב"ם שלו כלל החיכות "וחזרה וילדה", וא"כ שמא אף הרמב"ם לא גרס אוחס בגמ' רא"כ הכל עולה יפה. וזה פירושו: הרי לר' יהודה אם הפילה אינו נזיר משום שספק נזירות להקל ולכן אם הפריש קרבנות נזיר לאחר ההפלה אין בדבריו כלום והשאלה היא אם הפריש קודם ההפלה, מאחר שספק קדשים לחבמהא אפילו לר' יהודה האם הקרבנות קדושים מספק. ואע"פ שיחברו לאחר מכן שאינו נזיר זה רק מטעם ספק ולא שוודאי אינו נזיר וא"כ יתכן שהקרבנות עדיין קדשים לחומרא. לפי דברי אלה כל הבעיה הזאת מוסכת על הרישא של המשנה דהיינו בלא לידה שניה והרי זה יפה לפי הפיסקאות שבספרים שהרי הבעיה בחזרה וילדה היתה צריכה להיות מוסכת על הסיפא. אח"כ ראיתי שבעל מעשה רוקח הביא אח דברי הרב ק"ס ולא הכין בם שהיתה לרב גירסא אחרת בדברי הרמב"ם ולכן נשארו דברי הרב ק"ס וכן דברי הרמב"ם אצלו כמין צ"ע. ולפי פירושי אחי שפיר אלא שקשה להגיה כל הספרים.

בחידושי רמ"ש כאן כתב שגירסת הרמב"ם (דהיינו כמו כ"י וו') עיקר וכיאר

כיאר נאה לדבריו אלא שעדיין ק"ק קושיות הק"א. והכל צ"ע.

24 תיקו: כן בכל הספרים ובמפרש ואין זה לשון נזיר וכתב ר"פ, "תיבעי הוי כמו תיקו, ובמסכת נזיר אומר תיבצי במקום תיקו שנאמר בכל התלמוד. וכוודאי שכך הגירסא המקורית כאן וכלהלן בסמוך אף בדפוס. ואף שם שונם בכה"י ל"תיקו". וע"י זאב וואלף ראבינאוויץ "התפשטות למוד התלמוד הכבלי בא"י" "ירושלים" 1913/10 / עמ' 232 ובמיוחד עמ' 235. ועיין גם א' הויס "התהוות התלמוד בשלימותו" עמ' 121 ובשני המקומות צריך להוסיף: מקום זה לרשימת ה"תיבעי".

שם בן רחומי: עיין אוצה"ג על אחר.

25-28 ועלי... ואני: כגירסת הדפוס דהיינו "ועלי" ואח"כ "ואני" ובשני המקומות "כשיהיה לי בן", כן גרס המפרש. וכן נראה שגרס אף הרא"ש בפירושו. וכן נראית אף גירסת החוספות שלנו בד"ה ושמע אף על פי שבהחלחל הדיבור הדברים מטושטשים, הם מתבררים מסופם, דהיינו מאח"ל והלאה. והיא גירסת הקונטרס ופירושו כפי שמובא בר"פ (עמ' קכ"ז). וכן גרסת המאירי. כרם, ר"פ מביא בשם גירסת הספרים "ואני" בשני המקומות אלא שכבועי השניה במקום "לי" גרס "ליך".

ר"פ פירש את צדדי הבעיות מעין פירוש המפרש דהיינו שהשאלה היא אם רוצה להיות נזיר כשיהיה לו בן, או כשיהא בן לאחר. אף הרמב"ם והראב"ד (פ"ב ה"ה) גרסו כגירסת ר"פ אלא שהראב"ד פירשה מעין פירוש ר"פ והרמב"ם כענין אחר (עיין להלן). אף ר"א מביא את גירסת הרמב"ם ופירושו. ונוסף לכך מביא ר"א את פירוש רבינו שלמה ויוצא מדבריו שאף רש"י גרס כגירסת ר"פ, רמב"ם וראב"ד. והראיה: "ואמר ואני, פירש ר"ש והוא הדין אם אמר ועלי". הרי שלפירוש המפרש זה כל ההבדל בין הבעיה הראשונה לשניה. ואיך נאמר "הוא הדין", אלא ברור שאף רש"י פירש שההבדל הוא בין "לי" ו"לך" דבר שיוצא אף מן העובדה שר"א אינו מזכיר שהיחה לרש"י גירסא אחרת. ומה שציין הרב כלוי למפרש ד"ה או דילמא וכו' אינו עניין לכאן, שגם המפרש מדבר ביחס לבעיה השלישית שיש לומר בה "הוא הדין אם אמר עלי" אבל בר"א הדברים מוסבים על הבעיה השניה. כרם, ר"א גרס בכל זאת בבעיה הראשונה "ועלי" אף בדברי הרמב"ם ונ"ל שאין זו גירסא נכונה. ויוצא מזה פירוש הרבה פחות יפה מאשר פירוש המל"מ כענין "כסיפא" ע"ש. (ד"א בר"א עמ' ר"ז בסה"ע התיבות "אלא אני או הכן וכו'" אין להן

שום מוכן וברור שצריך לקרוא "אלא אני אוהבך, שיהא לך בן, כמו זה".
והם ממש ציטוט דברי הרמב"ם כה"ו ושמא טעות דפוס כאן וכך ככה"י.)
נראה לי שגירסת ר"פ, רש"י, ר"א, הרמב"ם, והראב"ד עדיפה ולפי פירוש
הרמב"ם ואכתבו בקיצור: הבעיה הראשונה היא כאמר "הריני נזיר אם יהיה
לי בן ושמע חבירו ואמר ואני". והשאלה האם הוא התכווין לחנאי. דהיינו
שיהיה נזיר אף הוא כשהיה לו (למחפזים) בן או האם התכווין להיות נזיר
מיד בלא חנאי. הבעיה השנייה היא "אמר (ראובן) הריני נזיר כשהיה לך
(לשמעון) בן ושמע חבירו (לוי) ואמר ואני". ועכשיו השאלה האם התכווין
בכלל להיות נזיר (עם או בלי חנאי חלוי בפשיטת הבעיה הראשונה) או האם
התכווין שאוהבו כמו ראובן ואינו רוצה כלל בנזירות והסיבה שאמר "ואני"
מפני שמחביש לשחוק ולהראות שאינו אוהב את שמעון ומזה נובעת הבעיה
השלישית. ועיין במעשה רקח על הדין הזה. וע"ה בק"א כאן.
הסיבות שהעדרפתי את הגירסא הזאת והפירוש הזה הן שתיים: א) עכשיו
ברור שינוי הלשון מבעיה ראשונה "אגופיה" "אדיבוריה" לבעיה שניה "אנפשיה"
"רחימנא" שכן הם באמת עניינים שונים. עיין ר"א שהקשה כבר קושיא זאת
על רש"י. ב) עכשיו יש פירוש יפה מאד לעינין ה"כסיפא". פירוש שהמל"מ
כתבו לראשונה ואף הק"א הסכים על ידו. לפי פירוש המפרש אין לשון
"כסיפא" מתורצת יפה ד"ה ואם חמצא לומר.
י"ג, ב, 6-7 כירן... חיילי: ר"פ (עמ' קל"ג) מביא משפט זה בלשון הרגילה
של הבבלי "דכירן דהני מאה בעשרים לא שלמי לא חיילי". ברם, בדף הבא
יוצא שגרס כלפנינו שהרי לגבי נזירות מועטת הוא מפרש שהבעיה היא
שיש להסתפק אי אמרינן כירן דהליון שלשים בעשרים לא שלמין לא חיילין".
ז תיבעי ליה: בר"פ, ור"ע "חיבעי לך" אבל במפרש, בחרס' ברא"ש

שבשטמ"ק, רכתוס' רי"ד "חיבעי ליה".

9 חדא... ליה: מן המפרש יוצא שגרס "אין הכי קמיבעי" ליה אלא חדא וכו'".

מן החוס' וחוס' הרא"ש שבשטמ"ק ור"פ יוצא שגרסו כדלפנינו.

2 עשרה: ר"פ מביא בחור' גירסא עיקרית כאן "לא סלקו ליה הני עשרים" ואח

הגירסא שלנו מביא בשם "אית דגרסי" ומסיק ד"היא היא". אף הרא"ש בין

בפירוש בין כחוספ' הרא"ש גרס "הליךך". וכן נראית גירסת הרי"ך. המפרש

והחוס' גורסים "עשרה". המאירי גרס כנראה רק "לא סלקי ליה" וז"ל "כיון

דעשרה ימים הוא דיחירי לא סלקי ליה" ופירשה על "עשרה" ע"ש.

נ"ל שב"מ גדולה בין שתי הגירסאות שהרי לגירסתנו מוכן הפירוש

דהיינו "כיון שעשרה ימים אינם יכולים להשלים את נזירותו (לא סלקי ליה)

גמר בדעתו שלא לקבל את הנזירות של "מעכשיו" עד שלא גומר את הנזירות

של לאחר "כ". עיין חוס' דה' וחיבעי. ברם, לגירסת הרא"ש ומייעתו

שה"עשרים לא עולים לו" צריכים אנו להדחק מאד לקיים פירוש זה וז"ל

ר"פ, "לא סלקו ליה הני עשרים. כלומר שיש לנו לומר שאין בדעתו להתחיל

נזירות בחור' הכ' כדי שלא יצטרך להפסיקו. (עמ' קל"ו סוף ד"ה אם תמצא.)

הדוחק שבפירוש זה מכואר שאין זה כלל פירוש "לא סלקי".

ברם, לפי הגירסא הזאת יש פירוש אחר לגמרי כפי שפירש בחוס' רי"ד

וז"ל, "וחיבעי ליה נזירות מועטת פי' די"ל כיון שאלה כ' יום אינו נזיר בהם

חלה עליהו נזירות הל' יום ואע"ג דלא שלמין ואע"ג דלא משתיירי כשיעור

חגלחת נאמר בהם וכשישלימו העשרים ימנה נזירותו ויגלח ועוד ימנה נזירות

הראשונה ויגלח ואותן כ' יום לא יעלו לו כיון ש[לא] (כצ"ל ד.ב.). נשאר

שיעור חגלחת ומנא לי' דלא חיילא כלל דמותר באותן הכ' לשחוח יין."

דברים אלה אינם לגמרי ברורים אבל נראה די. בטוחים שהרי"ד גרס "לא

סלקי ליה הליון ד' " רפירשו כך - כיון שנשארו לו בסוף רק עשרה ימים ואינו יכול לגלח אחריהם צריך הוא להוסיף עוד עשרים ולכן לא עלו לו העשרים שבהחלה כפשוטו, הוא נהג בהם נזירות אבל לא עלו לו הימים מפני שמטילא צריך להשלים בסוף שיעור חגלחת, (מש"כ בסוף "מנא ליה" אין הכוונה לבעל הגמרא אלא או למפרש אחר שאינו נזכר או לנודר עצמו) לפ"ד פירוש זה נאה מאד לגירסא זאת.

והנה מעין ספק זה פירש גם הרמב"ם כפי שיוצא מחיבורו פ"ד הל' ז' וכן כחב עליו הכ"מ (סוף הל' ר') רז"ל, ורבינו א"א לומר שמפרש כן שהרי הוא פוסק בכל הבעיות שבכ' יום ג"כ נוהג נזירות, ולכן צ"ל שהוא ז"ל מפרש דלעולם בכ' יום הוא נוהג נזירות אלא דמיבעיא ליה אם עולים לו להצטרף עם מנין נזירותו או דילמא מונה הנזירות שזור מעכשיו ואחר כל מונה הנזירות שנדר לאחר ל' (צ"ל כ') יום... " הובדל היחידי א"כ בין שיטת הרמב"ם ושיטת הרי"ד הוא שלפי הרי"ד יוצא שמונה עשרים ואח"כ כל הנזירות שנזר לאחר כ' ואח"כ עוד ל' דהיינו פ' יום בסך הכל ואילו לפי הרמב"ם יכול הוא לדחות את הנזירות שנדר לאחר כ' עד שגומר את הנזירות של "מעכשיו" ולכן נזיר רק ס' יום, מכ"מ ברור שאף הרמב"ם גרס כאן "לא סלקי ליה הליון עשרים" כפי שיוצא ברור מדברי הכ"מ "דלעולם בכ' יום הוא... דמיבעיא ליה אם עולים לו."

א"כ נראה שאף לפני הכ"מ עצמו הייתה גירסא לפחות ככמה ספרים "עשרים" שהרי אחרת היה לו לחמוה על פירוש הרמב"ם ופסקו.

ועוד נראה שאף הגירסא בדפוס צ"ל עשרים שהרי בשורות 3-4 גרסינן שם "נדאי נזיר מאה יום כיון דאיח ליה חמנין יומין לבסוף סלקין ליה הליון עשרה או לא." כמובן שבצורה כזאת אין לדברים מובן שהרי לגבי

מאה, עשרה מאן דכר שמיה. ברם, אם נגיה "עשרים" הכל עולה יפה וא"כ כך אנו צריכים להגיה אף לגבי נזירות מועסת. (וזו בקושי נקרא הגהה מאחר שורדאי היה שם "עשרי"). כבר בדפ' וונציה ב' הוציאו את החיכות "הליון עשרה" ולפע"ד אין למחקן וכפי שהגהתיה הרבה יותר נוח.

ברם, חימה על הכ"מ שהביא את הגמרא כפי שהיא בדפ' ראשון ולא העיר על הקושי שבדברים אלה וגם קשים דבריו בהל' ז' וצע"ג.

אף המאירי שפירש כמו החוס' פסק כמר הרמב"ם והרגיש עצמו בקושי כמו שמבואר מלשונו. "אעפ"כ נראה לפסוק דחיילא בהן נזירו" ונראה שהרכיב הפסק של הגירסא אחת על הפירוש של גירסא אחרת.

מכל הנ"ל נ"ל שגירסת הר"פ והרא"ש (לא כפירושם) שהיא גירסת הרי"ד, הרמב"ם, וכפי שנראה גירסת VORLAGE של הדפוס עיקר וכפי שהראיתי אית כאן נ"מ גדולה לדינא. ועיין בקרן אורה עמ' 28 ד"ה ומעחה, ולפי הגירסא החדשה הכל עולה יפה וחלק.

4 אר לא: בדפוס ווילנא יש כאן הוספה אחרי חיכות אלו "ואת"ל חיילי" ולא מצאחיה בדפוסים הקדומים שישנם בידי ואמנם היא כבר היחה לפני בעל קרן אורה והחקשה בה ד"ה ומעחה. בא"מ מביאה בשט ס"א. ולכאורה מדברי הרא"ש והחוס' היה מקום להביא סמך לגירסא הזאת שכך כחבו ד"ה מי וז"ל, "מי חיילא נזירות עליה מהשתא או לא את"ל דבין נזירות מועט ובין נזירות מרובה מהשתא חיילא משום דכי מטר עשרים ויחול נזירו' לא הוי ספק כולי האי וכו'". וברא"ש זכרים דומים. ברם, יותר נראה שלא גרסו לחיכות האלו ודבריהם דומים לדברי ר"פ שכחב, "אמר הריני נזיר לאחר עשרים מעכשין נזיר עולם מי חיילא עילוייה או לא פירוש את"ל אמר הריני נזיר לאחר עשרים ומעכשיו מאה יום חיילא החס הרא שיש פנאי וכו'". כלומר האת"ל

בכאן וכן בחרס' וברא"ש הוא הוספת ברור של הראשונים ולא היחה מצוייה בגמרות שלהם. כנ"ל.

7 לאיתשולי חיילא: הרדב"ז ורמ"ש רוצים לומר שהרמב"ם גרס בכאן "/לא/ חיילא" אבל לפי פירוש הכי"מ וביחר ברור הק"א יוצא שאין בכלל הכרע לזה. ע"ש. ועיין גם בא"מ, על גברי הרמב"ם, ובק"א כחכ"ש"אין לדבריו (של הא"מ) ביאור כלל.

במפרש "אמר הריני וכו'" ואינו כן בשאר ראשונים.

10-11 אמר... מאי: עיין היטב אור שמח פ"ד ה'.

11 פשיט... קדמיתה: בר"פ "פשיט מהאי קרא" וברור שצ"ל "פשיט מיהא קדמ' " כנוסח החוס' ד"ה אמר. (עמ' קל"ז) ובעמוד קמ"ב הוא מביא "פשיט מיהא חדא" והנוסח המקורי במ' כפי שהסגנון מעיד. עיין בא"מ, בסוף דיבורו על הרמב"ם כאן.

י"ד, ב 12 מישלם: בר"פ "משלים".

14 נזיררת: בר"פ "נזיררת".

19 אי'... גילרח: המאירי כותב "מכל מקום מצוה לגלח אף לאחר זמן מרובה" ואיני מכין דבריו שהרי בגמרא, "אין לו תקנה למצוה גילוח" ושם גירסא אחרת לו? לנ"כ וצ"ע. מעירני מו"ר יצ"ר שאולי צריך לומר [אין] מצוה...".

ט"ו, א 8 סותר שבעים: יש כאן שלוש גירסאות: גירסת הספרים השוה בכלם; גירסת הרמב"ם וסייעתו והיא מובאת בפירוש אחד כשטמ"ק ד"ה מחני', דהיינו "סותר עד שבעים", גירסת הקוניזרס דהיינו "סותר" וחו' לא מיד; (עיין חוס' ד"ה לאחר בדף י"ג, ב ור"פ עמ' קל"ב ועוד והיא גירסת הרא"ש)

הגירסא השלישית "סוחר" הגהה כמו שמעידים המפרשים להדיא ומקור ההגהה בדברי הקונטרס כפי שמעיר ר"פ שם. ברם, חלוקים הראשונים בקשר לגירסא שדוחים אותה. לפי החוס' ור"פ היחה לפניהם גירסת הספרים "סוחר שבעים" ואילו לפי השטמ"ק (כלומר פירוש עלום שם מובא שם ונראה שהוא מן הרא"ש) הגירסא היחה "עד שבעים".

גירסת הספרים קשה למדי. לפי החי"ט היא היא גירסת המפרש וז"ל המפרש, "אכל אם נולד לו לאחר ע' דלא מייחרי להו שלשי' דלית בהו גידול שיער שאין תגלחת פחות מל' יום הילכך סוחר את הכל ומתחיל למנות את של בנו ומגלח ואח"כ מונה ק' שלו...". וקשה לי שלפי זה מה פירוש סוחר שבעים? אם נהג דנזירות שמנים יום סוחר שמונים, אם חשעם סוחר חשעים. וכן כמובן יהיה קשה לר"ט המפרש כפירוש המפרש אם אנחנו מניחים שגרסו "סוחר שבעים". קושיא זאת עוד יותר מכוננת לגבי פירוש ר"א שפירש מעין זה וז"ל, "לאחר שבעים. שנולד ליום ע"א, ואי מני ל' דנזירות דבן הרו ק"א, ולא נשאר להשלים המאם אלא כ"ט, ואין כין גילוח וגילוח ל' יום. הילכך מונה ל' ומאה, וע"א שעשה אינם מן החשבון." היחכן שגרס "סוחר שבעים" ומפרש בהדיא "שסוחר ע"א"? לולא דמיסחפינא הוה אמנא שגרסו "סוחר הכל" (ובירסת כי"ק. "סוחר כל שבעים" שמא היא קונפליציה של שתי הגירסאות?) ברם, לפי זה לא נשאר לנו שום פירוש לגירסא המתועדת בכל הספרים ואף בחוס' רי"ד (כלי פירוש). ושהיחה לפני בעלי הקונטרס. לכן נ"ל שאולי בע"כ נקיים את דברי החי"ט ונאמר שהמפרש וסיעתו גירסו גירסת הספרים ופירשוהו בלא דוקא וכלי ספק שזה דוחק, ועלין אורח מישור, ובספר בריית יעקב בשם רש"י כ"י ודברים אין להם מובן. ועיין גם לח"מ פ"ד ה"ד.

ועוד דומה שאף הרמב"ם במה"ק של פיה"מ פירש כלשון המפרש ואח"כ שינה את פירושו (עיין להלן). ונראה שצודקים דברי קאפח (שם העמ' 25) האומר, "וכן פירש רש"י, והוא כפי שהיתה נוס' רבינו במשנה "סוחר שבעים" ואח"כ דקדק. ומצא שהנוס' הנכונה "סוחר עד שבעים" וכך תקן במשנה ובהחאט לכך תקן גם בפירוש כלפנינו". א"כ מוכח שבעלי פירוש זה גרסו בגירסת הספרים, ואיני מבין למה אף אחד לא הרגיש בקושיא הנ"ל דצ"ע. עכשיו ראינו שבאה"ג הרגיש כבר בקושיא הזאת ע"ש ראמנס טעה בהביאו את המל"ש שאינו ענין לפירוש המפרש אלא לחוס'.

הגירסא השניה נמצאת בשטמ"ק ובר"ף עיין כשורות 13-14 וזה תמוה שהרי כאן מביא את שיטת הקונטרס שדחתה גירסא זו וצ"ע"ק. והיא גירסת הרמב"ם בפיה"מ מה"כ וכן במ"ת פ"ד ה"ד, וכן היתה גם לפני המאירי. גירסא זאת הריהי הקלה וחלקה ביותר (עיין בשטמ"ק) ונראה שהיתה אף לפני הירושלמי (כאן ה"י). אבל עיין בפ"מ שלפיר לא היתה לירושלמי גירסא אחרת אלא פרושי קא מפרש לגירסא דידון.

9 שבעים: בר"פ (עמ' קנ"ב) מביא בשם החוס' "ויש ספרים דגרסי אמר רב יום שבעים ואחד עולה לכאן ולכאן". ועיין כל דיורנו ומסיק "וכחכו, אנו לא ראינו בשום ספר אוחה גירסא דנולד כיום ע"א. ונ"ל וודאי שהיא טעות.

11 ואי' סל' דע': בר"פ (עמ' קמ"ט) "וכיון דאמרת". כחוס' כלפנינו.

12 איחגורוי מיחגר: כנוסחת כהי"י כן במפרש ברי"ד ובמאירי "איחגורוי

מיחגר" וכן גם יסוד גירסת החוס' "איחגורי" אלא שנפלה ט"ד. בר"פ

(עמ' קמ"ט) "איחגורי אחגר" לשון עבר. וברא"ש המודפס וכן בר"פ (עמ'

קנ"ד) "אחגורי אחגור" דהיינו עבר רבים. ונ"ל שהישר שבכולם היא גירסת

כה"י וכו'.

12 אלא: המפרש כבר כותב ש"הך אלא נשחנה מכל אלא שבחלמוד". ולכן, יש ספרים ז"ל ג' ל"אלא" - ביניהם כ"י מ'. וכן ר"פ (עמ' קמ"ט) לא גרס לה. והרא"ש (בדפ' ובשטמ"ק) גורס, "כדין הוא דלא ליחני עד שכעים אלא משום דקחני סיפא...". המפרש (כפי שהזכרתי והחוס' גרסו לה). לגבי ה"אית ספרים" של המפרש וה"קצת ספרים" של החוס' עיין בסמוך להלן. ולכן נראה שהגירסא עם "אלא" מקורית ולשון נזיר משונה הוא, אבל עיין א. רויס ז"ל "התהוות החלמוד בשלמותו" עמ' 117.

13-14 עד... רישא שבעים: נוסחת הספרים קשה, שהרי ממנה נראה שהחירון הוא על לשון "שבעים" ואילו הקושיא היחה על לשון "לא הפסיד". לכן היו נוסחאות מוגהות בין הרזשונים. למשל נוסחת ר"פ (שם), "ומשני כדין הוא דלא ליחני עד שכעים (נשכר) לא הפסיד כלום... ואידי קחני סיפא אחר שבעים סותר עד שבעים לא הפסיד כלום". כגון דא היחה גם לפני הרא"ש (המודפס), ותרס' הרי"ד.

כפי שהזכרתי בהערה הסמוכה לעיל גם המפרש וגם החוספות מביאים בכאן שתי גירסאות ודא עקא דלא ברור מה כוונתם. לגבי המפרש המגיהים והמדפיסים הבינו שהוא רצה בגירסא השניה להוציא חיבת "אלא" מאחר שכבר הזכיר את זרוחה. כרם, בדפוס ור' רגס ב"נרסתח הריב"ן" חיבת "אלא" נמצאת אף לפי הגירסא השניה וז"ל, "ואית ספרים דכתיב בהו אלא כדין דלא ליחני עד ע' כו' ומשום דקחני סיפא לישנא דהפסיד דקחני אחר ע' סותר חנא רישא ואינו סותר (כצ"ל) וקחני לא הפסיד". לפי זה יוצא שהחידוש שבגירסא הוא ה"כו'". והאריכות שבסוף, מעין גירסת ר"פ. ולא נגע המפרש בחיבת "אלא" ועיין עוד בה"ר שהגיע במקצת לאותה מסקנה.

א"כ מה היחה הגירסא הראשונה שלפני המפרש. מסתבר שהיא גורסת הספרים שלנו. ועכשיו נוכל להבין כוונתו בדיבור שלפני זה רז"ל, "אלא כדין הוא דלא ליחני עד ע' ומשום דקחני סיפא כו' הך אלא... והכי משמע אלא משום דקחני סיפא אח' ע' חנא לי' רישא עד ע' ובדין הו' דלא ליחנייה כלל דהא אמרינן דאפי' איחגורי מיחגר." נ"ל שמלבד מה שחירץ בזה לשון "אלא" ג"כ חירץ לשון "עד שבעים" ו"שבעים" שבנוסחתינו. וכוונתו שלא היה צורך לכל הכבא הראשונה "כלל" רא"כ עולה שפיר לשון הספרים והכוונה שבדין לא היה לו לשנוח עד שבעים (פי' הכבא של עד שבעים) ומאחר ששנה אחר שבעים (הכבא השניה) חני נמי שבעים (עיין גם במר"ש שפירש כפירוש הזה בגלרא) אלא שעדיין קשה לפ"ז לשון "שהרי אמרינן איחגור מיחגר" רצ"ע. ע"ג בספר ב"י משם רש"י.

מה לגבי החוס'. אף לפי דבריהם נ"ק שבגירסא השניה לא גרסו "אלא" רז"ל, "ובספרי" אין כתוב אלא בדין הוא שלא ליחני עד שבעי' והוי כמו וכו' ולא הפסיד. (כצ"ל). וכן הגיה ב"ר אכל עיין א"מ שהגיה בענין אחר והכל עולה בקנה אחד. ושוב לא נראה שכוונתם להוציא חיבת "אלא" אלא לומר שגרסו בגירסת הספרים שלנו. ברם, פירשו בענין אחר מאשר המפרש דהיינו ש"הוי כמו וכו'". א"כ גירסא ראשונה שלהם היחה ודאי מעין זה של ר"פ (ברם עם "אלא") אולי אנחנו צריכים להגיה כאן "ובספרים אין כתוב אלא אלא בדין וכו'". אבל עיין מש"כ בה"ר שגרסו בגירסא ראשונה "כלל" רל"נ, רעיון א"מ.

כפירוש האחרון של החוס' כפ' שבארתיו יש גם לפ' פירוש אחד (סחמי) שבשטמ"ק, רז"ל, "בדין הוא דלא ליחני עד שבעים קצר התלמוד וכאלו אמר וכו' כלום" בדין הוא דלא ליחני עד שבעים לא הפסיד...".

19-20 וכן... מינה: כנוסחתינו אף במפרש, בחרס' בר"ע כשם "ה"ג ככל
 הטפרים", ובחרס' הרא"ש שבשטמ"ק, ובקונטרס (ר"פ עמ' קנ"ב). אבל בפי'
 הרא"ש ובר"פ כשם החוספות הגירסא היא "ומתניתין ליחה לדרב" (רא"ש) או
 "ומתניתין ליחא לרב". (ר"פ). לפי נוסח ר"פ האחרונה באמת כאן גירסא
 שונה וכן הוא אומר להדיא. ברם, יותר נראה שהמילים, "מתניתין ליחה לדרב"
 גלוסה הן שכורנתה היחה לפרש הלשון הקשה. מן הגיליון נכנס לטקסט
 כפי שיוצא מכ"י ו'. זה יסביר יפה ה"סתירה" בין חוספ' הרא"ש ופי'
 הרא"ש. עיין מכלנה"ם עמ' 203 (כיון לדעת הא"מ) וויס שם ודבריו צ"ע.
 ס"ו, ב 3 שלשה: במ' ובחרס' ד"ה אבא איחא "שלשי" ואין לו מובן ונראה
 שאוהה הטעות נפלה בשני המקומות.

4 מאי: במ' "ואמרי מאי" עיין מו"מ עמ' שע"א הע' 2 האומר שכורנת
 "ואמרי" לומר שציטטה ממו"ק היא.

13 ממאי... מטמא: לפי חרס' ד"ה מאי וד"ה אלמא לא גרסינן "ממאי ודילמא
 משום" אלא "וקסבר" מכאן ולהבא מטמאה" ומסקנה דמילחא היא. והסיבה
 שהגיהו כך גלוזה, שהרי אם אנו אומרים דמקצח היום ככולו מה מועילה
 העובדה שמכאן ולהבא מטמא, הרי עכ"פ טמאה היא ביום שחיטת הפסח.
 מצטרפים לגירסא הזאת אף הרא"ש ור"פ (עמ' קנ"ו) והמאירי (עמ' ס').
 ברם, המפרש. ר"א, השטה, ה"פירוש" בשטמ"ק (ר"ע עיין בהערות המהדיר
 עמ' ל"א ע' 100), וחרס' הרי"ד גורסים כולם כמו גירסת הדפוס. אין
 להגיה איפוא כדברי החוספות. ומורי ר' ד' הלבני כחב בספרו מו"מ עמ'
 שע"ג שהלשון הזאת הובאה לכאן בטעות מן הסוגיא המקבילה בפסחים.
 (השווה דברי ר"א "ועיקר האי מימרא בכיצד צולין").

ולפע"ד אין צורך בזה ואדרבה נרסחתינו מחפרשח יפה וכפירוש השטה, רז"ל, "ודחינן ממאי ודילמ' היינו סעמא דר' יוסי דקסבר מכאן ולהבא הוא מטמא פי' וכי שחט וזרקו עליה הויא טהורה ממש משרס דמכי החחיל יום שני קצח וקבלה טהרה מטומאה דאחמול וכי הדרא חזיא מטמאה מכאן ולהבא ולא למפרע דלא בעינן שחאה טהורה כל היום ולא צריך למהוי מקצח ככולו אבל היכא דבחושבנא דיומי חליא מילתא כגון בנזירות לעולם אימא לך דלא אמרינן מקצח היום ככולו". אבל עיין ק"א, ומר"ש.

הערה נוספת: לא יתכן שבעל "הפירוש" בשטמ"ק הוא ר"ע שהרי יוצא ברור מדברי ר"ע עצמו בדיבור הבא שגרס גירסת החוספות רז"ל, "אלמא מדקתני למפרע, מקצח היום ככולו לית ליה". ואילו לפי גירסתינו (גירסת ה"פירוש") דאורייתא של "למפרע" באה לקיים מקצח היום ככולו ולא לדחותו. 22 דאורייתא: לכאורה אין מקום לחיבה זו ככאן ונראה שמפרש, והחוס', ור"ט לא גרסו לה. ברם, אם נגיה הגהה קלה עולה היא יפה. ונ"ל שצ"ל, "לעולם אימא לך דאורייתא טומאת חהום וכו'". והפירוש ברור שלעולם אימא לך דמשאמר ר"י שמטמאה למפרע דאורייתא היא, מעין זה איתא נמי בכרית יעקב ע"ש. וכן הוא הנוסח בר"פ (עמ' קנ"ז).

24 הרואה: בשני כה"י "אכל הרואה" וכן גרסי לה כאן החוס', ור"פ, וכן היא נמצאת במקבילה בפסחים ושם כתב רש"י "דלא ידעינן אהיכא קאי". אבל ראה מש"כ בא"מ על החוס' ד"ה אבל, וק"א שזוהי משנה בפרק קמא דזבים ושם "אבל" במקומה ע"ש מ"כ. א"כ נראה שהגירסא הנכונה היא "דחני ר' אושעיא" וכן היא באמח בר"פ עמ' קנ"ו.

26-27 מה... ידמו: כגירסת... יכה"י דהיינו בלא "מה נפשך" ובלא חציה השני גורסים החוס' והרא"ש. ואיני רואה שם נ"מ בין שתי הנוסחאות.

בר"פ יש גירסא משונה קצת וז"ל, "סוחר אח שלפניו... ור' יוחנן /סכר/ לא לספור אלא יומו... ומחמה חלמודא על מילחא דר' יוחנן מאי דעחיה, מה נפשך אי ספר ליספור כולהו כדכתיב וספר לו שבעה ימים לטהרתו... ואי לא /לא/ ליסחור כלל." ולפי גירסא זאת הראיה מן הפסוק מחאים מאד ואולי כך גם הגירסא המקורית אצל החוס' המביאים ארחו הפסוק.

נראה שגירסתינו הושווה לפסח' פ"א, א וכן בסמוך. שם אימא: כחוס', ברא"ז, ור"פ (עמ' קנ"ז) איחא "הכי קאמר" כמו בכה" במפרש כמו בדפוס. ט"ז, א 1 קאי: כחוס' כמו כה"י "סכר" וכן ברא"ש ור"פ. במפרש כדלפנינו בדפוס, וכן בר"א.

ל-6 כיר'....לשימור: ור"פ מביא שתי גירסאות: א) "כיון דחזאי בפלגא דירמא אידך פלגא חזוי לה שימור" ב) "כיון דחזאי בפלגא דירמא סליק ליה שימור". איני רואה נ"מ בין החללות הגירסאות אבל בסופן יש נ"מ טובא שהרי רוב הראשונים מסבירים שהכוונה היא שהחלל היום של מחר עולה לה לשימור וא"כ מה כוונת "אידך פלגא דירמא". וכן כתב ר"פ "ובספרים שכח סליק ליה שימור, ואין כחוב בהם אידך פלגא ניחא טפי. דאידך פלגא משמע מאחר היום." ברם, יש להקשות דא"כ למה הזכיר בכלל פלגא דירמא. הל"ל לשון מעין, "כיון דחזאי יומא חדא אידך יומא סליק ליה שימור." לכן, נראה שהגירסא הראשונה מקורית ופשניה הגהה היא. וא"כ נראה שפשוטה של הסוגיא היא כפי' ר"ח או הר"י המובאת בראשונים והכוונה כאמח שסוף אותו היום עולה לה לשימור. "אידך פלגא" כמשמעה.

החוס', המאירי, גרסו כוודאי כגירסתינו. וכן נראה מר"א ור"ט. וכן בחוס' נידה ע"כ, א גרסו כגירסא זאת והביאה כראיה לפי' הר"י (היינו פי' ר"ח דחוס' נזיר) וכמש"כ. וכן גם בחוס' פסח' פ"א, א ד"ה אי. מן הרא"ש (כנדפס) נראה שגרס כגירסא השניה של ר"פ.

ט"ז, ב 6 כדהרין בה: כן הוא "כדהרין" אף במ' ובמפרש, בור' "כדהרין".
 ובר"ף "כדהור". בשיטה "כדהרין". להלן כדף ל"ג, א ככל הספרים "הרין"
 וכן שם במפרש, חוס', שיטה, ר"ט. מלשון "הרין" אין לדייק שבגוף שלישי
 מדובר שהרי יש "הרין" בגוף ראשון עכ"פ בשבת קנ"ו, א וכן בכ"י רוטיקן
 108 "הרין". מכ"מ בשימוש זה הוא כנראה מיוחד למס' נזיר. מודני למור
 יצ"ו והפנה את חשומת לבי לענין הזה.

7 מי שנזיר: בר"פ כמו מ' "נדר והוא". ברי"ד כמו ור' "נזיר והוא". במפרש
 "מי שנזיר והוא". ומשאר ראשונים (חוס', ר"ט, ולשון הרמב"ם) אין ראיה
 שהרי הם מצטטים את המשנה עצמה.

10 מיתלא תליא: בשני כה"י "מילתא תליא" כלר' "הדבר חלוי" וכן גרס
 ופירש הרי"ד "מילתא דנזירות תליא". בר"פ ובחוס' הגירסא "מיתלא חלי",
 ובמפרש "מיתלא תליא וקיימא".

י"ז, א 2-6 אין... המיניי': כפי שכבר הזכיר מור"ר הגרש"ל בחוס' כפש'
 עמ' 524 הייתה לראב"ד בכזן גירסא אחרת. וז"ל הראב"ד בפירושו לעדיות
 פ"ד מי"א, "וחנן כההוא פירקא מי שנזיר והוא בכית הקברות אפי' הוא שם
 שלשים יום אין עולה לו מן המניין ומפרש בגמרא שאין שביעי שלו עולה
 לו מן המניין אבל נזיר טהור שנטמא שביעי שלו מיהא עולה לו מן המניין
 שכחוב וטמא ראש נזיר כנזיר טהור שנטמא הכחוב מדבר שהוא טעון גלוח
 והבאת צפרים ויום שביעי עולה לו מן המניין כדכתיב וקדש את ראשו ביום
 ההוא יצא ונכנס עולין לו מן המניין פ' על שביעי שלו קאמר".

קודם כל ברור שהראב"ד גרס כברייתא כאן ההיפך מגירסתו (עחרס' כפש'
 שם) והיא גירסת החוספחא בכל הנוסחאות. א) איך הבין את הקושיא לפי
 גירסתו? וב) ממה הבין שהגמרא מפשט את המשנה בדרך שהוא מפרשה?

לגבי השאלה הראשונה נ"ל שנצטרך לומר שגירסתו בגמרא במקום: "ואי סלק דעח לא חיילא אמאי" היחה "ואי סלק דעח" לא חיילא מאי לא עולה כלומר "מאי איריא לא עולה אינו נזיר כלל".

לגבי השאלה השנייה נראה לומר שהראב"ד הבין: שהכריחא שלנו לפי גירסתו היא מעין פירוש למשנה. א"כ "טמא שנזר" היינו "מי שנזר בבית הקברות" ואין בזה חידוש אבל "נזיר טהור שנטמא" הוא "יצא נכנס" וכו' חידוש גדול. עכשיו שיטת הראב"ד מובנת. הכריחא מפרשת את המשנה ו"עולה לו" במשנה (הראב"ד אינו גורס "עולים לו" כולפנינו) פירושו שביעי שלו. והנה דמב"ס פרק ור' ה"י כחב, "יצא והזהר וטבל לטהר ומנה ימים מנזירותו וחזר לבית הקברות אוחן הימים שמנה עולין לו ואפילו נכנס ביום השמיני שלו הרי השביעי שלו עולה לו מן המניין". וחמה על זה הרדב"ז, "וא"ח זה נזיר טהור שנטמא הוא שהרי מנה קצח ימים...". ולפי שיטת הראב"ד נוח דאין הכי נמי שזה נזיר טהור שנטמא וכמ"כ.

ברם. צ"ע, שהרי הרמב"ם בהל' ז' גילה בהדיא שאין גירסתו כגירסת הראב"ד ולא השיג עליו. ועוד דבכאן הראב"ד מפרש לשון "אין עולין לו מן המניין". בעניין אחר מאשר פירש בעדיות ע"ש הל' י' ובל"מ. וכמעט שהייתי אומר שפירוש עדיות לא יחכן שבא מבעל ההשגות מטעם הקושיא הזאת.

8... וחילא: במפרש, בחוס', ברא"ש שטמ"ק ורי"ד ור"פ גורסים כמ'. מר"ט נראה שגורס כגירסת הדפוס.

12 מילקי: במפרש, ר"פ, ר"ט וחוס' הרא"ש (שטמ"ק) "מילקא". בחוס' "לקי מילקי".

13 משום: בר"פ "אידי דקא בעי", בר"פ "אידי דחנא". בחוס'.

"משום דקחני".

19 הא: בר"פ "מאי לאו" בשאר ראשונים כלפנינו.

22 בחקנתיה... בקילקוליה: במפרש ומאירי כלפנינו אבל בחוס' "בחקנתא..."

בקילקולא" וכן ברא"ש, ר"פ, ר"ט.

26 מהר: בר"פ "מי".

27 תינזור: במאירי "חזיר". בר"פ כלפנינו.

28 גזיר: בר"פ "נזיר טהור" כמו כיה"י.

29 מחרי: בר"פ "מחירין" כמו במ' וכן ישר לפי משפט לשון נזיר.

י"ז, ב ופרע... מעזיבה: במאירי "ופירע לו את המעזיבה", וכמפרש "ופרע

את המעזיבה" וזוהי הגירסא המדויקת לפי פירושו שהרי הוא מפרש שה-

"מעזיבה" מתחח לנזיר היא ואין לומר עליה "מעליו". וכן ר"א כותב, "מעזיבה

תקרה שחחיו, וטומאה בוקעת ועולה". א"כ אף הוא לא גרס "מעליו". ברא"ש

הגירסא "ופרע עליו המעזיבה" ואף הוא מפרש "שגלהו מתחחיו", פירשה כנראה

כאילו נאמר "לו" דבר בלתי אפשרי אם גרס "מעליו". וכן ר"ע וכן במאירי.

בחוס' הגירסא קצת מבובלת, פ"א הם מביאים את זה "פרע לו עליו המעזיבה"

ובשניה "ופרע על המעזיבה" שפירושו כמו "ופרע את...". מכ"מ ברור שאף

אחד מן הראשונים לא גרס "מעליו". ועיין ברמב"ם פ"ו ה' מ.

שגרס "עליו" וכן בראב"ד אלא שגרס "חקרה".

2 גמירין: נוסחת הדפוס כמובן נכונה.

2-3 כי... אבראי לא: המפרש כותב "ה"ג כי גמירי שהייה בפנים אבל אבראי

לא" ואם כל כוונתו לשנות מ"בכית המקדש" ל"בפנים" איני יורד לסוף

דעתו. שמא גירסא אחרת הייתה לו ולא נשרדה כלל. בר"פ הגירסא היא "כי

גמירי שהייה בבית המקדש גמירי אבל אבראי לא" כמובן שלשון: זה יוחר

- תוקן מבחינת החכיר. מדברי ר"ע נראה שגוס, "כי גמירי במקדש אבל כנזיר לא", ואלו זאת הגירסא והמפרש דחה אותה וגירסתינו א"כ קונפליציא של שחיהן וצ"ע. נראה שהתוס' גרסו כמו המפרש.
- 4 נזר: במפרש "נדר".
- 10 אבל... בעי: במפרש "אכל גילוח בעי". בחוס' "הא גלוחי בעי" ובר"פ "הא גילוח בעי". ברא"ש (דפ' רגס שטמ"ק הגירסא "אכל גלוחי מגלח".
- 12 - שם מה טעם... גלוחי: כחוב בשטמ"ק (בשם ר"ע) "מה טעם קאמר מההוא טעמא דאינו מגלח אינו מביא קרבן טומאה הוא הדין דמצי לשנו" כדלעיל כדין הוא דליחני ואינו מגלח ואידי דבעי למיחנא סיפא. יש ספרים דגרסי הכי". יש מכ"מ ראייה שר"פ לא הכיר ספרים כאלה שהרי הוא מעיר בשם אביו אותה ההערה בלי הסיפא וז"ל, "וה"ה דמצי לשנוי כדשני לעיל, משום דבעי למיחנא סיפא וכו', לשון אדוני אבי ז"ל".
- 12 שנוי: במפרש "שנוי" כדלעיל.
- 16 לא הוא למלקוח: במפר' "לא למלקוח". במאירי, "לא אלא הא למלקוח". כר"פ כלפנינו.
- 18 חנא... מיליה: בחוס' "חנא שביעי שלו וכל מילי" כמו בור'. ברא"ש (דפ') "חנא ז' וכל מילי". בר"פ "חנא שביעי וכל מילי שלו". במאירי "חנא שביעי לכל מיליה". במפרש כדלפנינו.
- 24 מבטל... את: במאירי "סותר את".
- 26 שאינו... קודמין: במאירי "שאיין ההחלט סותר".
- תגלח' טומא': במפרש, חוס', שטמ"ק (ר"ע) ור"פ, "תגלח דטומאה". ברא"ש (דפ' ושטמ"ק) "לתגלח טומאה". במאירי כדלפנינו.
- י"ח, א - 31 לא... קחני: לפי גירסתנו הפירוש הוא שניסינו להוכיח קודם

שנזיר בקבר טעון גילוח ודחינוך. וב"הכי נמי מסחברא" ניסינו להוכיח ההיפך וגם זה דחינו כלשון "לא תגלחת דנזירות קחני". כן גרסו המפרש, החוס', פירוש אחד בשטמ"ק, והפירוש הראשון שבו"פ. והוא קשה עד מאד. כפי שכבר הקשה ר"פ (עמ' קע"ד) איזה חידוש יש בדחוי "לא תגלחת דנזירות קחני"? הרי מי שאמר "מאי לאו תגלחת דטומאה" ידע ורואי שהמצורע מתגלח לאחר ימי חלוטו ואין בכלל להבין סברתו אם לא נאמר שחילק בין תגלחת נזיר לתגלחת צרעת. א"כ כוונת ה"הכי נמי מסחברא" היא שחילוק זה אינו מחקבל על הדעת שהרי מכ"מ איכא תגלחת - "מי לא בעי תגלחת". א"כ מה הוסיף המדחה שאמר "לא תגלחת דנזירות קחני". ודוחק לומר שלא הבין אחד את השני. רבינו פרץ מכיז גירסא אחרת, שהיא כנראה זהה עם גירסת כ"י מ' דהיינו "אלא תגלחת דנזירות קחני". וניסח לפרש שאין כוונת ה"הכי נמי מסחברא": "להכריח מטעם אחר שלא הזכיר קודם דיהיה צריך לומר דתגלחת נזירות טהרה קאמר אלא דר"ל דמסחבר טפי לומר דאנזירות טהרה קאי, ודר"ל דאע"פ שיש תגלחת בשניהם ושיש תגלחת בימי חלוטו כמו כנזיר בקבר מ"מ וארי יותר לעלות למנין נזירות טימא (כך!) נזיר בקבר יוחר מימי טומאה בחלוטו משום דאוחו שער דנזיר טמא אינו מגלחו ועומד השער לתגלחת בסוף נזירות טהרה... אכל אם נאמר דגם כנזר בקבר טמא מגלחו כשיטהר מטומאתו, אלא דהא דקאמר הוי משום דימי טומאת נזיר בקבר ואריין לו לעלות למנין יוחר משום דתגלחת טהרה שלו הויא תגלחת כדי לקבל נזירות טהרה ותגלחת טומאה דימי חלוטו לא הויא אלא לטהר מצרעתו, הרי לאו סברא... ע"ש, ממה שציטטתי נראה מספיק להכחיר את הקשה שבפירושו. קודם כל אין זה המוכן הרגיל של "הכי נמי מסחברא". (זה אפשר לחרץ כמוכן מפני שלשון נזיר משונה) ושנית אין הפירוש הולם כל כך את הלשון.

נראה לי יוחר שהגירסא המקורית חסרה בה כל הלשון "הכי נמי מסחברא" עד הסוף. כן גרס כנראה המאירי הכותב, "ופירש לא תגלח תהרה ופי' הדברים ומה נזיר בקבר ששערו עומד מעכשו לתגלח תהרה, אחר שיחחיל מנין נזירותו וישלימנו, ימי חלוטו שאין שער עומד מעכשו לתגלח תהרה של נזירות שהרי עומד הוא תחלת לתגלח אחרת של טהרה, והוא תגלחת שבסוף הצרעת, לא כל שכן שלא יעלו, ונמצא שלא כדרכנו בשאלחנו כלום". וצאקה קצת שאף הרא"ש גרס כן מאחר שלא פירש על זה כלום אבל כמובן שאין זו הוכחה גמורה. וכן אולי כוונת הה"ג שבר"פ (עמ' קע"ג) ע"ש.

מסחבר איפוא לומר שה"הכי נמי מסחברא" היא הוספה לאחרי ההדרת הסוגיא. א"כ נוכל לפרשה שבאמח צריכים אנחנו לגרוס בה "אלא" ואין דברים אלה דחויי של ה"הכי נמי מסחברא" אלא סירמא דמילחא. לפי זה פירוש הדברים הוא "הכי נמי מסחברא שכונת הברייתא היא תגלחת תהרה דאי ס"ד תגלחת טומאה דהיינו אחרי ימי טומאתו, ימי חלוטו מי לא בעי תגלחת אלא ודאי כוונת הברייתא היא תגלחת דנזירות (היינו תגלחת תהרה)". פירוש זה נראה לי מרווח מאד. מכל מקום אין לומר א"כ שהלשון מקורית היא בסוגיא שא"כ כבר אפשר אפשיטא בעיה רב אשי שהרי אם כוונת הברייתא היא שאתו השיער על ראשו עומד לגילוח בסוף נזירות הוכחנו שאינו טעון גילוח. לכן מסחבר שלאחר שהסוגיא נסדרה ומסקנתה באמח שאין נזיר בקבר טעון גילוח בא איזה לומד (יתכן סבוראי או גאון) והעיר שיש להוכיח כן ג"כ מן הברייתא הקודמת. מי שלא הבין שזו הערה נוספת היה קשה לו שא"כ אפשר אפשיטא הכעיה ואיזה צורך יש בהמשך כדאמרן ושינה מ"אלא" ל"לא".

3 תא... בזרז: במפרש "ח"ש וכי ימות מת עליו כפח' פחאוס בטהו' וכו' וכמובן שגירסא זאת נוחה מאד דהיינו קודם דרשו את התחלת הפסוק ובח"ל

הביאו את סופו. כן נראית גם גירסת החוספות. המאירי גורס את כל הפסוק ור"פ כדלפנינו. רעיון ספרי נשא פיסקא כ"ח (עמ' 34 במהדורת האראוויטץ) הגורס כלפנינו בקצת שינויים.

12 ט"ז מינה: במפרש "שמע מינה דאין טעון גילוח שיער ש"מ, "בר"פ "אלמא לא בעי תגלחת ש"מ" ואיני בטוח רזה לשון הש"ס. ומעין זה במאירי. בשטמ"ק בשם השיטה, "שמע מינה דנזיר בקבר אינו טעון גילוח שמע מינה." 24-30 אמר... קרב'. וי"ח, ב 9-20 לישנא... היא: יש לפנינו כאן חופעה מורה מאד. בדפוס ר"נציא א' ישנן שתי נוסחאות של חלק מן הסוגיא (ושלאכרגיל הל"א אינה מובאת מיד אחרי החלק המחאים) לפי כל המקורות כה"י וראשונים רק הלישנא אחרינא קיים וככלל אינם יודעים מלשון אחר'. כבר בדפוס' ורנציה ב' הוציאו את הלשון הראשון והכניסו במקומו את ה"לישנא אחרינא" מעין נוסחת כיה"י והראשונים.

קודם כל נשווה את נוסחת הלישנא אחרינא עם נוסחאות כתבי היד והראשונים ואח"כ נדון בלשון הראשון שבדפוס וינ' א'. קודם כל יש חילוק בין מספר הנוסחאות. לפי הדפוס בלישנא אחרינא וכ"י וו' "נטמא וחזר ונטמא וחזר ונטמא". ואילו בכ"י מ' לגבי רכי יוסי יש רק "ניטמא בשכיעי". וכדברי רבי יש "נטמא וחזר ונטמא". מדברי המפרש נראה שגרס "נטמא וחזר ונטמא". וכן גורס ר"פ, ור"ט. והשיטה גורס ג' פעמים כמו כ"י וו' והדפוס. נראה שהנוסחא המקורית היא "נטמא וחזר ונטמא". הסיבה שהגיהו והוסיפו עוד "נטמא" היא כנראה מפני שחשבו שכאן רק שתי נוסחאות ואין קורין לשתיים הרבה. ברם, באמח"נ נטמא בז' וחזר ונטמא" מספיק הוא להרבה מפני שאם נטמא בז' כבר היה טמא פעם אחת הרי שחיים ועוד "חזר ונטמא" הרי ג'. עיין ר"ט ור"פ.

עוד שינוי הוא שבדברי רבי כביכול נאמר בדפוס "נטמא בשביעי וחזר ונטמא בשמיני" ואילו כל הראשונים הנ"ל וגם שני כה"י גורסים ב"שמיני" בשני המקרים. אמנם אין נ"מ אבל הסיגנון יותר מיושר אם נגיה ככה"י וראשונים, חרץ מאלה אין שינויים חשובים בין הלישנא אחרינא ונרסחח כה"י והראשונים. אבל עדיין נשאלת השאלה מניין הנרסח הראשון בדפוס? לפי הנרסח הזה "נטמא בז' וחזר ונטמא בז'". ומני ר' יוסי בר' יהודה היא כיון דלא יצא שעה הראיה להביא קרבן אינו חייב אלא קרבן אחד (אבל שפיר קרינן ביה טומאות הרבה כיון דנזירות טהרה חיילא עליה) דאי תימא ר' היא הרי יצחה שעה שראויה להביא קרבן. "לכאורה לשון זה קשה להולמה דאי נטמא בז' איך אמרינן "יצחה וכו'". כרס, הכרונה נראית כעין ממ"נ אי נטמא בז' טומאה א' היא ואי נמי כח' הרי יצח' וק"ל. א"כ יתכן שזר הגירסא המקורית והשניה הוגהתה בגלל הקושי הנ"ל, וצ"ע ק.

י"ח, ב 2 דנטמא דחזיא: קודם כל יש להעיר ש"חזיא" כמובן צ"ל "חזא" כמו במ', ובמפרש. ופירושו ש"ראה". א"כ "נטמא" מיותר. ונראה שהיה קשה מה ענין "ראה" כאן הרי מדובר בטומאה מח (עיין במפרש שחירץ זה כחוש ביקורתי נפלא ועיין רש"ש' ולכן הגיהו "דנטמא" וכדומה. כן בחוס', ברא"ש, וכו' פ. נוסחחינו א"כ קונפליציה היא של הנוסחא המקורית וההגהה. למפרש רק הנוסחא המקורית. נראה שכן גם ברו' אלא ש"חזא" נשתבש ל"הוה" שם.

ט מיהא: צ"ל "אימת" וכן היא בכל הנוסחאות וכבר הרגה כן בדפוס וונציה ב'.

5-8 אי... מדאררי': צ"ל "מאורחא" וכן היא בכל הנוסחאות וכבר הרגה כן בדפוס' ור' ב'. לגבי כל המשפט החוס' ור"פ מעידים שהיתה נוסחא אחרת שהרי מביאים אח גירסחינו בלשון "ה"ג" ולא זכיתי לגלות אח הגירסא השניה.

17 טומאת: חיבה זו שיבוש היא וצריך או למחקה או לתקנה "דטהרה" כמו בנוסחאות.

דנטמא... בשמיני: בשטה ד"ה גופה ובר"פ עם קע"ח ד"ה וחכמים הגירסא היא "אם נטמא בשביעי וחזר ונטמא בשמיני" עיין לעיל גירסא כה"י ולהלן שורה 21 בהערה. וגירסא הדפוס נראית קונפליציה.

20 גופא: כחבו המפרש והחוס' שאנו צריכים למחוק חיבה זו (לפי המפרש להמירה כ"ח"ר). וכן העיד השטה ש"גירסא הספרים" היא "חנן רבנן", אלא שהכיר גם ספרים עם גירסאנו. הקונטרס בר"פ, אביו, הרא"ש, והשטה כולם מפרשים שה"גופא" קאי על המימרא דלעיל בו אמרנו שר' ירמיה מסיימם שנטמא בשביעי וחזר ונטמא בשביעי מביא קרבן אחד, וזוהי רישא דברייתא. ועיין בסמוך פתרון אחר.

שם: בכ"י ור' ובשטמ"ק "גופה" וכך נמצאת חיבה זו בגמרות מדוייקות כגון כ"י המבורג ופירושה גופה שלענין. ר' מ"ש גולדברג על גופא בכ"ר (לשוננו)

20-29 נטמא... עכבר: כל הברייתא נמצאת בתוספתא נזירות פ"ד ה"ח, ובכריתות פ"א ה"ד בשינויים ורק ע"י ניתוח מקורות התוספתא נבין את התפתחות הסוגיא וגירסותיה בבבלי.

21 נטמא שמיני וחזר ונטמא: בשטה, "נטמא בז' וחזר ונטמא כה"כ" וכך הוא בכמה נוסחאות התוספתא עיין היטב מש"כ מו"ר הגרש"ל יצ"ו בחוס' כפשו' נזיר' עם' 552-551.

23-29 דברי ר' אליעזר... עכבר: ברייתא זאת ושינוייה בבבלי מעמידים לפנינו כמה קושיות חמורות ומהן שכבר הקשו אותן הראשונים. א) מניין לרב חסדא (לעיל שו' 18-19) אם "נטמא בשמיני וחזר ונטמא בשמיני"

דכיון שיצח' שעה שראויה להביא בה קרבן נחתיב על כל אחת ואח' "דילמא ר' כחכמים או ר' ישמעאל דכאן ס"ל ואינר חייב על כל אחת ואחת כל זמן שלא הביא קרבנותיו או חלקם. קושיא זר הקשה הרא"ש סוף י"ח ע"ב ור"פ עמ' קע"ח סוף ד"ה וחכמים.

(ב) גירסת כ"י ור' אינה מחאימה להמשך הגמרא כפי שאבאר. לפי גירסת כ"י ור' יש ארבע מחלוקות בברייתא הזו (1) דעת ר' אליעזר שאין הקרבנות כלל מעכבים אותו (2) דעת חכמים שדווקא אשמו מעכבו (3) דעת ר' שמעון שדווקא חטאתו מעכבתו (4) דעת ר' ישמעאל ששניהם מעכבים אותו. והנה לפי הגמרא דלהלן (אף לפי כ"י ור') כמובן הרכותא של כיום ההוא הוא אע"פ שלא הביא אשמו, ותר' אין מזכירין שם דעת ר' שמעון. לגבי הכפילות בדברי ר' שמעון ז"ל בגירסת ור' עיין להלן וברור שעכ"פ לפי הנמצא לפנינו המילים "ר' שמע' או' מביא קרבן אחד על כל אחד ואחד" מיחרות הן.

(ג) אף המפרש גרס כאן מעין גירסת כ"י ור' אלא שיש כמה קשיים כמות שהוא לפנינו. החלת גירסתו היא "וחכמים אומ' קרבן אחד על הכל עד שיביא אשמו הביא אשמו ונסמא מביא קרבן על כל אחת ואחת". ואח"כ יש "הביא חטאתו ולא הביא אשמו מונה" והנה הדברים סותרים זה את זה. לכן נראה שהיתה בגירסתו "ור' שמעון אומר מביא קרבן אחד על הכל עד שיביא חטאתו" והחיכות "הביא חטאתו וכו'" מוסבות על דברי ר' שמעון כמו בכ"י ור'. נמצא שלמפרש גירסת כ"י ור' וקשה עליו אותה הקושיא שאף הוא גורס להלן "ולרבנן אחא ליה הוא אע"פ שלא הביא את אשמו".

והנה בתוספתא כריכות פרק א' הי"ד נמצאת שתי ברייתות מצורפות זו לזו וז"ל, "מצורע שנחנגע וצחזר ונחנגע חזר ונחנגע מביא קרבן אחד על הכל הביא צפוריו ונחנגע מביא קרבן על כל אחד ואחד דברי ר' אליעזר וחכמים

אומרים קרבן אחד על הכל עד שיביא אשמו הכיא אשמו ונחננע הביא אשמו ונחננע מביא קרבן על כל אחד ואחד ר' שמעון אומר קרבן אחד על הכל עד שיביא חטאחו נזיר שננטמא וחזר וננטמא מביא קרבן אחד על הכל נטמא יום שביעי שלו וחזר וננטמא יום שביעי שלו מביאין קרבן אחד על כל אחד ואחד דברי רבי וחכמים אומרים קרבן אחד על הכל עד שיביא חטאחו.

בזה כבר מחורצת קושייחנו הראשונה דלעיל דהיינו מניין לרב חסדא שרבי ס"ל שאין אף אחד מן הקרבנות מעכבים. הרי זה היה ידוע לו מן הברייחא הזאת. מו"ר יצ"ר מעירני שהדבר קצח קשה שהרי לעיל אומרת הגמרא "מאי רבי וכר"א"כ היה לו להביא את הברייחא בפירוש. וחירוץ זה טוב אפילו אם לא נגיה בברייחא של הבבלי "דברי רבי" במקום "דברי ר' אליעזר אבל אם נגיה שם: הברייחא ג"כ פירוש נאה ל"גופא" דהיינו שהבינו שכשרב חסדא מביא דין זה בשם רבי למעשה הביא את הברייחא בלי לציין כן בפירוש וא"כ זוהי רישא ברייחא דילן והגופא במקומה. (גם זה יוצא מן הכלל. גופא היא ציטטא מן המובא קודם לכן. מו"ר יצ"ר.)

גירסא זאת דהיינו "דברי ר'" במקום "דברי ר' אליעזר" הרי היא גירסת השטה, ר"ל ס"ע חקל"ב בשם "נסח" דילן, והרי"ד ט"ו, ע"כ סוף ד"ם איחיביה. ועיין סכ"י כאן והגהות הגר"א. ועוד ראינו מחוספתא כריתות שדעת ר' שמעון לגבי מצורע היא שדווקא החטאת מעכבת ואין האשם מעכב. א"כ מסתבר לומר שכך דעתו ג"כ לגבי נזיר. נמצא שה"חכמים" של רבי בחוספתא כריתות ר' שמעון הוא. (ואם אין ראיה לדבר יש זכר לדבר במשנה נגעים פרק י"ד, מ"א, "הכל הולך אחר חטאת דברי ר' שמעון.) א"כ מוכן אין הגמרא (לפי גירסת כ"י ר' והמפרש) יכולה לזכות את דעת ר' שמעון לחכמים או "רבנן" הרי היחה להם ברייחא שבה ר' שמעון הוא החכמים.

עכשיו נדמה לי שאנו יכולים לשחזר את החפתחות נוסחאות החוספתא של נזיר והבבלי. המקור נ"ל שהיחה ברייחא כמו הסיפא של חוספתא כרייתות "...דברי רבי... וחכמים אומרים". והיחה כה חוספתא דברי ר' ישמעאל. לזה היה מקביל ברייחא אחרת (חוספתא נזיר) שבה דעת ר' מובאח בשם ר' אליעזר, דעת חכמים מזוהה כר' שמעון (לפי האמת), ודעת חכמים אחרים מובאח שדורקא האשם מעכב (מקביל לדעת חכמים בחוספתא כרייתות - האם זה ר' יהודה עיין משנת נגעים הנ"ל). לכן אין כל מחלוקת בין שתי הכרייתות. זאת היא נוסחת חוספתא נזיר לפי כ"י ע' (אמנם קצת משובשת ע"ל). ברייחא זאת הושמה בכמה נוסחאות של הבבלי (כ"י וו' והמפרש), והשינוי מר' לר' אליעזר ברובם, במקום הנוסח המקורי. מצד שני השווה חכמים אחרים את הכרייתא שבבבלי והחוספתא של נזיר ומאחר שחשבו שהחכמים של הבבלי צריכים להיות החכמים של החוספתא הגיהו החוספתא ושינו את השמות דהיינו ר' שמעון אומר שהאשם מעכב וחכמים אומרים שהחטא מעכב. וכך יצאה גירסת כ"י וו' של החוספתא שהיחה גם לפני המפרש שלנו ב"ד, א. כפילויות שבנוסחת כ"י ע' בחוספתא וכ"י וו' בבבלי הם כנראה ערבוך של הנוסחא המקורית והגהות.

כן נ"ל החפ חות נוסחאות ברייחא זו אבל עיין היטב חוס' כפשוטה שם עמ' 553 וצ"ע. עיין גם קרן אורה כאן וצ"פ נזירות פ"ו, הי"א.

יש להעיר שלחוס' רי"ד היחה נוסחא אחרת כאן והיא אינה ברורה לי וז"ל, "וחכ"א אינו מתחיל למנות עד שיטהר ויביא חטאת הביא חטאתו וניטמא מביא קרבן על כל אחד ואחד ה"ג וכך ראייתי כתוב במקצת והיא גירסת יפה דכיון דמתחיל למנות אחר שהביא חטאת אע"פ שלא הביא אשמו אם חזר וניטמא עוד צריך להביא קרבן אחר בעבור זומאה זו ואינו

נפטר בקרבן אחד שמה שהיה סובר ר' בשניטמא בשמיני וחזר וניטמא בשמיני קודם הבאת קרבנותיו סוברים רבנן כשניטמא אחר הבאת חזאחר וחזר וניטמא אחר הבאת חטאתו קודם שיביא אשמו ויש ספרים שכתוב בהם אינו מביא אלא קרבן אחד וגם הפרשנים גורסים כך ונ"ל שהיא זעוה". נ"ל שכוונתו שגירסת הספרים היא "וחכ"א אינו מביא אלא קרבן אחד עד שיטהר ויביא חטאתו...". וא"כ לפני מכין מאי נ"מ ולמה היא טעוה לפי דעתו. וצ"ע.

34-35 מאי טעמיה רבנן: בספר ב"י כתוב, "נ"א טעמיה דר' ישמעאל". אם זה כל השינוי מובן שלא יחכן כלל לגרוס כן לפי חשוכת הגמרא. ויע להוכיח שהחוס', ור"פ והרא"ש (שטמ"ק), ור"ע גרסו כלפנינו שהרי מקשים למה אין החלמוד שואל "מאי טעמיה דר' ישמעאל".

י"ט, א, ר' ישמעאל: עיין חוס' כפשר' פסחים עמ' 529.

7 מאי: בא"מ דקדק שפיר שלישון הראשון במפרש גרסינן "מאי" וללשון השני "ומאי". ע"ש רמב"ר.

י"ט, א, 9-19 לעולם... בחזא: בחשובות הרי"ד סי' ח' (עמ' ע"א בהוצאת מכון החלמוד הישראלי) יש דיון ארוך כביכול מוסב על סוגיא דילן. וכך לשון הקושיא, "ומה שהקשיחם ממאי דגרסי' בפ"א דנזיר: ואפי' ר' אליעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא ה"מ נזיר טמא וכו', עד אבל נזיר טהור לאו חוטא קרי ליה. ובפרק הריני אפי' לנזיר טהור קרי ליה חוטא, לגבי אשה שנדרה כנזיר כול'". וברור שכוונתו קושיחט היא מסוף הסוגיא כאן "ומאי אפי' נזיר טהור קאמרי'". וכן ציין המהדיר שם. ברם, נראה מחשבונו בחר של הרי"ד שהכין את הקושיא כאילו היא מגמרא ד כ"ב, א, בו מובא ברייתא דר' אלעזר הקפר לגבי האשה שנדרה ג"כ. ולכן נלפע"ד שלא רק המהדיר של חשוכות הרי"ד שציין שהיתה גירסא אחרת לרי"ד בשורות חשע

עשר "לעולם... ור' ישמעאל" שהרי הרי"ד מצטט את לשון הגמרא שם דהיינו באמת "ראלא מאי מיעקר עקר חטאת העורף נמי לא תיתי הכי נמי והא מני". מילם במילה כמו שנמצא בחשוכה.

ברם, צ"ע האם נעלם מעיניו של הרי"ד סוף סוגיא דהכא ולכן לא הכין את קושיית המקשים "גברא חזינא חיובתא לא חזינא"? או דילמא באמת גם כאן לא גרס מ"והא" בשורה 16 עד הסוף כמו שמסיק המהדיר של החשובה. ולולא דמסתפינא הוה אמינא דבאמת נעלמה הלכה מעיניו לרגע ולא היתה לו גירסא אחרת.

20 שנזיר: במפרש, וברא"ש, ובר"א, ובר"ף, ומאירי, "שנזר", בתוס', ובר"ט "שנדר". וכן גירסת הר"ם פ"ו, ה"ח. שם: אפילו הרא: ברא"ש, ור"ף, "אפילו שהה". המאירי מצטט "עמד" ואח"כ "נשחה" ולכן אין להכריע על גירסתו ונ"ק שגרס "שהה". בר"ע הגירסא כמו בדפוס. ובדפוס וו' ב' הגיהו "היה" כמו בדפוסים החדשים.

21 ומביא: ברור שהגירסא הנכונה היא "ואין מביא" וכך יוצא מכל הראשונים, 29-30 לא... המניין: כתבו החוס' ד"ה "הכי גרסי" לא מבעיא יוצא כל אותו היום אלא אפילו נכנס בו ביום דסד"א לא סליק ליה [הא] (חד) (כצ"ל ד.ב.). מקצת טהרה משהו עד שניסמא" הס"ד. וכמובן שלפי זה צ"ל "עולה לו מן המניין" ובכחבי היד "עולין". עיין ק"א שהרגיש בזה. וליחא כלל לתיבה "אין" שבדפוס. מעין גירסא זאת נמצא בר"ף דהיינו "לא מיבעיא לא נכנס שיהא שביעי עולה לו מן המניין, אלא אפילו נכנס בו ביום עולין לו". ועיין ברא"ש שפירש יפה שמשום מילתא דר"א נקטיה. ובתוס' הרא"ש משמ"ק גרס כמו ר"ף.

י"ט, ב 1 מ"ז דר' אליעזר... כי טמא: בר"ף "מאי טעמא דאמר והימים

דכ"ע סברי ארי" או "ב"ש סברי גוש לא דכ"ע סברי גוש". גירסת הדפוס נראית שוב הרכב של שתי הגירסאות. עיין בבר"ף שכתב: "ונראה לי גרסא דדכו"ע משום גושה גזרו, דהויא לפי דגירסא דגרסי מעיקרא דכ"ש סברי [משום גושה גזרו] משום שהרי לא דכ"ע בא להעמיד לעולם דדכו"ע סברי כסברא ראשונה דאמר דסברי כ"ש."

כל המפרשים הקדמונים מעידים שמצאנו בספרים שלהם גירסת כ"י וו" דהיינו "גוש, אור, גוש". כן גירסת המפרש. כך היה לפני החוספוח; היא "הגירסא כמו כחובה בספרים". שבר"ף. ור"א קורא לה "עיקר". היתה בגיה קושיא ולכן הגיהוה כפי שאומרים החוס' בפירוש ע"ש. וכן בר"ף, רא"ש, השטה ור"ע. המאירי כבר מכירוק את הגירסא המוגהית. לכן נ"ל שגירסת כ"י וו" וסייעתו עיקר. החוס' הקשו ממשנת נזיר בקבר וז"ל, "וק' לגירסא זו דמאי טעמא דכלת שמאי דגהי דלא גזרו כי אם משום גושא מכל מקום ליסחו' הכל מידי דהוה אכיה הקבורה דאינו מטמא באור ואפילו הכי סותר הכל". ויש לחרץ ששם לפי שיטת החוספוח עצמה מדובר בטמא טומאה שהנזיר מגלח עליה מה"ח וכאן רק טומאה דרבנן, ומן הדין לא היה צריך לנהוג נזירות כלל כשערלה לארץ אלא שקנסוהו בסחם נזירות אחת. ואפילו לשיטת הרמב"ם שנזיר בבית הקברות לא איירי בטומאה שהנזיר מגלח עליו מכ"מ טמא דאורייתא וכאן רק מדרבנן ולכן עולין לו הימים. ע"ה מר"ש, למדתי מדבריו חירוף זה.

12-7 וא... הכי: יש כאן שפע גירסאות בראשונים. לגירסת הדפוס מצטרף הפירוש של ר' אליעזר ב"ר יצחק הלוי שכבליזון המפרש. וכן היה לפני ר"ף ולפני השיטה ד"ה חניא עיין לה לן. ואף החוספוח הכירוה ע"ל להלן. גירסא זאת היחה קשה לראשונים ויצאו מחמת ידיהם כמה וכמה חיקונים

כלומר נזירות והיא שלשים יום, ולפיכך אמר לא היחה נזירה אלא ארבע עשרה, ולא מנה שלשים יום כיון שלא נשלמה השנה ואין הלכה כר' יהודה. וכבר כחבר האחרונים שמוכת שלרמב"ם גירסא אחרת בגמרא ורצו הבה"ר והמר"ש להוכיח שהיא היחה כגירסת ר"ע. אלא שלדעתי נשאר קושי אחד לפירוש והוא שצדדי הבעיה היו "בשניטמאת ואליבא דב"ש" או "כשלא ניטמאת ואליבא דב"ה" ולפי המסקנה שהוא אליבא דב"ה היינו כשלא ניטמאת מה צורך יש לפרש "ולא מנה שלשים יום וכו'" ? וכיסור האחרונים הנ"ל לחרץ זה ואין תירוצם מספיק לע"ד. לכן לא נראה שהיחה לו לרמב"ם גירסת הר"ע וכמש"כ בק"א, "והרמב"ם ז"ל בפיה"מ כתב דר"י מיירי נמי בוגטמאת בסוף ז' שנים של א"י כה"ק ואפ"ה קאמר דלא היחה נזירה אלא י"ד שנה גם אליבא דב"ה משום דר"י לטעמיה דס"ל דביום מלאת אינו סותר אלא ל' יום והוא צריך למימר י"ד שנה ושלשים יום אלא דחדשים לא כחשיב. והפירוש הזה נכון הוא. אבל ע"כ גירסא אחרת היחה לו בש"ס. ולא הסיק מה היחה גירסתו. והק"א כתב עוד "ובירושלמי נמי אמרינן דשלשים יום לא קחשיב אלא דמשמע התם כפירוש החוס' ז"ל דר"י אליבא דב"ש קאמר וכנטמאת עי"ש." ול"נ שמן הירושלמי פתרון לבעית פיה"מ דהיינו שהרמב"ם גרס כגירסת הדפוס, אלא שפירש כפירוש הגליון שבמפרש וקיבל את תירוץ הירושלמי. וזה לשון הירושלמי, "רבי יוסי בי רבי בון אמר איחפלגון רבי חייה בר יוסף ורבי יוחנן חד אמר רבי יהודה כב"ש וחרנה אמר סבר רבי יודה שלא נטמאה כל עיקר אין חימר רבי יהודה כב"ש וחני שלשים יום וי"ד שנה לא תנינן מחני חדשים גבי שנים." כך היחה ג"כ הקושיא בבבלי אלא שבבבלי הוסיפו בחקופה קדומה (לפני זמן הרמב"ם עכ"פ) את ה"תנ"ה" לחזק את הקושיא. א"כ צ"ל שהבינו שהיא נטמאה פעמיים כדברי הגליון.

במפרש כלומר שב"ע מסכים שנטמאה בסוף שבע השנים השנייות (כדברי ח"ק אלא שהשאלה היא אם נטמאה קודם לכן בסוף (אכל לא במלאח) שבע השנים הראשונות (ע"ש בגליון במפרש). הרמב"ם פירש את סוגיית הבבלי ככה אף הוא, אלא שהרגיש שלשיטת הבבלי יש להקשות אף לב"ה "י"ד ושליש יום מבעי ליה" מפני שאף לב"ה נטמאה עכ"פ בסוף לדעת הבבלי (הגליון נדחק לחרץ זה ע"ש) ולכן פירש המשנה כפשוטה, היינו שר"י בב"ה. ואין המחלוקת בינו ובין ח"ק אם נטמאה בסוף או לא (א"ה מאי נ"מ מאי דהוה הוה) אלא לד"ה נטמאה בסוף. רק ר"י סובר שלא הייתה צריכה לנהוג נזירות עוד שבע שנים נוספות אלא רק שלשים יום כדעת ר' אליעזר ו"לא חניגן מחני חדשים גבי שנים." נמצא שלרמב"ם הייתה גירסת הדפוס.

דרך אחרת בקטור התוספות שלנו. הם השמיטו את התב"ה ובוזה שיחזרו את הסוגיא בערך כמות שהיא בירושלמי בלא החירוץ (כמ"כ בק"א עיין לעיל). אף הרא"ש, מאירי, ר"ע, שיטה ור"ף מזכירים גירסא זאת. עיין בב"י על התוס'.

א"כ מסקנתנו תהיה שהקושיא עכ"פ בצורתה המקורית היא כמות שנמצא בדפוס. כן היא הייתה בגירסאות הישנות של הבבלי לפי רוב עדויות וכן היא בירושלמי. בזמן קדום מי שהוא הוסיף את ה"חנ"ה" (כך היה לפני הרמב"ם). יתכן שזה היה קטע מסוגיא אחרת על אותה המשנה. זהו גרס' לבעיות והראשונים (ר"ת) הגיהו את הסוגיא. אולי נשרדו גירסאות בלא ה"חנ"ה" או יתכן שמישהו (התוס') את"כ שוב מחקו אותה מן הסוגיא.

ראם יטען הטוען שפירושי ברמב"ם דחוק אשיבנו א) איננו ירחיק דחוק מפירושי האחרונים ב) אם הרמב"ם גרס כמו המאירי למה המאירי לא הביאו כדרכו תמיד ג) כפי שרואים מן המאירי לגירסא זאת צ"ל ו"ששים יום".

לא "של שים" וא"כ לא פחר בו אח בעיח הרמב"ם. לכן נ"ל מש"כ.

2 דחניא... ישמעאל: בחוס' "חנא דרכי ישמעאל" בשיטה רר"ף הגירסא כמו לפנינו בספרים אבל המאירי מזכיר רק ר' ישמעאל, וכן ר"ט, והרי"ד.

2' - כ, ב 3 אמר... מונה: יש בראשונים שני פירושים סותרים זה אח זה בסוגיא זאת. יש מפרשים שכוונת רב היא שב"מונה הכל מודים שנחלקה עדותן".

כך דרך המפרש, החוספות, הרא"ש וכך יש לדייק מסוף דבריו היינו "אין נכחשה במונה כאתקפת' דרמי בר חמא" כי דברי הירושלמי רק דומים להח-
קפה לפי פירוש זה, עיין ר"ט, המאירי לפי לשון אחד, ר"ף, ר"ט, לשון שני של רש"י לפי כ"י, ר"א לפי "אית דגרסי" והשיטה ב"אית דגרסי". רוב המפרשים האלה גורסים כן בפירוש כמו כ"י וו'.

לפי זה יוצא שהקשיא של רמי בר חמא היא אתקפתא ולא פשיטא דהיינו שרב אמר שבמונה ורדאי נחלקה עדותן לד"ה ואילו השכל מעיז שבמונה יש מקום לאמר שכלל לא הכחישו זה אח זה, (אלא עיזן ר"א שכאר לשון זה בענין אחר ודחוק).

ויש פירוש הפוך והוא שרב אומר שבכל מודים כמונה ששחים בכלל חמש. זה פירוש רש"י לפי המאירי ולשון ראשון שכרש"י כ"י אצל כ"י המכונה עיקר שם, והרי"ד, והשיטה. ויש מהם ג"כ שגורסים כך בפירוש היינו רש"י (לפי שחי המסורות והשיטה).

לפי פירוש זה הקשיא היא שפשיטה שחמש כולל שחים כמונה ולמה אמר רב כך (עיין חוס' רי"ד ד"ס מבואר יפה).

נראה על כן שבמקור היה כמו בדפוס, ומ', והרי"ד דהיינו שרב אמר רק "הכל מודים כמונה" ולפי הפירושים השונים הוסיפו אח"כ לדבריו. וא"כ נראה בפירוש השני שהרי "למה לי" ירחר מבואר כלשון "פשיטה" מאשר

סחירה.

ואין להביא רגיה מן הירושלמי לא לזה ולא לזה שהרי נחלקה העדות בירושלמי (עין ירושלמי כאן, וסנהדרין פ"ה, ויבמות פט"ו ה"ה).
לר"א בלשון הראשון גירסא אחרת לגמרי, ונ"ל לשחזרה כך: "אמר רב הכל מודים במונה... מאי קאמר אי קאמר שהרי הכחשה ואחד אומר חמש... אלא הכל מודים דיש בכלל חמש שחים ואחד אומר רכו'". לפי זה שתי הגירסאות הם צדדי הכעיה ויחכן שלא גרס כל זה אלא רק פירש בן אן לשרנו דאחר-כך "איח דגרסי" מעיד קצח שגרס כן. ואם גרס בן שוב יש לבאר את זה רק כחוספות ביאור של איזה מפרש רכדלעיל.

הערות פ"ד

כ,ב 5 אני ואני : מן המאירי ורי"א ברור שגרסו "ואני ואני" שהרי פירשו בבהדיא וז"ל, רי"א: " כלומר ועוד שמע חבירו השני ואמר ואני". (במאירי לשון דומה). לפי הרייף הגירסא רק "מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני כולן נזירים. פירוש זה (אמר) אחר הראשון ואני ואחר אמי אחר השני ואני" (כצ"ל לפי כה"י ולא כמו שהעתיק המהדיר). מזה נראה שגרס רק "ואני" אחד ופירושו שלשון המשנה קצרה ביותר. וכן בתוס' שלנו "מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני כלומ' שנים שמע לראשון שקבל נזירות והאח' אומר ואני וכן השני אומר ואני". כמובן שיתכן ששניהם גרסו כמו אצלנו וכתבו "ואמר ואני וכו' כולם והוציאו הסופרים לתיבה "כו"י" מפני שחשבו אותה לקיצור "כולם". המפרש גרס "ואני ואני". ברא"ש הגירסה המבוארת יותר וז"ל "מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ושמע חבירו ואמר ואני ושמע חבירו ואמר ואני ושמע חבירו ואמר ואני כולם נזירים". ייתכן שתוספת ביאור בלשוננו היא אבל ק"ב שכן גרס. ברייף שבועות ריש פרק ג' בדפוס קושטא הגירסא, "הריני נזיר ושמע חבירו ואמי ואני הרי כולן נזירים", בגירסת הרייף. ברם ברייף כ"י נ"י (בהה"מ שלנו הוצאת מקור שליה), הגירסא "הריני נזיר ושמע חבירו ואמי ואני וחברו ואמי ואני הרי כולן נזירים", כגירסת הרא"ש בכאן (ונראה שהרא"ש העתיק מן הרייף). וכן גם גירסת הרא"ש בשבועות שם. הרייף שם (לפי דפי קושטא) גורס, "הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ואני הרי כולן נזירים", מעין גירסת כ"י וו'. (טכנוסחת הרייף נמצא במשניות דיינ לו, בארמא א', דארמא ג', פריז, קפאח, וכן בשם כ"י במלא"ש ונאמר שם שהיא הגתהו ע"ש ועיין להלן). בכ"י כנוסחתינו).

כבר הוכיח במלא"ש ש"מוכח בגמ' בהדיא דתרי ואני בלחוד גרסינן דנתא לאו כרוכלא ובחד אני (מי היה סגי אלא משום דבעי למיתני סיפא הותר הראשון הותרו כולן... מכלל דאיכא אמצעי ומשיה קתני ואני ואני תרי ד'מני". וכן מסקנת מהרי"ן אפשטיין ז"ל מבלב"ה עמ' 477-478.

שם כולם: ברי"א "שלתתן" וז"ל רי"א עצמו ולא גירסא כדמוכח להלן בדבריו ולא דק הרב בלוי.

8-7 פי...שער: גירסת כ"י וו' ט"ס וכן "מפיו כפיו" במפרש ד"ה משום ט"ס כדמוכח מלהלן בדבריו וכן ברא"ש ד"ה ה"ק כדמוכח בשטמ"ק אבל צ"ע שכן מובא ג"כ בתוספ' ד"ה מי ועוד פעם בפיסקא בגמ' בכ"י וו'. ויש לתרץ בדוחק שכוונת המשנה למסור תוכן דבריו ולא מילה במילה מה שאמר ואין זה סגנון המשנה במאירי מובא הלשון "פיו כפי ושערו כשערי" וגם (ראה ט"ס שהרי אין מתפס שערו שלחברו על שלו אלא ההיפך. בשיטה וברייף כדלפנינו בדפוס ומ' וכן בכל נוסחאות המשנה, וכן בתוספתא.

10 אני: בכל הנוסחאות "אינו" וכן ישר וכן להלן בפיסקא.

12-11 הריני...קיים: עיין למטה בגמ' דף כ"ב, ב בסוף העמוד.

12 ואני: גירסת הדפוס כלל אינה הגיונית, שהרי היא רק חזרה על מה שנבר נאמר.

בתוס' כתוס', "הריני נזירה ואתה הכי (גרסין) (גרס) רבינו תם ושמע בעלה ואמר אינו יכול להפרי'. עדות זו תוזרח בשמו ברי'. בריף כתוב רק ה"ג ובשיטה ורי"ד מובאת גירסה זו בלא שום הזכרה שהיא ה"ג. וכבר בדפוס השני הוגה כדעת רי"ת. כתב בק"א, "עיינ' תוס' די"ה הריני נזירה ואתה שכתבו ה"ג רי"ת ושמע בעלה ואמרה אמן כו' אתו לו פוק' בוסחת הירושלמי דשמע בעלה ואמר ואני עיי". ובאמת כן היא מתניתין בדפוס הירושלמי, היינו "הריני נזירה ואתה שמע בעלה ואמר ואני אינו יכול להפרי' כן גם הגירסא בכ"י פארמא, וכן הוגה ביני שיטי בכ"י פארמא ג'. בכ"י פריז הגירסא כמו בדפוס של הבבלי. והני גם גירסת הירושלמי קשה שהרי מה בכך שהיא אמרה ואתה- אם ברישא כשלא אמרה "ואתה" אם אמר "ואני". אינו יכול להפרי לאכ"ש אם אמרה בפירוש "ואתה" והסכים ואמר "ואני" שאינו יכול להפרי. לכן נ"ל שצריכים אנו להגיה בירושלמי ובכ"י ההולכים בשיטתה במקום "ואני -הי"ן". כמו שנמצא בתוספתא פ"ג הי"ר. מיהי"ן ל"אני" קל להשתבש במיוחד בהשפעת הרישא וכס מוסבר ג"כ גירסת הדפוס של הבבלי די"ר.

ברם, לא נראה לי שרי"ת אתא לאפיקי דגירסא זו אלא מגירסת שני כתבי היד היינו בלי "ואתה". וכן ליתא בדפוס ובכ"י פאריז כנ"ל. אם לא נאמר שכל הגירסאות האלו תלויות זו בזו (מה שאינו כ"כ דחוק - עיינ' במבוא) נצטרך לפרנס אותן ואולי יש לאמר שהתנא סמך על הרישא "ואת" וקיצר קצת וצ"ע. ונראה שאף המאירי גרס במשנתו "הן" ולא "אמן" עמי עיי' מעה"ס אי"כ נ"ל שזה סמך גדול להגהתי דלעיל.

פ' שהתפיסן: ברי'ט "שהתפיסן" וכן בכל הסוגיא "ומתפיס" וכדומה. ברא"ש ובריף (עמי ר"א) "שתפטו". במפרש "שהתפיסו" וכן בריף במקומו ובשטמ"ק ונ"ל שתוס' ר"ד "והיא שהתפיסה" וט"ס ולאחר מכן "והוא שהתפיסו" כדין.

רי"ע גרס "ית'ב ריש לקיש ... והוא שהתפיס". ופירש ופירש "מילתא באפי נפשה היא ולא אמתניתין קא"י". כנראה שהיתה חסרה בגרסתו, "כולן" ולכן פירש שדברי רי"ל הם בין עצמאי ועיינ' משיכ המהדיר שלרי"ע בהערה שם.

2-22 וכמה... לרב: התוס' לכאורה פירשו את הסוגיא כפשוטה היינו שתון כדי דיבור "תלת ואני משמע" ולכן נכנסו לדחוקים. א) מה הראיה שמביאים מן המשנה הרי נאמר רק פעמיים ואני (תדייה לימא) ותירוצם דחוק לעי"ד. ב) פירוש זה אין שאר הסוגיא מתפרשת יפה - המחלוקת אינה ברורה ולא הראיות. עיינ' במפרש שניסה ולפרש אחרת ואף הוא נדחק לעי"ד (עיינ' מה שניסה לתרץ לשיטתו במר"ש). ועיינ' ברא"ש, ריף שטמ"ק, מאירי, ורי"ט. התוס' רי"ד ורי"א נקטו דרך לגמרי אחרת בפירוש הסוגיא וז"ל רי"א "הא בתני מתניתין כולן אסורין דהיכא דלא אמר אלא ואני דהו"א התפסה, דוקא תנן כדי דיבור שלום עליך

במחנות'ן לא תני אלא תרין ואני אני . אבל תלתא - לא הו'א התפסה דשלישי התפסה,
בקטבר בקמא מתפסי ... והוא הבין דאבע' ליה למחנות'ן רב לתלמיד , אלא משום דבברייתא
תני תלמיד לרב נקט ליה ... ואע"ג דקאמר לתמיד שלש תיבות , שלום עליך רבי , אין
התיבה השלישית מענין שאילת שלום , אלא כבוד הוא דקאמר ליה. תו לא שבקת למימר אלא
שלום עליך. הא בעי למימר למי' רבי, והם שלש תיבות . הילכך אע"ג דסבירא לן בקמא מתפסי
השלישי נמי מתפיס. דהא שתני בברייתא תלמיד לרב משלש תיבות קאמר תניא נמי הכי. דכדי הוא
כדי שאילת שלום תלמיד לרב , לריש לקיש ב' תיבות כדאית ליה, ולרבי יהודה כדאית ליה שלש
תיבות. ואני ואני. ולא תני תלת. משמע דפרי הוא דמתפסי ותו לא"י (קודם אעיר שפירוש זה
נמצא כמעט מילה במילה ב"נוסחת הריב" וכן בתוס' רי"י"ד - ד"א כמובן שד"ה חרמיהו שם
אינו צריך להיות דיבור חדש. לכן יראה לי שאולי כאן קטע מפירוש רש"י האמיתי לסוגיין
שהאי הרי"א הרי"י"ד כידוע הברו להביא מרש"י)
פירוש זה יפה הוא ומרווח לפ"ד , מובנת עכשיו הראיה מן המשנה , קושית רב יהודה הגיונית,

אלא שיש בו דוחר אחד גדול היינו למה קרא ר"ל "שלום עליך" כדי שיש תלמיד לרב? כמובן שתירוץ ר"א אינו מספיק. ברם אם נעיין בנוסחת הגמרא נראה שמתוכו מוכח שיש כאן כפילות "וכמה... וכמה..." לכן נ"ל ברור שכל התיבות "וכמה כדי שאילת שלום כדי שאומר שלום תלמיד לרב" גלוסה הן ואין להם כאן מקום. עכשיו הסוגיא מתפרשת כפשוטה. ר"ל אמר רק כדי שאילת שלום היינו אדם לחברו או רב לתלמיד - שניים. ר"י הקשה כפי שפירש ר"א. ועכשיו התו"ה יפה מתפרש כסיוע לר"י דווקא שהרי נאמר בפירוש בברייתא "תלמיד לרב", דלא כר"ל. ומביאים סיוע לר"ל ממשנתו דדווקא שניים ולא יותר נ"ל שלא ראו הר"א והרי"ד להגיה מפני שבנוסחתם לא היתה כפילות ביכרת כפי שמביא הרי"ד להביא, "וכמה כדי דיבור, כדי שאילת שלום תלמיד לרב." כן גם בשיטה וברור שהגהה היא.

לפי פירוש זה המחלוקת חופפת את המחלוקת של ר' יוחנן וריב"ל בירושלמי, ע"ש וראה מה שניסה לפרש כאן בב"ר.

כ"א, א 2 כדי דיבור: בר"ף "תוך כדי דיבור" ונ"ל ט"ס. בשאר ראשונים כלפנינו. וכן מוכח מדברי ר"ף עצמו להלן.

5-6 ואני ואני: בר"ף (עמ' קצ"ו ד"ה ור"י פירש) "ואני ואני ואני" ומוכח מתוכו שט"ס. (עיין לעיל במשנה).

6. תנא... ליזיל: בר"ף "אטו תנא כרוכלא ליחשוב וליזיל." במפרש "ליחשוב" ובתוס' מצוטט רק "אטו תנא כי רוכלא". וכן בפת הרא"ש.

7 ולשמעין הני: במפרש ובשיטה ליתא לתיבת "הני" כמו בכה"ל: מצד אחד נראה שבכל המקורות האלה נפלה תיבת "הני" בגלל הדמיון לתיבת "הרי" שלאחריה. מצד שני אין "הני" לשון מס' נזיר וצ"ע. בר"ף "ושמעין כלהו". בפ"י הרא"ש גרסין רק "לא לתני אלא חד". ותו לא. ועיין מה שהגיה הב"ח ומה שהשיג עליו בב"ר ויותר נראים דברי הב"ח.

11 מיתפוס: בהרבה גירסאות גורסים הכי. רק בר"ף ור"א תמיד "מתפוס" ובר"ט "מתפיש". ולכן נראה שיש רגליים לגירסא "מיתפוס" אי"כ נראה לפרשו בזין איתפעיל ביינו "נתפס". וראה "לאיתפוס" בשו"ת 13 בר"י ווי. וכן תרגם ר"א "נתפסין".

16 ותו: בכ"י ווי "ותוב" כמו למעלה "תוב לא שבקת". שם בכל הספרים. והיא לשון מס' נזיר.

18-19 ליתני... ואני: כגירסת הדפוס איתא בתוס' אלא שהם גורסים "ליתני ואני ואני טובא". בר"ף רק "ליתני טובא". ור"ע מכיר שתי הגירסאות וז"ל, "תיש ואני ואני ותו לא ה"ג ואי סלקא דעתך חד בחבריה מיתפוס ליתני ואני ואני (כן הוא בשטמ"ק ולא כמו שהעתיק המהביר)

כיון דנחית למניין טפי מחד ליתני טובא ג' או ד' אלא שיימ בקמ' מיתפיס ולהכי לא תני דהוי טפי מכדי דיבור. ויש ספרים דגרסי ליתני ואני טובא. (היינו גירסת הדפוס). במאירי כתוב הגירסא "ליתני ואני ואני" ונ"ל שצריך להגיה שם עוד פעם "ואני" כמ"ש המהביא. איני רואה נ"מ בין הגירסאות. לכן לא נהירא לי למה כתב ר"ע הי"ג וצ"ע.

19-20 וליתני... כילהון: יש להעיר שפירוש בעל ב"ר מסתייע מגירסת כ"י וו'. הוא פירש שייב"ל דהקו' הוא בתרי אנפי או ליתני חד ולא שמעינן ביה רק בין התפסה או לישמעין בני ר"ל ג' פעמים ואני לאשמועינן גמי דלא בעי תכ"ד ע"ש. לפי הגירסא של וו' בע"כ לפרש כן היינו "או ליתני חד או ליחביבון כילהון". ויש בגירסא הזאת חותם המקוריות שהרי "ליחביבון" לשון נזיר הוא ונ"ל שמגיה מימי הביניים היה כותב "ליחביבון" כבשאר הש"ס. ברם אין סמך לנוסחא הזאת בשום מקור אחר. המפרש גורס כגירסת הדפוס. בר"ף הגירסא בהדיא לפי פירוש האחר "ליתני חד ושמעינן כולהו" היינו "ישנה אחד ומזה בשמע כולם".

20-23 אידי... אסורין: בתוס' "משום דקתני סיפא וכו'". בר"ף "ואידי דקתני הותר האחרון האחרון מותר וכולן אסורין..."

23-24 ת"ש... מינה: בר"ף "ת"ש הותר ראשון וכו' בהותר ראשון הוא בהותר אמצעי לא". במפרש ותוס' נראה שגרסו כגירסתנו.

25-28 לעולם... ראשון: בר"ף, "לעולם בתריס קא מתפיס ואידי דבעי למיתני הותר כולן. דאי תני אמצעי דהא (אמר) (הוי) ראשון דלא משתרי. לכן תני ראשון:"

29 לא איכא: כן בכל הספרים והוא לשון נזיר כנגב "ליכא" שלשאר הש"ס ובר"ף כבר השתנה ל"ליכא". עיין משייב מהרי"ן אפשטין ד"ל 299. JQR NS XII p.

28-31 ת"ש... מתפיס: האחרונים דייקו מלשון המפרש ד"ה מדקאמר האחרון שהיתה לו גירסא אחרת וז"ל הא"מ, "ר"ל מדקאמר האחרון מותר וכולן אסורין משמע דהם יותר מג' וכולן אסורין קאי אאותן שהתפיסו אחר השלישי אע"ג דהשלישי הותר ומשני דליכא אלא ג' וכולן אסורין קאי אאמצעי ואראשון ומשמע דהיה לפניו עוד ת"ש בגמרא עם תירוצא כמ"ש קודם ת"ש הותר האחרון כו' מ"ש בגמרא שלפנינו. "והב"ח אפילו הגיה את הגמרא מפני דיוק זה. אף הק"א הסכים לא"מ והקשה קושיא וכתב שב"חוספות ובש"מ ליתא כלל להאי נוסחא." (וכן בשאר ראשונים). ועיין בב"ר שכתב הגהה אחרת אלא שפירושו אינו ברור, ואולי הוא כפירושי דלהלן.

לי לא בראית גירסת הא"מ שאין זה דבר מקובל להביא פעמיים אותו המקור, ועוד נ"ל מתוך דברי המפרש שלא גרס כאן פעמיים ת"ש אלא כגירסתנו. הרי הוא כותב, "א"ל מהכא ליכא למישמע מידי דהכא דליכא אחרת בהדי וכו'". ברור שזה פירוש לתיבות "דלא איכא אחרת". וא"כ המשך הדברים היינו "אבל אמצעי דאיכא אחרת" בהדי כלומר דאי לא דייקת מינה להאי

34 ומשו'... סיפא: בשיטה ימשום סופא".

כ"ב, א עולת העוף: במאירי מוסף "ולא אשם" וקצת ראה שהמפרש ד"ה ביתי גם גרס כן ע"ש.

3-4 ואי... עוף: בתוסי כתבו "הכי גרסינן "ואי סלק' דעתך מיגז גיז תיתי עולת העוף". ולא ידעתי מאיזו גירסא נשמרי.

5 הכי נמי: בשיטה וברא"ש "אין הכי נמי."

6 הקפר היא: בתוסי "הקפר בריבי היא". וכן בשיטה.

13-14 שמע... מותרות: הב"ח חצה להפוך את הסדר ולשים סיום הברייתא לפני השמע מינה". ברם שני כתבי יד, המפרש, התוסי, הרא"ש, ר"א, ר"ף, והמאירי כולם גרסו כדלפנינו. וכולם, מלבד המפרש (שאין הכרע מלשוננו) גרסו "אלמא" ולא "שמע מינה". ברם מן השיטה נ"ק שלר גרס כלל את כל הלשון הזה שהרי הוא כותב, "פי' אלמא מיגז גיז" ושם דברים בגו. מן התוסי רי"ד אין הכרע לגבי הסדר אבל יוצא שהוא גרס "שמע מינה" (אמצע ד"ה תיש וצי"ל דיבור חדש מ"שמע מינה"). וראה מ"ש בספר ב"ר ע"ש. אף מן הר"ן שבועות פרק ג' דף ה', ב (לדפי הרי"ף) לא גרס לכל הלשון הזה שהרי מפרש הוא "תא שמע מדתניא בהידא וכו' כלומ' דאלמ' מיגז גיז". ועיי' נראה שכאן גלוסה שלא במקומה כדברי הב"ח.

כ"ב, ב ו מר... מר': במפרש, תוסי, שיטה, והמאירי כדלפנינו. ברא"ש (דע' ושטמ"ק) ירב זוטרא "בריה דרב מארי". בר"ט "מר זוטרא בריה דרב אידי".

3 בעיקרא: במפרש "מעיקרא". בתוסי "כרמעיקרא". בשאר ראשונים כדלפנינו אלא שבר"ט הסדר הפוך וצי"ל "מי אמרינן דבצננא מתפיס או דילמאבעיקרו מתפיס". כתב הר"ף "ואיכא דגרסי בעוקבי קא מתפיס והיא היא".

בסיפא: מכל הראשונים נראה שהגירסא כמו בכה"ל היינו "צננא". במפרש בד"ה יש "בסיפא" אלא שברור אף מפירושו שגרס "בצננא". יש שכותנים "בציננא" הערוך מביא גירסא "בצנפא" (ערך צנף) ופירושו "ענף" אי"כ "עיקרא" שורש כמו שאומר שם. ואח"כ מביא גירסתנו. גירסתו שלערוך קצת נראת עיקר שהרי כך מובן המשל: שורש ענף. ברם לפי גירסתנו התחילו בלשון פשוט ושינו ללשון משל ואין זה דרך המליצה. בר"ן שבועות שם מובאת הגירסא, "כי מתפסי אנשי בעיקרא או דילמא בסופא מתפסי".

6 לא: מכמה ראשונים ברור שלא גרסו חיבת "לא" והיא נוסחת כתבי היד. כן משמע מדברי ר"ט וצי"ל, "דובאי משר שלמים אע"ג דכי נזרק מהם מצי אכיל ליה בחוץ בכל העיר כדין שלמים, מכ"מ מקדש קדיש". וכן פירש וכנראה נסחו ר"א, והרא"ש. מן המוספות היה נראה לומר שהיתה להם גירסא אחרת היינו גירסת הדפוס וצי"ל, "לא דמי דהתם כיון דאמר הרי עלי כבשר זבחי שלמי אע"ג

דלאחר שנזרק הדמי מצי אכיל ליה בחוץ מיקדש קדיש כלומר אכתי יש קדושה כבשר לעניין דאסור לאוכל חוץ לירושלי. "לכאורה קשים דבריהם. גורסים "מצי אכיל בחוץ". ומפרשים "אסור לאוכל בחוץ" ולכן היה נראה להגיה בדבריהם "לא מצי אכיל ליה בחוץ" כנוסחת הדפוס. וכן נראה ג"כ מפירוש המאירי שכתב, "אבל שלמים אף לאחר זריקת הדם יש בהם קדושה שלא ליאכל חוץ לחומה". ברם בשיטה פירשו כפירוש התוס' אע"פ שגרסו ככתבי היד וז"ל, "ודחינן מי דאמי התם כיון דאמר הרי עלי כבשר זבח שלמים אע"ג דלאחר שנזרק דמו מצי אכיל ליה בחוץ מיקדש קדיש... פ"י מי דמי התם לעולם אימא לך דמתפיס בצנבא, ואפ"ה אית ביה תפיסותא, דהא אע"ג דמצי אכיל ליה הכא, מיתו בחוץ לירושלים מיקדש קדיש. כלומר גרס כגירסת כתבי היד אבל פירש "אע"ג דיכול לאכלו - בחוץ קדוש הוא". לכן אין כל הכרע שהתוס' והמאירי גרסו "לא".

איברא, אית דגרסי בלא תיבת "בחוץ". כן למשל גירסת ר"ף וז"ל, "אע"ג דכי נזרק הדם מצי אכיל ליה, מ"מ שם קודש עליו". כן גרס ג"כ פירוש אנונימי בשטמ"ק, "אע"ג דלאחר זריקת דמים מצי אכיל ליה מקדש קדיש פ"י... אע"ג דמותר לאוכלו חוץ לעזרה לאחר זריקת דמים מ"מ קדוש הוא לאוכלו תוך חומת ירושלים". נראה שתפס שני הפירושים. נראה שאף המפרש גרס כן ג"כ וז"ל, "מי דמי התם כי אמר הרי עלי כבשר זבחי שלמי אפילו אמרת דבצינא מיתפיס אפילו הכי אסור דזבחי שלמים לאחר זריקת דמים מיקדש קדיש דאינו באכל לשבי ימים ולילה אחד... " וכן גם הריב"ש גרס כדמובא בתשובותיו סי' ש"ב ומוכח כן מפירושו שם. לכן נראה ששוב העיקר הוא שתיבת "בחוץ" גלוסה היא מרבנן דמפרשי והפשט הפשוט הוא כמו שכתב הר"ף והגלוסה נתנה דוגמא אחת של "מקדש קדיש" היינו "בחוץ". מתורצת בזה קושיית התוס' בסוף פירושם למה נקט דווקא "בחוץ" תיבת "לא" הושמטה כבר בדפוס ונוציה ב'.

9 ודאי: כן בכל הספרים וכן המפרש ונראה קצת שהתוס' גרסוה ופירושה דלא כמפרש שפירש בנראה "ודאי אלא "ודאי" כפירוש הנקדן שבדפוס החדש. נראה שהרא"ש גרסה אף הוא וכפירוש המפרש. ונראה שכן גם המאירי שכתב, "אלא דאיכא למיבעי עלה, אי אמר הריני וכו'". ושם גרס כגירסת הר"ף הכותב, "אלא הא מיבעיא ליה אי אמרה לה וכו'". בשיטה שמי הנוסחאות וז"ל, "ודאי אמרה לה... פירוש הא ודאי איכא למיבעי. גירסא אחריית אלא הכי איבעיא לן". וכן בריא "אלא אמרה לה".

10 בעיקבין: לפי הגירסא הזאת פירוש הבעיא קשה דהיינו לא מובן"או דילמא במיקמי דליפר לה וכו'". פירושי הראשונים - המפרש, תוס', ר"א, ר"ף, והשיטה - כולם נראים קצת דחוקים. כתב על זה מהר"י ענגיל בגליונו הש"ס, נ"ל בפשיטות דלי בעיקבין יש לפרשו ג"כ כמו בעיקרן והיינו עיקר הנזירות והתחלתו. "והביא ראיה מדף ל"ט, א "עיקבא דבינתא" - עיקר השיער ע"ש. א"כ היינו מה שכתב הר"ף למעלן "דגרסי בעיקבי והיא היא". מהר"ן אפשטין ז"ל ב JQR שם עמ' 364 הוכיח שבעל גליונו הש"ס צדק בלי ספק וח' ש' אברהמסון יבלח"א נאה פירש שהיא היא הבעיה - "בעיקבין מהו העיקרין, או בעקבותין" (אוה"ג על אתר ע"ש). א"כ בטל מעיקרא גירסת המאירי הגורס כאן "בעיקרין" אבל פירושו נכון. בתוס' הכתיב הוא "בעיקבין".

14 בעיקר: במפרש "במעיקר" ונראה שצ"ל "בעיקר" כהגהת הב"ח. ברם וודאות אין כאן ואולי צ"ל "כמעיקרא." בתוסי' הגירסא "בעיקר." ברי"א "בעיקרא" וכן ברא"ש, רי"ף, מאירי, ושיטה"ך וכולם חוץ מן המפר', התוסי', והשיטה אינם גורסים "כי אמר לה הריני בעיקבין" וכן נראה ישר.

18 בעיקבא: כאן בכל הספרים כן ובכל הראשונים "בעיקרא" וכדומה וכדלעיל.

22 קיי: כותב הרי"א, "ואית דגרסי במתניתין מיפר את שלה ושליו בטל. וכן נמצא בקצת ספרי הרי"ם הנדריים פרק י"ג. ולא נהיר, וודאי טעות סופר הוא בספרי הרי"ם, שאין טעם נאות לזאת הגירסא." וכן מובאת הגירסא במשנה שבמאירי, אבל המאירי גופא גרס "קיים" כנראה בעליל מפירושו עמ' ע"ו. כל שאר ראשונים גורסים "קיים". קצת נראה שהרי"ף הכיר את הגירסא "בטל" שהרי כותב "ה"יג מתניתין. הריני נזיר ואת ואמרה אמן מפר את שלה ושליו קיים.

גירסא זאת של הרמב"ם העסיקה את האחרונים הרבה. וז"ל הרמב"ם, נדריים פי"ג, הי"ד, "אמר לה הריני נזיר ומה תאמרי האת נזירה כמותי ואמרה אמן הרי זה יפר. ואם הפר לה שלו בטל שזה כמי שתלה בדרו בנדרה." הרדמ"ז והכ"מ מנסים לתרץ את דברי הרמב"ם לפי הנוסח שלנו ותירוניהם דחוקים ולפע"ד תירוצו שלכ"מ אינו מתרץ כלום שלפי דבריו ששינוייא דאביי עיקר והוא לא תלה בדרו הנדרה כלל צ"ל קיים ואף בעל מלי"מ הקשה על הכ"מ. הלי"מ, והת"ט הגיהו מעין פירוש הרדמ"ז והגהה זו כבר הוקשתה ע"י המלי"מ.

הרב קייס פירש בלשון הזה, "הריני נזיר ואת ואמרה אמן אינו יכול להפר דמשמע דקאמר לה הריני נזיר אם תהא את נזירה וכיון דאמרה אמן שניהם אסורים. אמר לה הריני נזיר ומה תאמרי את ואמרה אמן הרי זה יפר ואם הפר שלו בטל כמו תלה בדרו הנזרה ומתני' דקתני מפר שלה ושליו קיים נראה דה"פ אמרה לו הריני נזירה ואתה ואמר אמן משום דהוי קיום כי אמר אמן." ודבריו צריכים ביאור ונ"ל שכוונתו שהרמב"ם גרס במשנה התיפר היינו "הריני נזיר ואת ואמרה אמן אינו יכול להפר הריני נזירה ואתה ואמר אמן מפר את שלה ושליו קיים." ברם אין הגמרא מתפרשת כלל לפי הגהה זו, ותו פירושו שיכול להפר שלה ושליו קיים "משום דהוי קיום כי אמר אמן," אין לו מובן שהרי אם קיים אין יפר וצ"ג. ועוד עיין מה שקשה היה עליו לבעל מעשה רוקח.

השייך בנק"ה י"ד סי' רל"ד, והבה"ז בסוף ערכין כתבו שלרמב"ם גירסת "הירושלמי" במשנה ואמנם הא"מ מקשה הרבה קושיות על שיטה זו, עיקר טענתו שהגירסא בירושלמי ט"ס אינה טענה שהרי גירסא זאת מתועדת ברוב המכריע שלכתבי יד שלמשנה ובדפוס נאפולי.

הב"ר תירץ את קושיות הא"מ והקשה קושיות אחרות משלו ואף הוא הגיה את הרמב"ם מעין הגהתו של הא"מ. ועיין בספר ק"א שהוכיח בוודאות שנוסחת הרמב"ם באמת "ושלו בטל" וכן בדברי אביי. ועיין בפיה"מ הוצ' הרב קפאח בהערה וכן נראה ברור על סמך כל כך הרבה נוסחאות וכמו שכתבתי לעיל. ברם הקושיות שלא"מ וב"ר ואפילו שלק"א עצמו קושיות הן ולכן נראה שעכ"פ הגירסא המקורית בשי"ס דידן היא לא גירסת הרמב"ם אל כגירסא שלפניו. ועיין משי"כ מי"ר הגרש"ל יצ"ו.

בתוס' כפשו' עמ' 477 ו-528 וגם ע"ה מ"ש מורי ר' דויד הלבני מע"מ עמ' שפ"ג.

27 כ"ג ד ברייתא... מאי: התוס' גורסים, "בריייתא כגון דאמר הריני נזיר ואם את מתניתין דקתני הריני נזיר ואת דקאמר ששאל בתמיה". מן הרא"ש נראה שגרס "אפי' תימא דקתני ברייתא, ומתני' כגון דאמר לה הריני נזיר ואת" ותר לא ומפרש כפירוש התוס', "בתמיה כל' דרך שאלה" (ומוכח שאין להוסיף תיבת "מאי"). הרי"א מביא שתי גירסאות, "...את אמאי. כלומר אמאי תהא נזירה אם תרצי תהא ואי לא לא... ואית דגרסי את אימא, כלומר אמרי אם תרצי להיות נזירה". הגירסא הראשונה היא היא גירסת ר"י. קצת נראה מדברי ר"ף שגרס כמו ברא"ש וז"ל, "אביי אמר אפילו תימא כדקתני, מתניתין כגון דאמר הריני נזיר ואת" (תיקון הרב בלוי מ"מתניתין" ל"בריייתא" אין צורך בו כלל לפ"ז). אף מדברי תוס' רי"ד ברור שגרס בסוף "ואת" ותר לא. לא ברור די צרכו איך גרס בהתחלת המימרא שכתב, "בריייתא כגון דאמר לה הריני נזיר אם תרצי כמו כן להיות נזירה" ולא נראה לומר שגרס כל זה ושמא גרס רק "ואת" אף שם ופירש כאן שבריייתא דאמר בניחותא, משנה בתמיה (עיין לקמן).

מן המאירי נראה באמת שגרס כן היינו "בריייתא כגון דקאמר לה הריני נזיר ואת דקא תלי נדרו בנדרה מתניתין כגון דאמר לה הריני נזיר ואת". אי"כ הפירוש יהיה באמת שההבדל הוא בפירוט היינו שבבריייתא אמר "הריני נזיר ואת". ובמשנה "הריני נזיר ואח"כ כן נראה מלשוננו שלמאירי וז"ל, "פירשוה בגמרא (היינו את המשנה) בשאמר ואת דרך שאלה כלומר מה רצונך בענין זה וכו' אבל אם אמרה דרך הנחה פשוטה כלומר ואת נזירה עמי ג"כ וכו'". ברם צ"ע קצת שהרי פסוק דבריו אומר "ואין הלכה כאב" שהעמידה לומר שכל הריני נזיר ואת תולה נדרו בנדרה הוא, אלא כסתם משנתנו. " והנה אביי לא כן אמר אלא שרק באמר דרך הנחה תולה נדרו בנדרה הוא, וצריך לומר שכוונתו שאביי אמר שכל הריני נזיר ואת שאמר דרך ניחותא הוא תולה נדרו בנדרה, וזה אינו מאחר שרב יהודה מגיה את הבריייתא והלכה כמוהו. המפרש והשיטה גורסים כמו בדפוס נמי.

מכ"מ נ"ל כדברי הב"ר שכתב, "אך בתוספתא הביאו האו"מ משמע דלשון ואת שניהם בכלל אם אמר זה בניחותא תלה בה ואם אמר התיבה זו בדרך שאלה לא תלה בה וזה תלוי בנעימת הקול והש"ס לא היה יכול לכיין התיבה דרך שאלה או ניחותא והיה צריך להוסיף איזה תיבה וחלק הענין ונשתנה הגירסא לרש"י ותוס' ולדינא י"ל דאינו נ"מ בה רק באופן אמירתו או בלשון שאלה או בניחותא". דבריו ברורים רק נראה יותר שבש"ס עצמו לא היתה תיבה "מחלקת" וכגירסת המאירי והוספת גלוסה, שנכנסה לטקסט זה בכה וזה בכה ומקור "מאי, אמאי, אימא, ואס" כולם תיבה אחת היא, וא"כ נראה ביותר "מאי" ההולם את ההקשר ביותר.

אבל ע"ע מ"ש מו"ר הגרש"ל יצ"ל בתוס' כפשו' עמ' 528 ונראה שמפרש את התוספתא בענין אחר. ועיין בא"מ וק"א.

4 זה: כן גם בתוס' כ,ב ד"ה הרי. ברם בגמ' כ"א, ב "זו" וכן במפרש כאן, ובשיטה, ומאירי וכן ישר כמובן.

שם סופגת: כך בכל נוסחאות בבליות רס"ג אה"ג עמ' 169 מעיד שבא"י גרסו "סופקת". עיין מבלנייה עמ' 719.

5-6 והיא... בעלה: המאירי אינו גורס כל זה כדמוכח מפירושו. מהשיטה והר"ף אין ראיה שהרי מה שהוא מצטט "והיא לא ידעה וכו'" (עמ' רט"ז) מן הברייתא הוא ולא מן המשנה. מכל שאר הראשונים אין ראיה. באה"ג עמ' 169 המשנה מובאת מתשובה שלרס"ג ובה הוא מצטט בפירוש "והיא לא ידעה". נראה שבגירסת המאירי היתה השמטה ע"י דומות מ"בעלה" ל"בעלה" ופשוט הוא.

9 ת"ר: בילקוט רמז תע"ט "כיוצא בו" ושם אשגרה היא מלמטן. במפרש גרסינן "ת"ר", וכן בשיטה במאירי ורא"ש (דפו ושטמ"ק) אין ת"ר מצוטט אבל כמובן שאין זו ראיה.

10 באשה: במאירי מובא בפירוש נוסחא, "במה הכתוב מדבר וכו'". במפרש יש כאן דיבור קצת קשה וז"ל, "ת"ר אישה הפירס וה' יסלח לה במה הכתוב מדבר אם באשה שנדרה והיפר לה בעלה סליח זו למה אלא כו' ע"א באשה שהיפר לה בעלה הכתוב מדבר דהא כבר כת' ואם ביו' שמוע אישה יניא אותה דהיינו שהיפר לה בידיעתה." בווזאז צודק בא"מ המקיים נוסח זה היינו "ע"א (=ענין אחר)" ולא הגהה "ע"כ" שהרי כאן שני פירושים. פירוש ראשון שמפרשינן שבהפר לה בעלה ולא ידעה הכתוב מדבר מאחר שאחרת אין מובן למה שתצטרך סליחה (כפירוש ר"ף, והשיטה). פירוש שני שמוכח שבלא ידעה עסקינן מאחר שיש פסוקים למעלה המדברים ב"ידעה" ומן הייתור דרשינן (בזה מחורץ כמובן קושית הרא"ש. ע"ע מהרש"א קידושין פ"א, ב). ברם עדיין לא ברור שבלשון הראשון מצטט "במה הכתוב מדבר" ואילו בשני כנוסחתנו ונראה שגרס שניהם ובמקרה גרידא ציטט אחד בלשון הראשון ואחד בלשון השני וגירסת "במה... באשה... הכתוב מדבר", כהגהת הב"ח כאן. זנ"ל שזוהי גירסת מעורבת שהרי בקידושין שם גרסינן "במה הכתוב מדבר" ולא חוזרים "הכתוב מדבר" בסוף (כגירסת המאירי כאן). בשיטה, ר"ף, וב"ש ויקרא רמז תע"ט מובא כדלפנינו. ואי, בו ענין כמובן אלא לסיגנון.

12 אצל פסוק: בילקוט "למקרא" כמו בכ"י וו', במאירי "אצל מקרא". בשיטה הגירסת כמו בדפ'.

13-15 מי... בשר חזיר: כתב המפרש, "מי שנחכוון לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה גרסינן. המחכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר גרסינן". וכוונתו נראת להגיה "לאכול" במקום "לעלות בידו" והגהה יפה היא. כן גרס ג"כ המאירי (בשינויים קלים), "מי שנחכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה טעון סליחה וכפרה מי שנחכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו וכו'". ברם בשיטה גרסו מעין גירסתנו, "מי שנחכוון לעלות בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה טעון כפרה המתכוון לעלות בידו... ועל בשר חזיר בידו וכו'". בילקוט הדיוק כמו בדפוס. (גירסת המפרש והמאירי דומות לגירסת קידושין פ"א, ב).

16 ולא: ילקוט (שם) "והוא" עיין להלן, ברי"ף "והוא" לא" וכן בשיטה וגם זה ליחא בפסוק.

18 טלה: שם "כשב".

19 אמר קרא: לית' בילקוט שם.

18-19 כגון... חלב: תיבות אלו חסרות מלבד במ' אף בספר בית יהודה לר' אריה ממודינא. וכן ג"כ רי"ע לא גרס אותן כאן שכן הוא כותב, "ומעלה בידו בשר חזיר. לא דווקא בשר חזיר קאמר, אלא ספק חזיר, כדמפרי' בגמרא שהיתה חתיכה לפניו ספק וכו'". כנראה שה"כגון" היה נמצא אצלו רק בצריכותא או בכלל לא וסמך רק על הצריכותא כמות שהיא לפנינו. אף המאירי לא גרס לה אבל גירסתו שונה בהרבה מכל הגירסאות האחרות שלפנינו וצ"ע (עיין להלן). מורי ר' דוד הלבני נ"י (מו"מ עמ' שפ"ו כבר כתב שדיבור זה אינו מגוף הברייתא והזכיר את האפשרות שאיננה ג"כ מגוף הגמרא (ע"ש ובסמך)).

22 לא... עובד: לפי הנוסח שלנו איסי בן יהודה דרש אותו הפסוק שדרשו ר' עקיבא. ברם לפי התוס' (בד' ראשון - ה"מתקנים" כאן ממש "משבשים" היו) ד"ה איסי, רי"ע, הרא"ש, הרי"ף, והשיטה, כאן פסוק אחר היינו "והוא לא ידע ונסלה לו". ועיין בספר אי"מ ובק"א ד"ה ראיתי. נוסחת כ"י זו' כאן קונפליציה שלשתי הנוסחאות. ויש להעיר שהדיבור הבא (סוף הדיבור בדפ' ראשון) בתוס' אינו גורס כן שהרי מפרש הוא את התיבה "ידע" כבוטריקון של "ידע ואשם ובשא" היינו הפסוק שלפנינו (עיין עוד בסמך).

22-25 ומת... הדוים: חלקים מדיבור זה חסרים בכמה נוסחאות פה וכולו במס' קידושין פ"א, ב והדבר צריך ביאור. בילקוט תע"ט יש גירסא מעין גירסת כ"י זו' היינו הפסוק ו"על דבר זה...". בשיטה הנוסח משובש ויש פנים לומר שאף הוא לא גרס ל"כגון" (ובצטרך לומר שמה שנמצא שם שלא במקומו הגהה היא, חבל שא"א לבדוק כתב היד).

מורי ר' די הלבני נ"י (שם) כבר כתב שקשה לומר שהוסיפו כאן "כגון שתי חתיכות" וכו' וגרעו אותו בקידושין והסביר את התפתחות הנוסח שלנו. ע"ש היטב. רצוני להציע אפשרות אחרת.

עצם העובדה ששני ה"כגונים" אינם בנמצא בחלק שלנוסחאות אומר דרשני. וב"ל ברור לא רק שאינם מגוף הברייתא (עיין לעיל) אלא אף לא מגוף הגמרא המקורית כאן. במקור אמר ר' עקיבא מה שאמר (עיין הלבני שם ורצוני כאן לבאר נוסחת הגמרא בלבד) ואיסי בן יהודה בא רק להוסיף "על דבר זה ידעו הדוים", וכנראה אף ציטט בדיוק את דברי ר' עקיבא והוסיף הערתו. בקידושין הבינו את דבריו כן ולכן הוציאו מהן את כל המיותר - לא הן בנזיר. מאחר שהבינו שאיסי בן יהודה מוסיף הוספה שלממש על דברי ר' עקיבא שאלו "כל ה' למה לי" (וכמעט שהייתי אומר שזוהי הוספה מאוחרת שאינה מגוף מס' נזיר בגלל חובה "הנ"י" הצ"ל בלשון נזיר "הליי", כלעיל דף ד, א ועוד הרבה במס'). ופירשו שר' עקיבא בחתיכה אחת מ"יר' ואיסי בן יהודה בבי' חתיכות (כנראה על

יסוד הסוגיא בכריתות י"ז, ב). אח"כ באו מפרשים והוסיפו בתוך הברייתא את ה"כגונים" כדי לפרש את הצריכותא. על זה התקשו הראשונים (עיין אי"מ) ושינו את הפסוק בדברי איסי בן יהודה ודוק.

למאירי גירסא אחרת בכאן והוא כותב, "כיוצא בדבר אתה אומר נאמר בפרשת אשם חלוי והוא לא ידע ואשם ונשא עונו, מי שנחכוון לאכול שומן ועלה בידו ספק חלב צריך כפרה, מי שנחכוון לאכול חלב ואכל חלב על אחת כמה וכמה". ותו לא. קצת נראה לומר שלא גרס את הצריכותא ובדברי איסי בן יהודה גרס רק "על דבר זה וכו'" ולכן לא הביאם. אי"כ נוסחתו דומה מאוד לנוסחת קידושין ואולי בשתגורה משם. ושםא היא נוסחא עתיקה במס' נזיר וסמך לדברי דלעיל (ראה בסמור).

25-31 וכל... בלא: כותב ר"ף: "ה"ג וכל הני למה לי צריכין באי תנא גבי אשה התם הוא דבעיא שליחה וכפרה משום דלאיסורא (אבל) איכונא, (אבל) חתיכה וכו', ואי איתמר גבי חתיכה משום דאיסורא הוא אבל הפר לה בעלה דהתירא הוא לא חיבעי כפרה ושלחה ואי איתמר הני תרתי (הוה אמינא הני תרתי) הוא דסגי להו בכפרה דלא איקבע איסורא אבל שתי חתיכות דאיקבע איסורא אימא דלא ליסגי ליה בכפרה קמ"ל דלא". יתכן שאף לו היו נסחאות שחסרה בתן כל הצריכותא ועוד סמך לדברי דלעיל (עיין למעלה בסמור).

25 צריכין: הנוסח "צריכין" הנמצא בכ"י מ' ובילקוט חשוב הוא שהרי לפי זה נפרש לשון "צריכא" שבכל הש"ס כבינוני רבות וזוהי הצורה הרגילה במנדאית לבינוני סביל רבות (ראה מ"ש מורי פרופ' י' קוטשר ע"ה בלשונינו כ"ו עמ' 159 ודברי בלשונינו).

31 אמ'... יוחנן: ליתא בהגדות התלמוד וע"י אבל בילקוט הושע (סוף רמז תקל"ג), ובשיטה גרסינן לה וכן נראה ישר.

33 רשע: בהג"ה "פושע" וכן נראה ישר שהוא לשון הפסוק. אבל בילקוט, ע"י, שיטה, ור"ף כמו בספרים.

34 עמו: בשיטה "עמו (בבית) כמו במ' בהג"ה "אחותו בבית עמו... אחותו עמה בבית". בע"י אשתו ואחותו עמה בבית" (בי פעמים). בילקוט כדלפנינו.

37 אמר: בהג"ה וע"י "(לא ס"ד ד) אמ"י. בילקוט ושיטה כדלפנינו.

37-38 כל... נאמר: בהג"ה "כל פסוקי הללו לשון עבירה נאמ'". ונראה שלא דק בכוונת ר' יוחנן כי הרי כל דרשתו היא על פסוק אחד. בע"י, "כל הפסוק כולו על שם עבירה נאמר". בילקוט כמו בכתבי היד. וכן בשיטה אלא שיש שם "לשום".

38 וישא... בעיני: יש פה קצת בילבול בדפוס ושני כחלי היד שהרי הכוונה לדרוש את הפסוק מאשת פוטיפר רק על לשון "וישא" ואת הפסוק משמשון על לשון "עיניו". וכך יוצא ברור מן הנוסח

שבשיטה, וע"י דהיינו "וישא לוט ותשא אשה אדוניו וגו' את עיניו, ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני. וירא אותה שכס בן תמור וכו' את כל ככר היורדן, כי בעד אשה זונה עם ככר לחם. כי כלה משקה אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושיקויי." בהגייה כמו בטורים. עיין גם ילקוט בראשית רמז ע'.

40 מינס אניס: בילקוט הושע שם "מינס קא ניים" וכן ברי"ף "מינס ניים" כלומר ישן ואף הוא נוסח יפה. בהגייה, ע"י, תוס', ושיטה כלפנינו.

שם תנא: בע"י, הגייה, ילקוט ושיטה "תנא".
שם בר רב: בע"י, והגייה "בן". בילקוט "בר". בשיטה כדלפנינו. במוריות שם בר רבי.

שם ויו: בילקוט "הא". ברי"ף ליתא. בע"י, הגייה, ושיטה כדלפנינו.

42- כ"ג, ב 4: אח... קהל: ג"כ בילבלו הנוסחאות עד שקצת קשה להבין את הדרשה. הנוסח הנכון נמצא בע"י, הגייה, השיטה והוא, "אח נפשע מקרית עוז זה לוט שפרש מאברהם ומדינים כבירה ארמן שהטיל מדינים בינו ובין ישראל כבירה ארמן שבאמר לא יבא וכו'." ע"ג ילקוט משלי רמז תתקנ"ז ושם הנוסח משובש. ובס ב"י כתוב, "בכל ספרים ישנים שהטיל בריחים בין ישראל לארמון".

4-5 ואיתמי... יצחק: בילקוט משלי תתקנ"ז ליתא, וכן ליתא בהגייה, אבל בע"י, ושיטה ישנו. וכן במוריות שם.

"נפלו עלינו: בשיטה "והפיל". בע"י והגייה רק "ונפלו".

12 רב נחמן בר רב יצחק: בהגייה רק "רב נחמן". בע"י "רב נחמן בר יצחק" וכן בשיטה.

13-16 והאמר... לשמה: בהגייה נשמט כ"ז כנראה ע"י דילוג.

13 והאמר: בע"י "איבי והאמר". בשיטה כתוב, "ואקשינן מכלל דמצוה שלא לשמה גריעותא הוא והאמר וכו'". ונראה שפירוש הוא וכן גם ברא"ש "איני מדקאמרת גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה גריעה ומדקאמר שמתוך שלא לשמה בה לשמא אלמא שממילא שמתוך כך בה לעשות מצוה לשמה". ומרי"ף נראה ברור שכל זה פירוש הוא כנראה פירוש הקונטרס ע"ש.

16 אימא: בע"י "אימר", אבל השיטה, ורא"ש "אימא" וכן בילקוט שופטים רמז כ"ה. ונראה קצת שנוסחת ע"י מקורית.

18 מאן: בהגייה "מאן בינהו", אבל בשיטה וע"י "מאן אינון" כדין לשון נזיר. ברי"ף מאי הן."

18-19 שרה... ולאה: המפרש לא גרס "רבקה" שהרי היא לא מטרה שפחה לבעלה. וכן כתב כבר בעל ביי וולפ"ד גירסא זו ופירוש זה נפלאים ונכונים. 21

21 כרע... שכב: מנוסחת הדפוס לא מובן מה הרא"ה שהיו שבע בעילות. וכן לפני המפרש, התוס', והרא"ש. ברא"ש ובילקוט שם יש רק "בין רגליה וגו'" ונראה שהגירסא האמיתית היא ככ"י וו' והשיטה, "בגן רגליה כרע נפל שכב בין רגליה כרע נפל באשר כרע שם נפל שדוד".

25-26 שמע... מינה: כתוב בספר ביי, "שיימ טובתו רעה היא שיימ ובקסי" בשלמא חתם. דילמא מידכר ליה שם עייז דילית אלא הכא הא קא מתהניא מבעילה דילה הכא נמי רעה היא דא"ר יוחנן כשבא נחש על חוה הטיל בה זונהמא ישראל שעמדו על הר סיני פסקה וכן ביבמות דף ק"ג א"ב" ומוכח מדברי התוס' ד"ה שבע והרא"ש שלא גרסו לה הכא שהרי מביאין אותה (שלא כלשון ביי) מיבמות. וכן נראה שהשיטה לא גרס לה. אבל יש לציין שקי"נ שהיא לשון מקורית פה בגלל השימוש ב"דיליה" שהיא צורה אפיינית לבזיה.

31-32 בת מואב: בהג"ה "בת בנו של עגלון היתה ועגלון (מואב) בנו של בלק". בעיי "בת בנו של עגלון בן בנו של בלק מלך מואב". וכן בשיטה. ברי"ץ א"תא רק "בת בנו של עגלון אבל אינה ראייה על גירסתו.

34 דאילו: בהג"ה ועיי "מהכא דאלו".
שם דקרייתיה: בעיי "דקרייה" ובכל שאר נוסחאות כלפנינו

36 צעורי צערינן: ראה ב"ק ל"ח, ב בעיי "צעורי צעריה" כהגהת הבי"ח בהג"ה "צעורי" בשיטה "צערינהו".

40 קדמתה: בהג"ה "קדמה", בעיי "קדמה" אבל זכתה וקדמתה". בשיטה "קדמה" "זכתה וקדמתה" וצ"ל שכאן תופעה מעין "צלמה מרובה מחמתה" היינו הוספת אות למען הצליל.

כ"ד, א 'לישראל למלכו': א"ת דגרסי "ארבע דורות בישראל" ותו לא הינו תוס', הרא"ש, המפרש, השיטה, ורי"ץ. וא"ת דגרסי "למלכות" ותו לא היינו עיי. ונראה שגירסתנו ושל הג"ה קונפליציה היא.

3 שלו: כך בכל נוסחאות בבליות. ויש נוסח "משלו" עיין מלא"ש. ומ"ש בעל אוה"ג שכן ברי"ץ אינו כן.

5 תמו': בתוס' ד"ה ואם "תרע" וטייס היא. וכבר תיקנוה בדפוסים חדשים. עיין או"מ וב"ר שתיקנוה.

6 יקרב: כן הוא בכל הספרים כאן וכך הוא בתוסי', בשיטה, ברי"ץ ובמאירי ושטמ"ק. ורק במשנה הנדפסת אצל המאירי איתא "תיקרב". וכתב במלא"ש "ויש גורסים תקרב", וכן הוא. בפסקא שבגמרא להלן. וכן תיקנו את המשנה בדפוס וונציה בו וכתב בעל אוה"ג "והוא משום זיוג הלשון".

שם ליו' אחי: ברי"ץ "ליום ולילה" ואיבדו כן בשאר ראשונים אבל אין נ"מ כדכתב המאירי "ליום אחד, רצה לומר יום ולילה וכו'".

6-7 ואיבדו... לחם: התוסי' ד"ה ושלמים כתבו "ה"ג ואיבדו טעוני' לחם". וכנראה שרצו להשמר מגירסת המאירי שכנראה גרס "ואין טעונין לחם ויש לחם זרוע". אי"כ ה"ג זה תירוצא הוא לקושי' התוסי' "והא בקאמר" המיוסדת על גירסת המאירי, ואת' שפיר חלוקת הדיבורים כמות שהיא בדפ' ראשון. וכן יש לדקדק ג"כ מן התוסי' במנחות דף ד, ב ד"ה ואין שכתבו "ומיהו קשי' למה הטעינו כאן זרוע בשילה יותר משלא במצוותו ושלא לשמו". וכי היכן כתוב שם שח"ב בזרוע (הכוונה למשנתנו) ולכן פירושו הק"א כאן והשירי קרב, דף י"ח, א, "שמשמע מדבריהם כל היכי דתנן ואיבדו טעונין לחם ולא חני ולא זרוע בעי' זרוע" (לשון ש"ק). והקשו מן הירושלמי שם שנאמר "חני אין טעונין לחם ולא זרוע". ואף התוסי' כאן: כתבו (ע"ב ד"ה מחני') "וה"ה דבמחני' הוא ליה למיתני ולא זרוע" משמע דאין לד"ק כן. לכן בי"ל שהתוסי' במנחות גרסו "ויש להם זרוע" כגירסת המאירי ומגירסא זאת באו התוסי' כאן לאפוק'.

ר לו: כתבו התוסי' ד"ה הכי, "הכי גרסינן היו לה מעות...". ולא חש למיתני הכא אם שלו הן חולין כדקתני רישא". וכן גם בשיטה גורס "לה" (ומוכח כן שג"כ כתב "ולא חש וכו'") וכן מובא ברי"ץ (עמ' ר"ז) ובמאירי וכן נראה שגרס הרמב"ם פרק ט' ה"ו. וכן נראה עיקר אבל בכ"י קי' ופאריז כמו בדפוס כאן וצ"ע (עיין רדב"ז פ"ט, ה"ב). ברא"ש כאן כא, ב איתא רק "היו מעות סתומים" ותו לא כגירסת המשניות במעילה פ"ג, ה"ב.

8 ילכו: ברי"ץ "יוליך הנאה". בשיטה, מאירי, ורא"ש (שם) "ילכו".

12 משתעבד: במפרש "משעבד" כדן כתבי היד, וכן ברא"ש, ר"א, השיטה, אבל בתוסי' "משעבד" כבדפוס. ברי"ץ איתא "משעבדא ליה" ופירושו יהיה "משעבד אותו" ואח"כ מביא הוא "משעבד לה" ויפה הוא.

16-17 שכך... דנא: נוסחת הספרים משמעה שהבעל כתב בכתובה והתחייב לכל חובותיה "מן קדמת דנא" היינו אפילו אלה שלפני הנישואין, וכן גרס ופירש המפרש. ואילו בתוסי' (ד"ה הכי) כתוב, "הכי (גרסינן) גריס רש"י שכך כותבת כל אחריות דאית לי עלך מן קדמת דנן (כר) ". והכוונה אי"כ ללשון שהאשה כותבת בשובר שלאחר קבלת הכתובה מבעלה המגרשה.

כוונתם כנראה לרשימי בבי"מ ק"ד, א ד"ה ה"ג, ורשימי כתב שם שהגירסא המתוקנת היא של תורת כהנים "ולשון הספרים איני יודע לפרשו כראוי", הרא"ש (דפוס) הביא את שתי הנוסחאות וציין את גירסת רשימי בשמו בפרק המקבל. וכן בשטמ"ק אלא ששם מוסיף שישבי הגירסאות בתוספתא" (עיין להלן). יש לדייק מדברי ר"א שגרס כגירסת הספרים כאן שהרי כתב, "קרוב עשיר שאם היתה עניה ונתחייבה קרבן, ולא הספיקה להביא קרבנה עד שנשאת לעשיר מביא עליה קרבן עשיר". משמע כמובן שימן קדמת דנא" מוסב על לפני הנישואין וכתב הוא. בעל השיטה כותב דברים קצת מוזרים שהרי כותב, "וידווקא אותם שנתחייבה בהם משנשאת, אבל אם היתה מחוייבת בהם מקודם שנשאת לא... שכן כתב לה פי' כשנשאת: כל אחריות דאית לך עלי. כלומר קרבנות שתחייב בהם עלי לפרעם. ובתי"כ גרסין הכי. אם פטרה לא נתחייב שכן כתבה לה בשובר כחובתה, כל אחריות דאית לך עלי מקדמת דנא תהיה פטורי והרי בדבריו תרתי דסתרי שהרי אם כתב לה בשעת נישואין "כל אחריות... מן קדמת דנא" איך אפשר לפרש רק מה שתחייב בעתיד אלא עיי' לא גרס בגמרא שלו "מן קדמת דנא". ר"ט רק מביא גירסת רשימי בשם "הייג". (על שיטת ר"ע ור"ף עיין להלן). מה היה קשה לרשימי? נראה שהקשתה לו הלשון "דאית לך עלי מקדמת דנא" שמשמעה אחריות שיש לך עלי והיא מקודם (הנשואים). וכמובן שאי אפשר להבין את הדבר אם כך פירושו שהרי לא היתה לה שום אחריות עליו מקודם. ברם יש נוסח אחר שם בבי"מ הפורשת בעיה זו והיא נוסחת כ"י פי' "דאית לך מקדמת דנא עלי" ולפי נוסח זה שפיר מפרשין "אחריות שהיתה לך מקודם -- עלי היא" ומתורצת בזה קושית רשימי. ואפילו נוסחתנו מתפרשת כך לאור הנוסח הזה כמו שפירש בשיטה כאן עיין לעיל ובתוסי' ביי"מ ק"ד, א ד"ה ה"ג. (אבל מו"ר הגרש"ל יצ"ל כתב בתוסי' כפשו' כתובות עמ' 248, "אבל רשימי וסייעתו סברו שאינו מסתבר שהעל חייב להביא קרבנות אשתו שנתחייבה לפני הנישואין ולפיכך קבלו את הגירסא: שכן היא כותבת לו וכו'" ולפי דבריו מ"ש צ"ע). לגירסת כ"י פי' גם מצטרף הראב"ד בתי"כ ע"ב, ד. (אח"כ ראיתי שמורי ר' דוד הלבני נ"ו כבר רמז למ"ש במו"מ עמ' שפ"ז). וחכם עדיף מנביא שהרי מו"ר הגרש"ל יצ"ל כתב בתוסי' כפשו' שם הראה שלפי התוספתא שתי הגירסאות נכונות, כל אחת במקומה -- הוא כותב לה בשעת נישואין להתחייב בקרבנות שהיא נתחייבה בהם לפני הנישואין (ואילו בקרבנות שתחייב הם אח"כ אינו צריך לכתוב שהרי חייב מדאורייתא) והיא כותבת בשובר בשעת הגירושין. אי"כ יש לקיים גירסת הספרים בבבלי וזוהי שיטת ר"י המובאת ברי"ף (שלא יצא עדיין כמובן כשהגרש"ל כתב). וז"ל, "ור"י מיישב, לפי ששני הגירסאות ישנם בתוספתא". ונראה שכן גם שיטת ר"ע שכתב על גירסתו "הייג" ואח"כ מביא גירסת רשימי ומסיים, "יושתי הלשונות חדא הן, אלא שזה מדבר כשהוא מגרשה והיא כותבת שובר שטר כחובתה". אי"כ נראה לומר שהגירסא המקורית כאן היא גירסת הספרים (ובמיוחד שרב הא' גרס כן שם בבי"מ עיין כפשו' שם) ואולי צריך לתקנו כגירסת כ"י פי' בבי"מ וכראב"ד ואי"כ נאמר שסדר המלים שלפנינו נשתרבב מן הברייתא השניה -- היינו הסיפא שלתוספתא.

ואין להקשות שלפי פירוש זה (היינו שהשיעבוד שהוא כותב לה מוסיף על חיובו באורייתא) אין ראייה שלדעת רבנן אינו משתעבד לה, הרי מד אורייתא משתעבד לה, שיש לפרש שהחיוב באורייתא הוא שיתן לה הבהמה להקריב בשעת הק-בה במתנה וא"כ שוב אם היפר לה אינו בותן אבל ס"ד שלדעת ר"י השתעבד לה בשעת שמתחייבת היינו שעת ההפרשה ואפילו אם הפר כבר הוקדשה בהמתה. וכך פירש בעל ק"א מטעם אחר לגמרי ד"ה מאן ע"ש וסיים, "ובאמת לפי פשטא דשמעתין הכא לרבנן אינו משועבד כלל וא"כ אשה אינה מביאה קרבנות דמשלה אין לה דמה שקנתה אשה וכו' ובעלה אינו מחויב ליתן לה קרבנותיה וזה לא מסתבר". א"כ אתו שפיר כדברי הגרשיל והראשונים שרמזו כבר לפירוש זה. וגירסת הספרים כאן עיקר. והשווה מ"ש מורי ר' דוד הלבני נ"י שם.

24-22 דא'... דנפשה: כתוב בר"ע, ה"ג דא' רבנן הא לא משעבד לה ומתני' דקתני אם שלו היתה בהמה היכי משכחת לה וכי תימא אפי' תימא רבנן וכגון דאקני לה, דאי אקני לה הויא דנפשה ואמאי תצא ותרעה בעבר". לא נתברר לי מאיזו גירסא נשמר.

כ"ד, ב 3 אס: בר"ע כתוב, ה"ג תנן אם שלה היתה הבהמה. פריך בין לרב חסדי' בין לרבא, הא מנא ליה, הא פשיטה דמה שקנתה אשה קנה בעלה". ונראה לי שכוונתו היא שבין לרב חסדא בין לרבא בלשון האחרון פירשו ש"אם שלו היתה בהמה" היינו בדאקני לה (לדעת רבנן) וא"כ אין נקיים "אם שלה היתה בהמה" הרי מה שקנתה אשה קנה בעלה? ופירוש זה יפה מאד לפ"ד שאם לא כן לא מובן למה אין מתרצים ש"אם שלה הבהמה" בדאקני לה בעל ומביאים ממרחק לחמם "שקמצתה או דאקני לה אחר". לפ"ז אין צורך בהגהתם של התוס' בד"ה במילתא שכתבו "ל"ג תנן... אך נ"ל שהקושיא מכוונת דווקא נגד רבא שהרי רב חסדא מדחה את האפשרות שהמשנה כרבנן בדאקני לה. וכן נראה מדבריו שלר"ע עצמו להלן ש"היה דמצי לשנוי" דאקני לה בעל בין צריכה בין לא צריכה" ומוכח ג"כ מדברי ר"ע שסידור התוס' בדפוס ווילנא אינו נכון. וצריך להיות ד"ה "ל"ג" (והכוונה ללפני הפיסקא) וכו' אלא לפרש הס"ד ומדיח והא אמרינן. השיטה פירש כתוס' שהרי כותב "פיסקא אם שלה..."

4 האמרת: כתוב בסב"י "מנא לה האמרת וכו' בקס"י אינו ובקצת כתו' והאמר מר מה וכו' ובתוס' הגירסא "והא אמרינן". וכן בשיטה. בר"ע "הא פשיטא דמה וכו'" ואיני בטוח שכן גרס.

5 שקמצת': כן (או "קיצתה" או קמצה" השווה לעיל ע"א "קדמתה") במפרש, תוס', רא"ש, שיטה, ר"ע, ר"ץ ומאירי. אבל הר"א גרס "מעיסתה צמצמה". ור"ט "שקמצה" והכל אחד.

8 אבות: כן במפרש "איבות", ובתוס' פעם "אבו" ואח"כ "אבות" בשיטה, ברא"ש, ובר"ע "אבוה". וכן מתוקן בדפוסים החדשים החל מדפי וונציה בי' ולכן אין לסמוך גם על הרא"ש הנדפס או על ר"ע שהוא ג"כ דפוס. בשיטה אח"כ מובא "אבות" כדין ורב בלוי תיקן? "אבוה!" ועיין מגילה כ"ח, א וד"ס שם ובעירובין ע"ד, א ואין ספק שהגירסא הנכונה ב"ת" היא שלא כדעת בד"ס, וקרוב שהגירסא ב"יוד" מקורית שהרי כך בספר העתים. ועיין מ"ש הרב ד"ר אי"ש רוזנטל בספר ילון עמ'

9 על כרעין: כמשפט לשון מסי' נזיר ראה אפשטיין N.S. JR עמ' 299. וכן בתוס' גרסו "עלי", וכן הרא"ש. ברם בשיטה, ר"ץ, ר"ע כבר מתוקן "אברעין" כדין הארמית של שאר השי"ט כגון קידושין ל"ו, ב.

שם הבא: כן בתוס' אבל בשיטה "להא" ובר"ץ "הא"

19 דתניא: כתבו התוס' "דתנן גר' דמשנה היא פ"ג דתמורה". וכן בשיטה "דתנן". ותוספתא היא בנזיר פ"ג גם כן. ועיין בסמוך.

19-25 המפריש... לחם: גירסת המפרש הריהי "המפריש מעות לנזירותו והיו סתומים לא נהנין ולא מועילין בהן מפני שהן ראויין להביא בכולן שלמים... מעות מפורשין דמי עולה יביאו עולה" ולא גרס דין דמי חטאת ילכו לים המלח" אי"כ מה תמוה הדבר שהרב בלוי השלים בדברי השיטה, "מפורשין דמי חטאת יולין לים המלח לא נהנין ולא מועילין דמי עולה וכו'" וכן ליתא בר"מ' ועוד, נראה שג"כ בשיטה גרס ברישא "המפריש מעות סתומים וכו'". ע"ש אי"כ גירסתו ממש כגירסת המפרש. התוס' והר"ץ גורסים כדלפנינו. ושם גירסתם משקפת ברייתא וא"כ "דתניא" צומדת. ועיין מלא"ש מעילה פ"ג סוף בי' ב'. שכתב, "רש"י ז"ל שם היינו המפרש כאן פי' ואני משמע מתוך פירושו ז"ל דלא הוא גרס ליה במתניתין אבל שם בפ"ק דמנחות משמע דהוא גרס לה שפירש שם יולין לים המלח כדין חטאת שמתו בעליה... וכן פירש ג"כ כאן". כמובן שאין קושייתו קושיא שהרי המפרש ורש"י אינם אותו האיש מה שלא יכול היה לדעת. ברם יש כאן תימה גדולה שהרי המפרש שלנו כתב ברי"ה, א ד"ה אפי' "מפרשין כיון דמת הוה ליה מותר ואמאי תנן דמי חטאת ילכו לים המלח" הרי שכן גרס "דמי חטאת וכו'". ומוכח דבמעילה איירינן שהרי כתב "כיון דמת" וצ"ג

32 מתני'... לנדבה: כתבו התוס' "היו לו מעות סתומים הכי גרסינן בספרי' היו לו משמע דקאי (אמהדירו) אהמפריש מעות לנזירותו דמסכת מעילה ולא אמתניתין". השיטה כתב כדברי התוס' מילה במילה. ויש לדייק מדברי המפרש שאף הוא גרס כך שכן הוא כותב, "מותר נדר יהא לנדבה והכא נמי כיון דהני מעות לא צריכי דכבר מת וכו'" לכן נ"ל להגיה בדפוס במקום "מתני' היו" -- "מת והיו" וכדברי הראשונים הנ"ל. וכן יש לדייק שגרסו ר"ט (ד"ה והלא) ור"ץ (ד"ה והלא).

כ"ה, א ד ריש לקיש: בתוסי פעמיים "רבי שמעון בן לוי". ברם במפרש כבדפוס וכן בר"ץ, שיטה ומאירי. בתוספי הרא"ש שבשטמ"ק יש רשב"ל וזה כנראה גרס לגירסת התוסי. וכן בשיטה אח"כ יש "רי שמעון ב"ל". וכן בתוסי כ"ו, ב ד"ה מביא, עוד פעם "בן לוי".

9-8 תנא... ישמעאל: במאירי, תוסי רי"ד, שיטה, "תנא... ישמעאל דבי ר' ישמעאל".
עין מו"מ עמ' שפ"ט הע' 2.

9 ונדריך: ליתא בכ"י, ובילקוט דברים רמז תתפ"ד, דף שטי"ז ע"א ובאמת אינו צריך כאן.

13-14 ועשית... והדס: התוסי אומרים שהלימוד על שלמים מן הסוף של הפסוק הוא היינו, "ודם זבחיך ישפך ובשר תאכלי". אי"כ נראה נכון נוסח המפרש היינו "וגומר" אבל בכל הספרים וילקוט שם תוסי עצמו ושיטה ור"ץ ורא"ש אין "וגומר" וצ"ע. מן המאירי נראה שכל הפסוק היה מובא בגמרות שכן הוא כותב, "תלמוד לומר ועשית עולותיך וכו' ודם זבחיך וכו'".

16-17 יכול... כן: המאירי, "יכול אף וולד חטאת ותמורת חטאת ותמורת אשם כן". ראה תוסי ד"ה יכול דמוכח דלא גרסו כן וכן ברא"ש, ור"ץ. ועלין שיטה עמ' פ"ב ס"ד ד"ה ואקשינן.

19 בהווייתו יתא: במאירי, תוסי רי"ד ר"ץ, ותוסי כ"ה, ב ד"ה רבי גורסים ככתבי היד "אשם הוא קרב ואין תמורתו קריבה". (ותמורה אני על הרב בלוי שתיקן בר"ץ כדלפנינו ולא ראה את גירסת הראשונים וכמובן שצריך לתקן "הוא (קרא) קרב") המפרש גרס כלפנינו (וצ"ע שבע"ב משמע אחרת). בשיטה מובאות שתי הגירסאות יחד. "אשם הוא בהויתו יתא הוא קרב ואין תמורתו קריבה". (גם בפיסקא) בילקוט (שם) כמו שלפנינו בדפוס. וכבר כתב מורי ה"ר דוד הלבני נ"י שגירסת כתבי היד עיקר והלשון "בהויתו יתא" נשתרבה מדברי רב שבע"ב. ואע"פ שעצם טעות כזו נראה קצת דחוק איני רואה דרך אחרת לפרש נוסחתנו. עיין ב"ר ע"ב ד"ה גמרא המקיים גירסתנו

19-21 קתני... עולותיך: בילקוט שם רק "בשביל שימותו". כתב הר"ץ, קתני יכול יעלם כמו אמר מה לשון הקונטרס: תוסי פרץ הכהן, ובספרים שלנו כתוב אמר מר קתני. ונראה טעות, משום דבברייתא לא שייך לומר אמר מר כי אם במילתא דאמורא. ובברייתא גרסינן גופא הלכך נראה דגרסינן (גופא הלכך נראה דגרסינן) קתני כמו שפירש הקונטרס. אף התוסי, והשיטה גרסו ופירשו כמו הקונטרס וכן נראה אף מן המפרש ד"ה, "קתני יכול יעלם וכו' אמר מר יכול יעלם" נראה שנכונה הגהת המדפיסים האחרונים, "קתני יכול יעלם כמו מר...". וכן כאמור בילקוט שם. רק בשטמ"ק יש, "אמר מר ואמאי גבי...". ומוכח מתוכן דמקוטע הוא וכנראה היה גם שם "קתני כמו אמר מר".

21-21 אמא'... מתה: ברי"ץ, אמאי הא וולד חטאת הוא דגמירבן מיניה דהלכתא גמירי לה דחמש חטאות מתות". בתוס' הגירסא, "ואמאי גבי וולד חטאת הוא דגמירי מיתה". וכעין זה במפרש. המאירי הביא "והא לא גמירי מיתה בולד ותמורה אלא בחטאתי ואינו חושב שזוהי גירסא אלא פירושא. בשיטה כעין גירסת התוס', "אמאי והא גבי וולד חטאת הוא דגמירי בה מיתה". וכן בילקוט שם, ויש לציין שרק בדפוס נשתמרה גירסת "גמירין" שהיא כדין לשון מסי נזיר.

כ"ה, ב 4 הכי נמי: בשיטה, "אין הכי נמי"

6 כל... רועה: בשטמייק בשם תוס' הרא"ש איתא, "אמר ר"ת (כצ"ל) דלא גרסינן כל שבחטאת מתה באשם רועה... אלא ודאי לא נשנית הלכה כך אלא כל שבחטאת מתה באשם עולה ואתו רבנן ואצריך שירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו עולה פן יבוא לעשות גם קודם כפרה". אבל מוכח מדברי התוס' ד"ה ניתק "והא דקאמר תלמודא באשם רועה" שלא כיון ר"ת להגיה וכן משמע מרי"ץ ורי"ט ע"ש. ועיין עוד תוס' שבועות י"ב, א ד"ה אשם ועיין בסמור.

8-9 קמשמע... בעשה: בתוס' ורי"ץ כתוב כאן לשון אחר ואיני בטוח שגירסא היא וז"ל, "קמ"ל קרא ואי מקרא הי"א לא יקריבם חטאת ואשם אבל יקריבם עולה ושלמים אם ירצה קא משמע לן הלכתא...". אם גירסא היא זאת אינה נמצאת בשום מקור מלבד שני פירושים אלה וגירסא יפה אבל לוסה.

9 ר' עקיבא: בשיטה "אמר מר ר' עקיבא" אבל ליתא בנוסחאות ובד"ה שבחוס' וברי"ץ ורי"ט. ונראה לי דלא גרסינן לה שברל הסוגיא הזו אין "אמר מר". וכן כתב בפירוש "וי"ע אומר אינו צריך כמו אמר מר". ועיין לעיל ע"א שורה 19.

13-14 אשם... כשר: כתב המאירי, "אשם שניתק לרעה שידנו לרעות עם שיסתאב ולהביא מדמיו עולה נדבה, אם שחטו סתם קודם שנפל בו מזם והקריבו עולה כשר, ויש מפרשים שמכיון ששחטו לשם עולה מקריבו לכתחלה וזורק דמו לשם עולה, דוקא ניתק הא לא ניתק לא. וניתק זה יש מפרשים שנמסר לרועה ויש מפרשים מי שהוציא הגזבר בשפתי, שילך לרעה, ויש גורסים ששחטו לשם עולה כלומר שצריך שבשעת שחיטה יעקור שם אשם ממנו וישחטנו לשם עולה וכל שלא עשה כן פסול". (וקודם כל יש לדייק בדבריו שלפי הגירסא "שחטו סתם" איך הביא דעת המפרשים "ידכיון דשחטו לשם עולה וכו'"). ונראה שכיון שזוהי דעת המפרש הגורס בפירוש "ולשם עולה" וכו' פשוט סמך רבנו על מה שיכתוב אח"כ שיש גירסא אחרת). מכ"מ המאירי מכיר בקיום שתי הגירסאות. הרי"ץ, ר"ע, התוס' רי"ד גורסים "ושחטו סתם" ואינם מזכירים גירסא אחרת ואילו השיטה גורס כדלפנינו ואינו מזכיר גירסא אחרת.

כפי שהזכרתי לעיל המפרש גייס גרס "לשם עולה" אבל פירש בענין אחר (עיין להלן בדיבור הסמוך).

ועיקר פתרון בעית הנוסח של הגמרא פה נראה לי בדברי ריט ובתוס' ד"ה ניתק. וז"ל ריט, "אשם שניתק לרעיה פ"י כמצותו לפי שאמרו חכמים שלא יקרב הוא עצמו עולה כדפרי"ט ז"ל משום גזירה, ועבר ושחטו סתם כשר לעולה ואע"ג דלא עקירה בפ"י משם אשם לשם עולה. ובפסח שני פרק אלו דברים איכא דאמרי דרב הונא בעי עקירה בפ"י, ותני הכי שחטו לשם עולה, כלומר שעקרו משם אשם כשר". ובוודאי צודקים דברים אלה ושינוי הגירסאות שבכאן תלוי בשתי הדעות שבס' פסחים.

ובזבחים קט"ו, ב גרסינן בדפוס "ושחטו סתם כשר לעולה" וברי"מ "ושחטו לשם עולה כשר", היינו שתי הנוסחאות שבכאן. וכתב בעל ד"ס שם אות ל' שייך הוא (היינו כמו במי) בכ"י נ"ר וק' וט"ס דכיון דניתק לא בעי עקירה ובכל המקומות שציינם הגר"ב הנוסח גם בהכ"י כדפוס.

וכמונן שנעלמה מעינין גירסתנו דהכא באותה שעה. וכן הודה עצמו בד"ס מנחות ד, א אות ק' "ובדפוסים ישנים עד בערמן הנוסח לרעיה: ושחטו [לשם עולה] כשר וכיה בנזיר כ"ה, ב וע"ש בפ"י רש"י וע"י בספרי לזבחים וטעמתי שם מה שאמרתי שלא נמצא נוסח זה בשום מקום אבל העיקר הוא כמ"ש לפנינו", ברם עדיין קשים דבריו שכנראה אינו חוזר בו מן הקושיא שהקשה לנוסחתנו היינו "דכיון שניתק לא בעי עקירה", והרי בפסחים ע"ג, א מוכח ההיפך, וז"ל הגמרא שם, "אי רב הונא אי רב אשם שניתק לרעיה ושחטו סתם כשר לעולה אלמ' קסבר לא בעי עקירה אייה כל לא ניתק נמי..." ומשמע שאי בעי עקירה אזי ג"ר בעי ניתק והרי זה היפך דברי בד"ס ז"ל אבל עיין תוס' שם ואו"מ ד"ה וכתב הרמב"ם בטה"ד. לכן נראה ברור כדברי שהתוס' ורי"ט צודקין ששתי הגירסאות כשרות ותלויות במחלוקת שם בפסחים. והנה כתב הרמב"ם פ"ד מהלכות פסולי המקדשין הטי"ו, "וכל אשם שניתק לרעיה. אם הקריבו עולה כשר..." וע"ש בכ"מ ולחיי"מ שפירשו שפסק הרמב"ם שאם שחטו סתם אינו כשר. ברם לא כן פירש במעשה רוקח ע"ש ועיין מאירי פסחים ע"ג, א וע"ה או"מ כאן ש"ה כתב הרמב"ם.

14-15 טעמ'... לא: לפי הסוגיא שלנו, ובתמורה י"ח, א (עיין להלן), וזבחים ה, ב יוצא שעיקר הלימוד מן הפסוק הוא "ניתק אין לא ניתק לא" וזה סותר לכאורה דברי הגמרא בפסחים ע"ג, א שניתוק גזירה היא ואינה מדאורייתא. כן הקשו בתוס' כאן, ובכל הסוגיות הנ"ל ועוד (עיין בגיליון ש"ס ווילנא) ורי"ט הגיה (כדברי ריט, "נורית ז"ל משבש לה להאך גירסא" ע"ש שבאר יפה דברי רי"ט לפי שתי הנוסחאות דלעיל ויש להבין התוס' שלנו על פי דבריו). וכן כתב ג"ר הרי"ץ (אבל עיין להלן).

ונראה שהמפרש נקט דרך אחרת בפירוש הסוגיא שהרי כתב, "טעם ניתק הא לא ניתק שלא שחטו לשם עולה" אלא שחטו סתם אינו כשר". לפיכך ניתק היינו עקר ופירוש "לא ניתק" היינו שחטו סתם ובהוויתו יהא שעדיין שם אשם עליו ופטול. זה לפיכך מורץ דברי המפרש ולא כמו שהבינוהו המגיהים והמפרשים שהוסיפו "אף" עיין ק"א, ב"ח, רש"ש ובי"ר. אבל קשה לפירוש זה שהרי יוצא מדברי הגמרא בפסחים, "אלמ' הקבר לא בעי עקירה אי"ה לא ניתק נמי גזירי וכו'", שניתק ועקר שני דברים שונים הם. (ואפילו אם נאמר שכך פירש את הקושיא שאם לא בעי עקירה היינו ניתוק אי"ה וכו' ודוחק אחת קשה שא"כ עקירה דרבנן ואילו כאן דאורייתא. וכתבו פירוש דומה בשם רש"י בתוס' מנחות ד, א ד"ה אשם, וז"ל, "ומתוך פ"ה הקונט' משמ' דלא גמירי אלא ניתוק לרע"ה בעלמ' ומשמסרן לרועה כשר לעולה משם ואילך... דשוב אין שם אשם עליו" (ע"ש שהקשו מעין קושיתו).

המאירי והשיטה גורסים כדלפנינו ואינם מצטטים דברי ר"ת. ויש פירוש אחד בסוגיתנו שלפיה יוצא שאין צורך לשבש הנוסחאות. כתב ר"ע, "ה"ג ניתק אין לא ניתק לא דאמר קרא הוא בהוייתו יהו וה"פ אשם שנאבד ונתכפרו באחר ונמצא דמדרבנן צריך שיע"ה עד שיומם ויביא בדמיו עולה ואם אחר שנתקו ונתנו במרעה הבהמות קודם שיומם לקחו ושחטו סתם כשר והוי עולה ניתק אין דוקא שניתק ונעקר שם אשם ממנו כשר לעולה בדיעבד לא ניתק לא כו' אבל אם קודם שניתקו שחטו פסול מדרבנן גזירה לאחר כפרה אע"פ לפני כפרה דאמר קרא, כלומר ולפני כפרה פסול מדאורייתא, דאמר קרא הוא בהוייתו יהא לעולם הוא אשם עד לאחר כפרה, דאי לא הוא הוא אמינא גבי אשם נאמר אפי' קודם שיתכפר אם נמצא האבוד לאחר הפרשת השני, יקרב עולה, אותו שאינו ראוי ליקרי אשם קמ"ל הוא בהוייתו אשם יהו שלא יקרב עולה עד שתכפר באחר". זה פירוש נפלא וכבר כתב בעל שטמ"ק (ר' אהרון לפפאז עיין שה"ג ערך בצלאל אשכנזי), שלפיכך מתורצת קושית התוס' ויש להעיר שהתוס' עצמם כתבו תירוץ זה במנחות שם ע"ש לפיכך הגירסא עומדת כמות שהיא (לפי פירוש זה ג"כ הרווחנו קושית הלח"מ הלכות פסולי המוקדשין פ"ד הט"ו ע"ש).

איברא מדברי התוספות בפסחים ע"ג, א נראה שאף ר"ת לא הגיה ולא מידי. וז"ל ד"ה אשם, "ור"ת פ"ה דה"ק במנחות ניתק אין לא ניתק לא וטעמא כדמפרש הכא דגזירי אע"פ לפני כפרה ומסיק מ"ט אמר קרא הוא כלומר מ"ט כשר הלא הלכה למשה מסיני הוא דכל שבחטאת מתה באשם רועה אמר קרא הוא משמע בהוויתו שלבסוף כשיסתאב וימכר וכו' וראי' לפי זה דבתמורה פ' אלו קדשים גר' בכל הספרים אי"ר הונא אשם שניתק לרעה ושחטו סתם כשר מ"ט אמר קרא וכו'". אי"כ ר"ת לא הוציא הלשון "ניתק אין לא ניתק לא" אלא פירשה כמאמר מוסגר ברם לפי הנוסח שלנו בכל הספרים בגזיר "טעמא וכו'..." לא משמע כל-כך כפירוש זה. ותופעה זו שלפי מסורת אחת ר"ת הגיה ולפי מסורת שניה פירש את הנוסח שלנו והוציאה ממשפט הלשון נפוצה מאד במס' בזיר. (אין להוציא שאר מסכתות - רק לא בדקתי) עיין להלן ד"ה לאפוק ויש לציין שאף בתמורה אין כל הנוסחאות שוות. ע"ש ברש"י ותוספות.

16 אמר מר: כן בדפוס ובכ"י נ', תוסי' ושיטה הרא"ש לא גרס לה שכן כתבו "הלכה היא בנזיר כמו אמר מר". המפרש גורס מעין גירסת מ' "אמר" ותו לא וצ"ל "אמר".

כ"ו, א 2 חטאת... בהמה: רמב"ם פסוהמו"ק פ"ה, ה"א גרס "חטאת העוף... עולת העוף" עיין חידושי רמ"ש עמ' קט"ו ד"ה ואם.

4 ולאפוקי הא דתניא: כתב ר"ץ, "ור"ל לאפוקי מהא דתניא דכי אמרינן הלכה (הא) היא בנזיר וחייבי קניין דדמו ליה דיפלו לנדבה. דמ"מ נקט נזיר לאפוקי כי האי גונא דחטאת משום דבר אחד ועולה משום דבר אחר. כן פירש ר"י. אבל רבינו תם הגיה בספרו לאפוקי מהאי תנא, דהאי תנא פליג אמתניתין. לריש לקיש דדריש מותר הוי ודאי צ"ל דפליגא אמתניתין. לשון תוספות" והרי כאן תופעה שנזכרה לעיל ר"ה, ב ד"ה "טעמא" שלפי מסורת אחת ר"ת הגיה ולפי מסורת שניה פירש את גירסת הספרים שהרי הרא"ש כאן מביא דברי ר"ת כפירוש ולא כהגהה. וראה גם תוסי' ד"ה מת שגרסו "ולאפוקי מהאי תנא" לפי שני הפירושים. בשיטה הגירסא "ולאפוקי מיהא דתניא".

8-7 לא יביא... לא יביא: ברמב"ם הלכות פסולי המקודשים פ"ה ה"ג נאמר, "מי שהיה מחויב חטאת ואמר הרי עלי עולה והפריש מעות ואמר אלו לחובתי. רצה להביא בהן חטאת בהמה יביא. עולת בהמה יביא. מת והניח המעות ילכו לים המלח". ומדברי הראב"ד נראה שאף הוא גרס בגמרא שלו כמו הרמב"ם ולכן הביא שנוסחת התוספתא נכונה ולא נוסחת הגמרא. וכ"מ כתב שלראב"ד גירסא, "רצה להביא חטאת בהמה יביא עולת בהמה לא יביא" ונראה שמרן ז"ל ד"ק כן מסוף דברי הראב"ד ש"אם היו כולן ראויין לעולה אמאי ילכו לים המלח". ונ"ל שאין לדייק כן שאילו כולן היו ראויים לחטאת וודאי ילכו לים המלח. ולכן נראה כמ"ש שהראב"ד גרס כרמב"ם וכן כתב הרלח"מ. המאירי כתב, "וגדולי המחברים הביאו שמועה זו בדרך אחרת, אלא שזו נראית עיקר ואף בתוספתא כתובה כן וכן כתבו גדולי המגיהים בהגותיהם" מדבריו היה נראה שר"ל שגרס הראב"ד בגמרא כדלפנינו ולא כן נראים דברי הראב"ד, המבי"ט ניסה ליישב דברי התמב"ם עם גירסת הגמרא דידן וכבר כתבי במעשה רוקח שדווקא הוא. ע"ה חידושי רמ"ש (שם) המבאר גירסת הרמב"ם אליבא בשיטת הרמב"ם. כל שאר הראשונים גורסים כדלפנינו. ועיין תוסי' ראשונים מעילה פ"א ה"א. ועיין ק"א עמ' 54 ד"ה ואכתי ומר"ש עמ' 88 ד"ה ואין.

11-12 אילו... לשלמי: נוסחת כ"י ו' עייט היא.

9-15: אמר... כמפורשין: בשורות 13-14 אין נפקא מינה בין נוסחת הדפוס ובין נוסחת כתבי היד, אך מבחינה סגנונית לשון כתבי היד מעולה יותר. הרי"ד גורס בכתבי היד והשיטה כדפוס. מן הרי"ץ אין ללמוד שהרי הוא כותב, "איכא דאמרי וכו' אפילו אמר אלו לחובתי". וכן נ"ל שצריך להגיה בר"ע, "איכא דאמרי וכו' כי אמר לחובתי במ"י או אפילו יותר נראה שאין זה כלל ציטוט אלא פרפרזה. בדפוסים כבר שינו ללשון כתבי היד מדפוס וונציה ב'.

בשיטה כתוב, "ויש ספרים שיש שם גירסא אחרת כן אמר רבי אשי הא דאמרת מפורשין לא לא תימא דאמר אלו לחובתי אלא עד דאמר אלו לחטאתי ולעולתי ואלו לשלמי לאו מפורשין הן ואיכא דאמרי אמר רב אשי לא תימא עד דאמר אלו לחטאתי ולעולתי ולשלמי אלא אפי' אמר אלו לחובתי מפורשין הן". בלשון הראשון שלגירסא זאת ברור שיש כפל היכנו "לחטאתי ולעולתי" ואלו לעולתי וכו', וכאן נ"מ טובא בין שני הסיגנונים והרב בלוי שיבש תיבת (ולעולתי) ומה שברור לו מטפקא לן שיותר נראה להגיה ההיפך דאי לא תימא הכי היה לו לרב אשי לומר, "לא תימא דאמר אלו לחטאתי ועולתי ושלמי אלא עד דאמר אלו לחטאתי. ואלו לעולתי ואלו לשלמי לאו מפורשין הן". אם נקבל הגהת הרב בלוי הגירסאות חלוקות להלכה ואם נגיה אחרת אין כל מחלוקת ביניהן וצ"ע.

יש להעיר אגב שבין בדפוס רומי בין בדפוס קושטא שלרמב"ם פ"ט הי"ד הגירסא היא, "כיכד הם המעות הסתומים כגון שהפריש מעות להביא מהן קרבנותיו לא אמר כלום", וכך גרס הכי"מ והיה קשה לו, עיי' ובגליון שם ועיין ק"א עמ' 53 ד"ה וצריך. וראה ג"כ ק"א עמ' 54 ד"ה ולענין שכתב שהרמב"ם גרס בדברי רב אשי "לחובות" ועיין חידושי רמ"ש שדחה דעה זו.

15 אמר רבא: בתוס' רי"ד הגירסא "רבה" אלא שאח"כ כתב, "תניא כוותיה דרבא". ברם בגירסא השניה הוא שוב חוזר ל"רבה" פעמיים. ואין כלל להסכים עם הרב זק"ש הכותב (ר"ע עמ') (מיט' העי' 55). "עיי' דט"ס יש בתחילת דבריו (שלרי"ד) וגם בסוף דבריו שחזר וכתב תניא כוותיה דרבה". בר"ע יש "רב": בתוס', רא"ש, שיטה, ר"ץ הגירסא "רבא".

16 אם נפלה: ברי"ד כתוב "אם נפרשו" ואח"כ כתב, "בספרים כתוב אמר רבה אם נפלו דמי חטאת מביניהם ומפרש דכיון דנפלו מביניהן כשיעור דמי חטאת אמרי' הנהו הוו דמי חטאת ושאר' כמפורשין הוו ולוקחין בתצידן עולה ובחציין שלמים ואינו נ"ל דא"כ מאי תני' כוותיה דרבה בברייתא תני' כשיפרש אלו לחטאתי אבל אם נפלו מן הסתם מנין בתלינן ואמרי' אלו היו דמי חטאת". המפרש גרס "נפלה" ופירש באמת כפשוטו "אם נאבד או גרע כשיעור דמי חטאת" וקושי' שלרי"ד קושיא חזקה. התוס', הרא"ש, השיטה הר"ץ, ר"ע ומאירי כולם גרסו ג"כ כדלפנינו ופירשו ש"הפריש מהן דמי חטאת" ודוחק קצת. עיין ק"א בגמרא ד"ה אם וב"ר ד"ה אם נפלה.

כ"ו, ב ד לנזירות: בתוס', רא"ש, ור"ץ כתוב כמו בכתבי היד "לשאר נזירות". ברם ברי"ד, רי"ט, שיטה ומאירי כדלפנינו בדפוס וכן בר"מ נזירות פ"ט, ה"ו זבמעילה פ"ד, ה"ג. וכותב המאירי "והשאר לנזירותי ר"ל לשאר קרבנות נזירותי". והר"ץ מביא "נ"א אלו לחטאתי ואלו לנזירותי".

שם: יש גירסאות המוסיפות תיבת "ומת" אחרי נזירותי. כן ברי"ד, מאירי ורי"ץ, "כן הגירסא בספר שלי, אלו לחטאתי ואלו לנזירותי ומת". ברם התוסי', רא"ש ורי"ץ בגירסא הראשונה מעידים שאינם גורסים "ומת" אבל מפרשים "ומת" על סמך התוספתא מעילה פ"א, ה"י. ברמב"ם שם מובא "ומת" אבל כמובן שאין להכריע מזה אם היה לפניו בגמרא אם לאו (עיין להלן).

וכתב כאן המפרש, "דמי עולה יביא בהן עולה והשאי יפלו לנדבה דכל היכי דמערב חטאת ביניהן כסתומי דמו ומועלי בכולן משום דמי חטאת שביניהן ואי קשיא והא אמרינן דמי חטאת לא נהנין ולא מועלין לא קשיא דהא דתני מחניתין לא נהנין ולא מועלין בדמי חטאת משום דמת ואין ראויין להקרבה אבל כי לא מת מועלין בדמים שהרי ראוייה להקרבה". לכאורה כוונתו להעמיד את הברייתא בלא מת. וכמובן שזה קשה מאד כמו שכתב ק"א, "ורשיי ז"ל שפירש דהכא כי לא מת איירי אין לו הבנה (ועיין באו"מ)". מכ"מ לפי פירוש זה במפרש בורדאי לא גרס "ומת". ברם באו"מ (וריב"ז גם בבי"ר) כתב, "(ר"ל הייה הכא אע"ג דמת הוי כלא מת שהרי ראויים להקרבה דיפלו נדבה)". לפי פירוש זה אין כל הוכחה שהמפרש לא גרס "ומת" אלא שכמובן פירוש זה בדברי המפרש דחוק הוא כפי שכבר רמז הק"א. (מש"כ בעל ב"י בשם רש"י כ"י, "ואי קשיא והא דאמרי לעיל לא נהנין ולא מועלין זהו כשהיו הולכים לים המלח אבל הכא אזלי לנדבה" זהו תירוצו שלא"מ אבל תירוץ אחר הוא ואינם דברי המפרש שלנו).

ברם יש דרך אחרת להבין דברי המפרש והיינו שבאמת "יילכו לים המלח" הוא במת אבל ומועלין בכולן ואין מועלין במקצתן" הוא מחיים. וזה מתאים ללשונו יותר מפירוש האי"מ. וכן פירש הנצי"ב במרי"ש ואני מביא לכאן את דבריו הקדושים והנפלאים בשלמותם, "תניא כוותיה דרבא, אלו לחטאתי והשאר לשאר נזירותי דמי חטאת ילכו לים המלח. פי' כשמת. והשאר יביא חציו לעולה וחציו לשלמים וכו', בין כשהוא חי בין כשהוא מת, דכיון דנתפרש אחד שוב מחוייב להביא המותר לשארי קרבנות כולן. וכן כשנתפרש אלו לעולתי כו' והשאר יפלו לנדבה, היינו כשמת, וזהו הלממ"ס או מגזה"ר, דאע"ג דמחיים מחוייב להביא מהמותר שני הקרבנות מכ"מ כשמת יפלו לנדבה, וממילא מועלין אפילו במקצתן. והא דתניא ומועלין בכולן ואין מועלין במקצתן, קאי על מחיים, דבמחיים תלוי דווקא בשכולן סתומים, אבל כשמת תליא רק בחטאתי וא"צ למה שנדחקו בתוסי' בדי"ה והשאר בשם הרי"מ, אלא כמוש"כ וכן הרמב"ם ז"ל חלק ברייתא זו, הא דהשאר יפלו לנדבה הביא בנזירות ופי' כשמת; והא דמועלין בכולן וכו' הביא בהלי מעילה, ובזה"ל וכן אם אמר אלו לעולתי והשאר לנזירותי ונהנה בכולן מעל נהנה במקצתן לא מעל שאין בדמי שלמים מעילה, פי' והוא מחוייב בחיים להביא חציו חטאת וחציו שלמים, משא"כ במת ממ"נ הרי יביא מכולן עולה דוקא וממילא מועלין במקצתן, וגם המפרש כתב כמוש"כ דאיירי במחיים" לפי"ז כמובן ל"ג "ומת" דהוי משמע שכל הדינים במת דווקא ומוכח שהרמב"ם והמפרש לא גרסו "ומת".

ברם מה לגבי התוספתא מעילה א, י שכפי שאמרנו יש שם בהדיא "ומת" ויש לומר ששם שנויה אחרת וז"ל, "אלו לעולתי והשאר לשאר נזירותי ומת דמי עולה יביא עולה מועלין בהם. והשאר יפלו לנדבה ומועלין בהן". לפ"ז אין לקושית התוס' כפי שכבר כתב בהגהות הגר"א ואין גם לקושית המפרש שהרי הטעם שמועלין בכולן אחרי שמת אינו מפני דמי חטאת המעורבין והן אלא מפני שעכשיו נופלין לעולת נדבה. הברייתות אינן חולקות זו על זו אלא כאן מ"ירי בדין הכסף אחרי מיתה. והכל שריר וקיים כפירוש הנצי"ב ואין להגדה הגמרא על פי התוספתא בש שום פנים. ואח"כ ראיתי שכיוונתי לדעת גדולים שהרי בקי"א עמ' 54 ד"ה זה כתבו "והא דתניא באלו לעולתי כו' ומועלין בכולן וכו'". נראה מהלשון דמחיים קאמר אבל לאחר מיתה ודאי מועלין בכולן כיון דנופלין לנדבה. וכן מבואר בתוספתא פ"א דמעילה דגרסינן התם יפלו לנדבה ומועלין בהן". רק קצת תימה שלא ראה שכן פירש המפרש.

7 רבי: בשיטה וברי"ד הגירסא כמו בזה", היינו אמר רב הונא אמר ר' חנינא" לכן נראת גירסת הדפוס ט"ס. משאר הראשונים אין ראיה לא לכן ולא לכן. ועיין בירושלמי כאן הגורס "רב" כדפוס שלנו בבבלי וצ"ע.

8 הרי... מפורשת: ר"ץ מביא בתחילה (בשם הקונטרס) "אבל בהמה לא", ואח"כ כותב, "בספרים שלנו גרסינן, "אבל בהמה הרי היא כמפורשת". וכן הוא בכל ספרינו, ובמפרש, תוס', השיטה, והרי"ד. הרא"ש, אבל, גורס כקונטרס.

9 רב נחמן: ברי"ד "אמר רב נחמן אמר רבי" ואין זה ט"ס שאח"כ כותב, "ורב נחמן זידיה" עיין בדיבור הסמוך לקמן.

9-10 הא... כמפורשת: הרא"ש לא גרס לה לכל הלשון הזה. עיין שם בגיליון הע' ב'. וגירסא זו נראת עיקר. עיין מרי"ש.

11-12 רב... יצחק: גירסת מ' נראת ט"ס ברורה שאין רב נחמן עשוי לחלוק על עצמו אבל מובא כן גם בתוס', שיטה, ר"ץ, ורי"ד. (ואמנם בר"ץ לא מובא המימרא "הא דאמרת וכו'" וי"ל שגרס ברי"ד "רב נחמן אמר רבי" ורב נחמן עצמו חולי' עליו וכן פירש הרי"ד, אבל לא כן גירסת מ' (השיטה). לכן נראה שפירושו שהגמרא או אמורא אחר ביסס לדייק דרך שאלה "אבל בסבא לא" והשיבו "ואמר רב נחמן" ודוחק קצת. עכ"פ נראה שגירסת כ"י מ' עיקר היינו "אמר רב נחמן... ואמר רב נחמן" שהרי זה המחנה המשותף לכולן והיה קשה לראשונים והגיהו. זה הוסיף "אמר רבי" וזה הוסיף "בר יצחק". המפרש גרס כנראה "ורב נחמן ברבי יצחק" אבל צע"ק מדיבור שאח"ז.

12 סוורי:

הרי"ץ כותב, "אבל הסוארא לא. כך כתוב בספרים. ופירוש סואר של קורות. ובפירושים כתוב אבל סואר של קורות לא." ובאחרונה גירסת ספרינו וכל שאר הראשונים (בשינוי כתיב, "סואר, סוורא, סווארא וכו'"). הערוך אינו מביא סוגיתנו אבל כותב על שאר מקומות שהביטוי מופיע, "ישיא צבר שלקורות פירוש קורות צבורות זו על זו." ראה עה"ש כרך // עמ' 29 והלאה. ועי"ה מ"ש בתוספות הערוך עמ' 290 שיש גם גירסא "צוואר" (שוב לא הביאו סוגיתנו).

16 הא:

במפרש ככ"י || י" [אלא] הא". וכן גירסת הרא"ש והרי"ץ. התוסי כנראה כתבים, "וכי תימא הי"ב והאי וכו'" (תיקנתי ע"פ דבריהם דלהלן), וכן ר"ע אבל מוסיף הוא "אלא", אבל איני בטוח כלל שלהם ולר"ע גירסא אחרת. נראה יותר שפירוש הם מפרשים. בשיטה וברי"ד הגירסא כדפוס.

כ"ז, א ו דתנן...גמליאל: בתוסי כתוב, הא דתנא דב' רשב"ג" ונראה לי שתיבת "דב"י דיטוגרפיה היא. ברי"ץ "דהא דתנא רשב"ג במפרש, שיטה, ורא"ש כדלפנינו.

5 אמר ליה:

לשיטת המפרש זה המשך דברי רב פפא וכתב בב"ר, לפירושו הך א"ל התם וכו' הוי כמו אל"א ויותר נ"ל שגרס "אף" והבין שצ"ל "אלא". לא כן הבינו שאר הראשונים.

7 במי:

המפרש באמת גרס "נמי" כבדפוס וכולם דברי רב פפא. לא כן גרסו שאר הראשונים כי אם ככתבי היד. עיין הגהות ר' שמחה מדעסו'. ובתוסי הרי"ד גורס להביא בלי "נמי".

כ"ז, ב ו הבין בחטאת: במפרש, "דהאי' דהוא חטא" וזה כמעט נוסחת כ"י // וברי"ע בדיוק נוסחת //'. ברי"ץ (עמ' רל"ב) גורס כמו בדפוס. בתוסי ר' י"ב יש גירסא "הבך" ואם אינה ט"ד היא נראית מקורית, וזאת תהיה הצורה העתיקה ל"הבך" כמו ש"הבא" הצורה העתיקה של "הא".

2 המנובא :

בתוס' "הנובא". במפרש, שיטה, ר"ץ, ר"ע הגירסא באמת "המנובא" ולכן נראה שגירסת
התוס' ט"ס היא. וכן העיר כבר הרש"ש.

שם בהמה: מן המפרש היה נראה שגרס "נמי אמרין דבהמה וכו'" וכן הגיהו בקפ'
החדשים כנראה על פיו ועדיין איננה בדפי אמשטרדם. ויותר נראה שלא התכוון לגרוס כך אלא
שפירש כך. וכן מבואר להביא בר"ץ הכותב, כלומר אין אמרת כן. "בשיטה איכא, "אמרת
בהמה וכו'" וגייכ בייל בפירושי קא מפרש. וכן בר"ע אבל יתכן שדברים בגו.

3 כיצד :

במפרש, תוס', שיטה, ור"ע "והתניא" ובר"ץ "והתנן" והוסיף ית"ש" כבר בדפי גרונציה
כנראה מסבא.

4 בזמן... נזירי :

כתב המפרש, "הכי גרסינן כיצד אמר האיש מגלח על (על) נזירות אביו בזמן שהי' אביו
נזיר והפריש (ה) אביו מעות לנזירותו ומת וכו': הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא
אין זה מגלח על מעות אביו היו לו מעות סתומין כו' וסדר המשנה אינו כן דמעיקרא הוה ליה
למיתני מגלח על נזירות אבא אלא רב המנובא דבעי לאיתוי' פירכא מינה טריחא ליה מילתא
למיתני כיצד הוא מגלח והוא מבגל בה ונקיט בסיפא משום דבעי (פרושי) פרוכי מינה"
תמיהני קצת שאף אחד מן האחרונים לא העיר על קושי שיש בדברי המפרש אלה שהרי לפי גירסתו
במשנה לקמן "בזמן שהיה אביו נזיר" אינו מגלח על נזירות אביו ודין זה שנוי ברישאי א"כ
אם אנחנו גורסים כאן בבר"תא "בזמן שהיה אביו נזיר" סדר הבר"תא היא בדיוק סדר המשנה
(דף ל, א) ולמה כתב ש"סדר המשנה אינו כן" ולמה "הוא מדלג"? מגיב' הדפוס הגיהו במפרש
ולא הועילו חכמים בתקנתם ואפילו חלגירסת הבי"ר היינו, "הוא מבגל בה ונקט הסיפא משום דבע'
פרוכי מינה אבל ברישא דבר"תא מפרש כיצד מגלח על נזירות אביו כדמפרש בסיפא דמתניתין
הסיד". וכי מי הכריחו למפרש לומר כן? 'אמר שבאמת סדר הבר"תא כמות שהוא לפנינו והוא הוא
סדר המשנה ורב המנובא אינו מצטט את הסיפא שאינה צריכה לו. לכן בייל שהמפרש גרס בבר"תא

דווקא כגירסתו אנו וכתב, "ה"ג כיצד אמרו האיש מגלח על נזירות אביו בזמן שהיו הוא ואביו נזירים וכו'" וזוהי רישת הבר"תא בצורה מקוטעת והוה ליה למתני זהו שמגלח על נזירות אביו ודלג רב המנונא והביא את הסיפא של הבר"תא המפרש את דין "היה אביו נזיר" שאין מגלח על נזירות אביו ומעות סתומים יפלו לנקבה (בשיטת המפרש ל,א) וזה שלא כסדר המשנה. וזוהי אותה הבר"תא המובאת בגמרא בדף ל,ב ושם מובא באמת בר"שא הדין של "זהו שמגלח על נזירות אביו" דלא כסדר משנתנו ושם העיר המפרש "ה"ג ח"ש כיצד אמרו האיש מגלח על נזירות אביו מי שהיה הוא ואביו נזירי וכו'". וכן היה כאן ומאן דלא הבין דבריו שבש את גירסתו.

התוספות אמרו שאף כאן הבר"תא מובאת במלואה ולפי שיטתם הם מביאים אותה לפי הגירסא שלב,ב. בר"שא "בזמן שאביו היה נזיר" ומגלח הוא ובסיפא "בזמן שהוא ואביו נזירים ואינו מגלח" וזוהי הגירסא שהמפרש נשמר ממנה שם וכאן לפי דברינו. השיטה, הרא"ש, ור"ץ ג"כ כתבו מעין דברי התוספות וסיימו "וא"ת ספרים דגרסינן איפכא וגירסא סו עיקר". ברם יש להעיר שגם לפי שיטה זו אין כל צורך להגיה את הגמרא שהרי לפי זה מובאת סיפת הבר"תא, היינו "היה הוא ואביו נזירים וכו' אינו מגלח על נזירות אביו וכו'" וכן כתב הר"ץ עצמו, "ויש ספרים דלא מ"יתי כי אם סיפא דאבל מי שהיו הוא ואביו נזירים וא"ת ספרים דכתיב ההו כן... (ומביא גירסת התוספות)."

ר"ע ג"כ מביא מכאן את כל הבר"תא אבל לפי הגירסא שלמפרש בל,ב כדהעיר כבר בשטמ"ק.

ואם יטען הטוען שיש דרך אחרת לפרש את דברי המפרש והיינו שבאמת התכוין להגיה כמו דאיתא בדפוס, "מי שהיה אביו" וכו' וכתב שאין סדר הבר"תא כסדר המשנה לקושטא דמילתא ומסתמך על הבר"תא שלב,ב אשיבנו שא"כ יוצא כאן כנוסחת כ"י מ', ולפי גירסא זו הסדר בדיוק כסדר המשנה כגירסתו הוא ואין כל סיבה לחסרו. למה יעדיף סדר הבר"תא בל,ב על סדר משנתנו אם הבר"תא כבר מתפרשת היטב כשיטתו להלכה. (וכן תפס פשיטות שכך הבר"תא מתפרשת לפי נוסחת מ' במו"מ ע"י שצ"ה ע"ש). א"כ ברור שכוונת המפרש דווקא שגרס כדלפנינו ורצונו למנוע הגהה וא"כ אין צורך להגיה כאן את הבר"תא לא לפי שיטתו וכש"כ לשיטת התוס'. גירסת מ' v מה סותרת גירסתו בבר"תא ל,ב ובמשנה שם ע"י כפ' שכבר העיר במו"מ שם ונראה כהגהה מוטעת.

7 מופרשת: כן מוכרחת גירסת המפרש וכן תיקנו בדפוס וונציה ב' שכן כתב, "ולא פי' איזו לחטאת ואיזו לעולה". מלשון הקונטרס מובאת בר"ץ ובתודיה היתה, וברא"ש, ושיטה אין הכרע ונראה שאף הם גרסו "מופרשת". הר"ע כותב, הכי גרסי' היתה לו בהמה (מפורשת) מופרשת פי' (מפורשת) מופרשת לקרבן שאמר בהמה זו לנזיר אבל לא פי' לאיזו קרי' ל"ג מפורשת במשמע שפי' למה אם לחטאת אם לעילה וא"כ לא פריך מיד. לכן נראה שהגירסא באמת, "מופרשת". יש רק להעיר שלפי שיטת הרמב"ם פ"ט, ה"ה שבבעלת מום אפילו פירוש לא מהני' ניתא גירסת "מופרשת" ואם הרמב"ם גרס "מפורשת" זה יהיה מקור פירושו ומקור פסקו. (עיין באחרונים כאן כ"ז, ב ובנושאי כליו שלרמב"ם שם).

23 - כ"ח, א ו אב...מפורשיו: כתבו התוס' "ה"ג אבל יוצא במעות שכן מגלח על מעות ואף על גם שהמעות היו מפורשיו לחטאת אביו ובה"ג אינו מגלח על מעות של אביו מכל מקום כיון דבשוי' דזכתי מגלח על מעות אביו." לא נתבררה לי די צורכה כוונת הה"ג שלהם וכתב על זה בב"ר, ..ד"ה ה"ג אבל יוצא כו' היו מפורשין לחטאת כו' דבשום דזכתי מצינו דמגלח כו' כצ"ל ור"ל דלא גרסינן מש"כ בשי"ס ע"ז בזמן שהם סתומים ולא בזמן שהם מפורשין דלמא' נקט זה דהוה בשוברו והתוסי' כתבו זה דרך קושיא ומתח' ועמ' שזיל (דף לי ע"א) בתד"ה פשיטא ע"ש. "לא כן הבין דבריהם בעל באר שבע כריתות כ"ז, ב ד"ה שהרי בדאיתא לד"ק מזה שהביא דבריהם, "אבל יוצא במעות כו'." וצ"ע מה כוונתם. מכ"מ מוכח מר"ט, השיטה, ר"ץ, ור"ע שכן גרסו לה וכן איתא בכריתות כ"ז, ב (גם בכ"י פי'), וכן הוא בח"כ פרש' ויק' פרק ז' פרשת ו. (אף בכ"י רי'). וכן הוא בירושלמי פ"ד, ה"ז ושם הוא עיקר הראיה. ו' "כשהוא אצל המעות מזכיר סתומים בסוף מעות יש עליהן הילכות סתומים". עיי' ויתכן שצריך להגיה במקום "ה"ג" בתוסי' "הג"ה" כדאיתא הרבה במסכת זו עיין להלן שורה 17 (רק כאן צ"ע שאינו פותר דבר' התוסי' עצמם כרגיל בהגהות).

8-10 מן...הקלה: לכאורה נראה שהגירסא הנכונה היא גירסת כ"י מ'. וכן היא הגירסא בר"ץ ובר"ע. וברור שאם אינו יוצא מן הקלה על הקלה כ"ש מן הקלה על החמורה וכן הוא בכריתות כ"ז, ב ואפילו הגהת הגאון בצלאל רבשבורג וב"ר אינה מועילה לקושיא זו.

ברם עיקר הנוסח נמצא לפי דיוקא בכ"י ו' ששם קודם אומרים, "מן הקלה לתמורה ומן התמורה לקלה" ואח"כ "מן הקלה לקלה ומן התמורה לתמורה" והיא מתפרשת יפה שהרי בבבא ש' לפני זה אמרנו רק שאינו יוצא בקרבן שהפריש לעצמו מן הקלה לתמורה וכו' וכאן מוסיף התנא לומר שה"ה למן הקלה לקלה וכו'. וזוהי הגירסא שמאחורי לגירסת הדפוס שהרי "אפילו" וודאי אינו חולק על "מן הקלה לתמורה" וכו' כבהרגיש בהגהות מהרי"ב רבשבורג אלא שאין אנו צריכים להזיז את ה"אפילו" אלא להפוך את הבבות והכל עולה יפה. וכן היא נוסחת הספרא ע"ש בשיטה, "אפילו מן הקלה על התמורה או מן התמורה על הקלה" לכאורה סיוע לנוסחת הדפוס כדלפנינו אבל לא יתכן שהרי דוגמתו חלב ובטימאי קלה וחמורה איכא אלא ברור שגם כאן צריך להגיה כדברי. וכן גרס בילקוט ויקרא רמז תשי"ט (עמ' ק"ו בדפ' סלוניקי) אלא ששם בחלוקה שלפני זה איתא, מן הקלה לקלה ומן התמורה לתמורה" וא"כ שוב האריכות בחלוקה שלנו נראית מיותרת וצ"ע משם ומת"כ שם ע"ש. (וכדבר' הג"ה ג"כ ר' בצלאל אשכנזי בהגהותיו למס' נזיר - שיטת הקדמונים כרך ג' כמו שראיתי אח"כ).

15 מן... לתמורה: כאן שוב לכאורה אריכות זו מיותרת וכן ליחא בשני כתבי היד, אבל ישנה בספרא שם וכן (בסדר ההפוך וכאן סדר הדפוס עדיף) ונראה שהה"א שלתנא היא שבאמת מאחר שבשוגג מעל והמעות יצאו לגמרי לחולין, הועיל הוא לשנותם אפילו מתמורה לקלה וא"כ גם במזיד כן ת"ל וכו'.

12 מעל וכיפר הגוס' כותבים, "הייג מעל וכיפר" ואיני יודע ממה נשמרו ונראה שצודקים האחרונים המתקנים "הגיה" וזה סוף דברי המגיה החולק על התוס' עצמם היינו שהם מפרשים שהכל מפסוק אחד יוצא והוא אומר "בטיבא קרא אחרינא" וכן כתב בב"ר ועיין או"ח. ויש לציין שדברי ההגיה האלה דומים לדברי הרא"ש (הנוסח ברור יותר בשטמ"ק ד"ה ת"ל) ונראה אולי שהם דברי הקונטרס כמנהג הרא"ש.

25 רבי מאיר: כן הוא בתוס', רא"ש (מודפס), מאירי (אבל במשנה שבמאירי לא), ורי"ץ (בפיסקא), אבל במפרש (עמ' ב'), שיטה, רא"ש (שטמ"ק) רי"ץ במשנה, משנה שבמאירי וערוך ערך פאה כמו כ"י מי רק "רבי". להלן בפיסקא הגמרא "ר"י" בדפוס והגיהו ר' בצלאל אשכנזי ד' "ר" מאיר", כתוב בב"י, "ר"מ אומר וכו' נ"א ר' אומר או ר' יהודה או ר' יוסי." עיין תוספתא פ"ג הי"ד ותוס' פפ"י עמ' 533 שכתב שמן הירושלמי מוכחח גירסת "רבי". ראה גם מבלנ"ה עמ' 1203.

26 אי...מגלחת: מה שרשום אצל התוס' יה"ג אי אפשי באשה מגלחת... מוכח

מתוכו שצ"ל הגייה שהרי כבר כתבו לפירוש המחלוקת בין רבי (מאיר) וח"ק.

שם מתניתין: ברי"ע, " קתני מיהא משנזרק עליה אחד מן הדמים כו' מתניתין;

וכן בשיטה אבל שם ליתא "מיהא", ראה ראבינאוויץ בירושלים עמ' 235.

28 ובהא פליגי: ברי"ע לא גרסינן לה וכן נראה קצת מן השיטה עיין בסמוך.

כ"ח, ב ו תנא דיבן: בשיטה "תנא קמא" וברי"ע כדלפנינו. יש להעיר שלפי גירסת

השיטה יותר מתאימה לשון "ובהא פליגי".

שם איזריק: בשיטה "איזדריק". ברי"ע "איזרקס".

2 לית. גירסת ון' "לא אית" ודאי מקורית כמשפט לשון נזיר. ראה אפשטין

Js עמ' 299.

3 אישתחית: בשיטה "אישתחית" - צורה ארכאית המתאימה ללשון נזיר.

11 כגון: לית א ברי"ץ, רי"ע, ותוס', אבל בשיטה ורא"ש ישנו. וברי"ץ אח"כ (עמ' רמ"ג)

ג"כ מביאה. לכן נראה דשפיר גרסינן לה אבל עיין ב"ר ד"ה גמרא.

18 זוהמא: הלשון קשה כדהרגישו התוס', "אי"ד בזוהמא יש בהם זוהמא". וגירסת

המאירי "זוהמא" יפה היא, ובמפרש ג"כ גירסא נוחה, "אי"ד זוהמא דאית לה" ואולי

נמזגו שתי גירסאות. ואף בשיטה גירסא טובה, "אי"ד בזהימא".

20 כ יצד: היד לפני התוס' ופסקו דל"ג. וכן ברא"ש, רי"ץ, שיטה וכתב מה"י

אפשטין ז"ל מבלנ"ה עמ' 1031 ישמשע מרש"י ז"ל" (לשון מלא"ש) ומן המאירי בלא גרסו

לה ולא נראה לי מוכרח, כי יתכן שפירשו מעין פירוש הרמב"ם ע"ש. והתיבה נמצאת

בכל נוסחאות המשנה שביד' ועי"ה במלא"ש מה שקיים הי"ר יהוסף ז"ל את הנוסח.

שם גילח או שגילחוהו: בכל נוסחאות המשנה הסדר הוא כמו בכ"י נ"י היינו
 "גילח... מחה" וכן היה לפני המפרש, התוס' (כדמוכח ד"ה ואין), הרא"ש, השיטה, הר"ץ
 (וכולם מלבד המפרש בחינת מקור אחד הם כדמוכח מלשונם שכולם מצטטים אותו הפירוש
 (הקונטרס?). מן הרא"ה משמע שגרס כסדר כ"י מ' שהרי הוא כותב, "אבל אם מיחה הבן או
 הקרובים בתוך זמן נזירותו, או שגילח ואין לך מחאה גדולה מזו אינו נזיר". לפי זה
 המשנה זו ואין צריך לומר זו קתנ; וכן משמע מן הרמב"ם פ"ב הט"ו, "לא רצה הבן ומיחה
 בדבר זה או שמיתו קרוביו או שגלח שעריו או שגלחוהו קרוביו שהרי בעשה מעשה שגלה
 דעתו שלא רצה הוא או קרוביו בנזירות זו הרי זה אינו נזיר" ומשמע מדבריו שאפילו אין
 זה זו ואצ"ל זו אלא שיש חידוש בזה שגילוחו זה מחאה. אבל בפיה"מ גרס כסדר ס"י נ"י.

28 איש... לא: ר"ע כתב, "איש ספרים דגרסי", "איש אין אישה לא" והיינו מתני' דאין
 אשה מדרת". משמע שברוב הספרים שלו לא גרסי לה. באמת הלשון מוזר כי מה צריך לב"ק דבר
 האמור בפירוש. בכל זאת נראה שהלשון הזה מקורי הוא. הוא נמצא בכל הספרים, ברא"ש,
 בתוס'. בר"ץ - "איש אשה לא" בלא כהעתקת הרב בלוי; בשיטה הגירסא. "איש מזיר את בנו
 בנזיר אשה לא מאי לעמא וכו'". לפי זה יש כאן פשוט פיסקא שלמשה ונ"ל שפירוש הרא"ש
 עיקר שאין כאן דיוק (לשון "אבל" שלדפוס אינו מתאים כלל) אלא שהגמרא שואלת, "איש
 אין אשה לא? מייטז" והיא שואלת על שניהם ופשוט הוא. קצת נראה מן המפרש דלא גרס לה.
 ע"ע מ"י מ עמי שצ"ג.

28- כ"ט, או ורבי... לקיש: מדברי התוס' ד"ה וסבר יוצא ברור שהם לא הכירו גירסת
 הדפוס בכאן שהרי ר"י (כצ"ל עיין הערתנו לשירה 29) אומר, דאין לשבש (שם) הספרים
 דהא רבי יוסי ברבי חנינא דשמעתין על כרחך תנא הי' ואינו אותו שבתלמוד שמו זכר באמורא
 שה ר' אמר רשב"ל משום רבי יוסי בר' חנינא ור' יוסי ברבי חנינא היה תלמיד דר' יוחנן
 לפי זה ברור שלא הכירו גירסא, "אמר רבי יוסי ברבי חנינא אמר ר"ל" כי זה היה מפרין
 ראית הרא"י. וכן כתב הר"ץ בשם, "אכן משלוח התוספות משמע דלא גרסי וכן אייר יוסי
 בר חנינא הכא (עיין לה לן בדברי ביאור לגירסא הזאת), אלא גרסינן לה לעיל במילתיה
 דריש לקיש, שכן פירשו לעיל ריש לקיש אמר משום ר' יוסי ב"ר חנינא...". אי"כ גירסת
 התוס' בכאן בין לר"י בין לר"ה היא בדיוק גירסת כ"י מ'. וכן היא גירסת השיטה, "וריש לקיש
 אמר משום ר' יוסי בר' חנינא"ץ ואף הוא אינו מכיר בכאן גירסא אחרת וכן גם בפ"י הרא"ש

וכן מובא בב"י בשם סיי"י. ואח"כ בקושיות תמיד אצלו רק "אלא לרי"ל".

המפרש גורס בפירוש כגירסת כ"י ון' דאין בו זכר לרי' יוסי ברי' חנינא כלל, וכן הוא כותב (ד"ה אלא) "יכולה שמעת' גרי' אלא דריש לקיש וספרי' שכתב בה' רבי יוסי בר חנינא שבשם היא". קצת נראה מן הרי"א שאף הוא גרס כך שהרי רק מזכיר ריש לקיש, אבל כמובן שאין זו ראייה מכרעת.

גירסת לגמרי שונה מובאת בר"ץ בשם "ספרים שלנו". כאן גרס רק "רי"ל כגירסת כ"י ון' והמפרש, וגרס בשתי הקושיות הראשונות רק "אלא לריש לקיש" כגירסת הדפי', המפרש, וכ"י ון'. ברם בשורה ון' לפני "בשלמא" גרס, "וכן אמר ר' יוסי בר חנינא כדי לחנכו במצות" ומכאן ואילך גרס בקושיות "אל לרי' יוסי ברבי חנינא" (דרך אגב, הרב בלוי מעתיק "דהני בשלמא לרי' יוחנן וכו' (קאמא') אמטו דהיינו בנו אין בתי לא וכו'". כמובן שאין להגיה כדברי הרב בלוי אלא ברור שכוונתו שהבשלות הראשונות (הקאמא') הן לריש לקיש). אח"כ הוא מסביר שהקשו את הקושיות הראשונות דוקא לריש לקיש מפני שהן קושיות מסברא ויכולים לתרץ קסבר וכו'. ברם הקושיות האחרונות היו ממסורת ההלכה שלתנאים ולא יכלו לתרץ שרי"ל סבר נגב ההלכה ולכן הקשו לרי' יוסי ברי' חנינא דתנא הוא ויכול לחלוק על התנאים האחרים. והשתא ניתא גם דעת רי"ל שהוא מסתמך על דעת ר' יוסי ברבי חנינא. לכן הקושיא ממשנתנו בשורות 12-16 יכולה להיות נגד שניהם. ובאמת כן הוא גורס בקושיא הזאת, "אלא לריש לקיש ולרי' יוסי בייר חנינא" אף ב"י הכיר בוטחא בזאת, "בשלמא לרי' יוחנן וכו' בקס"י גרי' וכן אמר ריב"ח כדי לחנכו במצות בשלמא וכו' ולעיל גרי' אלא לריש לקיש וכו'". ויש להעיר שאף לגירסת הדפוס חל שינוי בסוגיא במקום הזה שהרי עד כאן הקשו באמת, "אלא לריש לקיש" ועכשיו "אלא לריב"ח אמר רי"ל".

מכ"מ היה נראה לומר שאין קיום לגירסת הדפוס, "אמר ריב"ח אמר רי"ל" שאין לה אף סמך אחד.

כתב עוד ר"ץ, ופיי"י התוספות דרבינו תם גרס ר' יוסי בייר יהודה, משום דלקמן פריך מברי' יוסי בייר יהודה אדרי' יוסי בייר יהודה. אלמא ר' יוסי בייר יהודה הוא דהוה תנא. באילו ר' יוסי בייר חנינא אמורא הוה. ורי"י פירש דאין צריך למחות גירסת הספרים דגרס' ר' יוסי בייר חנינא, דאיהו נמי תנא הוה. ואין זה ר' יוסי בייר חנינא דדוכתא אחריני. ותר' ר' יוסי בייר חנינא הוה. וע"ה לקמן שורות 29-32.

4 אמטו להכי: ברא"ש המודפס כמו כ"י מי אמטול הכי",

7 אהכי: כאן בדפי וכו'! ון' אבל במי "מ"ה". בשורה 17 בדפי "משום הכי", בכ"י ון' "אי הכי" (צ"ל "אהכי") בשורה 27 שוב בדפי "אהכי", במי "מ"ה" בכ"י ון' "אמטו להכי". לכן נ"ל שצ"ל "אהכי" בכל שלושת המקומות שהיא הצורה הקשה והנדירה. מחד גיסא לא נראה שמישהוא היה מכניס אותה במקום שלא היתה ומאידך היא נמצאת בגירסא אחת, לפחות, בכל המקומות עד כמה שידוע לי צורה זו אינה רשומה בספרות הבלשנית ויש להוסיפה לרשימת לשונות המיוחדות למס' נזיר. בשיטה, בכל המקומות "משום הכי". וכן הוא במובא היחיד בתוס', ברי"ץ, ובר"ע במפרש "אהכי".

10 דלית: בכ"י ון' דלא אית' עיין לעיל כ"ה, ב שורה 2.

14 כמינהון... דאמרין: הצורות עם "ין" כמשפט לשון מס' נזיר הן. במפרש צורה מעורבת "כמינהון". ברא"ש ושיטה "כמינהון" ברי"ץ יכל מינהון דקרובים" הדומה (מלבד צורת "מינ" הו") לכ"י מי.

5-16 דלא... לי: המפרש גורס, "כל חינוך דלא חשיבי (ליה?) (כגון חינוך דנזירות) ביזיונא הוא ולא ניחא ליה". וכנראה שגירסא זאת קיצור הוא שלביטוי "דלא חשיבי אינשי" כדאיתא להביא ברי"א. וכן צ"ל בתוס' דיה הייתה, "דלא חשיבי (אינמי) אינשי". ראה או"מ והמגיהים שמחקו אח"כ "אינמי" טעו). גירסא קרובה לזו נמצאת בדפוס וברא"ש היינו, "ימכל חינוך דלא חשיב ביזיונא הוא ולא ניחא ליה. כל חינוך שאין קרוביו מחשבי אותו... קרובה גם הגירסא הראשונה ברי"ץ, "כל חינוך דלא אחשביה ביזיונא הוא ולא ניחא ליה. פירוש כל חינוך שאין קרוביו ואוהביו מזכירין אותו לשבח". גירסא אחרת קרובה היא גירסת ר"ע וכו"י ור", "כל חנוך ד לא חשביה...". וכדפירש ר"ע, "ה"ג, וה"פ כל חינוך שאינו חשוב שהקרובים אין מחשבים אותו חינוך...".

גירסא שניה נמצאת בשיטה, "קסבר כל חינוך דלאו חושביה כלומר שאינו חשיבותו זוהי גירסת תוספי הרא"ש בשטמ"ק. לפי זה "חושביה" שם עצם הוא ולא פועל. ויש להעיר ש"לא" במקום "לא" מדוקדק שהרי "לאו" בא לשלול שם עצם. גירסא זאת נמצאת גם בכ"י מי' אלא ששם כתובה כשתי תיבות. זה יהיה משקל קוטל ואיני מכיר תיבה, חושבא".

גירסא שלישית והיא כנראה גירסת ר"ת נמצאת בשיטה, ר"ץ, ר"ע, ותוספי הרא"ש, וד"ל ר"ע, "ופר"ת כל חינוך לא חשובי ותיבה אחת היא וה"ק כל חינוך להחשיבו הוא והא' בזיונא הוא ולא ניתא ל'ה. וזוהי ג"ר כמובן ה" יש גורסים שלתוס' וכן צריך להגיה דבריהם. ראה ב"ר.

גירסא רביעית מובאת בר"ץ וד"ל, "ובספרים שלנו הגירסא כך, כל חינוך דחלים ב'ה בזיונא הוא ולא ניתא להו "ובשיטה, "כל חינוך בקלים ביה...". "ויקליש" היא "מחליש" אלא שיותר נראת "מחליש" כי ה"תא" נמצאת בכל הנוסחאות וכן מובא בשם נ"א בב"י.

כל הגירסאות עולות בקנה אחד ואיני רואה דרך להכריע ביניהם.

10-19 קטבר מדרבנן: הרא"ש (בדפ' בשטמ"ק) גורס, "הקפת כל הרא"ש לא שמה הקפה" המפרש, תוס', ר"ץ, ושיטה גורסים כדלפנינו ונ"מ טובא שהרי לפי גירסת הרא"ש היה נראה שאין איסור אפילו מדרבנן. גירסת הרא"ש נראת כהגהה להשוות סוגיא דהכא עם סוגין להלן דף נ"ה, א. הרי"ב כתב, "קטבר הקפת כל הראש דרבנן כו' קשי ל' ותיפוק ל' דלאו בר עונשין הוא ובי"ל בה"ג הקפת הראש דרבנן וה"פ הקפת הראש בזה שאינו בר עונשין אינה אסור' אלא מדרבנן ואת' חינוך דרבנן ודח' הקפה דרבנן." גירסא יפה היא אבל דוחק לשבש את כל הספרים.

32-29 קטבר... חנינא: ר"ת הגיה, "יוסבר - ה בר' יוסי ב"ר יהודה... והתניא ר"י בר יהודה אומה". והגיה כן מפני שר' יוסי ב"ר חנינא אמורא הוא - תלמידו של ר' יוחנן. (עיין לעיל שורה ז). זוהי גירסת רבנו חס' כי כך מסור ברא"ש ובר"ץ בשמו. (בשיטה ובמאירי היא אנונימית). וכן גם לפי התוס' ד"ה קטבר בדפוס הראשון והגיהוה בדפוסים חדשים על פי ב"ר "רייח" ואין זה נכון אלא צריך להגיה "רייח" השני ל"ריי". (עיין להלן).

ברם ר"י סבר שא"צ למחוק הספרים ושתרי "ד' יוסי ב"ר חנינא" הון, ואחד היה חנא. כן מובא בשמו בר"ץ ובשיטה, (ברא"ש בצורה אנונימית) וכן צריך להגיה בתוספות.

המדפיסים החל מדפוס וונציה ב' הדפיסו את נוסחת ר"ת (כנראה מפני שאף המפרש סבר הכי וחשבו שהוא רש"י). אבל בגליון דפ' ווילנא כבר הוכיח הגאון ר' ישעיה פיק ברלין ז"ל שגירסת הר"י עיקר ע"ש היטב. אך יש לפקפק קצת בראיה מברכות י, ב ראה שם בד"ס.

ויש להוסיף על רשימתו שאף בעל ספר 'תוס' תנאים ואמוראים (כ"י ניו יורק) קבע ערך מיוחד לר' יוסי ברבי חנינא תנא אבל לא הביא את מקומנו וצ"ע, וכן גירסת הערוך ערך חט, "ר' יוסי ברבי חנינא".

א"כ נראה ברור שהגירסא כאן "ריב"ת" ולכן אף למעלה יש לגרוס "אמר ר"ל אמר ריב"ת" או גירסת ר"ץ "וכן אמר ריב"ת" ויותר נראה קצת כראשונה מתר' טעמי: 1) רוב הגירסאות כך הם. 2) אין דרך השייך כשיש שני חכמים בשיטה אחת לסדר קושיות רק על אחד ואח"כ רק על השני על אף הסברו שלר"ץ להוצעה זו כאן. ובאות אין כאן.

ברם עדיין מסופקני אם ריב"ח תנא הוה עיין לקמן כ"ס, שורות 3-4.

32 שהיא באה: בערוך ערך חט כספרים. במפרש, ובשיטה "שבא" - בתוס', רא"ש, ר"ץ, ר"ע ומאירי "הבאה", ולפי זה ממש משמע שבאה כל הדרשה ללמד שאינה נאכלת ופשיטה שהיא באה. עיין בראשונים.

33 שאינה נאכלת: ליתא במאיר:

40 אי מה: בר"ץ "אימא" כמו כ"י אבל אח"כ בדבריו (עמ' רמ"ט) משמע שגרס "יכול יהא נאכל לא אם וכו'". בתוס', מאירי, שיטה וערוך (שם) כמו בדפ'.

41 אמרת: ליתא גם בערוך (שם) ור"ץ, ושיטה, אבל המפרש והתוס' כנראה כן גרסו לה ואולי בשיטה באמת צריך להוסיפה כדעת הרב בלוי ע"ש.

כ"ט, ב 4-5 אחא... מדרבנן: סוגיא זו חמורה היא עד מאוד ורבו בה הקושיות. גירסת הדפוס לכאורה אין להבינה כלל אי "בדרבנן" מאי "מירוויב" ועוד מאי "מיתזי" כדרבנן? ושוב, לכאורה, גירסת כתבי היד נ"חא טפי, "ודילמא תרין איסורין דרבנן" וזוהי גירסת התוס', ר"ט, והשיטה (כולם פירשו בה שהכוונה שהדרשה דרשה גמורה אלא שאיסור האכילה מדרבנן, פירוש זה מתיישב, אבל בקושי כמ"ש המאירי, "ומכל מקום ^{שבתא} ^{היא} הוא וראוי לסמוך על סתם השמועה...).

הד שלגירסת הדפוס נמצאת אף ברא"ש, "במיתזי כב' איסורי דרבנן". ואף המפרש הכיר גירסת אחרת שכן כתב ה"ג מתקיף לה רב אחא בר איקא דילמא מאי שני איסורין בתרין איסורין מדרבנן...".

כפי שאמרת גירסת הדפוס מוכחת כמבולבלת אבל אינה בדויה, רק לקחה ב^הסר הצורה השלמה שלגירסת זאת נמצאת בספר ב"י, נ"א ומליקה מ' מיחייב עליה משום חולין בעזרה והתניא הנוחר והמעקר אינו חייב משום שוחט חולין בעזרה אלא משום דמיתזי וכו', זאת היתה גירסת הר"ץ ג"כ והוא מפרש שדבר רב אדא (כן נוסחתו) בריה דרב איקא אינם באים ליישב הקושיא מריב"ח לריב"ח אלא לפרש וליישב את הברייתא. ומקשה הוא על דברי ריב"ח דממצב אם שחיטת עוף דאורייתא אין במליקתו חולין בעזרה. ומתרץ דבאמת רק אחד מן האיסורין באורייתא (חולין בעזרה) ושחיטת עוף מדרבנן וא"כ מליקתו היא שחיטתו ואסור בחולין לעזרה מבאורייתא וז"ל ר"ץ, "נמצא שיש בה איסור חולין שנשחט, בעזרה דאורייתא ואיסור בבילה מדרבנן. אלא מיתזי כתרין איסורין דיש איסור אחר נוסף על איסור דאורייתא... וזהו מאי דקאמר דמיתזי כתרין איסורי דרבנן דאינו רוצה לומר בהתרי איסורי מדרבנן... מ"מ מיתזי כתרין איסורי דאורייתא, מאחר דרבנן גזור ביה שחיטה. ומדרבנן רוצה לומר משום דרבנן גזור עליה כדפרישגתי. ע"ש באריכות. פירוש נפלא לפ"ד, אמנם לא לגמרי חלק.

ונ"ל להכריע שגירסת הר"ץ עיקר מתרי טעמי. א) מאי "מתקיף לה" לפי גירסת התוס' וסייעתם. אינו בא רב אחא אלא לתרץ. ואין זה מכריע לבד כמובן. ב) לפי גירסת הר"ץ סוגיא דגמרא דידן מקבילה לסוגיא דירושלמי כאן. וז"ל הירושלמי, "רבי אחא רבי אימי אמר רבי יוסי בן חנינא שאל מליקת העוף שלו מהו שתיאכל. עס זאת מקשי לה למליקת העוף קשיתה לשחיטת העוף. תמן ספק אחד. וכאן שני ספיקות אמר רבי מני ואפילו הכא ספק אחד הוא כהדא דתני הנוחר והמעקר אין בו משום שחיטת חולין בעזרה. רבנין בקיסרין בשם רבי יוסי בן חנינא אפילו ספק אחד אינו. כמאן דאמי אין שחיטת העוף מתורת מדבר תורה". כמובן, ששמועה זאת רחוקה ממסורת הבבלי אבל ברור שהקשו מן הברייתא דנוחר וכו'. ולא נראה שגירסת הר"ץ הוגהתה כן אליבא דירושלמי.

והנה גם הערוך גרס כגירסת הרי"ץ שכן הוא כותב, (סוף ערך חט) ("ובסוף" גמ' דפי' מי שאמ' הריני נזיר ושמע ומלקה מי מיחייב עליה משום חולין שנשחטו בעזרה והתניא בותר ומיעקר אין בו משום חולין בעזרה." (מה שהגיה קוהוט "גמ' ירושלמי עכשיו ברור שטעות הוא, ותמיהני על באוה"ג שהביא דבריו ב"ליקוטי פי' הערוך" עם הגהת קוהוט וציין לירושלמי ספ"ד דנ"ג ע"ג ולא הרגיש שאין צורך בהגהה גופא! וראה כמה, מטעה מהצורה גרועה אפילו למלומד זהר' כמו לוי' ז"ל),

א"כ אין ספק שגירסת הרי"ץ, הערוך, והנ"א שלב"י היא הגירסת המקורית. גירסת הדפוס כנראה מייצגת ניסיון חלקי להגיה נוסח זה או ערבוביא בין שתי הגירסאות. כנראה הגיהו המגיהים (בניהם המפרש) מפני שלפי הגירסת העתיקה אין תירוץ לסתירה בין ריב"ת וריב"ח.

עדיין יש להעיר שלפי הירושלמי אין ריב"ח תנא אלא אמורא וכבר הרגיש בזה בשירי קרבן שם, "ומסוג"ן נראה דג"י ר"ת עיקר רשב"ל אמר משום ריב"ח. מיהו הלשון משמע קצת באמור' הוי"א א"כ נראה שהיו באמת תרי ריב"ח אחד בדורו שלרב (ולכן מובא בתוספתא כמו רב) ואחד תלמידו של ר' יוחנן. ומימרת הירושלמי היא ברייתת הבבלי. וקצת נראה שבסוגיא דירושלמי איכא לשני ריב"ח. ריב"ח הראשון שואל על מליקה ומקשים למה לא שאל על שחיטה. עונה הוא שבמליקה יש שניספקות - משמע שסובר שחבי"ע באור"תא. עונים לו שכאן במליקרו רק חשש אחד. והוא עונה שאפילו חשש אחד אין? דעגענז בורגערן הדרא קושיא לדוכתין - למה לא שאל על השחיטה? אלא נ"ל שרבנן בקיסרי בשם ריב"ח השני אמרו והוא סובר רוב"ע דרבנן, ומיושבת בזה אף קושית הק"א על הירושלמי ע"ש (כ"ט, ב ביה הסבר). כמובן שאפשר לתרץ תרי אמוראי אליבא דרב"ח וא"כ אין ראיה אבל שמא דברים בגו.

וע"ה מש"כ בעל שערי תורת בבל עמ' 443-444 ולפי דבריו נראה שהאמורא הקדום, רבו שלריש לקיש - ר' יהודה ב"ר חנינא הוא. וא"כ כך נצטרך להגיה בסוג"ן אבל אינו מזכיר סוגיא דידן שם וצ"ע.

6 עד. מדיר: המאירי גורס, דתניא עד מתי האיש מדיר". בשיטה ובר"ץ כמו במאירי אבל "דתניא" רוטר. בר"ע "עד מתי מדיר האיש".

20-18 וא' דרבנן : כתב המפרש, "הייג ואיבעי' תימא דכולי עלמא כבי' לחנכו במצות ומופלא סמוך לאיש דרבנן ורבי דאמר עד שיביא שתי שערות דקטבר אתי' חינוך וכו'". זוהי גירסתנו וגירסת המאירי (גורס הוא "משום חינוך" במקום "כדי וכו'"), והשיטה (גורס אחר דרבנן " והכא בהא קמפלגי"). בר"ע כבמי' חסרות התיבות "כדי לחנכו במצות" ואולי זוהי כוונת הגהת המפרש. ועוד כתב ר"ע, "והיה במציתו למימר דכ"ע כדי לחנכו במצות ובמופלא פליגי דרי' יוסי ברי' יהודה באורייתא וי"ס דגרי' ליה בהדיא.

24 ר' חנינא: ר"ץ כותב, "מעשה ברי' יוסי ב"ר חנינא שהבירו אביו, ובספרים כתוב, מעשה ברי' חנינא". הגירסא הראשונה בוודאי ט"ס שהרי לד"ה לא היה תנא ריב"ח בזמן ר"ג אלא נ"ל שצ"ל "רי' חנינא ב"ר חנינא" כדאיתא כאן בירושלמי. וכן בתוספתא, "רי' חנניה בן חנניה" והוא הוא. ראה מ"ש ע"ז בח"ד על התוספתא עמ' רט"ז ד"ה ונחזיר. ואין דבריו מוכרחים כלל שהרי עיקר הנוסח הוא, "רי' חנניה ב"ר חנינא" כדאיתא ביתוס' תנאים ואמוראים" עמ' ת.

25 והיה בודקו: ליתא במי' ובר"ץ, ובר"ט, ובשיטה. בתוס' וברא"ש כנראה כן גרסו לה.

26 רבי יוסי: בתוספתא הגירסא בטוחה, "רבי יוסי ברבי יהודה". הראשונים גורסים "רי' יוסי" ומביאים את גירסת התוספתא. ונראה שהגירסא המקורית היא כמו בתוספתא ושונה מפני הדורות שבדבר. אי"כ לא רק ה"לימא" כאן משונה אלא ג"כ כל ה"הני תנא' כי הני תנאים. הרי לפחות אחד מהם הוא הוא. וכן נראה מן המפרש שגרס בספרים כמו בתוספתא והגיה כדלפנינו.

28 תצטער: בר"ט "תצטרך".

28-30 א.מ...עצמי: יש שני פירושים שונים לגמרי בסוגיא זאת. רוב הראשונים מפרשים שהבעיה היא עד מתי יכול האב להכיר בנו לכתחלה, אבל יש גם שיטה שהבעיה היא אם האב הכיר את הבן הקטנותו עד מתי במשכת הנזירות. ובכך כתב המאירי בהתחלת דיבורו על הסוגיא, "כבר ביארנו בשם התוספתא, שכל שהבירו אביו בקטנותו סמוך לגדלותו שכשהגיע לגדלותו והביא שתי שערות נתבטל הנזירות מאליו, תדע שאף בסוגיא זו לקצת גירסאות שבה נאמר בה כן... מלבד דחיה זו של המאירי הראשונים היחידים המביאים את השיטה השניה הם התוס' (במשנה - דבריהם בגמרא אינם כן) האומרים (דף כ"ח, ב ד"ה ואין), "ובתוספתא קתני' בהביא הכי או שהביא שתי שערות והא לא במתניתין... ניחא דלא תנא לפלוגתא לא קמ"ירי דבגמרא פליגי בה רבי ורבי יוסי בר יהודה... וכן ר"ע המפרש כך להביא בגמרא (עיי' להלן).

לפי עדות המאירי פירוש זה תלוי בגירסא אחרת בגמרא וכן משמע מן כמה ראשונים שהכירו גירסא אחרת שהרי טרחו לכתוב את גירסתם בשלמותה (והיא כמובן גירסתנו. עיין להלן.) איך נראתה הגירסא האחרת? אין השינויים מתחילים כנראה עד לברייתא. עד לנקודה זאת אפשר לבאר המחלוקת בשני האופנים בלי לשנות את הטקסט ובאמת מן הרי"ע נראה שמפרש שהמחלוקת היא בשניהם (ד"ה עד מתי וכו').

לעומת זאת, במעשה דר' חנינא איכא שינויים קטנים המשנים את כל פירוש הסוגיא. עיקר השינוי בא בשורות 28-29 בדברי הילד והוא שבנוסחתנו אמרו, לרי"ג "אם קטן אני אהיה בשביל אבא ואם גדול אהיה בשביל עצמי" משמע מזה שבתחילת נזירות קיימגן וכן גרסו ופירשו הר' אשונים בשם ר"ת, כן למשל בתוספות ד"ה לימא, "פרי"ת באותו יום ש הדירו (רצ"ל) הביאו לפני רי"ג. ואח"כ בד"ה אמר. אם קטן אני אהא וכו'. " כן כתב הגירסא והפירה ברי"ץ, ברי"ט, במאירי. הרא"ש ר"ד והשיטה גרסו ופירשו כך בלי לרמוז על גירסא אחרת.

ברם, רי"ע פירש אחרת וז"ל, ... לפני רי"ג. לאחר שהבירו כמה ימים, לידע אם הביא שתי שערות ובטל נזירות אבין שהבירו כדנתי' בתוספתא... ואמר לו אל תצטער לבדוקני, שבתחלה הדרה שאמר לי אבא אמור אהא נזיר ודוני שאבור בנזיר, גמתי בלבי אם קטן אני אהא בשביל אבא, ואם גדול אני אהא בשביל עצמי, נמצא שהוא נזיר ממה כפשוטו מאותה שעה... פירוש זה כשלעצמו קשה שהרי מה הועיל תנאו של הילד? השאלה היא עכשיו, אם היה קטן בשעת הנדר ועכשיו הביא שתי שערות או הגיע לעונת נדרים, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, האם פקעה הנזירות? ואם נפרש שכוונת הגמרא היא שלד"ה רק הבאת שתי שערות מפקיעה נזירות אביו וזוהי כוונת המקשן בשלמא לר' יוסי ברבי יהודה אי"כ סתר הרי"ע את עצמו וכן כתב כבר בק"א שהרי"ע סתר את עצמו. וכנראה חוברו שני פירושים יחד שהרי בסוף מזכיר בתנאל והריהו בעל הפירוש האחר כדאיתא להביא ברי"ץ. קשה, אי"כ לעמוד על גירסת רי"ע בברייתא אבל ברור ששריד כאן של פירוש אחר בסוגיא - פירוש שנדחה לגמרי לפי פורית - המבוסס על גירסא אחרת בברייתא.

והנה יוצא לפי התוספתא נידה פרק ה, חט"ו והירושלמי כאן כפירוש רי"ע שלאחר ימים בא לבדיקה (בוודאי מה שהעיר מהביר רי"ע בהע' 123 שבתוספתא משמע כפי' התוס' אינו נכון. עיין ק"א ד"ה והביאו ותמצא בדברי). ז"ל התוספתא, "אם ברשות אבא אני הרי רשות אבא עלי והרני נזיר ואם ברשות עצמי אני הרני נזיר מעכשיו. הפירוש הוא ברור, אם ברשות אבא אני הרני נזיר ומכבר ועומד באמצע נזירות ואם ברשות עצמי. הרני מקבל על עצמי להיות נזיר מכאן ולהבא. ואפילו חשבתי להוסיף "מכבר" וראיתי אח"כ שבאמת הגר"א

דצ"ל הוסיף, למפרע, " ברם, ב'תוסי' תנאים ואמוראים ערך חנניה בן חנינא מובא כדלפנינו ואין צורך להגיה שהרי ה' יו"י של"והיני נזיר" משמע מכבר אני נזיר ולא קבלת נזירות.

אם כך היתה הגירסא בגמרא דידן מובן למה היו מבארים שהמחלוקת בסתירת הנזירות ולא בחלות בנזירות בתחילה.

הירושלמי דמרי לתין הגירסא, "אם נזירות אבא עלי הריני נזיר ואם לאו הריני נזיר מכבר. לפי הנוסח שלפנינו נראה שאומר שקיבל כבר בשעת הנדר נזירות על תנאי שראוי לכך וכן פירש בנימוקי ר"ע הע' 123. ברם, הסברא כשלעצמה קשה והרגישו בזה בפ"מ וקה"ע שנדחקו ופירשו "מכבר היינו מעכשיו" ובק"א הז"ז "מכבר" לבשל אביו וברור הוא. ע"ה ד"ה והביאו א"כ פירוש הירושלמי כפירוש התוספתא ובירושלמי מוכח שהשאלה היא על הפקעת נזירות "מרחס" ו"הכל מודין שאם יבא לעונת נדרים שאינו מזיר". ושוב, זה יתאים לפירוש התוספות (במשנה) שסוגיתנו דנה בפקעת הנזירות. ועיין עוד ש"ק על אתר.

בעל יחוסי' תנאים ואמוראים ציטט את המעשה מן התוספתא ומן הבבלי כנוסחת התוספתא בלא להעיר על שינוי ביניהם אבל כמובן אין זו ראיה מכרעת שכך גרס. מכ"מ מסתבר שהיו ראשונים שגרסו מעין גירסת התוספתא כאן. גירסא זאת נדחתה לגמרי ע"י הראשונים. השינויים בינה (והיא היתה הגירסא המקובלת בספרים) ובין הגירסא החדשה היו כ"כ מרובים שר"ץ, ור"ל ציטטו את הגירסא החדשה באריכות במלואה-דבר שאינו רגיל אצלם.

וכן נראה שהרמב"ם פירש את המחלוקת בביטול הנזירות ולא במחלת ההדרה. עיין ה"י נזירות פ"ב, ה"ט"ו ו"ל"מ, מ"ל"מ, ק"א (כאן), ובמיוחד בתורת הנזיר של הרב היטנר (במיוחד בד"ה ועל כן ועד הסוף). ועיין תוסי' כפשו' נזירות עמ' 53 ד"ה ובבלי אבל במ"ר על הרמב"ם פירש אחרת וצ"ע. מ"מ אם דבריהם נכונים נ"ל שאף הרמב"ם גרס כאן מעין גירסת התוספות ועיין להלן ל,א, שורות 2 וכו'.

ל,א, 33-1 בשלמא... קאים: כתב בק"א ד"ה הא, "פ"י בזה רש"י ותוסי' ז"ל במשמע ל'ה להשי"ס אם גדול אני היינו עונת נדרים... ולא הבנתי מאי ס"ד דהמקשה... ואי לאו דמסתפינא הייתי אומר דצ"ל איפכא בשלמא לרבי א"ש הא דאמר אם גדול אני היינו שהביא ב' שערות אלא לר"י בריי אם גדול אני היינו עונת נדרים הא ברשותיה דאבנא קא' ולא גדול הוא עדיין ומשני "... ע"ש. לפמ"ש לעיל אין כל בעיא והכי מפרשא סברת כמקשן, "בשלמא לר' יוסי במה

שהתנה הילד הראה שהגיע לעונת נדרים (היינו דיכול להכלות) ולא היה ר"ג צריך לבדוקו
 בנזירות אבל לר' הא עדיין מספקינא א' ברשותיה דאבות קאים ומה הועיל התנאי בלי
 בדיקת סימנים? (פירוש "אהא...עצמו" לפי זה וא"ת דלא קס"ד דהתנה אם ברשות אבי הייתי
 כבר נזיר ואם ברשותי, נזיר אני מעכשיו אלא דאמר בשעת הנדר "אהא בשל אבא אהא בשל עצמי"
 כל' אם קטן אני עכשיו אהא בשביל אבא ואם גדול בשביל עצמי א"כ אם הביא ב' שערות בהתחלה
 נזיר בשביל עצמו ואם בסוף נזיר בשביל אביו אבל מה אם הביא באמצע? והכל קושיא אחת היא
 והבשלמא שבסוף רק חזרה על הבשלמא הראשון? וסיומא דקשיא והתירוץ להכל שלשית רבי אין
 לו תקנה אלא לשבת שתי בנזירות. לפ"ד הסוגיא מתפרנסת לפי שיטה זו כמעט בלי קשאים גדולים
 ולולא דמסת פינא ה"א-שהוא הפשט, וכן הסגנון מראה על "קושיא אחת, "אלא דאמר... א', א'
 הניחא וכו'. שפיר ידעינן דהגיע לעונת נדרים משעה שאמר "אם קטן" וכו'. ומשעה זו ואילך גדול
 הוי וודאי. עיין היטב כל זה בב"ר. והרווחנו בזה ג"כ קושיית התוספות ד"ה הניחא, "ואם
 תאמר נחוש שמא בא לעונת נדרים ב' מיצעי ואם כן אין יצא בנזירות אביו לבד שלשים יום."
 ולפי שיטתנו אין כל"קושיא מפני שלר"ב".

אבל יש להעיר שפירוש זה יפה דווקא לפי גירסת הראשונים שהקושיא בשורות 1-4 היא

"הניחא לריב"י אלא לרבי וכו'". לגירסת הספרים דאיפכא מקשינן, עיין להלן.

1-2 אהא...עצמי: ברי"ד, "או אהא בשביל אבא או אהא בשביל עצמי" עיין פירוש.

2-4 א'...מא': לפי גירסת הדפוס צריך לפרש, "אם הביא שתי שערות - בהתחלה עומד
 בנזירות שלו ובסוף עומד בנזירות אביו. ואם לא הביא באמצע מהו?" יגעתי לפרש גירסא זו
 ולא מצאתי גירסת מ' ג"כ קשה להולמה. וכבר הגיהו הראשונים, (תוס', ר"ץ, ר"ט, מאיר')
 וכולם מקור אחד להם. למשל ז"ל תוספות אמצע ד"ה ואמא' "הכ' גרסינן א' א"ת' שתי שערות
 מעיקרא, קא' (ברשותיה) בנזירות ידיה ואי בסוף קאי בנזירות דאבוא כי א"ת' במצעי מא'...
 (אשר להמשך עיין להלן בדיבור הסמוך). לפי זה נחא בין לגירסת מקובלת בכ"ט, ב-בין, לגירסא
 ופירוש שהשערתי לעיל. יצ"ע בקשה להגיה הספרים.

5-8 הניחא... יהודה: כל הראשונים גורסים ההיפך, כלו', "בשלמי לריבוי אלא לרי". והמאירי ורי"ד מזכירים גירסת הספרים ואומרים "איני יכול ל"שבו" או, "לא יכולתי לעמוד עליו". ואף אני לא יכולתי ליישבו - לא לשיטת הראשונים ולא לשיטתי - וד' יעיר את עיני ויש להעיר שהמובא בתוס' בשם "רבינו חננאל" צ"ל "רי" בתנאלי" כדאימא בהדיא ברי"ץ. הגיהו הגמרא כדלפנינו בדפ' ונוציה ב' אבל קשה לשבש כל הספרים.

סוף אבוהי: רק בדפוס ונכון הוא כמו "אחוה" לעיל דף ה,א.

11-15 כיצד... ואביו: עיין לעיל כ"ז, ב.: כגירסת הדפוס היינו דאם אינו בחיי אביו אינו מגלח ואם בחיי אביו כן מגלח נמצא ג"כ במפרש, "הי"ג", בסוף דברי התוס' ד"ה האיש בשם הרבה ספרים (שפתם שם צריכת תיקון עיין הגהות מהרי"ב רנשבורג ובי"ר), ורי"ע, ורי"ה על תורת כהנים פרשת ויקרא פ"ז עמ' 60. וכן ה"י"ש גורסים שבמאירי גורסים כגירסת המפרש. וכן היא גירסת רי"ט בשם הי"ג (עיין להלן) ומשי"כ בלו' בהערה שם שכך גירסת פירוש הקדמונים ורי' ברוך והרבה ספרים לפי התוס' טעות גמורה היא והוא עצמו סתר את דבריו ברי"ץ עמ' רנ"ח הע' 29 בלא להזכיר שכאן טעה) אבל בתוס' בשם פירוש קדמונים ורבינו ברוך, ברי"ץ, שיטה, הרא"ש ומאירי הגירסא הפוכה ובחיי אביו אינו מגלח. (במשנה שבמאירי כדלפנינו).

אשר לגירסת הרמב"ם. מפירושו שבפיה"מ אין לקבוע. גירסת המשנה שם היא כגירסתו (גירסת המפרש). ובהלכות נזירות פ"ח, הט"ו כתב, "כיצד מי שהיה אביו נזיר... וכן אם היו הוא ואביו נזירים. ומזה ד"ק בל"מ שרבינו גרס כגירסת התוספות, ולא זכיתי להבין את דבריו שהרי אין שלא נגרוס נדחתה דעת ר' יוסי בגמרא וההלכה היא שבין כך ובין כך מגלח על נזירות אביו. וכן בהודיא במאירי הכותב על גירסתו, "ומכל מקום אין הלכה כר' יוסי אלא כל אחד מהם מגלח על נזירות אביו" ואח"כ כתב, "ויש גורסים משנתנו בהפך שלדעת ר' יוסי כשהיה הוא ואביו מגלח, ובאה לבד נזיר אינו מגלח. ולענין פסק אין לנו, שהרי אין הלכה כר' יוסי אלא כרבנן דפליגו עליה כדאימא בגמרא". אי"כ בוודאי שאין כל הכרע שהרמב"ם גרס כגירסת התוס' ויותר נראה שגרס כגירסת המפרש מכיוון שכך לשונו הראשון ואח"כ מוסיף "וכן" משמע שזהו ואח"כ ראיתי שבמ"ר על הרמב"ם ג"כ באר כדעת רל"מ והקשה נגד סברת עצ-ו מן הדיוק הזה שהיה לו לרמב"ם להפול הסדר. מסכים אני עם הקושי כמובן אבל לא עם השיטה עצמה, כי שוב אין שלא נגרוס עם רבנן חולקים על ר' יוסי ברישא ומודים לו בסיפא ההלכה תהיה כדעת הרמב"ם. זה נראה לי פשוט.

אח"כ ראיתי שבזה כיוונתי לדעת מורי ורבי הגרש"ל בתוס' כפשו' עמ' 538 ע"ש היטב ולפי זה דברי הר"מ ובמ"ר צע"ג.

והנה בקי"א עמ' 56 ד"ה ואינו כתב שיש לו כמעט ראייה מכרחת היא לגירסת רש"י ז"ל. וכתב בתוס' כפשו' עמ' 537 ש"בזהר רבינו וכתב"כמעט, ע"ש בתוספות כ"ז סע"ב, ד"ה ה"ג אבל יוצא במעות ע"ש וא"כ אין מזה הכרע גמור אבל הגרש"ל עצמו כתב, "וגירסא זו (של המפרש) מקוימת גם על ידי סוגיית הירושלמי (ספ"ד, נ"ג ע"ג) שאמרו שם: מאי טעמא דר' יוסי, קרבנו על נזרו שיקדום קרבנו לנזרו, ולא שיקדום נזרו לקרבנו, וצ"ל להפך, כמו שהגיתו המפרשים ע"פ המקבילות. הרי לך ברור שלר' יוסי אינו מגלח על נזירות אביו אם נזר לאחר מיתתו, וכבר העיר על כך בקרן אירה ל' א', ד"ה והר"ר עזריאל". וכעין זה כתב ג"כ מורי הרב דוד הלבני מו"מ עמ' צ"ה הע' 10. וציין בתיקונים שבסוף הספר לראות בתוס' כפשו' שיצא אחרי הדפסת ספרו. והנה כולם כיוונו לדעת ב"ט שכתב, "מתנ"י ה"ג האיש מגלח וכו' כיצד היה אביו נזיר והפריש... פי' בירושלמי שהרי קדמה הפרשת קרבן לנזירות. כלומר ונמצא שהופרש קרבן על נזר שאינו בעולם. הלכך יפלו לנדבה. ואיזהו שמגלח על נזירות אביו מי שהיה הוא ואביו נזירים והפריש אביו מעות לנזירותו ומת זהו שמגלח על נזירות אביו. פי' שכבר היה הנזיר כשהפריש קרבן." (מלבן שזה ראייה מכרחת להגהת המפרשים בירושלמי.) מזה נראה באמת להכריע בגירסת הדפ' והמפרש וסייעתו מקורית. ע"ע מלא"ש.

ל, ב-12 מאי...הלכה: המפרש והתוס' פירשו שהקושיא הראשונה היא למה אין הבת מתגלחת על נזירות אביה. אי"כ כשהגמרא אומרת "פשיטא" אנחנו שואלים "וא"כ הא דקאמר הש"ס מ"ט מאי קושיא?" ברם, בשיטה, ר"ץ, והרא"ש פירשו שהקושיא הראשונה היא למה הבן מגלח על נזירות אביו הרי למדנו בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו. לזה ענה ר"י "הלכה ואח"כ שאלנו למה טורחת המשנה לומר שאין הבת מגלחת על נזירות אביה הרי פשיטא וחירצנו "מהו דתימא". לפי זה אין לקושיא התוספות. קצת משמע כפירושם מן העובדה שבשני כתבי היד הפיסקא דווקא "האיש מגלח על נזירות אביו" בלי "וכו'". וכן מובאת הפיסקא בשיטה ובשיטה אפילו יש פיסקא שניה לפני "פשיטא" ואין האשה מגלחת על נזירות אביה. "ברם, בר"ץ וברא"ש אין פיסקאות. יש להעיר שלפי זה אין גורסים "קמ"ל הלכה" אלא רק "קמ"ל" וכן האמת מובא בשיטה ובר"ץ. ברא"ש אין הכרע. מן העובדה שבכל הספרים גרסין "הלכה" היה נראה לומר כפירוש התוספות דווקא. וראה

משיכ בק"א. ובב"ר (על החוסי דייה בשיטא).

26 יורשין גמורין: צ"ל "יורשין גמירין". וכן גרס המפרש שהרי תיבת "יורשין" הוא נושא המשפט "דמגלחין" וכו'. ברי"ץ שיטה, ר"א ר' ורא"ש הגירסא כמו במ' "יורשה גמירין" ואין כל נ"מ בין הגירסאות.

ל, ב 7-1 מתני'... אביו: כל זה בחינה "ל"א" הוא. ובאמת גירסת הבר"תא הולמת דווקא את גירסא זאת במשנה.

9-17 כיצד... אביו: גירסת הספרים היא גירסת הקונטרס כדמובא ברי"ץ בשמו. וכן היא בשיטה, ר"ץ, רא"ש, ותוס'. וכולם מעידים (חוץ מן הרא"ש) "שברוב ספרים הגירסא מושבשת, המפרש עצמו וכן ר"ט (בשינוי אחד חשוב עיין להלן) גורסים בעצם כגירסא זאת אלא ששונה גירסתם בהתחלה לפי שיטתם ובמקום "מי שהיה אביו" גורסים, "מי שהיו הוא ואביו" וכן הפוך בסיפת דברי ר' יוסי.

הגירסא ה"משובשת" שהיתה בקונטרס ב"רוב ספרים" היא גירסת התוספתא פ"ג ה"ח. היינו, "אימתי אמרו האיש מגלח על נזירות אביו, בזמן שנזר בחיי אביו, אבל נזר לאחר מיתת אביו, אין-מגלח על נזירות אביו, דברי ר' יוסי ור' אלעזר ור' שמעון, ר' מאיר ור' יהודה אומ' בין כך ובין כך אין מגלח על נזירות אביו." גירסא זאת מובאת בדיוק בכ"י כל"א, ובר"ע כה"ג "והבר"תא בתוספתא בצורה והשתא מוכח דאסיפא פליג רבנן." וכן מובא ברי"ץ מקוטעת בשם התוספות, "ה"ש אימתי האיש מגלח על נזירות אביו בזמן שנזר (בבית) בחיי אביו אבל נזר לאחר מיתת אביו אינו מגלח על נזירות אביו, אלמא אסיפא פליגי," ברור שחסרה הסיפא ושהיא היתה כמו התוספתא, מדברין "אלמא אסיפא פליגי". הק"ע מעיד דווקא שמצא ברוב ספרים ב"גירסא האחרת ואינו עיקר דהכי מיכא בתוספתא כדפרישית".

והנה תוספתא זאת קשה מאד כשלעצמה, כי לכאורה לפיה אין החכמים מודים כלל בגילוח הבן על נזירות אביו וכל סוגית הקארא אליבא דר' יוסי בלבד היא. מכת קושיא זאת בחיים הגיה את התוספתא מהרי זה מגלח". והגר"א מחק תיבת "אין" ועיין במנחת ביכורים שם. מורי ורבי הגרש"ל כתב (תוס' כפשו' עמ' 538 כתב, "ושמא צ"ל: אדן (במקום: אין) מגלח וכו'."

בהתחלה חשבתי שהפתרון ימצא בגירסתא שלישית הנמצאת בראשונים. ברי"ץ אחרי הבאת גירסת התוספות כתוב, "ויש ספרים דגרסי, אף זה יגלה על נזירות אביו וארישא פליגי". משמע כגירסת התוספתא חוץ מן הסוף וא"כ ק"ל שתיבת "אף" נשתבשה ל"אין". וכן גם ברי"ט "אף זהו". ברם, לפי זה אין לשון "בין כך ובין כך" מתאים כלל והוא מובא בתוספתא, ובמין וברי"ע.

וע"ה משי"כ מורי הרב דוד הלבני במו"מ עמ' שצד-ה לתרץ דברי התוספתא ולפי דבריו יוצא שכוונת החכמים היא שבין כך ובין כך אינו מגלה על מעות מפורשין אבל על מעות סתומים מגלה בין כך ובין כך (בין נזר בחייו אביו בין לאחר מותו). וקצת נראה כדבריו מהמשך התוספתא ע"ש (אבל לפי זה היינו מצפים שרי יוסי יאמר בהדיא שמגלה גם נזר בחייו אביו אף על מעות מפורשים וצ"ע) לפי זה אין מחלוקת בין הברייתות והברייתא בגמרא מקורית בנוסחת הספרים דווקא. ואולי נוסחה ע"י סדרנים ע"פ הבנה וכנ"ה בתוספתא. וגירסת ר"ע, א"כ, אינה נכונה (י"כ נרצה לומר שלבבלי היו דברי התוספתא בצורה מקוטעת ע"ע מבואית לספרות התנאים עמ' 389 ע"ה. ולא הבינוס. (צוחק)

יש להוכיח שהרמב"ם פ"ח הט"ו גרס ג"כ כגירסת הספרים ורוב ראשונים מאחר שפסק שבין כך ובין כך מגלה וכן המאירי. (ע"י לעיל במשנה שכתבו שאין לדייק כלל גירסת הר"ם במשנה).

וע"י ק"א ד"ה שם במשנה, ותימה עליו שכתב, "והרמב"ם פסק בתרוויהו במגלה וכשיטת התוס' ד"ל והר"ר עזריאל דאיפשטא דרבנן ס"ל דמגלה בתרוויהו". ברי"ע מבואה ההיפך ואולי טעות נפלה בשטמ"ק שלו או בדבריו כאן. וע"ע במלא"ש על משנינו.

בב"י יש גירסא אחרת בסוף הברייתא, "בין כך ובין כך מגלה על נזירות אביו" ונראה זה להיות גירסא מתוקנת ואין להביא ממנה ראיה להגת הגר"א בתוספתא. ולא הבינותי הערת באה"ג שכך גם במ' וברא"ש. אינו לא שם ולא שם.

17-19 רבה...רבא: מדברי תוס', הרא"ש, השיטה, ור"ץ משמע שהגירסא בספרים היתה פעמיים "רבה" ור"ת הגיה כדלפנינו. וכן היא במ' ובוו' פעמיים "רבא".

19 ופלגא הוי: כן, הוא בר"ץ, שיטה. אבל ברא"ש "ופליגי" וכן בראת גירסת מ' אלא שא"כ אין מקום לתיבת "הוי". גירסת תוס' קשה לברר מתוך השיבושים בחי' כתוב, "נ"א ופלגא האי ופלגא האי".

22 הכין: גירסת הדפוס יפה, ובמפרש, תוס', שיטה, ור"ץ, וכן בשני כתבי היד שונה ל"היכי" הרגיל בתלמוד, וכן בדפוס החל מדפי וונציה ב' ויש להוסיף צורה זאת הצויה בירושלמי לרשימת הצורות המיוחדות בנזיר.

31 לא...תיקוי גירסת הדפוס מקויימת אף במפרש ושיטה, ועיין מבואות לספרות האמוראים עמ' 72-73.

פרק ה'

ל"א, א 2 שיצא: לפי מ' בציטוט בגמרא ע"ב-שורה 10 (ע"ש בשי"ב) ואף כנראה לפי כ"י ו' שם, הגירסא במשנה היא "שיוצא" וכן בכ"י ג' ומהר"ן אפשטיין ז"ל ע"מ 586 הסיק שגירסא זאת מקורית היא ברם, מיכא מדברי הרא"ש, מאירי, ר"ט ר"ץ ור"א שגרסו "שיצא". (תמהני'ע) בשו הכותב בר"א בהערה, "לכינו גרס בגמרא כמו שהוא בשי"ט כ"י מינכען: והא קחני שיוצא אימא שיצא" הרי כ"א כתב "משום דאידך לשון בעתיד בינה, איתביה משיצא שאין בו הכרח אם הוא עתיד או עבר" הרי מוכח שלא גרס כמ' X בשיטה אין הכרע ע"ש בגמרא.

9-10 בית...וכו': עיין מו"מ עמ' תקמ"ח וקצת תימה שדווקא בכתבי יד שבהם עדיין נמצאת כל המשנה בראש הפרק ליתא לפיסקא וצע"ק.

11 דילפיני : בתוסי (לייג, א דייה וכן) גרס "ילפיני" כגירסת מ'. וכן היא גירסת השיטה. ברי"ץ הגירסא "גמרי" (אלא שלהלן מביא הוא "ילפיני" כלאחר יד בדייה וב"ש). דמאירי הגירסא "דילפינן" כמו בדפוס.

15 זה תחת זה: בתוסי (לייג א דייה ובית) מוסף כמו בכתבי - היד, "זו תחת זו תמורה זו". וכן במאיר איתא שניהם. ברא"ש רי"ץ, ושיטה רק "זו תמורת זו".

16-17 עד דמטי...תמור: בתוסי' כב מ' "אלא דמטי". בשיטה כדלפנינו וקשה לגירסא זאת שהרי פירושו יהיה "עד שמגיע חצי היום תמורה הוא - ולא אח"ק" היפך הכוונה מה שלא קשה לגירסת מ' ותוסי'.

מהרי"ן אפשטין ז"ל מבלבה" עמ' 586 הגיר "כדי דמטי" הפותר את הבעיה לפי גירסת הרי"ץ אין כל קושיא שהרי גורס, "אלא עד (ממ"ר) דמטי חצי היום לא הוא תמורה". וכן נראת גירסת המאירי (אוליבלימטי?).

18 רב פפא : כגירסת מ', "היינו בר פדא" איכא בתוסי (שם דייה אמר פעם ראשונה בטעות "רב פדא" וכבר כתבו מהרי"ן אפשטין ז"ל (עמ' 580 הע' ו. ומורי ר' דוד הלבני מו"מ עמ' שצ"ו הע' 2 שהוא עיקר. יש לציין שבר"ץ, שיטה ומאירי הגירסא "רב פפא" וברא"ש (כמה פעמים) "רב" יצ"ע, 18 הביא גמרא זאת בערך בר פדא - כמובן שאין זה מכריע, ראה או"מ וב"ר. ועיין להלן שורות 19-20 הוכחה שעיקר הגירסא "בר-פדא" מלבד ההוכחות של אפשטין ז"ל והלבני 'בלח"א.

18 לכשיצא : בתוסי, בא"ש רי"ץ, שיטה, ומאירי הגירסא כדלפנינו. לכן אין כל סמך להגהתו של מהרי"ן אפשטין ז"ל (עמ' 587) "כל שיצא" חוץ מן הפרפרזה של המפרש, "כל מאן דיצא" הפירוש הוא "לכשיצא שיר אחר הלבן בראש השחורים". (לשון רי"ץ) כלו' ב"ש אין רוצים לומר שעכשיו השיר הקדש-הלבן אלא לאחר זמן כשיצא שיר שחור הוא הקדש. וע"ר פירושו הנפלא של הנצי"ב ולפיו למכוון לשון "לכשיצא" דווקא". ועיין להלן בסמוך.

19-22 והא...ליה: התוסי (שם דייה אמר), הרא"ש, השיטה, ורי"ץ גורסים כמו במ' ודפיס, (ברי"ץ איכא ה"ג), לפי גירסא זאת פירוש הסוגיא הוא שהקשינו לרב פפא, והרי הוא אמר

שיר שחור והלא אין לו שיר שחור אלא אחד אלא ע"כ שלשיר שיצא ראשון והוא שחור התכוון וא"כ שפיר אות כאן הקדש טעותי, ולזה שוב ר"פ (ב"פ), "לא בישלו כמה שוורים שחורים וראשון לשחורים נאמר" ואח"כ מסיים בהסברת דעת ב"ה. גירסא זאת נ"ל קשה מאוד מבחינה סגנונית ויש בה סמנים של גירסא מוגהת לפיה עיקר הקושיא נגד ר"פ היא מן הסברא שכאן מדובר בישלו רק שיר אחד שחור ולא מהא שחור נאמר" והיה ז"ל, "מ' לא עסקינן דלית 'שיר. אלא חד שחור, א"כ לא יתכן לפרש דבריו" ראשון לשחורים אלא ע"כ ראשון לשוורים והא שחור נאמר וטעה". ואפילו אם נאמר שאין הקושיא הסגנונית מכרעת אכן הסברא קשה. למה בניה שיש לו רק שיר אחד שחור, הרי מותר לתרץ בדוחק - 'אסור להקשות בדוחק. משני הטעמים האשר נ"ל שאין קיום לגירסא הזאת. מסתמך אני בזה על המאירי שדחה גירסת התוספות.

גירסת המפרש (לאפיקי מגירסת הגליון שהוא כמו תוסי') יפה אבל טעונת באור ואף תיקון מה ל"פ. הוא כותב, ה"ג והוא שיר שחור נאמר דמי לא עסקינן דאית בה חרין או תלת (ד) לא צריכא דלית ליה אלא האי... "זוהי גירסת כ"י ווי. פירושו צחוק לפי"ד ע"ש. ול"נ לפרש אחרת היינו שדעת ר"פ (ב"פ) היא כמו שפירשנו בפירוש הקודם והמילים "והוא... תלת" סיומא תמילתיה הוא. אח"כ מקשים עליו "לא צריכא" הבעיה היא שלפי זה ר"ב (ב"פ) לא מתרץ מידי וכבר איתותך ומה המשך הסוגיא, ועוד שהמשפט "וב"ה א"כ... אינו עולה יפה. אבל נ"ל שנוכל לצאת מקושיא זו בהגהה קשה מאוד.

והנה במאירי גירסא שלישית וז"ל, "והאשור שחור נאמר, לא צריכא דאית ליה תכין יתלת, ומילא עם קינן דשית ש"ה אלא חד, אמר לך בר פדא א"כ שיצא בראשון מידעי ליה", גירסא זאת, בוחה מאוד וכבר כתב מהר"ין אפשטין (שם) שהוא עיקר. ברם צ"ע שהרי לא נזכרה גירסא זאת בשום מקום אחר ולא יתכן שגירסא יפה כזאת תדחה.

לכן נ"ל שהאמת היא כגירסת המפרש דווקא אלא שצריך אתה להגיה בה הגהה קטנה אליבא דגירסא המאירי וכך הדעת הגירסא: "והא שיר שחור נאמר דמי לא עסקינן דאית לי תכין יתלת לא צריכא אלא דלית ליה אלא האי וד"פ א"כ בראשון מדעי ליה", והכל עולה יפה כפירוש המאירי (ע"ש). ר"ת "ב"פ" נשתבשו בקלות לייב"ה" ואח"כ היה הסגנון שוב קשה והגיהו מה שהגיהו שאר הראשונים. לפי זה אין הבדל בין גירסת המפרש וגירסת המאירי אלא ב נון. לפי המאירי "והא

שיר וכא"י קושיא היא ולפי גירסת המפרש המשך דברי בר פדא. והעדפנו השני מטעמים טכניים שכן מוסברת התפתחות הנוסחא השניה ג"כ.

לפי זה הוכחה בדורה שגירסת "בר פדא" עיקר ואל ני"ל שפירוש המרי"ש (שהוא עיקר הפשט לפי"ד) עושה יותר יפה לפי גירסא זאת ע"ש היטב.

אומנם צריך קצת שינוי בסוף דבריו לפי הני"ל אבל עיקר בנינו עומד, ואפילו ביותר יציבות, לפי גירסא זו עכשיו יש לדון בעיקר הגירסא במשפט "ובית הלל איכ...".
א' אם דברי נכונים אבר פדא איכ...". יש ראשונים המבינים את הקושיא "איכ לא היה צ"ל מבית אלא רק הראשון" כך מתפרשים דברי הרי"ל, "הייג ובי"ה איכ לימא שיצא ראשון כלומר אין במשמעות לשוני ראשון שבשחורים דאם כן לא היה לו לומר יצא מביתו ראשון, דמשמע מן הבית תחלה" לפי זה הגירסא דווקא "ראשון מידע ליה" וכן מוכח מדברי פ"י הרא"ש השיטה משמע שגרס "בראשון" וז"ל, "פי אין משמעות לשונו ראשון שבשחורים, שאם כן לא היה לו לומר שיצא מבית ראשון, דמשמע שיצא מן הבית תחלה, שלא שיצא בראשון, אצל ראשון משמע ראשון לכולם" וא"כ כך מתפרשים דברי התוס' (שם). עיין הגהות רש"ש. מדבר המפרש, ר"ע ומאירי ג"כ יוצא שגרסו בראשון" ומשמע שהגירסא "בראשון" עיקר, כי דווקא רי"ץ ורא"ש שגורסים אחרת מעירים "הייג" משמע שהגהה היא בידם. ואף לפי דברי דלעיל צריך אתה לגרוס "בר ראשון" ולפרש כפירוש המאירי וכן ני"ל עיקר.

22 רבא: לפי כל הנוסחאות הגירסא אינה "רבא" אלא "רב אחא" לרבות את המפרש. איכ נראה שגירסת "רבא" טעות היא. עיין לקמן מ,א. ומש"כ מורי ר' דוד הלבני בספרו עמ' שצ"ו העיד.

22-23 האי...הוא: ראה מה שרצה לצ"ק מורי הר' דוד הלבני (שם) ע"מ שצ"ז מגירסת מ' ולע"ד אינו מוכרח שהרי המפרש פירש כדבריו על אל שגרס כדלפנינו ומצד שני נראה קצת שרי"ץ הרא"ש גורסים כמו דמ' ומפרשים כמאירי והשיטה, הגורסים כדלפנינו ברם, קצת נראה כדבריו מדבר 'התוס' (סוף ד"פ אמר) אלא שנראה ששני פירושים מוערבים אצלם ע"ש.

23-24 אטע"ה...דמאי: הרא"ש ור"ץ ור"ט גורסים רק אטע"ה לדיבוריה" לפ"ז הפירוש הוא "ששיבש את דבורו" ולכן נקראת טעות. ברם, המפרש (לפי פירוש הגליון) גרס "אטעיה לדיבורא קמאי" ופירש שהטעו דיבורו שצמר שיר "משמע שפירש שתיבת "קמא" מפרשת "דיבור" כלו"דיבורו הראשון". וכן בשיטה, "לפי שבתחלת דיבור שלטעות". בתוס' כתוב "ומשנ' משום דאטעי למשמע קמאי כלומר היכי קרי שיר הקדש טעות לפי שבתחילה יש לטעות בלשוננו" לפ"ז נראה שתיבת "קמא" תואר הפועל הוא, אי"כ צורת "קנדומאי" מכוונת שקרי בסורות תואר הפועל היא "קדמאות" אלא שכנראה צריך לתקן אצלם, "ללשניה" אבל לא בטוח. מכ"מ הפירוש הנכון נראה לי זה של מורי ורבי ר' תז. דימטרובסקי ב"י המפרש, ששיבש את דיבורו באמרו "ראשון, לפ"ז ג"כ גירסת הדפוס "קדמאי" מכוונת ומסתמכת מגירסת התוספות. נראה לי שזהו ג"כ פירוש המאירי הכותב, דא טעיה לדיבוריה קמאי, כלומר שקראו ראשון סתם ולא פירש בהדיא ראשון לשחורים ויש בו כדי לטעות שמהא כונתו לומר ראשון שכלם, ונמצא הענין כעין טעות" הביטו הזה ג"כ מיוחד ללשון מסכם נזיר, עכש"ל.

25 והתנן: בתוס' "והתניא" אבל במפרש "והאתנן" וכן בר"ץ. במאירי כדלפנינו.

26 מפורשת: לכאורה אין טעם לגירסא הזאת. בוודאי שאין הכוונה שדין אחר ל"סתיה" אבל הגירסא "מפורשת" נמצאת במפרש, שיטה, ר"ץ. זאת ועוד; בתוספתא כ"י ערפורט כן, ושם דברים בגו במאירי ורא"ש "מפורשת" כמו בכתבי-היד וכן להלן במשנה אפילו בדפוס.

32 שהיו: משמע מן התוס' בל"ב, ב ד"ה ששה ועוד פעם בל"ב, א שהיו גורסים "ששה שהיו מהלכים בדרך" מן המאירי, הר"ץ נראה שלא גרסו כן. מן הרא"ש והשיטה מוכא שלא גרסו כן שהרי כתבו "היו מהלכין בדרך. ששה בני אדם" לכן אין קיום להגהת ר' בצלאל אשכנזי מ"כ כבר מורי ר' דוד הלבני (שם).

ל"א, ב, שזה פלוני: מן ר"ץ משמע שגרס " שזה פלוני נזיר" ואין חבר לגירסא זו במקום אחר, ושם פירוש מפרש.

3 שאין... נזיר: מצב. המפרש נראה שגרס כאן את כל המשנה כדלהלן כלומר: "...וכן משמע מן הראי"ש, השיטה, והרי"ץ. ותימה שאסר הוא בכל הספרים, ושםא מכאן ראה שכל הספרים שלנו ועל אף כל השינויים שבהם) מקיים בכ"י אחד בסופו של דבר וצ"ע. הקטע הוכנס כבר בדפי ונציה ב'.

5-6 אמר... לא: הראי"ש, המאירי, רי"ץ וכן משמע מן המפרש השיטה ורי"ט (שלשתם מביאים "ההיא" במקום "התם").

עיינן משי"כ מורי ר' דוד הלבני (מו"מ עמ' שצ"ו הע' 5) ולא נראה שהמפרש גרס כבי"ח כי כן פירשו השיטה, וכ"אמיכח שלא גרסו כן. ואין יצ"א פירוש תוס' שלי"ב, א ד"ה אמר פירוש יפה הוא ולא הובא בשאר הראשונים ראה מ"ש בהגהות ר' שמח מדעסו.

11-13 והקתני... שעשתה: ברא"ש, שיטה, המאירי, רי"ץ, רי"ט, ורי"א כולם גורסים את הקושיא מי יצא" כדאית בכתבי היד אלא שכולם גורסים דווקא "יצא" (חסר) ומפרשים שצ"ד דלשון עמיד הוא (עיינן לעיל במשנה).

בריא ורא"ש ורי"ץ (ע"מ ע"ר) (כ כ"י ו') "אימא". בכל שאר הראשונים "תני" רב ה המפרש והתוס' שאינם מביאים את הקושיא הראשונה ואף הרי"ץ בלשון עצמו עמ' רס"ח ולהוציא רי"ט שאין ממנו ראייה) מהרי"ן אפשטין מסיק (עמ' 587) שגירסת "אימא" עיקר ע"ש.

הקושיא השלישית חסרה במ' ואינה נזכרת ברא"ש לפי"ד טעה אפשטין ד"ל באמרו שגם המפרש לא גרס לה שהרי מזכיר הוא "חבית של שמן" בסוף דיבורו)

13 האמר: במפרש, תוס', רא"ש ומאירי רק "אמר" כבכתבי-היד וכן ישר והוגה כן בדפוס החל מדפי וונציה ב'.

14 אוכמא... לק"א: גירסת הדפוס וכ"ו ווי קשה מאוד. עיינן תוס' ס"ח. א ד"ה דאמר ומסיק שם, ותדע דבר הספרים לא גרסין התם במילתיה דרב חסדא אלא ציכמא בחיורא לקותא ותו לא וכן נראה באי גרסי' תרונותיו כמו הכא ונפרש חד לטלאי וחד לשיר בין השוורים נימא איפכא ולא יקשה

כלום רבינו תם: "זוהי אכן גירסת כ"י מ'. לכאורה קצת ראייה עליה ג"כ מספר אגדות התלמיד המצטט רק את סוף הסוגיא בלשון: "אמ' רב חסדא תורא איכמא למשכא סומקא לבשר' בחיורנא והאמ' רב חסדא אוכמא בחיורא לקותא כי אמ' רב חסדא בתורא דקדמנא (כ"ו)". אבל באמת אין כאן ראייה כלל כי ג"כ כ"י ו' הגורס בעיקר במימרא כמו הדפוס בסוף רק מביא את התחלת המימרא שהיא כאן עיקר הקושיא, וכן מביאים ג"כ הראשונים אשר כולם גורסים את שני חלקי המימרא. לכן מסתבר שהגירסא המקורית היו שני המשפטים והספרים הישנים של ר"ת כבר הוגהו בגלל הקושיא, וכן כ"י מ'. נצטרך למצוא פתרון אחר לבעייתנו.

ר"ץ, כותב, "הכי גרסינן בחיורא שקיא חירא באוכמא לקותא". א"כ ההבדל הוא בין תיבה "לקיא" לתיבת "לקותא" והתרגום יהיה "שחור בלבן לקוי לבן בשחור לקוי". כן מובא ג"כ ברא"ש ד"ה ה"ג" ובשיטה ותוס' (ד"ה) וכן בלי "הכי גרסינן". כן נראית גירסת המפרש (ע"ש). גירסת זאת יפה כי עד כמה שידוע לי בגיטין בכל הנוסחאות הגירסא "לקותא" ושם אין ספק שהפירוש על כחם הוא ברם, גירסא זאת אף היא קצת לקויה בעיני היא לא נמצאת בשום כ"י ואף ר"ת לא הכירה, וגם בעל תערור נערך אנכס (וערך מ"וב) אינו מכירה ועוד, אילו זאת הייתה הגירסא המקורית קשה לתאר שתשכנה לגירסא שלפנינו.

לכן ב"ל פתרון אחר. בערוך ערך ארם מביא בה"עוות מימרתנו כמו שהיא נמצאת בדפוס. ומפרש כפירוש הראשונים וכמ"ש זה קשה. וכן גם בפרק חוור (לפי ערוך השלם). אבל כשאנחנו בעינים בערוך דפוס ראשון ערך חוור אנחנו רואים שינוי אחד קטן. הגירסא שם, אוכמא בחיורא חירא באוכמא שקיא". עכשיו פירושו (בערך ארם) מכוון, "שיר שחור שימצא בין הלבנים... כחם לבן שימצא בעיר שחור". העיקר הוא סיומת הרבים בתיבת "חירוי". והגירסא הנפלאה הזאת נשמטה מהערך וך השלם (א"כ אילו היתה לפניו בכתבי היד ג"כ בערך ארם ולא שם לב). כן גרס פירש המאירי, "אמר רב חסדא איכמא בחיור' לקיא וחירא באוכמא לקיא". וכן גרס בכ"י "ילהלן בסוף הסוגיא, "והאמ' רב חסדא אוכמא בחיור' לקיא". לפ"ד זאת המחזורת מכולן, כי לפיה אפשר בקלות רבה להבין אין נשתבשה אפשר לראות אפילו עכשיו בכ"י מ"יחירוי" ומאן שלא הבין השטים "חירא" במקום "חירוי" הדרוש.

ב ערך אורך הגירסא משובשת ויש רק התחלה ואף היא משובשת היינו "אוכמי בחיורא לקיא"
וניל שצ"ל "אוכמא בחיורי" כמו בערך חורר ע"י להלן בסוף הסוגיא.

15 קס"ד. בתוס', שיטה, וריץ, וק "ד" ויפה הוא, ברא"ש ורי"ש כדלפנינו. וכן במאירי "קא
דעת" לפי גירסתו יפה חיסור ה"ויו (עיין להלן בסמוך).

16 רעה : המאירי ו"האות דגרסי" של רש"י המובא בספר ב"י מביאים פה גירסא "יפה" דווקא.
המאירי, אמנם, פירש ה' מעין הפירוש של שאר ראשונים דהיינו שהקושיא היא לפי הפירוש שאנו
מפרשים במשנה שבי"ש מתכוונים לומר שהלבן קדוש וא"כ קס"ד... בעין יפה מקדים בתמיה, כלומר
וכי תעלה על דעתך שדעתו של אדם בהקדשו על הפעולה שבנכסיו... אחי"כ הוא מביא "ותירץ לא
בעין יפה מקדיש", לפי זה נצטרך לומר שזה כמו אין הכי נמי' מקשים מן המציעתא כמו אצלינו,
לזה משב' התרצן " מרישא שדידי אותיב מסיפא לדידך... "והשאר כמו אצלינו בראשונים
ע"ש.

ברם, לפי"האות דגרסי" הפירוש הוא ההיפך הגמור. לפיו הקס"ד" בניחותא הוא והקושיא
דווקא לשיטת ר"פ שהשחור קדוש לדברי ב"ש וז"ל, אית דגרסי קס"ד כי מקדיש-ברין יפה מקדים,
כדמתרץ רב פפא דבתעתי של אדם להקדיש המיטב שיש לו ואמר' ב"ש דשחור הוי הקדש אלמא שחור
עדיף מלבן וקשיא לרב חסדא. ואלא מאי אמרת לרב חסדא דמקדיש בעין רעה מקדיש... "א"כ כל הגירסא
הפוכה ולא רק ההתחלה. כל שאר הסוגיא מתפרש כפירוש הראשונים אבל איפכא והכל מתוך ההנחה
שדווקא השחור, הזה ב', והיין הקדש, פירוש זה בוודאי נראה דחוק שהרי כל ריהטא בסוגיא
(והפשט הפשוט במשנה) היא דלא כרב פפא נברה דא). א"כ הפירוש צ"ל כפירוש הראשונים אבל
לגבי הגירסא בהתחלה אין כ"כ להכריע בין המאירי וגירסת הרוב. אבל נ"ל להכריע דווקא
נגד המאירי מתרי' טעמי גירסת הספרים וב' שאין לשון "לא" מתפרש בדרך כלל כ"אין הכי
נמי".

המפרש הכיר גירסא אחרת כדמוכח מכתב "ה"ג", אבל אם גירסת המאירי - אם גירסת ה"אות
דגרסי" אין להוכיח ב"ר טעה לפי"ד בפירושו את כוונת המפרש להוציא תיבת נס"ב בלבד אבל בזמנו
לא היתה ידועה גירסא אחרת.

24 בתורא: בערוך ערך קרמן "תורא" וכנראה הושפעה מן התיבה שלאחריה.

24 דקרמנא: כן הוא במפרש, ור"ץ בשיטת, הרא"ש, ומאירי "קרמנא". בתוס' פ"א, "קרמנא ופ"א, "קרבינא" השנו וודאי שיבוש הוא אבל מלמד על הראשון שצ"ל "קרמנא" התיו כנראה מקורה בחיבור "וי" וכן צ"ל באגדות התלמיד בערוך "בתורא" דקרמנא.

26 לרקי"א: המפרש, רא"ש, ושיטה, רי"ץ, אה"ת, כולם גורסים את ההוספה שבכתבי היד ומוכא שיש חסרון בדפוס. והוסף בדפוס כבר בדפ' וונציה ב'.

27 לחכמים: במפרש, רי"ט, שיטה, ר"א, מאירי יד"ה שבר"ע הגירסא "לחכמים" כמו שבדפוס. בתוס': , רי"ץ וריאד ור"פ בתוך פירושו הגירסא "לחכמים" ביחיד כגירסת כתבי-היד. והנה כתב , "והגיה ה"ר יהוסף ז"ל ונשאל לחכמים ואסרו מונה וכו' נשאל לחכמים והתירו. ס"א לחכם ואסר וכו' לחכם והתיר. מכל מקום בלתי נשאל קשה שהיה צריך לומר שאל"י. כבודו במקומו מונח" אבל נראה לי שטעה בזה, כי לשון "אסרו" נופל דווקא על יחיד ופירושו "אסר אותו" ואם ברבים ז"ל ואסרוהו (וכן גר'ס ר"א בהביא). א"כ גירסת כתבי היד כאן עיקרו וכן הוגה בדפי "

28 לחכם: עיין בדיבור הסמוך לעיל.

29 מופרשת: במפרש "מפיר" עיין מ"ש לעיל ע"א.

30-31 בזה... שת צא: בתוס' (ד"ה אדם) הגירסא, "בזה שהרי הקב' טעו' תצא..." בר"ץ, בזה שהוא הקדש בטעות ותצא..." (ואולי כצ"ל בתוס' ג"כ). ברי"ט עכ"פ יש... שתצא בשיטה, ... בזה שהוא הקדש טעות שתצא ותרעה..." במאירי: ... בה שהקדש טעות היא ואף על פי כן תצא..." לא ברור כמובן אם כך היתה לשון המשנה לפניו) ועיין מלא"ש.

32 שהו' מוקד': התוס' גורסים. ששלשתן מקדשין וכן במאירי אבל ברי"ט ושיטה "שהוא מקודש" ומוכא שהשיטה באמת גרס לה הכי שהרי מפרש, כי שלשתן מקודשין.

8 י"ב א 4 ר' יוסי א': מפירוש כ"א משמע שגורס כאן כמו בנדרים, כ, א י"ר יוסי אומר במה דברים אמורים בנזירות מועטת אבל בנזירות מרובה... ובמפרש ג"כ נראה שהכיר גירסא כזאת וז"ל לישנא אחרינא והכי תניא בתוספתי (עיין משי"כ מו"ר וגרש תו"כ נד עמ' 407) רבי יוסי אומר במה דברים אמורים...", וכן גרס לה בהדיא בתוס' רי"ד, אחר ר' יוסי בדיא בזמן שנדרו זמן מועט אבל בזמן שנדרו זמן מרובה נ"ש אח"כ חסרון ניכח בפירושו וצריך השלמה וארמ"ל) "כן ה מאירי גרס לה. המפרש עצ, החוסי, ר"ץ, שיטה, רא"ש ור"ע. ועיין להלן.

4 דין: כך גירסת כל הראשונים כאן חוץ מן התוס' קל"ג ב' ד"ה מתני' שמוזכר אצלם "דין" ולא הייתי מזכיר את זה אלמלא הינך כך במאירי נדרים ובירושלמי כ"י לידן ועי"ר משי"כ מו"ר הגרש"ל תו"כ, נדרים עמ' 406 תפ" 60.

8-5 א' מועטת: רוב הראשונים גורסים בכאן היפך גירסת הספרים כן היא גירסת התוס' קל"ג ב' ד"ה מתני', והיא גירסת ר"י כדמביאר ב"ר"ץ, ומובאת ברא"ש, ר"ט, מאירי, ורי"ד, ואין בשום פנים להסיק שזוהי גירסת מ'. במחילת כבוד מהרי"ן אפשטין ז"ל, כי גירסת כ"י זה משובש וחסר כבכתב לנכון באוה"ג (הערה ה) לפ"ד יש לגירסא הזאת כל הסימנים של הגהה א) היא מופיעה רק בשיטות המאותות שהושפעו ע"י בעלי התוספות ב) היא מובאת ברובם כה"ג ובר"ץ משמע כמעט בהדיא שר"י ה (ג) (וזוהי היפך ראייה י"א), ה פרש, כ"א, ור"ע משלוש מסורות נפרדות כולם מכירים רק נוסחת הספרים ד) היא בחיבת גירסא כלה.

א"כ נצטרך לקיים נוסחת הספרים - היינו א' רבנן קשיא ונזירות מועטת א' ר"י קשיא נזירות מרובה". האמת קשה מאוד לבארה.

בחלק הראשון של הקושיא אין בה בעיה - הרי לפי הגירסא האחרת ג"כ הצטרכו לבארה "לרבנן קשיא נזירות מרובה והייה מועטת" אז כאן "לרבנן קשיא מועטת והייה מרובה". אכן, מה נעשה בחלק השני של הקושיא, רי"ת פירש (בר"ץ עמ' רע"ג), ואי ר' יוסי קשיא נזירות מרובה. פירוש בנזירות מועטת כשבא לפני החכם עברו שלשים יום לא נחמיר עליו כל עיקר, אך ימנה משעה שנדר מימ קשיא נזירות מרובה... וכמובן, שפירוש זה סותר את הגירסא "בדיא וכו'" ואף אם לא נגרוס לה הכי מרי"ם דוחק לבאר את הגמרא בכאן בצורה מנגדת לגמרי את פשט הברייתא. וכן תקשה כבר בתוספות שבר"ץ וכנראה שזה בה שהכריח ר"י להגיה הנוסח. (עיי"ש עי"מ ועי"ד). ופירוש רי"ת זה כנראה זהה עם פירוש הראשון שבמפרש.

פירוש שני לפי גירסא הזאת נמצא בר"ע וז"ל, "מנ"י אי רבנן קשיא נזירות" [מועט]

דאמרי חמים שנהג בהם היתר לא יעלו לו מן המבין. והייה בנזירות מרובה דלימא רבנן באין עולין לו כלל, אלא נזירות מועטת נקט, משום דצריך למנקט לרי יוסי נזירות מרובה דהוי רביי ר' יוסי קשיא גם נזירות מרובה, דאמר דימים שספר אין עולין לו, (בין שנהג נזירות שלשום יום כבר) בין שלא מנה שלשים יום בלא שתיית יין, וכל שכן נזירות מועטת דאין עולין כלל, ומתני קתני "מונה משעת שנדר דמשמע עושי, לו הן רב הן מעט, (לפ"י מוכא מהמשך דבריו ע"ש שכצ"ל ההשלמה וטעה הסופר מ"בין" ל"בין"). ועיין משי"כ בקי"א ד"ה שוב והלאה, מעין זה ג"כ פרוש ר"א הגורס "הדיא "בדיא וכו' נע" (לעיל). ומסתבר, א"כ, שזה הפירוש של הוא שבמפרש. ואמנם פרוש זה אפשרי קשה הוא ג"כ כי אם הקושיא לרבנן היא מנזירות מועטת והייה מרובה, ולר"י מנזירות מרובה ור"ש מועטת למה חילק הגמרא את הקושיא ר"ע יושב את זה בדוחק לפע"ד, ור"א כלל לא יושב לא נייל שנוכל לד"קמן הרמב"ם אך גרס, אבל פירושו להלכה הוא מעין של ר"ע, ור"א. (עיין קי"א שם).

ויש לי לאדש שאם נגרוס בברייתא כגירסת הירושלמי והתוספתא (לפי ד וכו"י וו ע"י תכ"פ עמ' 407) הסוגיא עולה יפה. א"כ - "אמר ר' יוסי בדיא בנזירות מרובה אבל בנזירות מועטת ד' / לי יוסי". (אשר לפירוש הברייתא לפי גירסא זו עיין משי"כ מו"ר שם) אי"כ מכוונת קושית הגמ' "מנ"י מתבית ין אי רבנן קשיא נזירות מועטת (והייה מרובה כפירוש כל הראשונים) אי כ"י קשיא נזירות מרובה כי רק שם הודה לרבנן מונה ימים כנגד הימים שנהג בהם איסור ואולי במועטת מונה משעה שנדר דיו לי יום. כמובן שקשה מאד להגיה כך נגד כל מסורות הכבלי, ויש סימון להצעת מן השאילתית - נוסח בבלי טהור - הגורס בברייתא כן עיין משי"כ מו"ר שם עמ' 409. וע"ה ב העמק שאלה עמ' רמ"ח שרצה ג"כ לפרש את הבבלי ע"פ נוסחת השאילתית בברייתא אבל דווקא כנוס את הבוסי בקושיא לני"ל. ועדיין דע"ג רמ"ש בב"ר, "ע"יין כי הוא כספר החתומי". וע"ע משי"כ יין אפשטין ז"ל מתרביץ שנה י"ז עמ' 25 ואילך.

8-9 נא... שזור: משמע מן המפר שגרס "אימא" כגירסת הדפוס, אבל בתוס' (שם ד"ר וא"י) ברור שגרס ככתבי היד, וכן בר"ע. ר"ל, שיטה, וכ"ד. ע"ה משי"כ מהרי"ן אפשטין ז"ל מבט"ה עמ' 589. במאירי "משעה שנשאל" וגירסא תמוהה היא. ברא"ש ר"ד, ר"א, ור"ט "שנדר" בשאר ראשונים כדלפנינו.

11 - 12 לא...איגלאי: ברייט הלשון משופר וז"ל "אמי אמר ב"ש וכו' וכי מיגליא מילתא דלאו שפיר נדר", בתוסי (ד"ה מתנ') הלשון משובש, אבל עכ"פ "מגליה" (ניקוד שלי) ו"נדר" וכן "נדר" בר"ץ, אבל "אגלא" בשיטה כדלפנינו.

16-17 אבל...תמור: בר"ץ, כי קא מעקר עיקר הקדשת צא ותרעה בעדר פי... בשיטה: אבל היבא דאיח עקר עיקר הקדש תצא מרעה בעדר". התוסי כתבו, "ה"ג" ה"ם כדאייה לעיק' אבל כ' איתעקי לעיקי הקדש אתעקי' נמי לתמורה ותנא התמורה כעדר". ברור ש"אותי" צ"ל "איתי", "עיקי צ"ל "עיקי" כ"תנא" צ"ל תצא.

17 אי אתם: המפרש גרס "אמר מר או אתם..." כגירסת כ"י מ' וכתב, "מתני היא אבל לשון ירושלמי כך היא", אין משאר הראשונים דאיה בדפוס הוספו חיבות אלו (על פי המפרש? כ"י אחר?).

25 ואשתיקו: כן במפרש, אבל בתוסי, רא"ש, ר"ץ, אושתיקי להו" בשיטה, "ואשתיקו ב"ה לבי"ש",

27 אמרו להונקל: בשיטה גריס בהדיא יטעמא דלאאמרו אייב אמרו להו ב"ש ק"ו "מעין גירסת מ'. כן גרס כנראה הרא"ש, בר"ץ, דא"ר לומר להו ק"ו". בתוסי (ד"ה אמר) ה"גירסא יפה"דאם כן הו אמר להן בית שמאי לב"ה ומה מעשה..."

30 שנדר: ברא"ש בר"ץ, תוס' שיטה ומאירי כנוסח הדפוס.

31 בזיר הרי: ברא"ש "נדר" כב', במפרש "נזר" כו' וכן בשיטה. בר"ץ "נדר" וכן במאירי.

ל"ב, ב, בזיר אינו: ברא"ש "נזר" וכן בשיטה, במפרש "נזיר" בר"ץ "נדר". וכן בר"ט, ומאירי.

2-1 וזו...טעה: עיין ברי"א לפיו רש"י והרמב"ם פירשו שהבבא הראשונה אינה בהתרה אלא בהפריש ואח"כ נזר אדעתא דב המה, "והטעם דנדר טעות הוא, אייב בבא דנתום המדי "מילתא באפי נפשה היא" ובבן גורס "זו טעות" לפי שיטות הנ"ל. ולפי שיטת האות דמפרש" היינו שבבא ראשונה בהתרה

היא גורסת "זו" ובאמת הנפרש, התוס', השיטה גורסים כן וברא"ש ור"ץ "ובזו טעה" ג"כ משמע הכי. המאירי גורס רק "זו" אבל מפרש הוא כפירוש שאר הראשונים ובאמת בפיה"מ גורס הרמב"ם "זו" אבל אינו מבאר את המשנה כמ"ש ר"א אלא מבאר גם את הסיפא של נחום המד' שלא בהתרה אלא ג"כ נדר טעות ור"א בהכרח לא ראה פיה"מ ועי"ה לחי"מ פ"ב בהלכות נזירות כ"ב, ובמ"ר (שם), וק"א (כאן) ובב"ר תיכף יפה את שיטת הרמב"ם ובאר כל הסוגיא דהכא אליביה. ראה עודו בספר תורת הנזיר על הר"מ פ"ב ה"ב משי"כ שתרץ שיטת התוספות מקושיות הק"א מכ"מ העולה מזה שאין לבאר לשיטת הרמב"ם שהסיפא "מילתא באפי נפשה" ואמנם היה נראה קצת שמוכרחים לפרש כן לפי המפרש אבל הוא דנוקא (לפי הדפוס) גרס "זו" וצ"ע ועי" דברי מו"ר הגרש"ל תו"כ עמ' 540 ד"ה זו.

4 שביט...חרב: בתוס', ר"ץ, מאירי, ושיטה, "שבית המקדש עתיד ליתרבו".

6 שנזיר: במפרש "שנזיר" וכן בר"ץ, ושיטה, אבל בתוס' ומאירי "שנזיר".

8 רבה: בתוס', רא"ש, בשטמ"ק, ושיטה, ור"א "רבא".

8-9 שטפיה...בשיטתיה: נוסחת הדפוס, אם יש לה רגליים, סומכת פירוש הרמב"ם ש"הנה נטו בדבר זה לדעת ר' אליעזר והוא אמרם בתלמוד שטפיה רבנן לר' אליעזר בשיטתיהו" מאחר שהרמב"ם עצמו גורס לשון רבים נראה יותר שגירסת הדפוס טעות הוא. התוס' מצטטים, "שטפי רבנן לר' אליעזר ומוקמי כמלת"הן", אבל זה נראה או כטעות הדפוס או כפרפרזה...בר"ץ "דאוקמיה פלוגת"הן" ואח"כ בשיטת"ה".

10 רבא: ברא"ה הגירסא "רבה" כי הוא אומר "ולכא לפירוש" הרבה אתא לאפלוגי אדרבא" ע"ש.

14 רבי יוסף: בתוס' "רב אסי" ודומה כט"ס. המפרש, הר"ץ, והשיטה "רב יוסף".

19 בה' יומא: בר"ץ כתוב "ומשנ' אכת' מ' ידעי אימת...ולי נראה אכת' מ' ידעינן בהא' יומא התחילו למנות שבעים בגלות, על שני(נו) אחריהם כך. דנימא שאני שהרי אמרינן דרמה מנו וטען... "ולא ידעתי לפרש לשינוי.

20 היו מהלכים: עיין לעיל ל"א, א שורה 32.

21-22 שזה... שאין זה פלוני נזיר: דלא כגירסת כתבי-היד מוכח התוס' ד"ה ששה, המפרש (ל"א ב), הרא"ש (שם) השיטה, והמאירי (ותמוהין דברי מהדיר המאירי בהע') שגירסת המשנה שם היא כמי' וכ"א. רק ר"ץ גורס מעיין גירסת כה"י היינו, "ואמר אחד מן הששה הריני נזיר שזה פלוני נזיר". עכשיל אין לה גירסא הזאת חבר בנוסחאות המשנה וצ"ע מה מקורה עיין מאירי סנהדרין ע"מ 92 שכנראה גרס כן.

שם: שזה פלוני: בכ"מ הלכות נזירות פ"ב, היא "שזה איש פלוני" וכך הוא בכמה מנוסחאות המשנה במשכת המאירי, גליון (אופמן תוס' וכו') לכן לא היטב עשו המדפיסים בהשמיטם תיבה זו. 25 מ' שלא נתקיימו: אין כמעט אחד מן המפרשים האחרונים (הח) משייר בהקדמת ע"מ אות ז' יעד הגרש"ל יבלח"א) שהניח' די ממשנה זאת, ואבי לא באתי כאן אלא לתת מראי - מקומות ולהעיר מה שיש להעיר על הנצטח.

והנה מראי המקומות שייר (שם), רצ"ד פינוליש דרכת של תורה ע"מ 92-89, מהרי"ן אפשטין מבלנ"ה ע"מ 332-333 ר' ז' רבינוביץ שערי תורת בבל ע"מ 109. ר ת"א בהשלמותיו למשנה ע"מ 375-376, הגרש"ל תו"כ ביכורים ע"מ 835 ובזירות ע"מ 541-540, ורי דוד הלבני מו"מ עמית.

וכאן יש להעיר שלכאורה גירסת כ"י וו' מוגחת ע"פ דברי רב יהודה בגמרא "אימא מי שנתקיימו דבריו". אכן דבר של תימה הוא, שהרי אביי חולק עשיו ואפילו אם חשב אין פירוש אביי לדחוק (עיין להלן בגמרא) לארה לו, לסופק להגיה משי"כ את המשנה, ואנשי הסופר הושפע מן הסיפא וחשב שדבר ר"ש מחייבים את הגה"ה עמשייר פינוליש ע"מ 90 אות א) ובמו"מ (שם). והמובא במפרש ככ"י וו' כמעט בטוח שט"ד הוא והראה נוסחת הריב"ן אינו אלא אותו כה"י שנדפס ממנו המפרש (עיין במבואס) ואין כאן הגה"ה מבנה"ר (הדיקן בדי"כ), אי"כ כנראה שלא כן היה בכח". אין אף אחד מן הראשונים ולא נוסחאות המשנה כגירסת כ"י נוי כאן. ברם, צ"ע שהרי הרדב"ז ה' נזירות פ"ב ה"ח כתב, "במשנה פי' ב"ש פלוגתא דב"ש וב"ה ופסק כב"ר שאמרו אינו נזיר אלא מי שנתקיימו דבריו ותוצינן לה אמר רב יהודה הימאמי שלא נתקיימו דבריו" לפי זה גירסת כ"י וו' מכוונת אבל עיין ב"ש בזה מהרי"ן אפשטין ד"ל (שם הע' 6). ואמנם נראה שצודק שדברי הרצב"ז בכאן לקחה בטי"ס אבל עכשיו אין לומר "כך בכל הנוסחאות" ע"ע בגמרא. ועיין ג"כ ברי"ץ (ע"מ רע"ט) עדיה גמרא וגם שם ט"ס.

ל"ג א' 29-3 מ'... אחרונים: הנה רב' מאוד הפרושים בקטע זה של הגמרא. ול"ג שרק נוכל להבין את הגמרא אם נעמיד את המשנה על מכונה. מזה נבין בסייד את דברי אב"ו ורק אח"כ נוכל להבין את דברי רב יהודה.

פירוש התוס' אשר למשנה עצמה לע"ד דחוק מאד. הם כתבו, הוא' א' מן הששה הריני נזיר שזה כנגדו איש פלוני הוא כלומי שאכיר הוא מרחוק שהוא ראובן ונודר בנזיר אם כדבריו הו"י. ואמנם כפירוש זה פירש גם הרא"ש, השיטה, והרי"ף (כולם בל"א, ב) כוונת דבריהם נראית לי כדכתב פ"ב, ה"ח, וז"ל, "והנה נראה דס"ל שאל, הנודרים בנזיר כוונתם להיות נזירים יתלו נזירותם בדבר שהם טוברים שהאמת אתם". אי"כ קשים מאוד דברי התוספות וסייעתם ש"ל להחנות בדבר שהוא חושבו לאמת אם באמת רוצה הוא להיות נזיר?

המפרש והרמב"ם נקטו דרך אחרת בפירוש משנה זו. וז"ל המפרש (שוב דף ל"א, ב), ואחד בא כנגדן ופתרו אחד מהללו שנים ואמר הריני נזיר שזה פלוני כלומר הריני נזיר. אם זה פלוני דודאי איננו איש פלוני... מעין פירוש זה יוצא לכאורה מן הרמב"ם הלכות נזירות פ"ב ה"ח, "שנים שהיו מהלכים בדרך וראו אחד בא כנגדו ואמר אחד מן השנים זה ההולך כנגדו שמעון הוא. ואמר חבירו ראובן הוא ואמר זה הריני נזיר אם היה ראובן ואמר האחר הריני נזיר אם יהיה שמעון הגיע אליהם והרי הוא ראובן הרי זה נזיר. ואם היה שמעון הרי חבירו נזיר כמו שנדרו וכן כל היוצא בזה" נ"ל שאנו חייבים לפרש שה"זה" שאמר "הריני נזיר אם הוא ראובן" הוא ה"אחד שטען שמעון" הוא (עיין במ"ד על אתר שהזכיר את בעלי השיטה השניה דהיינו שהטעון ששמעון הוא, הוא האומר הריני נזיר אם שמעון הוא, וא"כ פסק ה"ב כרב יהודה ול"ג). פירוש זה קשה הוא עד מאוד א) עיקר חסר מן הספר. ב) איננו הולס אף אחד מן הפירושים שבשי"ט ואומנם יתכן לומר שבפיה"מ פירש רבינו דלא כגמרא דידן, קשה יותר להסיק שפסק שלא כגמרא ראה תי"ט ש"ק, מטי"מ, שהלן הצעת פתרון אחר לבעיה זו.

ע"י פירוש המ' למודים האחרונים שהזכרתי לעיל וכולם מתקרבים במידת מה לדרך הישרה, אבל המכוון ביותר לפ"ד הוא פירושו של הגר ש"ל בתו"כ עמ' 540-5 וז"ל וכבר נתבאר שם ח"ב ביכורים עמ' 835 שהבטוי שזה איש פלוני יכול להתפרש בשתי פנים, והכל לפי העניין. ואם הנודר טען שפלוני הוא ראובן ואומר הריני נזיר שזהו ראובן. כוונתו הריני נזיר אם אין היא אמת שזהו ראובן, דוגמת שבועת ר' טרפון באהלות רפטי"ז ועודו אקפת את בני שז' הלכה מקופחת, והכוונה היא אם אין זו אמת שהלכה מקופחת היא עיין משי"ש ואם הנודר טוען

שפלוני אינו ראובן, ואמר; הריני נזיר שזהו ראובן, כוונתו הריני נזיר אם הוא ראובן, ובשני המקרים אינו רוצה להיות נזיר. ולבית הלל אינו נזיר אלא מ' שלא נתקיימו דבריו הראשונים, טענתו הראשונה, לפיכך זאת כוונת אב"גמרא ג"כ, "אי נמי (כלו' ואם גם אינו כדברי אלא) לאו פלוני הוא אהוי נזיר". זה מעין פירוש השי"ק והמלי"ם אלא שנראה לי שמתיישב הרבה יותר יפה עם פירוש הגרש"ל במשנה מאשר בפירוש המפרש.

ופנה בפיה"מ ג"כ נמצא כפירוש הזה, עיין במהדורת קפאת - זני"ל ביותר שהרמב"ם פירש שם את הי"ט באופן כזה. ואם דברי נכונים, פירש את המשנה כדברי אב"הנראים לי (ואינם דחוקים כלל לפי"ז). להוציא מדעת החי"ט שהרמב"ם פירש שלא כגמרא. מאחר שאין נ"מ בין פירושו במשנה ובין פסק ההלכה שבפי"ד נוכל לומר שנוסח בפי"ד כדי שהדברים יהיו יותר פשוטים (ואם נפרש בפי"ד כפירוש המ"ר וסיעתו-פסק כדב יהודה דבר שקשה להולמו).

ואם באמת פירש אב"ה את המשנה כפשוטה וימי שלא נתקיימו דבריו" היינו מי שלא נתקיימו דבריו הראשונים (מתשבתו "ישזה ראובן"), ע"כ שרב יהודה באמת להגיה את המשנה בא. דלא כדעת באו"מ ואחריו בשער תורת בבל. מה דחק את רב יהודה להגיה את המשנה? חסיפא- דברי ר' שמעון דחקו כמ"ש מורי ר' דוד הלבני (שם). ואמנם תירוצו של אב"ה ג"כ מיישר קושיא זו.

ואין צורך להגיה את דברי אב"ה שהרי "אי נמי" משמש כן בתנאים, אי פלוני הוא אינו נזיר ואי נמי לאו פלוני הוא והו נזיר. דומני שכבר קדמוני בזה בדרכה של והרב אי' אלבן בהשלמות למשנה עמ' 375 אלא שלא הבין כן אם דברי הרמב"ם ע"ש היטב, ועיין במאירי סנהדרין עמ' 92 המובא שם. ולפי"ד כמעט בטוח שהוא ג"כ קצב לכולם בפירוש זר.

יש עוד להעיר שהמאירי ורי"ע גורסים בדברי רב יהודה "תני" ולא "אימאי"

שוב ראיתי שבמלני"ה עמ' 334 הע' 6 מהרי"ן אפשטין כל באר דברי הרמב"ם הופך דברי ואינו מבין דעתו והסברו. והרי הוא אפילו מצטט הי"ד בטעות וצעי"ג ולי"ג דווקא כדברי בדרכה של תורה כדכתבתי לעיל.

לי"ד 5-1 מנ' אילימא: לפי ר"פ יש כאן הוספה וז"ל "הכי גרסי הקונטרס והתוספות טעמא משום... אי לבייש אלכי הרתיע לאחוריו הוי נזיר ולבייה נזיר טפק מיהא הוי..." ולפי"ז היה לומר שטעה הסופר שלאב-טקסט הספרים ממנו "לימניי" אבל מן הרא"ש (בשטמ"ק) למדים אנו שאין כאן גירסא אלא פירוש מביא הוא את כל הלשון הזה ואח"כ... ומשי"ה בעיהא מן אילימא ר' טרפון..." וכן נראה מן השיטה והתוס'. ומוכח מן המאירי שלא גרס לה ע"ש. שם כתב ר"ץ "ובתוספות גרסי תכ", אילימא ר' טרפון מ' הוי נזיר כיון דבשעה שנדר לא ידע או פלוני הוא אי לא מי חייל עליה נזירות והא תביא...". ולא ידעתי ממה נשמר וא"ת שנשמר מגירסתו דלעיל היאך כתב שהיא גורס, "הקונטרס והתוספות." נד"ע.

16-14 הריב"ב... בהמה: נוסחת כ"י וז' משובשת בטעויות סופר.

17 הריב"ב נזירי: כן הוא בכל הספרים התוס' ר"ט ושיטה מוחקים אותו המפרש והרא"ש אינם מזכירים אותו. המאירי גורס אותו ואח"כ מעיר שהתוס' מחקוהו. מרי"ץ משמע שמחק דווקא" שכולכם נזירים" ואולי דברים בגו שכן הוא בדי"כ. ויותר נראה שצריך לחקן בדבריו "שניכמ" כדעשה כבר בלוי. ועיין מלא"ש, ק"א, ומלנה"מ עמ' 333. ומדברי שנים האחרונים משמע שכן בגירסא וד"ע למת אין הבבלי מקשה מן הברייתא למשנה. ושם פירשה כדעת ר' ייסא בירושלמי דמשנה אליבא דב"ש. עיין ר"ט.

21 במפרש, תוס', ר"ץ, שיטה; ואזלי בהדדי בכין הדדי."

24 רב ששת; ברי"ץ "רב אשי"

שם נזירות... עלי: בתוס'. ר"ץ, שיטה "שנזירות הכל עלי". אבל ר"ט ורא"ש ומאירי "ונזירות הכל עלי" ר"א מפרש אחרת מכל הראשונים הנ"ל ואף גורס אחרת וז"ל ונזירות וכו'! שחזר ואמר בתר הנ' שיחא הריב"ב נזיר שזה חיה ואין זה חיה, כלומר עכשיו אני מקבל נזירות בין שזו חיה בין שאין זו חיה... ובסוף נאמר נזירות עלי הכל, דמשמע כל נזירות שהוצאתי מפי על זה הכו' אני חייב" המפרש באר כן ללשון אחד ואולי כך גרס ותיקן אצלינו?

ללשון השני עכ"פ גורס המפרש" וכל הנזירות עלי". אבל עיין ב"ר.

תו"כ בסד.